

# Þingsályktanir afgreiddar til ríkisstjórnarinnar.

## 1. Vegarstæði um Öxarfjarðarheiði og Hálsa.

Á 3. fundi í Nd., 18. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn á vegarstæði um Öxarfjarðarheiði og Hálsa (A. 15).

Á 4. fundi í Nd., 20. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi í Nd., 21. febr., var till. tekin til einnar umr.

\*Flm. (Gísli Guðmundsson): Ég þarf ekki að hafa mörg orð um þessa till. Það munu vera rúmlega 10 ár síðan vegurinn um Norðausturland, frá Reykjaheiði og austur á Fljótsdalshérað, var tekinn í tölu þjóðvega. Þá var gert ráð fyrir því, að sá vegur lægi um Öxarfjarðarheiði; en síðan hefir önnur leið, sem liggur norðar, verið tekin í þjóðvegatölu, og þá mun hafa verið gengið út frá því á Alþingi, að sú leið yrði farin, þegar þjóðvegurinn yrði lagður. Að vísu er það svo, að það er ekki enn byrjað á því að tengja saman byggðirnar austan og vestan Öxarfjarðarheiðar með vegarlagningu, en að því kemur vafalaust innan skamms. Hinsvegar hefi ég heyrt, að skoðanir manna væru mjög skiptar um það, hvora leiðina ætti að leggja veginn. Ég hefi heyrt því haldið fram af sumum, að Öxarfjarðarheiði væri miklu greiðferari, og að það væri miklu ódýrara að leggja veg yfir hana. Ég hefi jafnvel heyrt, að það mundi ekki kosta meira að ryðja veg yfir heiðina heldur en vegarruðningurinn frá Hólsfjöllum til Vopnafjarðar er áætlaður. Að öllu athuguðu tel ég nauðsynlegt, að rannsakað verði sem fyrst, hvor leiðin er heppilegri til vegarlagningar, og þess vegna flyt ég þessa till. Það getur skipt miklu máli með tilliti til þeirra vegaframkvæmda, sem unnar kunna að verða í næstu sveitum við þennan fjallveg.

Ég vænti, að hv. þdm. verði mér sammála um nauðyn þessa máls og veiti stuðning sinn til þess að till. verði samþ.

ATKVR.

Tillgr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Alpt. 1936. D. (50. löggjafarþing).

Till. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 32).

## 2. Friðun Faxaflóa.

Á 29. fundi í Nd., 20. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um friðun Faxaflóa (A. 190).

Á 31. fundi í Nd., 23. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 35. og 50. fundi í Nd., 27. marz og 17. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 51. fundi í Nd., 18. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

\*Flm. (Ólafur Thors): Með þessari þáttill., sem flutt er af hv. þm. Borgf. og mér, er farið fram á, að ríkisstj. geri tilraunir til að fá viðurkenningu á því, að Faxaflói skuli teljast innan íslenzkrar landhelgi, enda friðaður fyrir botnvörpum. Þetta mál hefir áður legið fyrir Alþingi, og þá oft verið gengið lengra í kröfum en nú. Ég fullyrði, að ef það væri á valdi íslenzkrar löggjafar einnar að ákveða, hverjar ráðstafanir skyldu gerðar í þessu efni, þá væri tvímálalaust hægt að fá framgengt friðun flóans og banni við botnvörpuveidum þar, því að þótt enn séu ekki óskiptar skoðanir manna um gagnsemi slíkrar friðunar, þá hika ég ekki við að fullyrða, að þær skoðanir hafa nú orðið litið fylgi, sem neita þessari gagnsemi. En því er nú svo farið, að við erum ekki einráðir um þessi mál. Um landhelgi hvers lands gilda alþjóðareglur, og er því ekki hægt að gera öruggar breytingar á þeim, nema samþykki annara þjóða komi til, og þá fyrst og fremst Bretlands. Mér er það ljóst, að í þeim málaleitunum mun það ekki verða talið aðalatriði, hvort hægt verður að sanna, að breytingar í þessu efni væru til hagsbóta fyrir Ísland sjálft. Þyrfti fyrst og fremst að færa líkur að eða sönnur á, að friðunin væri líka hagur þeirra erlendu þjóða, sem hlut eiga að máli, og er það reyndar skoðun mín, að svo sé í raun og veru. Ég ált, að þetta sé hags-

munamál allra þeirra þjóða, er hér stunda fiskveiðar. En það er sitt hvað, að hafa sjálfur ákveðna skoðun og að geta sannfært aðra um réttmæti hennar. Af niðurstöðum aukinna vísindarannsóknna síðari ára virðast líkur til, að hægt sé að færa almennar líkur að þessu, þótt ekki geti orðið um öggjandi sannanir að ræða. Og þótt til væru sannanir, sem varla væri hægt að komast hjá að viðurkenna, að vísindalegt gildi hefðu, efa ég, að björninn væri þar með unninn. Hér er um að ræða „princip“mál, sem erfitt er að sækja, sérstaklega á hendur Englendingum, sem eru jafnan mjög fastir í gömlum venjum í slíkum efnum. En alþjóðaráðstefnur hafa þó fjallað um mál eins og þessi, og hefir þá komið fram ýmislegt, sem gæti gefið vonir um árangur af þessum málaleitunum. Í grg. segir frá því, að af 33 þjóðum, sem þátt tóku í umr. um vikkun landhelgi, voru 17 þessu fylgjandi, en sá ljóður var á, að til þeirra, sem á móti voru, töldust öll stórveldin.

Hinsvegar hefir okkur flm. till. sýnzt, að nýjar vonir gætu falizt í þeim samningum, sem nú standa á milli Norðmanna og Englendinga út af svipuðu máli. Við norðurströnd Noregs hafa Norðmenn nú fært út landhelgislinuna á nokkru svæði, án þess að fá áður um það samþykki annara þjóða. Englendingar hafa að visu mótmælt þessu harðlega, en í sambandi við það virðist mér, að komið hafi fram möguleikar til samningaumleitana um það, hvort Englendingar gætu ekki fallizt á, að hrygningarstöðvar utan landhelgislinu væru friðaðar, um nokkurn hluta árs a. m. k., með því að þeim verði það ljóst, að þar sé um hagsmuni fyrir þá að ræða, og ef þeim á annað borð yrði það ljóst, þá er það vist. að eitt hið fyrsta svæði, sem yrði friðað, yrði Faxaflói, því að við Faxaflóa og í sjálfum Faxaflóa eru einhver hin beztu hrygningarsvæði fyrir þorsk, sem til eru í heiminum. Ég held þess vegna, að það sé öruggt, að þegar þjóðirnar hafa öðlzt skilning á gildi þess, að hrygningarsvæðin séu friðuð, þá verði Faxaflói fyrst og fremst friðaður.

Eins og ég hefi þegar tekið fram, þá viðurkenni ég það fyllilega, að það er sitt hvað, að fara fram á þetta og að fá því framgengt. En jafnvel þótt í þessu fælist ekki nema veikasta von um sigurvænlegan framgang málsins, þá bærir Íslendingum skylda til að hefja baráttu fyrir því. Hér við Faxaflóa býr nú um  $\frac{1}{2}$  hluti þjóðarinnar; langmestur hluti þess býr hér í Reykjavík og svo í Hafnarfirði, Keflavík og öðrum sjóþorpum þar í grennd, og einnig á Akranesi og í Borgarnesi, og að langmestu leyti hefir allt þetta fólk lífsupplífið sitt af sjávarútvegi, og þess vegna verða allir þeir örðugleikar, sem sjávarútvegurinn mætir, fyrst og fremst á vegi þess, og á ég þar fyrst og fremst við þá örðugleika, sem við ráðum sízt við, og þá einkum þær markaðsskerðingar, sem verða í gömlu markaðslöndunum, og til þess að verjast þeim örðugleikum sé ég ekki aðrar leiðir heldur en þær, ef takast mætti að vinna þessar markaðsskerðingar upp með því að afla nýrra markaða og með nýjum verkunaraðferðum. Á ég þar fyrst og fremst við það, ef takast mætti að vinna markað fyrir sölu

á hraðfrystum fiski, þar sem sá markaður kynni að opnast, og það er enginn vafi, að verður í mörgum löndum.

Eldri reynsla sýnir það ljóslega — og þarf ekki lengra að fara en til þeirra ára, þegar heimsstyrjöldin stóð yfir, til þess að finna glöggð dæmi þess, — að þegar Faxaflói er friðaður fyrir botnvörpuveiðum, þá glæðist aflinn að miklum mun. Á stríðstímanum höfðu Englendingar, Þjóðverjar og Frakkar, svo sem kunnugt er, öðrum hnöppum að hnappa en að stunda hér veiðar, og mátti þess vegna heita, að á þeim árum væri Faxaflói friðaður, og komu afleiðingar þess fljótt í ljós.

Ég þarf ekki að fjölyrða um það, hvílikur fengur það væri fyrir það fólk, sem hér býr og horfir nú fram til vaxandi örðugleika vegna þværrandi afla og markaða, ef Faxaflói væri friðaður og gnæð yrði af fiski, og svo ef hinsvegar tækist að opna nýja markaði.

Að því er þennan bæ snertir (sem ég álit, að eigi allra örðugast með að mæta hrúni sjávarútvegsins), þá finnst mér, að hverjum, sem hefir djörfung til að lita réttum augum á alla afkomumöguleika eins og þeir eru, hljóti að hrjósa hugur við, hvernig ástandið er, ef ekki opnast nýjar leiðir.

Ef lítið er til ársins 1920, þá voru hér í bæ helmingi færri menn en nú. Þessir menn áttu þá, eins og nú, afkomumöguleika sína undir útgerðinni, en hún var þá meiri en nú. — Sú útgerð, sem þurfti að brauðfæða 18 þús. menn, var meiri en sú, sem nú á að standa undir lífsmöguleikum 34 þúsunda. Auk þess var munurinn á þeirri útgerð, sem þá var rekin, og þeirri, sem nú er, sá, að þá var útgerð rekin með sémilegri útkomu og stundum með beinum gróða, en nú um 6 ára skeið hefir öll útgerð hér verið rekin með halla. Það má segja að sé ráðgáta, hvernig fólk hér fer nú að því að komast af, og ég veit ekki, hvort hv. þingmenn hafa gert sér grein fyrir því.

Ég hefi stundum verið að hugleiða þetta, en ég finn, að mig skortir þekkingu til þess að geta gert grein fyrir þeirri röskun, sem orðið hefir á atvinnulífinu frá því fyrir 10—20 árum, þegar það var heilbriggt og blómlegt, og þangað til nú. að það er orðið svo sjúkt sem raun ber vitni um. En ég vil leiða athygli hv. þm. að einu atriði, til þess að leiðbeina og að sumu leyti að gefa nokkra skýringu á því, að það fólk, sem nú býr hér, getur haft afkomumöguleika, enda þótt framleiðsla sú, sem stendur undir afkomumöguleikum þess, sé minni heldur en hún var þegar það var helmingi færra.

Allverulegur þáttur þessarar ráðgátu leysist, þegar lítið er yfir bæinn. Hér hafa sprottið upp ekki eingöngu heilar götur, heldur heil hverfi, og hús hafa verið byggð fyrir 5—7 millj. á ári. En þessar framkvæmdir hafa verið annaðhvort gerðar fyrir sparifé einstaklinga, sem safnaðist á þeim árum, þegar atvinnan var góð, eða fyrir það lánstraust, sem skapaðist á þeim tíma, en nú er svo komið, að þessi leikur verður ekki leikinn oft, og þá kemur það í ljós, að hér í bænum lifa þúsundir manna á atvinnurekstri, sem er óarðbær og ekki er hægt að halda uppi

nema á meðan verið er að eta upp eignir manna og lánstraust, og þessar eignir (þ. e. húsin) eru að því leyti gagnslausar, að þær geta ekki staðið undir nýjum afkomuskilyrðum fyrir þjóðina, og að því leyti, sem húsin eru reist fyrir lánsfé frá útlöndum, eru þau baggi á þjóðinni. En þetta skýrir nokkuð þá furðulegu staðreynd, að hér hafa um áratugi getað lifað fleiri menn heldur en gátu haft afkomumöguleika sína við raunverulega arðvænlega framleiðslu. Þegar að því er komið, að eignirnar eru uppéttar og lánstraustið er þorrið, þá er ekki lengur hægt að brauðfæða öll þau þúsund manna, sem lifað hafa á þennan hátt, en það skapar ríkari þörf fyrir nýja möguleika, og hvort sem ég heldur lít til Reykjavíkur, Hafnarfjarðar, Keflavíkur, Akraness eða Borgarness, hvort heldur sem ég lít til hægri eða vinstri, þá sé ég ekki neitt, sem gæti skapað aðra eins afkomumöguleika fyrir þetta fólk eins og ef það næðist að fá Faxaflóa friðaðan — og að skapa nýja markaði.

Ég vona, að hæstv. forsrh. taki vel í þetta, en ég get endurtekið það, sem ég sagði fyrr, að sigurinn er ekki vis í þessu máli, þótt till. sé samþ., en ég vil minna á hið fornkvæða, að „liggjandi úlfr lær ei getr, né sofandi maðr sigr“. — Ef ekkert er reynt, er einskis sigurs að vænta.

\***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Það mun enginn ágreiningur vera um það hér í hv. d., að það væri ákjósanlegt að geta fengið Faxaflóa friðaðan, og með því að ég veit, að þetta er ekki aðeins hagsmunamál okkar Íslendinga, heldur einnig allra þeirra þjóða, sem afla hér við land, þá get ég mælt með þessari till. Það er og ljóst, að ekki er hægt að sækja þetta mál á öðrum vettvangi en þeim, að fá aðrar þjóðir til þess að skilja, að það sé alþjóðlegt hagsmunamál, og engin líkindi til, að það fái framgang á annan hátt.

En ég get ekki látið þessa umr. fara framhjá mér án þess að benda á þá örðugleika, sem hafa reynzt á því hingað til að vekja aðrar þjóðir til skilnings á þessu máli. Á ráðstefnu í Haag 1930 var minnst á að færa út landhelgina á vissum svæðum, en þá var því mjög dauflega tekið, og sérstaklega af Bretum (sem hér hafa mestra hagsmuna að gæta), að það gæti komið til mála, að Faxaflói yrði friðaður.

Á síðastl. sumri var haldinn fundur í Kaupmannahöfn og þar rætt um, að fiskur í Norðursjónum væri að ganga til þurrðar, og hvað hægt væri að gera til þess að hindra það. Í þessu sambandi var rætt um ýmislegt, sem gæti orðið að liði í þessu efni, svo sem að samþ. vissa möskvastærð á netum o. fl. Þegar spurt var um það, hvort Íslendingar vildu taka þátt í þessum samþykktum, var því ýtt fram, að slíkt gæti komið til mála, ef Faxaflói fengist friðaður, en af fulltrúa Breta var því tekið mjög kuldalega.

Nú er það rétt, að Norðmenn hafa gert samþykkt um að færa út landhelgislinuna og lýst því yfir, að þeir hafi fært hana út samkv. 4 milna reglunni. Nú vitum við það, að Bretum er illa við 4 milna regluna og vilja halda 3 milna reglunni, sem hér er. Það er rétt, að þeir hafa þess vegna látið Norðmenn skilja það, að þeir

vildu heldur friða einstök svæði, þar sem sérstaklega væri ástæða til þess vegna ungfisks, og viðvíkjandi þeirri till. um friðun Faxaflóa, sem hér liggur fyrir, þá vil ég taka það fram, að það er eðlilegt, að fram komi raddir um, að reynt sé að leysa það mál í sambandi við þann ágreining, sem risið hefir á milli Norðmanna og Englendinga. Ég get þess vegna mælt með því, að þessi till. sé samþ., og einkum vegna þess, að ríkisstj. hefir þegar rætt um að leysa þetta mál, og einmitt í sambandi við þennan ágreining milli Norðmanna og Englendinga.

**Flm. (Ólafur Thors):** Ég vil aðeins þakka hæstv. forsrh. fyrir góðar undirtektir hans í þessu máli. Það er rétt, sem hann segir — og ég tók fram áðan —, að það er sitt hvað, að vilja og að geta komið í framkvæmd; en ég þykist þess fullviss af orðum hæstv. forsrh., að hann muni ýta á eftir þessu mikla hagsmunamáli með öllum kröftum.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 24 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 53. fundi í Ed., 21. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 55. fundi í Ed., 24. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 433).

### 3. Áveitur.

Á 32. fundi í Nd., 24. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um áveitur (A. 209).

Á 34. fundi í Nd., 26. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 50., 51., 58., 62. og 63. fundi í Nd., 17., 18. og 28. apríl. 4. og 5. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 64. fundi í Nd., 6. maí, var till. enn tekin til einnar umr.

\***Flm. (Eiríkur Einarsson):** Þetta má vera stutt mál, bæði af því að mannfátt er í d. og fundartíma að verða lokið.

Áveitur. — Menntun kennara í Háskóla Íslands. — Sjómaelingar og rannsókn fiskimiða.

Eins og hv. þm. mun kunnugt, þá bar ég fram samskonar till. og þessa á aukabínginu 1933 í Ed., og náði hún samþykki deildarinnar. Það eina, sem þá var þráttað um, var liður, sem hefir verið sleppt úr þessari till. En í þeim lið sagði svo, að þau áveitufélög, sem horið hefðu skarðan hlut frá borði, skyldu fá samninga, sem væru í samræmi við þá, sem önnur áveitufélög hefðu. Átti ég þar vitanlega við Skeiðaáveitufélagið. Þessu var nú hægt að sleppa úr till., af því að nú liggur fyrir þinginu frv. um áveitu Skeiðamanna til samræmis í þessa átt.

Það er þetta tvennt, sem hér er farið fram á: Annarsvegar að undirbúa og leggja fyrir næsta þing frv. um viðhald og eftirlit allra hinna stærri áveitufyrirtækja, er styrkt hafa verið eða styrkt verða af ríkisfé, og það eftirlit falið Búnaðarfélagi Íslands. Það liggur í augum uppi, að það fer bezt á því fyrir allra hluta sakir, að heildarlög séu sett fyrir öll þessi stóru fyrirtæki. Hefir áður verið rætt um þá nauðsyn, svo að ekki yrðist þörf að fjölyrða um það atriði hér.

Síðari liður till. er um það, að stj. láti kunnáttumenn athuga, hvort ekki sé nauðsynlegt að láta stofna tilraunastöð á aðaláveitusvæðunum og koma því máli til framgangs, ef rannsókn leiðir í ljós, að slíks sé þörf. Þetta er hreint óþarft að ræða, því að það vita allir, að það vantar fagmannsbekkingu á því, hvers megi vænta af áveitunum. Það vantar sérfræðingsauga og sérfræðingshönd til að fylgjast með og stjórna þessum málum. Reynslan hefir sýnt, að hinir dreifðu einstaklingar geta ekki einir saman annast þessi mál. Þeir þurfa til þess handleiðslu og tilraunastöð undir forustu sérfróðra manna. — Þetta er þýðingarmikið atriði, sem ég vona, að allir hv. þm. vilji ljá fylgi sitt, en þar sem þessi till. er endurvakningur, vil ég ekki tefja tímann með fleiri orðum um hana, en fel hv. d. málið til góðrar úrlausnar, og læt þar með máli mínu lokið.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 14:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 14:3 atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 582).

#### 4. Menntun kennara í Háskóla Íslands.

Á 66. fundi í Ed., 6. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um menntun kennara í Háskóla Íslands (A. 554).

Á 67. fundi í Ed., 7. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 68. fundi í Ed., 8. maí, var till. tekin til einnar umr.

\*Flm. (Jónas Jónsson): Ég þarf nú ekki að segja nema fáein orð um þessa till., af því að það

fylgir henni nokkuð ýtarleg grg., sérstaklega frá kennarafélaginu, og svo þeirra tillögur í þessu. Ennfremur hefir í sambandi við fræðslulögin verið skýrt frá efni hennar. Á aðalfundi kennara hér í Rvík, þar sem voru mættir 40—50 fulltrúar, var því lýst yfir af þeim, að þeir álitu, að ekki væri nægilega séð fyrir menntun barnakennara og unglingaskólakennara nú sem stendur, og þeir álitu rétt að slá inn á þá leið, sem að nokkru leyti var mörkuð með lögunum um háskólann, og að kennaramenntunin flyttist þangað. Þeir hugsa sér tveggja ára sérfræðinám og praktíska kennslu fyrir menn, sem hafa fengið lengri almennan undirbúning heldur en hægt er að veita nú. Og þeir komust að þeirri niðurstöðu, að það mundi heppilegast að leggja niður núv. kennaraskóla og stofna í staðinn 4 ára skóla, sem tæki við mönnum með nokkurn undirbúning, a. m. k. svipuðum og nú er undir 1. bekk kennaraskólans. Eins og leidd eru rök að í grg., þá er það óframkvæmanleg leið að stofna sérstakan skóla í þessum efnum, þar sem í landinu eru tveir menntaskólar með mjög viðunandi kennslu, eftir því sem hægt er að fá hér á landi. Báðir þessir skólar hafa á síðari árum færzt í það horf að vera meira fyrir lífið en þeir voru áður. Ég vil taka það sérstaklega fram, að þar hefir farið mikið fram íþróttauppeldi frá því, sem áður var; sérstaklega á þetta við um skólann á Akureyri, og hér gengur þróunin líka í sömu átt.

Ég álit, að á þessu stigi málsins sé ekki hægt að fara fram á annað við landsstj. en að hún láti rannsaka þetta til næsta þings, því er ekki slegið föstu, hvað gera skuli, heldur er ætlað til þess, að tillögur kennara séu teknar til meðferðar. Sérstaklega vil ég beina því til landsstj., ef hún yrði málinu hlýnt, að hún gerði þá ráðstafanir í sambandi við stjórn háskólans, þannig að það væri gert mögulegt að bæta þessari deild við. Ég veit, að núv. rektor háskólans er þessu fylgjandi og mun gera það, sem hann getur, til þess að undirbúa það, að þessi deild geti komizt á í sambandi við háskólann.

Ég held ég þurfi svo ekki meira að segja, en það gæti verið leiðbeining fyrir ríkisstj. að heyra frá fleiri þm. um þetta, og mun málið væntanlega skýrast við það.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 621).

#### 5. Sjómaelingar og rannsókn fiskimiða.

Á deildafundum 12. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um sjómaelingar og rannsókn fiskimiða (A. 132).

Á 8. fundi í Sp., 30. marz, var till. tekin til fyrri umr.

\*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Ég hefi gert grein fyrir þessu máli í grg., sem fylgir till., og get ég látið þá grg. að mestu leyti koma í staðinn fyrir framsöguræðu. Og sérstaklega get ég stýtt mál mitt vegna þess, að ég veit þess enga von, að mál þetta muni mæta neinni mótsþyrnu á Alþ. En það er ekki nema eðlilegt, að hv. þm. vilji fá einhverjar skýringar á því, sem farið er fram á í till., og má vera, að ýmislegt skorti á, að það sé gert til hlitar í grg. till. Og ég verð einnig að jata, að hér er um svo visindalegan hlut að ræða, að það skortir mikið á, að ég geti gefið þær upplýsingar, sem telja mátti, að væru verulega ýtarlegar, enda er höfuðtilgangur málsins nokkuð kunnur og þýðing þess í heild er náttúrulega ekki neitt þungskilin. Það er vitað og það þarf ekki neina rannsókn á því, að afkoma Íslendinga og geta til þess að halda hér uppi menningarlífi hvílir að mjög miklu leyti á afurðum sjávarins, á því, hversu mikill aflinn úr sjónum er og í hvaða verð hægt er að koma aflanum. Það er aftur á móti vitað, að þó að Íslendingar séu miklir aflmenn, þá verða aflaþrögðin yfirleitt með ákaflega snöggu átaki, svo að uppgrip eru geysileg á skömmum tíma, en langar eyður á milli, og sá sjávarafli, sem Íslendingar fá sjálfir, er mjög einhæfur, þó að nokkur bót hafi verið ráðin á því í seinni tíð. Það er ekki hægt að koma inn á þetta mál án þess að leggja höfuðáherzlu á það, sem ég sagði í upphafi, að það hlýtur svo að verða í framtíðinni, að afkoma landsins hvíli að mjög miklu leyti á sjávarafurðunum, og það er líka ekki hægt að komast hjá því, og ekki heldur þörf á að sneiða hjá því að segja það, að Íslendingar eru óvenjulega miklir aflmenn. Fámennið hér myndi gera það eðlilegt, að við tækjum sjálfir mikinn minni hluta af þeim fiski, sem veiddur er á Íslandsmiðum, því á þau mið sækja með verulegan skipastól eitthvað um 11 þjóðir aðrar en Íslendingar, eftir því sem ég hefi fengið skýrslu um, og sumar þær þjóðir eru svo nálægt miðunum, að það er ekki neinn verulegur krókur fyrir þær að sækja hingað, eins og t. d. Færeyingar og Englendingar. En auðvitað eru þær þjóðir, sem hingað sækja til veiða, mjög mikið fjölmennari og sterkari fjárhagslega heldur en Íslendingar, sérstaklega Norðmenn, Englendingar og Þjóðverjar. En þrátt fyrir það, þó að svo margar þjóðir stundi hér veiðar á Íslandsmiðum og með svo geysilegum sæg skipa, að það er talið, að af stærstu skipunum, togurum, séu íslenzkir togarar  $\frac{1}{10}$  þess togaraflota, sem stundar veiðar á Íslandsmiðum. Þrátt fyrir þetta er í skýrslum skýrt svo frá, að Íslendingar taka sjálfir um helming alls sjávarafla, sem aflast á Íslandsmiðum, og þó er talið, að ekki sé nema  $\frac{1}{10}$  hluti þjóðarinnar, sem eru fiskimenn, og eru þó talðar þær með fjölskyldur þeirra allra. Þegar á þetta er litið og einnig á það, að af þeim verðmætum, sem flutt hafa verið undanfarin ár út úr landinu, hafa sjávarafurðir oftast nær verið um 90%. Þá getur engum blandast hugur um það, að þessi atvinnugrein sé vel þess verð, að henni sé veitt það mikil athygli, sem farið er fram á í þessari till., og að það sé lagt meira af mörkum en hingað til hefir verið gert til þess að rannsaka frá

visindalegu sjónarmiði möguleikana á því að auka og bæta aðstöðu Íslendinga til þess að hagnýta sér þessa miklu námu, sem fiskimiðin umhverfis landið eru. Það er sjálfsagt hægt að slá því föstu, að Íslendinga skorti ekki orku til þess að sækja aflann á miðin, og að það, sem útgerðarmenn og sjómenn geta lagt til þessara mála, sé með sóma af hendi leyst. En því verður ekki neitað, að geta þessara manna hefir ekki verið greidd sem skyldi í því að rannsaka, hvort þeir fara ekki framhjá ýmsum beztu leiðunum til þess að afla verðmæta úr sjónum. Þeir fiskistofnar, sem eru hér við land, hafa reynt að vera ákaflega verðmætir, en líf þeirra og lífsskilyrði hér við land eru lítt rannsökuð, og það lítila, sem hefir verið gert í því efni, hefir verið gert af öðrum en Íslendingum. Það, sem þessi till. mín fer fram á, er, að ríkið gefi þessu dálitið meiri gam og leggi nokkurt fé af mörkum í þessu skyni. Ég skal taka það fram þegar, að það, sem farið er fram á í þessari till., er ekki nema eitt mjög lítið skref á þeirri leið, sem framundan er í því að rannsaka skilyrðin til þess að geta gert fiskistofnana hér við land verðmæta fyrir landið og landsfólkið. En það verður sjálfsagt einhverstaðar að byrja, og það, sem till. mín fer fram á, virðist vera mjög heppilegt til þess að reyna fyrst kraftana á. Því fer fjarri, að þetta sé nokkurt nýmæli, sem ég flyt hér, eða að það hafi orðið til í minum heila eða minni höfði. Ég flyt aðeins hugmynd, sem áður hefir verið til og hefir verið rædd af meiri þekkingu af öðrum en mér. En mér hefir hugkvæmt að greiða götu þessarar hugmynda inn á Alþ. Það eru auðvitað þeir fiskifræðingar, sem starfa í þjónustu landsins, sem mest hafa hvatt til þess, að hafizt væri handa með frekari visindalegar rannsóknir á fiskistofnunum og skilyrðum og lífi fiskjarins hér við land. Það eru þeir, sem eiga frumkvæðið að þessu og hvötina, og í því sérstaka atriði, sem ég fer fram á í till. minni, hefi ég verið hvattur af Árna Friðrikssyni fiskifræðingi. Ég vil nú leyfa mér að skýra í fáum orðum frá því, hvernig hann hóf fyrst þetta mál. Hann áleit eins og ýmsir fleiri á síðari árum, að það myndi fara ákaflega mikið fé og tími og fyrirhöfn í að leita að hlutum í þessu efni, sem hægt kynni að vera að ákveða í eitt skipti fyrir öll, eins og t. d. göngur við landið, að landinu og frá landinu, og einnig hefir hann talið það vitað, að Íslendingar myndu geta aflað fiskimagus svipaðs og venjulegt er núna með mun minni fyrirhöfn, ef þeir þurfa ekki að leita að fiskigöngunum eins mikið og nú er. Í sambandi við þetta hefir Árni Friðriksson viljað fá menn til þess að rannsaka, eftir hvaða leiðum fiskurinn mun ganga af Íslandsmiðum, þegar hann gengur vestur til Grænlands, eins og nú er sannað fyrir nokkru að fiskurinn fer. Fyrir tveimur árum fékk Árni Friðriksson þáv. forsrh., Ásgeir Ásgeirsson, og ýmsa útgerðarmenn í lið með sér til þess að framkvæma þetta mál, og var þá ákveðið, að togari færi í rannsóknarferð frá Íslandi vestur til Grænlands. Þessi ferð var ákveðin í maí 1934 og átti að hefjast í júnímánuði, en tilraun þessi fórst fyrir af þeim ástæðum, að það þótti þá svo mikil hætta af ísreki, að skipið fékkst ekki vátryggt.

Þó að þessi fór færast þannig fyrir, þá varð samt einn framkvæmdasamur maður til þess að taka það upp hjá sjálfum sér að fara rannsóknarferð, þó að hún hafi sjálf sagt orðið með minni undirbúningi en ella. Þessi maður var Ólafur heitinn Jóhannesson konsúll á Patreksfirði. Hann sendi togarann Gylfa í þessa ferð. Förin var hafin frá Vestfjörðum og farið í áttina til Grænlands. Á leiðinni voru gerðar veiðitílaunir með botnvörpu, handfæri og lóðir, og í sambandi við þetta voru svo gerðar ýmsar aðrar tílaunir. Í ferðinni, sem togarinn Gylfi fór, voru gerðar þó nokkrar dýptarmælingar og all margar tílaunir með botnvörpu. Skipið fór eftir sjókorti, sem sjókortastofan danska hafði gert, og hafði hún fært inn á það mælingar, sem Danir hafa látið gera á Grænlandshafi, og síðan mælt sem Þjóðverjar hafa gert á síðari árum, en þær mælingar munu vera hinar nákvæmstu og nýjustu. Eftir þessar dýptarmælingar sigldi skipið áfram og gerði sínar botnvörputílaunir. Skipið sigldi fyrst vestur frá Vestfjörðum út frá Arnarfirði og gerði sínar tílaunir víða á leiðinni vestur og stefndi á Ingólfsfjörð á Grænlandi, sem er nokkuð norðan við Angmasalik, og síðan suður með Grænlandsströnd, en fór svo heim nokkru sunnar. Það reyndist svo á leiðinni vestur eins og segir í skýrslunni, að alstaðar þar, sem skipið togaði, fékk það þorsk, og þó var þetta nokkuð seint í júlímánuði, og það má búast við, að þó að fiskur sé allmikill á þessari leið í júní, þá sé hann farrinn þaðan, þegar komið er langt fram í júlímánuði. Alstaðar þar, sem togað var, fékk togarinn þorsk, nokkrar körfur í hverju togi. Á leiðinni heim var ekki togað vegna dýpis, en þeir hittu þar skip, sem voru að lóðaveiðum, svo að þar eru áreiðanlega líka fiskimið. En skipið mun hafa haft ónóg veiðarfæri, eða aðeins þau, sem notuð eru á hinum venjulegu miðum hér við land, en í þessari ferð þurfti vitanlega að hafa togfæri þannig, að hægt væri að toga í djúpum sjó, dýpri en þeim, sem venjulega er veitt í hér við land.

Það er nú sjálf sagt, að Alþingi vilji gera sér einhverja grein fyrir því, hvað slíkur leiðangur kostar, en ég er ekki við því búinn að segja mikið um það. Útgerð Þórs, sem ég legg til að verði gerður út í þessu skyni, kostar 600 kr. á dag, og það er ekki neitt afskaplegt, þegar það er athugað, að skipið kostar talsvert, þó það lægi í höfn. En svo má búast við, að það þurfi að gera einhverjar breyt, á skipinu eða gera á því aukinn útbúnað, og mun það kosta nokkurt fé. Það er sagt, að Þór hafi einhvern bezta bergmálsmaði, sem til er í skipi hér við land, svo að þar þurfi ekki um að bæta. En ég geri ráð fyrir, að skipið geti ekki gert sínar tílaunir á miklu dýpi, nema skipt sé um spil, því það þarf að hafa spil, sem tekur miklu þyngra en það, sem nú er notað. Eins er það, að skipið er ekki svo kraftmikið, að það geti togað með venjulegum veiðarfærum. Ég geri einnig ráð fyrir, að það myndi þurfa að kosta einhverju til mannahalds á skipinu fram yfir það venjulega, til ýmiskonar rannsókna, og ef til vill þyrfti að setja eitt-hvert skýli, svo menn gætu athafnað sig á hagnægri hátt en hægt er á svona litlu skipi sem

Þór er, en hann var byggður upphaflega sem togari.

Ég hefi sett í þessa till. mína líka, að rannsaka skuli lúðumið á þessum svæðum. En það er alls ekki svo þýðingarlítið atriði, því það er vitanlegt, að nágrannaþjóðir okkar þekkja slík mið á Grænlandshafi og hafa notað þau. En markaður fyrir þær fisktegundir, sem hægt er að kæla og frysta, er miklu betri en fyrir aðrar fisktegundir.

Ég skal svo ekki auka neinu verulegu við þetta, en vil að lokum taka það fram, að vitanlega á takmarkið að vera það, að við eigum rannsóknarskip, eða höfum sérstakt skip til rannsókna við landið, bæði til þess að mæla dýpið og gera tílaunir með að afla ýmiskonar fisktegunda og rannsaka göngu þeirra og eðli og lífsskilyrði. En þó að við eigum svo mikið undir því, að okkar sjávarútvegur sé stundaður af skynsemi, þá er það svo, að í þessu skyni hefir svo að segja engu verið varið af ríkissjóði, og það er ekki vansalaust, að við, sem veiðum um helminginn af öllu því, sem veitt er á Íslandsmiðum, og þúum við þessi mið, skulum vera langsamlega ófróðastir allra þjóða, sem stunda veiðar, um allt, sem lýtur að fiskiveiðum og lífsskilyrðum fiskistofnanna hér við land.

Ég vona svo, að þingið taki þessari till. vinsamlega og veiti henni samþykki.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 2. maí, utan dagskrár, mælti

**Sigurður Kristjánsson:** Þann 12. marz bar ég fram till. um sjómælingar og rannsókn fiskimiða, og var henni vísað til fjvn. Nú er það svo, að líkindi eru til, að heimild þurfi í fjárl., ef till. á að geta fengið afgreiðslu áður en gengið er frá fjárl. Vil ég því mælast til þess við hæstv. forseta, ef hv. fjvn. hefir ekki enn skilað álitinu, að hann gangi þá eftir því.

Á 21. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til síðari umr. (A. 132, n. 546 og 561).

**\*Frsm. meiri hl. (Jónas Guðmundsson):** Þessi þáttill. hefir verið hjá fjvn. til umsagnar, og n. hefir athugað hana og ekki getað orðið sammála um, hvernig þetta skyldi afgr. Að visu er það, sem á greinir, ekki annað en það, hvort sú rannsókn, sem hér um ræðir, á að vera framkvæmd af fiskimálanefnd eða án íhlutunar hennar. Að öðru leyti eru till. meiri og minni hl. svo að kalla nákvæmlega eins. Eins og þingheimi mun kunnugt, er ekkert fé sérstaklega til þessa í ríkissjóði, en n. hefir gert ráð fyrir því, að þar sem varðskipið Þór kostar vitanlega ríkissjóð allmikið fé, þá sé það sanngjarnt, að því fé verði varið í þessu skyni. Hinsvegar er í fiskimálasjóði nokkurt fé, og samkv. l., sem afgr. voru í fyrra, er

fyrsta hlutverk hans og einmitt aðalverkefni það. sem þessi till. fer fram á. Það er að styrkja leit að nýjum aflamiðum og yfirleitt að hlutast til um, að hægt sé að koma í framkvæmd þeim hugmyndum, sem hér er um að ræða. Við vorum sammála um það allir í n. að það væri rétt að breyta þáttill. frá því, sem hún er frá hendi flm., og taka upp í hana möguleika til þess, að fiskimálasjóður geti styrkt veiðiferðir einstakra botnvörpuskipa til þeirra miða, sem rannsóknarn. teldi líklegt, að hægt væri að hagnýta sér. Ég geri ekki ráð fyrir, að það orki tvímælis, að það sé rétt og einmitt í beinu áframhaldi af því, sem till. gerir ráð fyrir sem aðalatriði, en það er að leita að þessum fiskimiðum, og þegar þau hafa verið fundin, þá verða einstakir botnvörpungar, sem vildu leggja í það að kanna betur þessi fiskimið, styrktir til þess einmitt af fiskimálasjóði. Ennfremur er svo ákveðið í þessum l. að styrkveiting úr fiskimálasjóði fari fram gegnum fiskimálan., og því töldum við sjálfsagt, að hún fylgist með þessu frá upphafi. Við í meiri hl. sáum ekki ástæðu til að breyta fyrirsögn till., en það hefir minni hl. talið rétt. Ég sé ekki, að það skipti neinu verulegu máli. Mér virðist fyrirsögn till. alveg taka til þess verkefnis, sem henni er ætlað, því að rannsókn fiskimiða getur vitanlega ekki talist fullnægjandi fyrr en gerðar hafa verið tilraunir með veiðar á þessum stöðum af skipum, sem útbúin eru sérstaklega til þess. — Ég þarf svo ekki að fjölyrða frekar um þessa till.; meiri hl. n. er sem sagt samþ. þeim tilgangi, sem hún felur í sér.

**\*Frsm. minni hl. (Pétur Ottesen):** Ég hefi nú verið að reyna að leggja hlustirnar við ræðu frsm. meiri hl., en sökum þeirra miklu samtala, sem verið hafa milli hv. þm., hefir ekki verið hægt að fylgjast fylgilega með því, sem hann sagði, því að aðrar raddir hafa yfirgnæft. Ég vil leyfa mér að biðja forseta annaðhvort að gefast upp við að halda fundinn eða þá að halda reglu á fundinum. (Forseti: Það mun vera kominn ferðahugur í hv. þm., en ég vil nú biðja menn að hafa hljótt).

Það var rétt, sem frsm. meiri hl. sagði, að það er ekki mikið, sem ber milli n.hlutanna. Báðir viðurkenna nauðsyn á, að þetta sé framkvæmt, en það er aðeins um þá aðstöðu eða þær leiðbeiningar, sem ríkisstj. á að fá og leita sér upplýsinga um. Það er í sambandi við þessar framkvæmdir, sem ágreiningur er í n. Við þær rannsóknir á fiskimiðum, sem fram hafa farið hér við Ísland bæði af erlendum og innlendum fiskifræðingum, hefir komið í ljós, að fiskurinn gengur allmikið milli Íslands og Grænlands. Og klakstöðvarnar hér við land eru ekki einasta til að halda við þeim þorski, sem hér er við land, heldur líka þeim þorskstofni, sem er við strendur Grænlands. Hefir þetta mikla þýðingu fyrir fiskveiðar hér í norðurhöfum, að það eru ekki einasta klakstöðvar hér fyrir fiskveiðarnar hér, heldur líka fyrir fiskveiðar í norðlegari löndum. Það leiðir því af sjálfu sér, að það er sjálfsagt, að þeir, sem beita sér fyrir rannsóknunum, láti álit og till. fiskifræðinga landsins ráða um þessi mál. Okkur minni hl. er ekki kunnugt um, að

neinn af þeim mönnum, sem skipa fiskimálan., sé sérfræðingur á þessu sviði, og við álitum, að til þeirra sé því ekki að sækja neinar leiðbeiningar um fiskifræðileg efni. Þess vegna nær það náttúrliga ekki nokkurri átt að fela fiskimálan. þetta, og er það alveg út í hött að tala um hana í þessu sambandi. Það er þá nær að benda á t. d. Fiskifélag Íslands eða skipstjórafélagið hér, sem er saman sett af þrautreyndum skipstjórum, sem hafa stundað fiskveiðar hér við land í fleiri ár, til þess að takast þetta á hendur, heldur en fiskimálan., sem er saman sett með allt annað starf fyrir augum, og auk þess þannig, að þar er a. m. k. ekki aðalatriðið að sjá fyrir þeirri fagþekkingu, sem nauðsynleg er í þeim málum, sem þessi n. á yfir að ráða. Það er harla undarlegt í þessu sambandi, ef ganga á framhjá fiskifræðingum þessa lands, þegar hefja á þessar rannsóknir. Okkur minni hl. þótti því sjálfsagt að setja það beint inn í till., að ríkisstj. ætti að styðjast við till. og álit fiskifræðinga landsins. Um hitt atriðið, hvaðan eigi að taka peninga til þess kostnaðar, sem af þessu leiðir, er það að segja, að báðar till. gera ráð fyrir því, að hann sé greiddur úr ríkissjóði, en jafnframt heimilað að borga hann að meira eða minna leyti úr fiskimálasjóði. En það þarf vitanlega ekki að sækja það á náðir fiskimálan., hvort fé sé varið úr þessum sjóði eða ekki, því atvmrh. ræður yfir öllu því fé, sem þar er um að ræða. Í okkar till. er gert ráð fyrir, að þetta sé greitt úr ríkissjóði, og það verður alltaf að nokkru leyti að því er snertir útgerð þórs. En ef svo þykir hentugra, þá sé atvmrh. heimilt að greiða þetta úr fiskimálasjóði. Mér virðist því það liggja opið fyrir, svo framarlega sem á að haga sér þannig við þessar rannsóknir eins og skynsemin bendir á, að nota krafta fiskifræðinga við þetta starf, þá sé sjálfsagt að samþ. þá brtt., sem minni hl. gerir við þáttill. hv. 6. þm. Reykv.

**Sigurður Kristjánsson:** Það má segja, að ekki beri mikið á milli nm. um þessa till. Og er það glögg viðurkenning fyrir réttmæti þessarar till. Enda var tæplega um annað að ræða, þar sem þessir sömu hv. þm. voru búnir að samþ. till. einum rómi við fyrri umr. Ég get lýst yfir því, að sjálft orðalag till. er mér ekkert aðalatriði. Hér í till. minni hl. er það tekið fram, bara með öðrum orðum, sem ég meinti með till. Ég felli mig vel við þetta orðalag, sem er í brtt., að rannsóknirnar skuli fara fram með sjómælingum og veiðitilraunum í sambandi við þær. Í minni till. er þetta að visu sagt óbeint, en ekki beint. Það einasta, sem mér þykir miður fara í brtt. meiri hl., og þá beggja n.hlutanna, er það, að þeir breyta orðalagi minnar till. um það, að „Alþ. ályktar að fela ríkisstj.“, þeir breyta því í heimild. Það má segja ef til vill, að þetta skipti ekki svo miklu máli, vegna þess að ríkisstj. skoði þetta svo, að það sé lagt fyrir hana að framkvæma þetta, þó að orðalagi til sé það heimild. Og mun ég engan ágreining gera út af þessu. en ég vil leggja áherzlu á það, að þó að báðir n.hlutarnir séu sammála um aðalatriði málsins, að þessi rannsókn þurfi að fara fram, og í hvaða tilgangi, þá skilur þó þessa n.hluta talsvert á, því að það

er bersýnilegt, að sjónarmið minni hl. er það, sem vera á, að þessar rannsóknir verði framkvæmdar eftir fyrirsögn fiskifræðinga og með aðstoð þeirra manna, sem mest skilyrðin hafa til þess að stjórna þeim á þann hátt, að þær nái tilgangi sínum. Og ég verð að láta í ljós undrun mína yfir þeirri ósvifni meiri hl., að þeir skuli dirfast að lita framan í nokkurn mann eftir að þeir hafa lagt til, að allri þekkingu á þessum málum verði fyrir borð kastað, þegar um það er að ræða, hverjum eigi að fela þessar rannsóknir, og ætla að fara að troða þeim undir menn, sem vitað er, að hafa ekki hina minnstu þekkingu á þessum málum. Aðeins fyrir metnað, og það heimskulegan metnað eins manns eða nefndar, sem tekið hefir að sér þá hluti, er hún ekki ber skyn á, er verið að seilast til verkefna til að reyna að bjarga sóma sínum. Og það er merkilegt, að verið er að seilast til þess að verða falin fjárfjórnin í þessu sambandi.

Er auðséð, að ennþá hefir Alþfl. komið snarvölunni á Framsfl., sem gerir ekki annað en dingla taglinu og lætur svo leiða sig á hinn skipulegasta hátt. Þessi þáttill. var samþ. ágreiningslaust við 1. umr., og mér þætti gaman að sjá, hvort allir framsóknarmenn hafa látið hnýta sér jafnfast í taglið á sósíalistum og fulltrúar þeirra í fjvn. Ef till. meiri hl. fjvn. verður samþ., þá er þekkingin fyrir borð borin með því að hafna till. minni hl. um, að notaðir séu kraftar fiskifræðinganna.

Er sjálfsagt að benda hæstv. stj. á að láta þetta ekki verða hið mesta hégóamál, og aðeins eina leið fiskimálan. til að sóa fé á einn eða annan hátt í vissar persónur, en jafnframt — eins og oft hefir verið gert — traðka á hagsmunum fiskieigna, — framleiðendanna sjálfra.

\*Frsm. meiri hl. (Jónas Guðmundsson): Mér finnst illa farið með síðustu stundir þingsins, þar sem svo mikið er búið að tala um fiskimálan., störf hennar og afglöp, ef nú skal eyða þeim í pólitískar deilur. Ég vil leyfa mér að lesa hér það ákvæði í 1. um fiskimálasjóð, sem snertir þetta atriði, með leyfi hæstv. forseta: „Fiskimálanefnd annast um veitingu lána og styrkja úr fiskimálasjóði samkv. þessari grein“ (þ. e. 14. gr.). Og það er einmitt þetta, sem farið er fram á í þáttill., og þess vegna sett inn, að fara skuli eftir till. fiskimálan. um að veita styrkinn úr fiskimálasjóði, enda er það skylt samkv. 1.

Hv. frsm. minni hl. benti á, að það væri mikilsvert að hafa fiskifræðinga með í ráðum. Vitanlega er það sjálfsagt, og ég veit ekki betur en að fiskifræðingarnir séu starfsmenn ríkisins, t. d. hjá Fiskifélaginu. Ég sé því ekki, að það þurfi að taka það fram í till.; þeir eru í þjónustu ríkisins, og þeim mun verða falið að annast hina vísindalegu hlið þessa máls. Fiskimálan. er ekki falið það atriði, heldur þarf fé til þessara rannsókna, og vitað er, að styrkur sá eða lán, sem kann að verða veitt í þessu skyni, verður úr fiskimálasjóði.

Ef þessi till. væri aðeins bundin við skipið Þór, þá væri nægilegt að heimila ríkisstj. að greiða kostnað við útgerð hans, en okkur í fjvn. kom öllum saman um, að það er ekki nóg að senda

Þór, heldur sé hitt meira um vert, að leita fiskimiða og finna grunnmið, sem líkleg væru til fiskveiða, og stendur þá nærri að styrkja veiðiferðir einstakra manna eða togarafélaga, er þeir kynnu að vilja fara, og stæði það jafnvel nær en að gera strax tilraunir með veiðiaðferðir.

Er ekki nema skylt og rétt að gera þessar tilraunir í samráði við færustu kunnáttumenn, enda er því ekki til að dreifa, að vísindamenn verði útilokaðir, af þeirri ástæðu, sem ég hefi áður tekið fram, að ríkið á aðgang að starfskröftum þeirra.

Að það sé út í hött að tala um fiskimálan. í þessu sambandi, er svo fjarri öllu réttu lagi, að hún verður óhjákvæmilega að gera till. um styrk úr fiskimálasjóði. (SK: Þetta er fjarstæða!). Ef hv. þm. er ekki læs, þá ætti hann a. m. k. að skilja það, sem ég las áðan upp úr 14. gr. 1. um fiskimálasjóð.

Það var sagt í ræðu hér áðan, að fyrir okkur vekti að styrkja pólitískan framgang fiskimálanefndar. Þessi órökstudda fullyrðing nær engri átt, heldur fórum við aðeins eftir lögnum, enda er það sjálfsagt, að nefndin sé með í ráðum um að bera slíkan kostnað af fé sjóðsins.

Sigurður Kristjánsson: Allt, sem hv. 6. landsk. sagði, var, eins og vænta mátti, sagt á móti betri vitund. Ég vil ekki segja þar með, að hann sé verri maður en gengur og gerist í hans flokki en hann var að verja rangt mál, og mátti þess vegna til með að tala móti betri vitund. Hann byrjaði á, að nóg væri búið að tala um fiskimálanefnd og óþarft og óheppilegt væri að draga hana inn í umr. En hvers vegna eru þeir að draga hana inn í þetta mál algerlega að ófyrirsynju? Ég held, að það séu þeir, sem eru að vekja athygli á þessari óheppilegu stofnun, sem ekki hefði verið minnst hér á, ef ekki hefði verið gefið tilefni til. Út af afsökun hv. þm. á því, að fiskimálan. sé blandað inn í þetta mál, þá vil ég benda á, að það er misskilningur á lögum, — ég skal ekki kalla það annað en misskilning, þó að undarlegt sé, ef 5 menn eru haldnir þeirri villu og skuli ekki sjá, að það er bara vitleysa og óþarfi að blanda fiskimálan. inn í þetta, — því það er skýrt tekið fram í 1., að atvrmh. ræður yfir sjóðnum. Og hv. þm. veit það, að hæstv. ráðh. má ekki ráðstafa honum í eitt skipti fyrir öll, og hann má ekki ráðstafa honum svo, að í hvert skipti þurfi að dorga eftir styrk hjá fiskimálanefnd. Það má ekki veita úr sjóðnum nema jafnóðum; og hann er fenginn atvrmh. til umsjár af þinginu, og ber hann því ábyrgð á, hvernig með hann er farið.

Hv. þm. gerði ekki tilraun til að forsvara það, að felld hafði verið niður með brtt. hans eða meiri hl., að þessar tilraunir skyldu gerðar með aðstoð fiskifræðinga. Hann slær því bara fram, að sjálfsagt sé að hafa þá með í ráðum frá sjónarmiði þeirra manna, er skipa meiri hl. fjvn., en það þarf ekki að vera skoðun fiskimálan. Við vitum, að síðan fiskimálanefnd fór að vasast í þessum málum, þá hefir hún sparkað burtu þeim mönnum, sem vit hafa á málunum, og hefir enginn þeirra mátt nærri koma. Ég er sannfærður um, að henni mundi þykja bezt henta

að taka þá Sigurð Jónasson eða Finn Jónsson til að standa fyrir vísindalegum rannsóknum, enda hefir hún fyrr sparkað í menn með viti, til að koma gæðingum sínum að og brúka fé það, er hún hefir yfir að ráða, þeim til framdráttar. Það þýðir ekki að reyna að slá ryki í augu okkar, sem þekkjum hennar starfsaðferðir, enda bera till. meiri hl. fjvn. því vitni, að gefa á fiskimálan. friar hendur; hún hefir ekki þolað, að fiskifræðingarnir yrðu hafðir með í ráðum, heldur hefir hún kosið að hafa þetta óbundið og geta notað þá menn, er henni sjálfri sýndist, og maður veit, hverjir það eru, sem henni sýnist að fela vandasöm verk.

Ég skal ekki leggja dóm á það fyrirfram, hvort Alþfl. hefir komið múlnum á alla þm. stjórnarflokkanna, en það kemur í ljós við atkvgr. En ef það verður niðurstaðan, að þingið gengur framhjá fiskifræðingunum og öðrum mönnum, sem vit hafa á þessum málum, en setur í staðinn fiskimálanefnd með þeim legátum, sem sýnt er, að hún hefir mesta ást á og vill hafa til að framkvæma sín verk. Þá virðist mér, að farið sé að hallast á söma þessarar stofnunar.

\***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég vildi mjög mæla með því, að till. meiri hl. fjvn. á þskj. 546 yrði samþ. Auk þess vildi ég benda á, að eftir þessi aflaleysisár er óhjákvæmileg nauðsyn, að rannsakað sé um önnur fiskimið en þau, sem nú eru mest stunduð.

Ég skal ekki blanda mér inn í þær umr. eða deilur, sem hér eru um fiskimálan. og blandað hefir verið inn í þetta mál; það er mest gömul og leiðinleg upptugga stjórnarandstæðinga, sem gremst, að þeir ekki hafa þar sterkan meiri hl.

Ég skal enn fremur geta þess, að ég tel sjálf-sagt og eðlilegt — og mun sjá um að flutt verði brtt. um það —, að tekið verði upp í till., að þessar rannsóknir og tilraunir verði gerðar í samráði við fiskimálan. og fiskifræðinga, ef það gæti eitthvað friðað hrelldan huga andmælenda þess, að fiskimálanefnd sé höfð með í ráðum, en það ætla ég, að sé eðlilegt og sjálfsagt, að hún hafi forystuna í þessum málum.

\***Héðinn Valdimarsson:** Ég sé enga ástæðu til að deila við hv. 6. þm. Reykv. um það, hvað sé starfssvið fiskimálan. Þar um kveða lögin skýrt á, m. a. að umsjón og yfirstjórn fiskimálasjóðs skuli n. hafa ásamt atvmrh., og þess vegna eðlilegt, að það sé tekið fram í þáltill.

Hv. 6. þm. Reykv. leggur áherzlu á, að um það sé meiningamunur, hvort leita skuli aðstoðar fiskifræðinga eða ekki, milli hans og meiri hl. fjvn. Um þetta atriði hefir verið skýrt tekið fram af frsm. meiri hl., og hefi ég þar engu við að bæta, að þeir fiskifræðingar, sem við eigum, eru starfsmenn ríkisins, og má geta þess, að einn sá yngsti og efnilegasti er nú launaður að mestu leyti af fiskimálanefnd, þó að hann starfi hjá Fiskifélaginu. En til þess að taka allan vafa af um, að við viljum ekki og ætlum ekki að ganga framhjá fiskifræðingunum, ætla ég að bera fram skrifl. brtt. um, að hvorirtveggja aðilar, fiskifræðingar og fiskimálanefnd, verði hafðir með í ráðum. Má það vera meiri vonzkan í hv. sjálf-

stfl.mönnum, ef þeir nú hætta á að draga málið á langinn og með því fá það sama sem fellt, heldur en fá till. samþ. í samræmi við það, sem lögin heimta. Það er eins og hv. 6. þm. Reykv. úthverfist í hvert skipti er hann heyrir nefnda fiskimálan. — alveg eins og naut, sem sér rauða dula. Ég geri ráð fyrir, að hann vildi, að í staðinn fyrir fiskimálan. kæmi, að forstjórar S. Í. F. ættu að sjá um framkvæmdina, því að hann mundi jafnvel vilja fela þeim þingstörfin. En hvað sem um það er, þá býst ég við, að allir geti fellt sig við þessa brtt., ef þeir á annað horð vilja vinna að þessum framkvæmdum.

\***Frsm. minni hl. (Pétur Ottesen):** Það er í ákaflega miklu samræmi við það, sem við stjórnarandstæðingar höfum átt að búa við á þessu þingi, þegar hv. 2. þm. Reykv. kemur með sinn drottunar-, kúgunar- og einræðisanda, sem hefir gengið í gegnum allt starf þingsins eins og rauður þráður hjá stjórnarflokkunum, og fer nú að ógna okkur með því, að þessi þáltill. skuli verða felld, ef við ekki sættum okkur við það orðalag, sem honum líkar. Hann er þá ekki að horfa í, þó að þetta góða mál verði fellt, og þar með verði komið í veg fyrir þessar rannsóknir, bara ef orðalagið er ekki eins og honum þóknast. Þetta er ákaflega góð lýsing á þeim drottunar-, einræðis- og kúgunaranda, sem fram kemur hér á Alþingi og í meðferð allra mála í stjórn landsins.

Ég vil benda á, þegar verið er að tala um fiskimálanefnd og fiskimálasjóð í sambandi við þessa till., að það er hvergi sagt, að fé til þessara rannsókna skuli verja úr fiskimálasjóði, því að í báðum till. er það tekið fram, að fé hans skuli því aðeins notað, að ríkissjóði sé um megn að bera kostnaðinn. Þessi átylla, sem þarna er fundin til að þröngva fiskimálanefnd inn í þetta, er því ekki málefnsleg, heldur ræður þarna um ofmetnaður um að trana henni fram í tíma og ótíma. Nú er ekki heldur eins og fiskimálan. búi yfir neinni sérþekkingu; hvorki hefir hún fiskifræðingum né reyndum skipstjórum á að skipa, — ekki er því til að dreifa. Þetta er því algerlega ótímabært atriði og á ekkert erindi í þessa þáltill.

Ef ríkissjóður reyndist nú ómegnugur þess, að bera þennan kostnað, svo að verja yrði einhverju fé úr fiskimálasjóði, þá sé ég ekki, að nein stórhætta væri á ferðum um það atriði, því að atvmrh. ræður yfir fé sjóðsins og getur veitt úr honum, svo að þess vegna er óþarft að geta um fiskimálan. í till. Það má segja, að þessir menn líta ekki stórt á atvmrh., ef hann fær ekki fé úr þessum sjóði, sem hann ræður yfir samkv. I., nema hann knékrjúpi fiskimálanefnd. Þetta er því argasta vantraustsfirflýsing á atvmrh., og er verið á þennan hátt að upphelja fiskimálan. á kostnað ráðherrans. Ég vík því ekki hársbreidd frá því, að það er hreinasta fjarstæða, og er undrunarvert — eins og hv. 6. þm. Reykv. tók réttilega fram —, að það skuli eiga að strika fiskifræðingana út, en setja fiskimálan. inn í staðinn. Það á því ekki einungis að lítilsvirða og smána hæstv. atvmrh., heldur á líka að ganga framhjá fiskifræðingunum, og er þetta algerlega ósæmleg framkoma, þegar líka það er ekki stærri

aðili né sterkara „autoritet“ en fiskimálanefnd, sem er hinsvegar.

Ég held, að það sé rétt að sigla framhjá þessu blindskerri — fiskimálanefndinni — og forðast þannig áföll af þeim sökum. Þetta mál er meira virði en svo, að því megi sigla í strand á því skeri, sem flest nauðsynjamál þessa atvinnuvegar hafa strandað á, því þar er að engu haft, hvort málin eru nauðsynleg og þjóðnytjamál eða ekki.

#### ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 626) leyfð og samþ. með 24:2 atkv.

**Jóhann Jósefsson:** Þessi till. til þál., sem hér liggur fyrir, um rannsókn fiskimiða, er þess eðlis og þannig orðuð, að maður skyldi ætla, að ekki yrði um hana mikill ágreiningur. Þar er tekið fram, að þingið feli ríkisstj. að láta fara fram rannsókn á þessum hlutum, og er algengt að komast þannig að orði í þáttill. um undirbúning og rannsókn vissra mála, hvort heldur sem er til sjós eða lands. En stjórnarmeirihlutunum virðist réttara að troða þarna inn á milli fiskimálanefndinni, og er það vitanlega gert eftir kröfu þess ráðrika manns, sem þar hefir verið falin formennska og ræður þar öllu, sem hann vill, en er vitanlega óhæfur til þessa starfs. Og ég verð fyrir hönd útvegsmanna að áfella þennan mann fyrir þessi störf. Þessi maður hefir aldrei komið nærri fiskverkun, fiskveiðum né fiskverzlun, en er nú látinn troða sér inn í hvert mál, sem snertir sjávarútveginn, þó að hann hafi á því sviði aldrei haft neina frumlega hugsun. En hann treður sér fram til að ræna hugmyndum annara, og á þann hátt reyna að fá fjöður í sinn hatt fyrir það, sem öðrum hefir hugkvæmt. Þetta kann ekki góðri lukku að stýra.

Þessi maður er aðeins frægur fyrir eitt í þessu landi, það er að geta kúgað verkalyð Reykjavíkur, og svo að segja svinbeygt þá með svipunni til að lúta sínu boði og banni. En þó að honum hafi tekizt þetta, og þó að hann hafi kúgað stjórnarflokkana, eins og t. d. í þessu máli, þá er hann ekki ennþá búinn að kúga fiskeigendur í þessu landi, og ég vona, að þeir verði honum þyngri fyrir en bæði verkamennirnir og ríkisstj., sem hefir nú látið hann kúga sig í þessu máli, sem er, eins og réttilega var fram tekið af hv. þm. Borgf., bæði óþarft og ástæðulaust. Því eins og ég benti á áðan, þá er ríkisstj. oft falið að hafa framkvæmdir á slíkum hlutum. Og það sýnir ekki mikið traust á stj. hjá þeim aðstandendum hennar, sem vilja fela hv. 2. þm. Reykv. að hafa afskipti af þessu, manni, sem vitað er, að ekki hefir haft önnur afskipti af útvegsmálum en selja oliu til mótorbátaflotans. Vitanlega er nauðsynlegt, að einhver hafi það verk með höndum, og það skal ekki átalíð, þó að hann sé völdugur kaupmaður á því sviði; það kemur ekki þessu máli við. En það er í mesta máta undarlegt, að fela skuli honum að leita að fiskimiðum, og þeim, sem með honum eru í fiskimálan., en vitað er, að þar er þannig skipað lið, að hann ræður lögum og lofum.

Er fjarskalega léitt til þess að vita, að ekki skuli mega hreyfa máli til framdráttar sjávar-

útveginum öðruvísi en óviðkomandi mönnum sé troðið þar inn í, og það þeim mönnum, sem ekki virðast geta annað en það, sem miður fer. Þetta er óþolandi ábyrgðarleysi, alveg á sama hátt og hið ofsalega kapphlaup hv. 2. þm. Reykv. við hvern þann mann eða stofnun, sem lætur sér detta eitthvað í hug, sem viðkemur sjávarútveginum. Er skemmst að minnast þess, þegar S. Í. F. vill framkvæma eitthvað, þá kemur þessi maður og vill með ofurkappsfullu kapphlaupi hrifsa allt til sín, sem miðar aðeins að því að eyðileggja allt, sem er til framdráttar sjávarútveginum og það opinbera skiptir sér af. Fer að verða litil von fyrir þá, sem þennan atvinnuveg stunda, að geta nokkru orkað til bóta, því allir vita, hvernig búið er að þeim, sem einhvers meta framtak einstaklingsins.

Enda hefði engum heilbrigðum þingmeirihluta dottið í hug að breyta þessu eðlilega orðalagi till., þar sem farið er fram á það — af stjórnarandstæðingunum — að fela stj. þessar framkvæmdir, enda hefir engum dottið þetta í hug fyrr en hv. 2. þm. Reykv., sem er orðinn nokkurskonar yfirráðherra, heimtar, að sér sé þengt þarna inn á milli sem nokkurskonar framkvæmdarstjóra.

Ég sé enga ástæðu til að fallast á þetta, jafnvel þó að hv. þm. segi sem svo, að ef hans vilji gangi ekki fram, þá skuli þessi till. falla. Ég sé enga ástæðu til fyrir hv. þm. að beygja sig fyrir vilja hans, þar sem hann hefir ekki gert neitt það á sviði sjávarútvegsins, er sýni, að hann sé fær til þeirra verka, hvort heldur sem er á sjó eða landi.

**\*Héðinn Valdimarsson:** Ég þarf ekki miklu að svara þessu eldgosi hv. þm. Vestm. Hann virðist haldinn sama tryllingi og hv. 6. þm. Reykv., þegar minnzt er á fiskimálanefnd, enda er þessi hv. þm. hvorki foringi margra útvegsmanna né almennings í þessu efni. Hann er einn þeirra manna, sem heldur, að hann einn viti allt, geti allt og vilji allt, sem þarf til þess að leiða þessi mál til lykta. En það eru nú samt margir, sem sjá það ásamt mér, að honum og þeim öðrum, er hann treystir bezt, er ekki treystandi til neins, og að hafa trúað honum fyrir þessum málum, er til tjóns.

Ég vil aðeins benda á það, að þessi framkoma hv. sjálfstæðismanna er ekkert einsdæmi. Yfirleitt haga þeir sér svona, þegar samþ. eru lög á annan hátt en þeir vilja. Þá reyna þeir að neita. að lögin séu til, eða þá brjóta þau eftir getu. Tökum t. d. mjólkurlögin; allir vita, hvernig framkoma þeirra er í því máli. Lögin voru öðruvísi en þeir vildu, og þá var gerð tilraun til að brjóta þau. Þeir haga sér eins og þeir séu blindir menn; þeir halda, að ennþá séu þeir í meiri hluta og geti allt, sem þeim þóknast; en það er bara ekki svo, og þeir verða að gera sér það að góðu að beygja sig undir lög þau, sem gilda. rétt eins og aðrir menn.

Hv. þm. veit vel, að með till. er ekki átt við, að fiskimálanefnd eigi að stýra Þór eða öðrum skipum, sem fara í þessar rannsóknir, og ekki muni hún heldur annast starf fiskifræðinganna. Ég efast heldur ekkert um, að þótt þeim mönn-

um, sem þessi hv. þm. hefir bezt álit á, sem er sjálfur hann og svo forstjórar S. Í. F., yrði fallin framkvæmd þessa atriðis, þá mundu þeir ekki sjálfir stýra togurunum né stjórna fiskirannsóknunum.

Þá var hann eitthvað að minnst á mig sem oliukaupmann, — ég veit ekki, hvort það var af því, að hann er umboðsmaður minn í Vestmannaeyjum eða ekki, því ég sé ekki, hvað það kemur þessu máli við.

**Jóhann Jósefsson:** Ég hefi engu að svara og stend ekki upp til þess, heldur til að benda á, hvað veigalítill forysta er í þessu undirráðuneyti, sem hér hefir verið komið á fót og kallað er fiskimálanefnd, þegar hv. forstöðumaður ber ekki höfuðið herra en þetta gagnvart þeim rökstuddu ádeilum um, að hann væri óhæfur til þessa starfs.

Það var víturlegt af hv. þm. að nefna engin dæmi um það, að ég hefði verið sjávarútveginum til hölvunar. Satt að segja mælist ég undan mannfjöfnuði við hann í þeim efnum. Ég hefi nú staðið sjálfur fyrir útgerð í um aldarfjórðung, en hvað hann hefir gert, það veit allur landslýður.

Ég minnstist á það, að hann seldi olíu. Það er eins og hann áltí þetta skammir, en ég var ekki að tala um þetta í niðrandi tón, — síður en svo.

Þegar á það er litið, hvaða menn hafa völdin í þessu landi og hvaða menn hafa forystu í þessum málum — ja, þvílík forysta —, þá er ekki að furða, þó að aumlega horfi um þennan atvinnuveg, sjávarútvegin, þegar líka séð er, hversu vesöl þessi uppskrúfaða forysta er, sem þröngvað er upp á landslýðinn með lögum.

En tíminn á eftir að leiða það í ljós, hvern ávinning útgerðarmenn hafa af þessari ráða-breytni og hvaða þakkir stjórnarmeirihlutinn fær hjá sjávarútvegsmonnum, sem með þessu fyrirkomulagi er hent út í öngþveitið.

**\*Frsm. meiri hl. (Jónas Guðmundsson):** Við-vikjandi brtt. þeirri, sem fram hefir verið borin, vil ég segja það, að ég fyrir mitt leyti hefi ekkert á móti því, að hún verði samþ., og ég sé ekki, að meiri hl. n. geti haft það. Ég vil skjóta því til hv. þm. Borgf., sem hafði ásamt mér mest með að gera samningu þessarar till. í n. eða þeirra uppkasta, sem gerð voru, að svo var gengið út frá því sem gefnum hlut, að fiskifræðingarnir yrðu hafðir með, að í uppköstinum, sem við sömdum saman, datt okkur ekki í hug að nefna þá, og var það sízt af því, að við álitum þá ónauðsynlega. Ég vil ekki lengja þær heimskulegu umr., sem orðið hafa um fiskimálanefnd, því það eru allt endurteknningar á því, sem áður er búið að segja hér í þinginu; aðeins er sumt nú með stærri og hrottalegri orðum. Finnst mér ástæðulaust að eyða síðustu stundum þingsins í slíkt karp. Það eina rétta er, að fiskimálan. hafi ihlutun um þessi atriði, sem felast í þáttill., þar sem fé á að verja til þessara rannsókna úr þeim sjóði, er hún hefir til umráða. Þó að svo megi líta á, sem ríkisstj. hafi heimild til að láta Þór ganga og leita m. a. að fiskimiðum, þá er vítað, að sú leit kemur ekki að fullu gagni, heldur

verður jafnframt að gera ráð fyrir, að öðrum togurum verði jafnvel veittur styrkur til slíkra rannsókna eða leitar að fiskimiðum, og það á samkv. l. að veita slíka styrki úr fiskimálasjóði, og það er óheimilt að veita hann, nema eftir till. fiskimálanefndar.

Öllum köpuryrðum í garð fiskimálan. og hv. 2. þm. Reykv. get ég leitt hjá mér að svara; það hefir þegar verið gert. Við vitum, hver er ástæðan fyrir því, að þessir hv. þm. vilja ekki, að fiskimálan. sé nefnd í þessari þáttill.; hún er það rötgróna hatur, sem Sjálfstfl. hefir á nefndinni. Enda gert ráð fyrir því í báðum till., bæði meiri hl. og minni hl., að nota fé fiskimálasjóðs, og hefi ég bent á, hvað af því hlýtur að leiða.

**\*Frsm. minni hl. (Pétur Ottesen):** Það þýðir ekkert fyrir hv. frsm. meiri hl. að vera að reyna að hampa því, að þetta verði ekki framkvæmt á annan hátt en af fiskimálanefnd. — Hann var að tala um, að þetta væru heimskulegar umr., en það er bara afleiðing af þeirri heimsku, að blanda þessum aðilja inn í þetta mál. — Hann var að tala um samvinnu okkar í n. og að þá hefði ekki verið orðað að taka fram í till. um aðstoð fiskifræðinga. En einmitt það, að fiskimálan. átti að taka að sér verkefni fiskifræðinganna, varð þess valdandi, að ágreiningur kom upp og n. klofnaði. Hér í till. báðum er gert ráð fyrir að greiða úr ríkissjóði það fé, sem þarf í tilraunir þessar. Og eins og gengið er frá lög-unum um fiskimálasjóð, þá sé ég ekki betur en að fært sé að greiða styrk úr honum án þess að blanda fiskimálanefnd inn í, til að greiða þann styrk, enda er það hrein fjarstæða og tilbúningur, að hún þurfi þar nærri að koma, en er bara gert til þess að ota henni alstaðar fram, eins og gert hefir verið, og ég vil segja öllum til ógagns, og þarf ekki annað en minna á sölu-na til Ameríku, þar sem n. þessi blandaði sér inn í á ógeðslegan hátt, og fiskfarmurinn var svo að lokum seldur með tapi, eftir að lokað hafði verið fyrir markaðsmöguleikann í bili.

**\*Sigurður Kristjánsson:** Ég get verið stutt-orður, sérstaklega af því að hv. þm. Borgf. hefir nú tekið af mér ómakið um að svara. — Ég skal taka það fram, að mér þykir leiðinlegt, að hv. 6. landsk. skuli í ræðum sínum verja svo vöndan málstað, að hann þarf að fara með blekkingar, og færa fram sem rök það, sem hann veit, að er alls ekki rétt, og hann fer því með móti betri vitund. Hann heldur því fram, að það sé ekki hægt að komast fram hjá fiskimálan., af því að það sé beinlínis ætlað til þess, að hún veiti fé úr fiskimálasjóði. Þetta er ekki rétt, og hv. þm. veit það, að þetta er ekki rétt. Hann veit það, að í till. allra er það tekið fram, að féð skuli greiða úr ríkissjóði, þó að fiskimálasjóður verði látinn greiða það, sem ekki þykir tiltækilegt að greiða úr ríkissjóði, af því það er hans hlutverk að styrkja rannsóknir á þessu sviði. Eins og hv. þm. Borgf. tók fram, er það hin mesta fjarstæða, að þessi fjárveiting þurfi að vera gerð í samráði við fiskimálanefnd.

Ég mundi ekkert hafa hneykslast á, þó að það

hefði verið tekið fram, að fé til þessara rannsóknna skyldi greiða úr fiskimálasjóði, ef ekki þætti tiltækilegt, að ríkissjóður greiddi það beint. En það hefir ekki verið, og er ekki tilgangurinn með þessari þáttill, að þetta séu rannsóknir, sem fiskimálan. hafi afskipti af, því það er ekki ofsagt, að þá er verið að fá óhæfum mönnum verkefni í hendur.

Það er alveg rétt, sem hv. þm. Vestm. tók fram, að það var óþarfi að ýfast við þessari till. Hún var formlega og þinglega fram borin, og ég lét hvergi skina í gegn minar pólitísku skoðanir, heldur hagaði mér gagnvart ríkisstj. eins og „loyal“ þm.

Þegar þessir hv. þm. eru að tala um ofstopa í okkur sjálfstæðismönnum, er það fjarstæða ein og óformlegt mjög, því það eru þessir hv. þm., sem hafa leitt asnann inn í herbúðirnar.

Ég skal, um leið og ég sezt og segi mitt siðasta orð, minna á það, sem hv. þm. Borgf. líka gerði, að framkoma hv. 2. þm. Reykv. ber glögg vitni hans hugsunarhætti, og líklega hans flokks, þegar hann í ræðu sinni lætur á sér skilja, að við eigum það á hættu, að þáttill. verði felld, ef orðinu „fiskimálanefnd“ verði ekki troðið inn í hana. Hann lét m. ö. o. á sér skilja, að ef fiskimálan. ætti ekki að fá ráð eða afskipti af þessu, þá mundi hann beita sér fyrir því, að þáttill. yrði felld. Þetta sýnir vel hugsunarhátt hans flokks, sem hefir valdið, því að hann er orðinn einskonar krabbamein í fiskisöllumálunum.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 22. fundi í Sp., s. d., var fram haldið einni umr. um till.

#### ATKVGR

Brtt. 626 samþ. með 28 shlj. atkv.

— 546 (ný tillgr.), svo breytt, samþ með 24:15 atkv.

— 561,1 kom ekki til atkv.

— 561,2 felld með 19:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JakM, JÓL, JónP, JJ, JörB, ÓTh, PZ, SigfJ, ÞorbP, GL, HermJ.

nei: HV, IngP, JG, MT, PHerm, PÞ, SE, SÁÓ, StJSt, ÁÁ, BSt, BÁ, BB, EÁrna, EmJ, EyStJ, FJ, GG, JBald.

JJós, JAJ, MG, MJ, PHalld, PM, PO, SK, TT, ÞBr, EE, GÞ, GSv, GÍ, HannJ greiddu ekki atkv.

Fjórir þm. (JS, ÞÞ, BJ, HG) fjarstaddir.

Till., svo breytt, samþ. með 24 shlj. atkv. og afg. sem ályktun Alþingis (A. 632).

Við nafnakallið um brtt. 561,2 gerðu fimm þm. grein fyrir atkv. á þessa leið:

Jóhann Jósefsson: Mér finnst satt að segja þessari atkvgr. vera stjórnað þannig, að það sé rangt með málið farið frá upphafi, og því greiði ég ekki atkv.

Magnús Guðmundsson: Þetta er skripaleikur, sem ég tek ekki þátt í.

Hannes Jónsson: Þar sem stjórnarliðið á þetta atkvæmi eins og það nú er orðið og ber vitan-

lega sjálfu skylda til að láta það hafa eitthvert heiti, þá er bezt, að það beri sjálft ábyrgð á því. Ég kæri mig ekki um að taka þátt í þeirri skirn-arveizlu og greiði því ekki atkv.

Pétur Ottesen: Ég greiði ekki atkv. Þetta er rangsleitni, sem ég mótmæli.

Sigurjón Á. Ólafsson: Þar sem ég sé ekki annað en fyrirsögn till. á þskj. 132 standi óbreytt, þá segi ég nei.

## 6. Landhelgisgæzla.

Á deildafundum 23. marz var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um framkvæmd landhelgisgæzlu og björgunarstarfsemi (A. 202).

Á 8. fundi í Sp., 30. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 31. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr.

\*Frsm. (Finnur Jónsson): Sjútvn. hefir tekið að sér að flytja þessa þáttill. eftir tilmælum ríkisstj. Einn nm. (JJós) var fjarverandi, þegar sú ákvörðun var tekin í n.

Ég þarf ekki að hafa langa framsögu fyrir þessari till. Þegar rætt er um aukningu landhelgisgæzlunnar, þá eru allir venjulega sammála. Það vill nú svo vel til, að verið er að breyta um stefnu í því efni og fækka stórum varðskipum, en fjölga smærri skipum, sem ætlað er til. að verði meira staðbundin við gæzluna. Þessi stefna, sem stj. hefir tekið upp, virðist eiga óskiptu fylgi að fagna, ekki einungis á Alþingi, heldur á meðal sjómanna og útgerðarmanna um land allt.

Í þessari till. leitar ríkisstj. heimildar frá þinginu til þess að nota andvirði Óðins til að byggja nokkra hraðskreiða vélbáta til landhelgisgæzlu og björgunarstarfs. Nú vil ég taka það fram, að undir öðrum lið á dagskránni í dag, um björgunarskip, er átt við björgunarskútur, sem starfa eingöngu að björgun smábáta. En eins og kunnugt er, þá hefir Slysavarnafélag Íslands safnað miklu fé til björgunarmála í landinu, og sérstaklega til þess að koma upp fullkomnum björgunarskipum, sem það telur, að þurfi að vera 2—3 fyrir Faxaflóa, og auk þess eitt í hverjum landsfjórðungi. Tilgangurinn virðist vera sá, að þau eigi að lita eftir og veita aðstoð smábátum, sem sækja sjó við strendur landsins. Slik skip hafa gert mikið gagn við að bjarga mannslífum á smábátum, en þau hafa ekki nægilegt vélaafl til þess að bjarga skipum úr sjávarháska. Nú fer öðum fram breyting á fiskiflotanum; smábátum hefir fækkað, en í staðinn hafa komið stór og vel útbúin vélskip. Má því gera ráð fyrir því, vegna þessarar þróunar, að björgunarskúturnar verði fremur þýðingarlitlar fyrir sjómenn hér við strendur landsins. Ennfremur má gera ráð fyrir,

að ef landhelgisgæzlunni verður komið í það horf, sem til er ætlað í þessari till., þá muni varðbátarnir, sem gæta landhelginna, geta annað þáð eftirlit með bátum, sem björgunarskútunum hefir verið ætlað, og geta þeir þannig yfirtekið það hlutverk, sem Slysavarnafél. hefir ætlað björgunarskútunum. Hinsvegar hefir Slysavarnafél. nægilegt verkefni við að koma upp björgunartækjum og hjarga frá landi þeim, sem komast í sjávarháska við strandlengjuna; það starfsvið liggur opið fyrir félaginu, þó að þessi till. verði samþ. eins og hún liggur fyrir frá ríkisstj.

Ég get vitanlega ekki sagt neitt með vissu um það, hvernig Slysavarnafél. tekur þessu, en þykir líklegt, að það geti fallið á það. Þó að illa hafi verið tekið undir þetta af forráðamönnum þess hér við Faxaflóa, þá hefir því verið tekið mjög vel í öðrum landshlutum, ef hraðskreiðir vélbátar yrðu fengnir til þess að hafa þar eftirlit með fiskibátum og veiðarfærum þeirra.

Áðan var verið að afgr. til n. fyrsta málið á dagskránni, till. til þál. um að skora á stj. að láta smíða vélbát, sem aðeins yrði látinn gæta landhelginna við Faxaflóa og Snæfellsnes. En þar sem Óðni var ætlað að verja allar strendur landsins, að svo miklu leyti sem til varð náð, þá er ekki sanngjarnt, að andvirði hans sé fyrst og fremst varið til þess að verja landhelgina fyrir einum landshluta; það verður því að koma landhelgisvörnunum í það horf, að þær séu ekki eingöngu fyrir Faxaflóa, heldur fyrir allt landið.

Meðan landið átti Óðin, Ægi og Þór til strandvarna, var rekstur þessara skipa svo dýr, að það var talið óhjákvæmilegt að láta tvö skipin liggja í einu í höfn, en halda aðeins einu þeirra úti. Og forstjóri Skipautgerðar ríkisins hefir upplýst, að rekstur skipanna undanfandi ár svari til þess, að einu þeirra hafi stöðugt verið haldið úti. Hann hefir enn fremur upplýst, að rekstur Óðins hafi kostað 320 þús. kr. yfir árið, en að rekstur vel útbúinna og vopnaðra vélbáta kosti aðeins 60—70 þús. kr. á ári fyrir hvern þeirra. Af þessu er það ljóst, að það er hægt að láta 4—5 vélbáta gæta landhelginna allt árið fyrir sömu upphæð og það kostaði að gera Óðin út árlega. Og þó þeir standi verr að vigi með að ná skipum heldur en Óðinn, þá er aðstaða þeirra að öðru leyti miklu betri til að verja landhelgina, þar sem þeir geta farið yfir margfalt stærra svæði.

Það má gera ráð fyrir, að menn séu yfirleitt sammála um að breyta landhelgisgæzlunni í þetta horf, sem stj. leggur til. Og þar sem í þessari till. er leitað viðtækari heimildar, sem á að koma öllum landsbúum að notum, þá vænti ég, að hún fái samþykki þingsins. — Óska ég svo, að henni verði, að lokinni þessari umr., vísað til síðari umr. og fjvn. — Þar sem þessi till. er svo viðtæk, að hún gildir fyrir alla landhelgina, að Faxaflóa meðtöldum, þá vona ég, að henni verði hraðað, þó að hin verði söltuð í nefnd, þar sem hún nær svo miklu skemmra. (ÞO: Ætli hv. þm. Ísaf. verði ekki bráðum lagður í salt?). Ég efast ekki um, að hv. þm. Borgf. verði fús að leggja til saltið. (ÞO: Ekki held ég, að ég fari að kosta til þess).

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Sp., s. d., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 202, n. 543).

\*Frsm. (Jónas Guðmundsson): Ég get orðið stuttur um þetta mál. Fjvn. hefir orðið sammála um að sameina þær tvær þáltill., á þskj. 202 og 268, um landhelgisgæzlu og björgunarsarfsemi, sem til hennar var vísað. Og ætla ég, að í þessari brtt. fjvn. felist allt það, sem flm. beggja till. ætluðust til, að væri í þeim fólgið. N. vill þess vegna mælast til þess, að flm. þáltill. á þskj. 268, hv. þm. G.-K. og hv. þm. Borgf., taki þetta til greina og taki till. sína aftur, af því að meginefni hennar er tekið upp í brtt. við till. til þál. á þskj. 202, og fyrirsögninni breytt með tilliti til þess. Ef þeir gera það, sem ég vænti fyllilega, þá fær þetta mál fljóta afgreiðslu, því að í fjvn. var samkomulag um það á milli fulltrúa þingflokka.

\*Pétur Ottesen: Það er rétt, sem hv. frsm. sagði, að í fjvn. var fullt samkomulag um afgreiðslu þessa máls. Og byggðist samkomulagið á því, að báðar þáltill., sem fyrir n. lágu, yrðu afgr. með þessum hætti, er fram kemur í brtt. n. Ég vil þó fara fram á það við hæstv. forseta, að hann leiti fyrst atkvæða um þessa brtt. n., og ef hún verður samþ., þá tókum við að sjálfsögðu till. okkar aftur, hv. þm. G.-K. og ég. Ég vildi aðeins, að þessu formi yrði fylgt og að brtt. yrði samþ. áður. Vænti ég, að hæstv. forseti geti hagað afgreiðslu málsins þannig.

ATKVGR.

Brtt. 543,1 samþ. með 37 shlj. atkv.

— 543,2 samþ. með 33 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 37 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 633), með fyrirsögninni:

Till. til þál. um landhelgisgæzlu.

## 7. Þjóðleikhúsið.

Á deildafundum 30. apríl var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um að undirbúa löggjöf um torg við Þjóðleikhúsið (A. 467).

Á 16. fundi í Sp., 2. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 21. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Sp., s. d., var till. aftur tekin til einnar umr.

**\*Flm. (Jónas Jónsson):** Þessi þáltill., sem við erum 3 flm. að, sinn úr hverjum flokki, lýtur að því að skora á stj. að undirbúa fyrir næsta þing frv. til l. um eignarnámsheimild á vissum mannvirkjum hér í bænum, láti ekki byggja sé að gera torg framan við Þjóðleikhúsið, á milli Hverfisgötu og Laugavegar. Ennfremur sé það um leið lögakveðið, að þær ríkisstjórnir, sem verða hér við völd í framtíðinni, láti ekki byggja á baklöd safnahússins við Hverfisgötu. Þetta er í stuttu máli efni till., og mun það vera öllum hv. þm. kunnugt af því, sem ég hefi skrifað um það í blöðin. — Það er yfirleitt almenn ánægja í bænum yfir því, hvað Þjóðleikhúsið er fallett og myndarlegt, en hinsvegar ríkjandi óánægja út af því, hvað nýtur sín illa á þessum stað vegna þrængsla af öðrum húsum í nágrenninu. Og þegar húði verður að fullgera leikhúsið, þá mun reynast óþægilegt að þota það, ef ekki verður rúmlegt torg út frá því í tvær áttir, til vesturs og suðurs. Ég veit, að sumir þm. Reykjavíkurbæjar líta svo á, að ef þessar lóðir framan við Þjóðleikhúsið verði teknar eignarnámi, þá sé eðlilegast, að bærinn geri það. En ef ríkið offrar dýrri baklöd við safnahúsið og Þjóðleikhúsið, án þess að hafa nokkuð upp úr henni, þá er það nokkur þáttakegla eða fórn frá þess hálfu. Eftir þeirri reynslu, sem fengizt hefir víða erlendis, þar sem gerð hafa verið torg umhverfis opinberar byggingar, þá hafa lóðirnar í grennd við það hækkað svo gífurlega í verði, að sú verðhækkun hefir borgað kostnaðinn við að rýma byggingum frá torginu. Er talið, að þegar útbúið var torgið umhverfis ráðhúsið í Osló, hafi orðið að rífa niður mörg smáhús, og kostaði það mikla fyrirlögn. En því var treyst, að verðhækkun lóðanna mundi standa undir þeim kostnaði, og reyndist það fyllilega, því að í nánd við torgið risu upp ný verzlunarhús og aðrar arðvænlegar byggingar.

Ég vænti svo, að þessi þáltill. verði samþ. og að hæstv. ríkisstj. búi þetta mál undir næsta þing.

**\*Héðinn Valdimarsson:** Mér finnst þessi þáltill. losaraleg að orðalagi og hugsun. Hér fylgir að visu uppdráttur af væntanlegu torgi, en það sést ekki á uppdrættinum, hvaða byggingum á að ryðja burtu. En eftir greinargerðinni í ræðu hv. þm. S.-Þ. er ætlað til, að kostnaðurinn af því að útbúa þetta torg verði borinn uppí af verðhækkun þeirra lóða, sem yrðu umhverfis torgið. Það er augljóst, að kostnaðurinn verður mikill þegar í byrjun, og ef ætti að vinna hann upp með verðhækkun lóða, þá þyrfti að vera kostur á miklu meira landi undir byggingar umhverfis torgið; og verðhækkunin kæmi ekki nema smámsaman, um leið og byggt væri á lóðunum; hún er alveg undir því komin, og mun því langt eftir henni að biða. — Ég get ekki betur séð en að það yrði að taka eignarnámi steinhús Andrésar klæðskera, og þykir mér líklegt, að það mundi kosta allt að ½ millj. kr. Það sést ekki á þessari þáltill., hvernig á að afla þeirra

peninga, né hvernig á að koma þessu torgi upp. Þetta sýnir, að málið er algerlega óhugsað. Ætlun flm. er sú, að leikhúsið, sem byggt er á skökkum stað, njóti sín betur en nú er, þannig að það sjaist framan á það úr bænum.

Nú er búið að leggja um ¼ úr millj. í Þjóðleikhúsið, og eru þó ótaldir vextir; en enn þarf að auka við 200—300 þús. kr. til að fullgera húsið. Annars er það órannsakað, hvað miklu fé þarf að kosta til þess að gera leikhúsið hæft til afnota, en það eru vafalaust fleiri hundruð þús. kr. Mér þykir óvist, að Þjóðin telji nauðsyn á því, að haldið sé áfram að sökkva peningum í þetta botnlausu fen, sem hv. hv. þm. S.-Þ. hefir átt sinn þátt í, að gert hefir verið. — Af þeim ástæðum, sem ég nú hefi nefnt, legg ég til, að þessari þáltill. verði vísað til stjórnarinnar.

**\*Flm. (Jónas Jónsson):** Ég er alveg hissa á því, að hv. 2. þm. Reykv., sem er fæddur hér í bænum og ætti því að þykja vænt um þróun bæjarins, skuli taka þessu máli með svo mikilli stífni. En ég geri ráð fyrir, að það lagist.

Það er rétt, að við flm. þáltill. höfum ekki haft neina aðstöðu til að athuga kostnaðarhlíð þessa máls. Það á ríkisstj. að gera; hún getur haft sérstökum mönnum á að skipa til þess, en ekki einstakir þingmenn, og hún á fyrst og fremst að nota til þess þá sérfræðinga, sem eru í Þjóðustu ríkisins, og leggja niðurstöðuna af rannsóknunum þeirra fyrir næsta þing. Þá verður vitanlega tekin fullnaðarákvörðun um málið. Ef niðurstaða slíkra rannsókna verður á þá leið, sem hv. 2. þm. Reykv. heldur, þá mun sennilega þykja iskyggilegt að ráðast í þetta. En ég er á annari skoðun. Húsin á þessum stað eru flest gamlir timburkofar og lóðirnar ekki verðmiklar. Það getur vel komið til mála, þegar þetta er athugað nánar, að það verði talið rétt að gera þetta, en þó ekki álitid hygilegt að kaupa húsin strax, heldur sæta tilboðum jafnóðum og húsin fara að ganga úr sér, og sjá um, að þau verði ekki endurreist á þessum lóðum, — þannig má ná markinu á lengri tíma. Hin leiðin er sú, að taka þetta með krafti og hefja strax framkvæmdir. En þessi Þjóðleikhúsbygging stendur væntanlega nokkur hundruð ár, svo að það, sem gert verður í þessu efni, gildir fyrir framtíðina. Ég hefi trú á þessu máli og álit sjálfsagt, að það sé athugað, en ef það þykir ekki fært sökum kostnaðar, þá er hægt að hverfa frá því um stundarsakir. Leikhúsið var byggt á þessum stað eftir tillögum forráðamanna Reykjavíkurbæjar og með samþykki bæjarstj., og ber hún því ábyrgð á því. Enda er því meiri ástæða til þess fyrir bæjarstj. að bæta úr þeim göllum, sem staðnum fylgja. — En leikhúsmálið liggur hér ekki fyrir til umr. Ég vænti þess, að þáltill. verði samþ. þrátt fyrir andmæli hv. 2. þm. Reykv.

**\*Héðinn Valdimarsson:** Ég held, að hv. þm. geti ekki kennt byggingarnefnd Reykjavíkur um það, þó að leikhúsbyggingin hafi ekki verið sett á réttan stað. Ef byggingin er rétt gerð og í samræmi við byggingarsamþykkt bæjarins, þá getur bæjarstj. ekki neitað um byggingarleyfi. En eins og þessi till. er nú orðuð, þá er það

ríkisstj., sem á að sjá um framkvæmdir í þessu efni, og hún er bundin við að haga þeim eftir því, sem segir í till. Verði till. hinsvegar vísað til stj., þá getur hún athugað málið í samráði við bæjarstj. Reykjavíkur.

#### ATKVGR.

Till. frá 2. þm. Reykv. um að vísa málinu til ríkisstj. felld með 26:10 atkv.

Tillgr. samþ. með 25:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 25:2 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 634).

## 8. Skuldaskilasjóður vélbátaeigenda.

Á 22. fundi í Sp., 9. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um aukningu starfsfjár skuldaskilasjóðs vélbátaeigenda o. fl. (A. 629).

Á sama fundi var till. tekin til fyrri umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.

\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Þessi till. er flutt af sjútvn. beggja deilda, og er óþarfi að fara um hana mörgum orðum, því að hv. þm. er hún kunn.

Það hefir verið rætt um að gera nokkrar ráðstafanir í sambandi við þær afleiðingar, sem orðið hafa af þeim aflaskorti, sem varð á síðastliðinni vertið. Það liggur í augum uppi, að þessi aflaskortur hlýtur að valda miklum örðugleikum bæði fyrir útgerðarmenn og þá, sem fiskveiðar stunda. Til þings og stjórnar hafa komið ýmsar nefndir og sendimenn frá öllum aðalveiðistöðvunum við Faxaflóa og tilmæli um hjálp frá mörgum veiðistöðvum utan Faxaflóa. — Eins og skýrt er frá hér, er aflinn hálfu minni en á sama tíma í fyrra. Afleiðingin af þessu verður sú, að fiskurinn, sem aflast hefir, gerir ekki að hrökkva fyrir nauðsynjum útgerðarinnar, kolum, olíu og veiðarfærum, og ekkert verður afgang handa útgerðarmönnum eða þeim, sem stunda fiskveiðarnar. Er því ekki fyrirsjáanlegt annað en að stórvandræði verði af þessum sökum, ef ekki verður úr bætt.

Till. n. er sú, eins og sést á þskj. 629, að heimilt sé að auka starfsfé skuldaskilasjóðs til þess að greiða úr þeim skuldum, sem safnast hafa á síðastl. vetri. — Ég vil taka það fram í þessu sambandi, að bankarnir verða sjálfir að sjá um og taka að sér þær sjóveðskröfur, sem á skipin falla. En þessi upphæð verður ekki notuð til þess. Sjómenn þeir, sem fiskveiðar stunda, eru flestir skráðir á bátana og hafa ekki sjóveðsrétt fyrir sínum hlut eða tryggingu. Hinsvegar er nokkur hluti sjómanna, sem ekki er skráður á skipin og hefir sjóveðsrétt á sínum hlut.

Það er ætlað til þess, að vextir séu ekki hærri en af lánum skuldaskilasjóðs, eða 4½%. Hinsvegar er ekki hægt að gera ráð fyrir því, að þessi lán séu veitt til mjög langs tíma, eins og lán skuldaskilasjóðs. Það er ætlun ríkisstj., að með

því að heimila þessa ráðstöfun, þá megi takast að hindra það, að fiskibátaeigendur verði almennt vegna aflabrests að hætta að láta báta sína og veiðitæki ganga, og þeim verði með þessu gert mögulegt að nota báta sína í sumar til sildveiða eða annara fiskveiða.

Mér þykir rétt að benda á, að þó að gengið sé út frá því, að ekki sé lánað út á sjóveðskröfur, þá getur í einstökum tilfellum verið um það að ræða, að ekki sé hægt að vita, hvort um sjóveðskröfur er að ræða, og þá gæti farið svo, að það þætti rétt að leysa í bili undan sjóveðskröfu með ábyrgð skuldaskilasjóðs, til þess að hægt sé að gera upp við þessa menn.

Í þessari till. er ekki heimild fyrir skuldaskilasjóð til þess að ábyrgjast þetta. En ef svo skyldi fara, að skuldaskilasjóður tæki á sig slíkar ábyrgðir, og það sýndi sig, að um sjóveð væri að ræða, þá mundi vera hægt að veita hlutaðeigandi útgerðarmönnum lán til þess að mæta þeim ábyrgðum, svo ég hygg þess vegna, að ekki þurfi að taka þetta fram.

Mér þykir rétt að geta þess, að vegna hins stutta tíma til undirbúnings, þá hefir ekki tekizt að tryggja lánveitingu. En þar sem ég verð að líta svo á, að bankarnir hafi mikilla hagsmuna að gæta og séu sammála ríkisstj. um nauðsyn þessa máls, þá geri ég mér vonir um, að lán fáiist. eða a. m. k. að bráðabirgðalán fáiist fljótlega til þess að mæta þessu. Mér er það vel ljóst, að það er nauðsynlegt til þess að þetta geti komizt í gegn, að hyrja framkvæmdir sem fyrst, og það ætti strax í næstu viku að hefja rannsóknir og reyna að leysa úr þessu máli.

Ég hefi svo ekki fleira að segja að þessu sinni í sambandi við till. sjálfa. — Mér þykir rétt í þessu sambandi að bæta því við, að þingi og stjórn hafa borizt tilmæli frá eigendum línuveiðaskipa um að heimila, að kreppulánasjóður láni út á skip þeirra á svipaðan hátt og skuldaskilasjóður og með hliðstæðum eða svipuðum kjörum og ætlunin er að veita lán til vélbátaeigenda. Við afgreiðslu fjárl. kemur fram brtt. við fjárlfrv. í þá átt, að ríkisstj. hækki starfsfé skuldaskilasjóðs um 200 þús. kr. framlag, en þó er ekki gert ráð fyrir lantökuheimild í þessu skyni. Ég hefi athugað þetta mál og rætt um það við formenn Sjálfstfl. og Framsfl. Ég get sagt það, að ríkisstj. litur svo á, að ef afgangur verður af starfsfé því, sem skuldaskilasjóði er ætlað með l., en það er 1½ millj., þá sé það rétt og eðlilegt að verja álika upphæð, ef til vill 250 þús. kr., til þess að veita svipuð eða hliðstæð lán til eigenda línuveiðaskipa, ef búast má við því, að með því sé tryggt, að þau geti farið á sildveiðar í sumar.

Ég hefi rætt um þetta við formenn hinna flokkanna, og ég ætla, að mér sé óhætt að segja, að þeir eru stj. sammála um þetta. Ríkisstj. mun því gera þetta, ef afgangur verður af starfsfé þessa sjóðs. Hvort líkur eru til þess, að svo verði, þori ég ekki að segja neitt ákveðið um. En eftir bráðabirgðayfirliti eru hinsvegar líkur til þess, að svo verði. — Ég legg svo til, að þessari till. verði vísað til síðari umr., og ég vænti þess, að hv. þm. fallist fúslega á að veita þessa lausn á málinu.

## ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til síðari umr.

Of skammt var liðið frá fyrri umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 38 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

Till. samþ. með 41 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 635).

## 9. Ítaliufiskur.

Á deildafundum 6. maí var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ríkisábyrgð á andvirði fiskjar, sem seldur er til Ítalíu (A. 570).

Á 19. fundi í Sp., 7. maí, var till. tekin til fyrri umr.

\*Jón Auðunn Jónsson: Ég verð að segja það um þessa till., sem hér liggur fyrir, að hún er á engan hátt til hagsbóta fyrir sjávarútvegsmenn, sjómenn og útgerðarmenn. Það er öllum vitanlegt, að bankarnir hafa hingað til og munu væntanlega lána yfirleitt útgerðarmönnum og sjómönnum eða fiskeigendum sem svarar 30 kr. út á skippund fiskjar eins og hann er fullverkaður, og svo auk þess oftast 10—15 kr. upp í kostnaðinn við verkunina. Þetta eru 40—45 kr. Aftur á móti er sú greiðsla, sem fiskeigendur þurfa að inna af hendi t. d. á Labradorfiski, en þessi till. er miðuð við sölu á þeim fiski, þessi: salt 9 kr., olía og beita 8 kr., verkun, umbúðir o. fl. 17 kr., hafnargjöld o. fl. 6 kr., eða samtals 40 kr. Söluverð fiskjarins, þegar hann hefir verið kominn um borð, hefir undanfarin ár og nú í ár verið 55 kr. á skippund að meðaltali.

Nú sjá allir, að ef taka á ábyrgð á 75% af söluverðinu, sem er 54 eða 55 kr., þá eru það ekki nema um 40 kr., og þá er það sýnt, að það á aðeins að taka ábyrgð á því, sem bankarnir hafa lánað, en þeir taka alltaf sína greiðslu af þeim fyrstu peningum, sem fást fyrir fiskinn, og það er auðvitað eðlilegt. Þess vegna standa útgerðarmenn og sjómenn þannig að vígt, að þeir fá engan eyri greiddan fyrir að afla fiskjarins fyrir en allt söluverðið er komið hingað heim. Það er því augljóst hverjum manni, sem til þekkir, að samþykkt slíkrar till. er að taka ábyrgð á því, sem bankarnir hafa lánað, en skilja útgerðarmenn og sjómenn eftir án nokkurrar ábyrgðar og án möguleika til þess að þeir geti haldið áfram sínum atvinnurekstri.

Það má öllum mönnum vera ljóst, að þó þeir eigi að fá 12—15 kr. af hverju skippundi fyrir að afla fiskjarins, þá geta þeir ekki með neinu móti afla fiskjar, ef þeir fá ekki greiðslu fyrir en ári seinna, eða meira en ári seinna en fiskjar-

ins hefir verið aflað. En sannleikurinn er sá, að eins og nú er komið, þá er engin von til þess, að þeir fái greiðslu fyrir. Við erum nú að senda fisk, sem aflað var í febrúar, marz og apríl í fyrra, og það er engin von um, að greiðsla fáiist fyrir þann fisk fyrir en kemur fram á haust, nema ríkið hlaupi undir bagga. Það er svo ástætt hjá útgerðarmönnum og sjómönnum, sem eiga hluti sína í þessum fiski, sem sendur var í des., jan., febr. og marz, bæði frá Vesturlandi og Norðurlandi til Ítalíu, að þessir menn eru í hreinustu vandræðum. Þeir hafa ekki einusinni getað fengið olíu til þess að halda útgerðinni áfram, vegna þess að svo lítið hefir aflast á síðustu vertíð, og þá þora bankarnir ekki að lána þeim. En þeir, sem eiga nokkra peninga, hafa getað fengið lánað út á fiskinn hjá þeim kaupmönnum, sem þeir verzla við. Þeir eiga því nokkra peninga í þessum fiski, sem þeir eiga ekki von á að fá fyrir en kemur fram á haust, eftir því sem salan hefir gengið.

Það er enn fremur svo — og er mér vel kunnugt um það —, að samlagsmenn í okkar fisk-sölusamlagi hafa alls ekki getað greitt útskipun á fiskinum og þökkun fiskjarins nú undanfarna mánuði. Verkaðólkið, sem að þessu hefir unnið, hefir ekki viljað hefta útskipun fiskjarins, en það hefir liðið menn í von um, að þeir fengju borgað fyrir fiskinn, kannske mánuði eftir að hann fór, eða þá næsta eða þar næsta mánuð. Nú eru komnir 5 mánuðir síðan fiskinum var afskipað, og þeir hafa ekki getað greitt neitt ennþá, og það verður ekki hægt að greiða neitt, nema tryggt sé, að þeir fái fulla borgun.

Ég veit ekki, hvað þeir menn hugsa, sem þykjast ætla sér að hjálpa þessum mönnum, þegar þeir bera fram slíka till. sem þessa. Mér er það hrein ráðgáta. Ég hefi þess vegna leyft mér að koma fram með brtt. við þessa till., um það, að ríkissjóður taki að sér ábyrgð á allt að 100% af söluverði fiskjarins. Ég get vel skilið það, að Landsbankinn, sem er sá eini banki, sem hefir lánað Sölusambandi ísl. fiskframleiðenda fé, sem fer til þess að geta greitt fiskinn við afskipun, vilji ekki taka á sig þá áhættu, sem getur átt sér stað vegna gengisfalls frá söludegi og þangað til fæst greiðsla, en það líða kannske mánuðir eða allt að ári þangað til greiðsla fæst hingað. Bankarnir hafa því sannarlega mikla áhættu. En þegar hægt er að gera þetta án allrar áhættu fyrir ríkissjóðinn, þá verð ég að segja, að ég skil ekki afstöðu hv. þm., ef þeir ætla að samþ. slíka till. sem þessa, ábyrgð handa bönkunum á því, sem þeir hafa lánað, en skilja eftir án hjálpar eigendur fiskjarins, framleiðendurna, sem eru að reyna að halda uppi atvinnurekstrinum í landinu, sjálfum sér og öðrum til hagnaðar, einum stærsta atvinnurekstri landsins og þjóðarinnar, sem gefur langsamlega mestan erlendan gjaldcyri fyrir þessa þjóð, þá er ég meira en undrandi. Ég á engin orð yfir það.

\*Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson): Þessi till. er flutt af fjhn. eftir beiðni hæstv. fjmrh. Ég hefi ekki margt um hana að segja annað en það, að hér er lagt til, að tekin sé ábyrgð, sem er álíka ábyrgð og þær, sem teknar eru í öðrum löndum,

þegar líkt stendur á. Venjan er sú, þegar tekin er ábyrgð á þessari innieign, að það sé ábyrgð 75%—80% og þar um kring, en aldrei að fullu. Það hefir ekki verið venja með Rússlandsvíxlana, sem gengu hér áður og voru þá venjulega árlangir, að taka hærri ábyrgð en eitthvað þar um kring.

Það má náttúrulega segja, að þeim, sem eiga þennan gjaldeyri, sé ekki fullnægt, og vitanlega eru miklir erfiðleikar í því fölgir að fá ekki gjaldeyrinn heim strax. En ég býst við, að landsmönnum verði ekki fullnægt í þessu efni fyrir en við fáum heim valutuna sjálfa, því allt það fé, sem greitt er út hér heima, og það, sem fer í umferð, verður að kröfum á erlenda gjaldeyri. og til þess að peningarnir, sem settir eru í umferð, innleystir og verði að því gagni, sem vera ber, þá þarf erlenda valutan að vera til ófrosin. Ég geri ráð fyrir, að ef ekki er hægt að fá erlendu valutuna frjálsta, þá muni það verða seinsótt fyrir ríkið að fullnægja þeirri eftirspurn, sem hinn innlendi gjaldeyris skapar eftir hinum erlenda gjaldeyri.

Við getum náttúrulega allir talað um okkar erfiðleika núna og erfiðleika atvinnuveganna, en það er ekki hægt að tala um þá erfiðleika á þann veg, að þeir séu eingöngu hjá sjómönnum, verkamönnum, bændum og framleiðendum, en engir hjá ríkinu. Þegar erfiðleikar steðja að, þá er oft komið með þessar kröfur, að ríkið, sem sé í engum erfiðleikum, eigi að bæta úr öllum vandræðum. En sannleikurinn er sá, að erfiðleikar ríkisins eru þeir sömu og framleiðendanna. Það er eðlileg freisting, en aðalhjálpin, sem ríkið getur veitt nú, er kannske ekki það, að ábyrgjast hluta af greiðslunni, svo stóran hluta sem talið er frekast fært, heldur kannske hitt, að sjá svo um, að þessi erlenda valuta þíðni eins fljótt og unnt er. Það er vitanlega krafa, sem verður að gera til ríkisstj. og til gjaldeyris- og innflutningsnefndar, að þessi innieign okkar í Ítalíu verði svo stór, að hún verði sem allra fyrst að vöru, sem flutt sé inn til landsins og eftirspurn er eftir. Fyrir nokkru, eða áður en núgildandi samningar voru gerðir, var erfitt að neita um innflutning á vörum frá Ítalíu, og það var ekki unnt fyrir gjaldeyrisnefnd að greina sundur innflutningsbeiðnir, þarfar og óþarfar. En nú, þegar komnir eru á elering-samningar, þá horfir þetta allt öðruvísi við. Við þurfum að sortera úr þær ítölsku vörur, sem okkur eru nauðsynlegastar, og sjá um, að þær séu fluttar inn frá Ítalíu, en ekki annarsstaðar að. Hitt kemur ekki að gagni lengur, að leyfa innflutning á öllum óþörfum vörum frá Ítalíu. Það er rétt sama fyrir hag þjóðfélagsins, hvort þessari frosnu valutu er breytt í óþarfavarning eða látin standa inni erlendis. Ég vil því leggja höfuðáherzlu á það, að ríkisstj. og gjaldeyrisnefnd skipuleggi innflutninginn frá Ítalíu og Suður-Evrópu yfirleitt á þennan veg, sem breytt ástand heimilar, og þann veg sjái um, að greiðslur komi hið fyrsta. Sannleikurinn er sá, að það borgar sig ekki fyrir okkur að flytja til þessara þjóða meira af okkar framleiðslu heldur en þær geta greitt í vörum, sem okkur eru nauðsynlegar. Og þegar slíkt skipulag væri komið í kring, byggt á nákvæmri rannsókn á fram-

leiðslu þessara þjóða og okkar þörfum, þá ætti millifærslan að geta gengið fljótt fyrir sig heldur en áður og ekki þurfa að liða langt frá því, að fiskurinn er fluttur út og þangað til erlenda varan er flutt inn í staðinn. — Ég sé svo ekki ástæðu til að segja meira um þetta að svo stöddu, en þessu máli er öðruvísi varið en svo, að hér sé um það að ræða, að ríkið hafi í þessu efni öll ráð og alla möguleika á að bæta úr vandræðunum með ábyrgð einni.

Umr. frestað.

Á 21. fundi í Sp., 9. maí, var fram haldið fyrir umr. um till. (A. 570, 587).

\*Jón Auðunn Jónsson: Ég ætla aðeins að segja nokkur orð út af því, sem hv. þm. V.-Ísf. sagði hér við fyrri hl. þessarar umr. Hann tók það fram, að allir yrðu varir við erfiðleikana. Það er rétt, — allt of margir verða vissulega varir við þá, og engir á þessu landi meir en sjómenn og útgerðarmenn. En það lítur út fyrir, að hv. þm. áliti ekki, að þessir menn verði varir við örðugleikana, því að hann hefir greitt atkv. fyrst og fremst gegn því, að línuútgerðarmönnum sé veitt nokkur hjálp um skuldaskil og að sjómenn geti fengið sinn hlut úr aflanum greiddan fyrir en eftir ár og dag. Ef hann vissi nokkuð um þetta mál, ætti honum að vera kunnugt um, að helmingur af öllum aflafeng a. m. k. verður að seljast til clearing-landanna. Verði till. þessi samþ., þá fá sjómenn og útgerðarmenn, eins og ég hefi sýnt fram á, ekkert af því, sem þeir eiga í aflanum, fyrir en búið er að gera allt upp. Bollaleggingar hans um, að mín till. muni leiða til þess, að meiri eftirspurn verði eftir erlendum gjaldeyri, er út í hött. Hér er bara um það að ræða, hvort sjómenn og útgerðarmenn eiga að geta fengið sinn hluta úr aflafengnum, þegar búið er að selja á erlendum markaði, en þurfi ekki að híða hálf eða heilt ár eftir andvirðinu, eins og verið hefir. Þetta er þungamiðja málsins, og engin önnur. Ég vil ekki ætla, að hv. þm. vilji vitandi vits koma í veg fyrir, að ríkissjóður taki ábyrgð á gengissveiflum, sem verða kunna í þessum löndum, sem kaupa fiskinn, því að þá gæti farið svo, að sjómenn og útgerðarmenn fengu ekki einn eyri fyrir fiskinn. Hinsvegar þarf þetta ekki að kosta ríkissjóð einn eyri, því að stj. hefir tók á að gera ríkissjóð skaðlausan í þessu efni. Annars kann ég ekki við að vera að endurtaka útskýringar mínar á þessu máli.

\*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Af því að ekki á að hafa langar umr. um þessa till., mun ég ekki segja nema örfá orð, þó að ástæða væri til að hafa þau mörg. Hv. þm. N.-Ísf. sagði, að till. um 75% ábyrgð væri þýðingarlausa fyrir útgerðarmenn, því að 75% svöruðu aðeins til framleiðslukostnaðar fiskjarins. Hann sagði, að til að borga framleiðslukostnaðinn fengu þessir menn lán hjá bönkunum, og væri því þetta bara til að tryggja, að þessar lánsstofnanir fengu sitt fé. Ég skil nú ekki, að það sé þýðingarlaust að tryggja, að þessir menn geti greitt þeim stofnunum, sem hafa lánað þeim, og með því skap-

að sér grundvöll til að fá frekari lán. Ef þetta er einskis virði fyrir framleiðendur, þá veit ég ekki, hvað yrði talið mikils virði. Hvað gætu þeir vífirleitt gert, ef þeir fengju hvergi fé til að gera út? Það er auðvitað óeðlilegt, að ríkissjóður taki á sig alla ábyrgðina, en um það má deila, hvar setja beri takmörkin. Ríkissjóður getur ekki tryggt fyrir aflabresti eða öðrum óhöppum, sem verða kunna. Er talið rétt að koma nokkuð til móts við framleiðendur, og er till. borin fram í þeim tilgangi.

Þá vil ég taka undir það, sem hv. þm. V.-Ísf. sagði, að fyrir þjóðina væri aðeins til ein lausn á þessu máli, sú, að nota sér sem fyrst og bezt þann gjaldeyri, sem þarna frýs inni.

Þegar hér var til meðferðar á þingi frv. um að fá innlausn á mörkum í Þýskalandi, vann ég að lausn þess máls, og varð sú skipan á þeim hlutum, að ekki hefir þótt vera þörf á að fá ábyrgð á þeim innistæðum. En um Ítalíu er öðru máli að gegna. Er ekki líkur til, að hægt sé að losna við lírurnar strax, og því er gengið inn á þessa braut. En auðvitað getur ríkið ekki ábyrgt allt.

**\*Ólafur Thors:** Vegna þess, að ég er talinn meðflm. að þessari till., vil ég taka það fram, að ég tel þessa lausn málsins ekki viðunandi. Hv. þm. V.-Sk., hv. 1. Reykv. og ég samþykktum að gerast meðflm. till., til að tryggja, að hún kæmist á framfæri í þinginu, en við áskildum okkur rétt til að vera með till., sem fram kynnu að koma og lengra gengju. Ég hefði óskað eftir að geta flutt brtt., þar sem þessi 75% ábyrgð væri hækkuð og ábyrgðarheimildin færð yfir á fleiri lönd, svo sem Spán og jafnvel Portúgal. Ég hefi nú heyrt á undirtektum hæstv. fjmrh., að till. hv. þm. N.-Ísf. mun ekki verða samþ. Ég ætla því að bera fram brtt. um, að í stað 75% komi 90%, enda var það upphaflega till. Jóns Árnasonar, án þess að ég telji hann nokkru dómhærari um þessi mál en okkur, sem erum að ræða þau hér.

Gefst mönnum nú tækifæri á að sýna með atkv. hversu langt þeir vilja ganga í því að styðja sanngjarnar kröfur útgerðarmanna.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 627) leyfð og samþ. með 26 shlj. atkv.

**\*Jón Auðunn Jónsson:** Mér þótti vænt um að heyra, að hæstv. fjmrh. er farinn að linast í þessu máli, — vonandi vegna þeirra raka, sem ég hefi flutt fram.

Ég hefi áður skýrt frá því, að svo er ástatt um ýmsa fyrir vestan, sem gera út báta í félagi. að þeir hafa ekki fengið nema 150 kr. úr Spánarfiski, sem álitid er, að gefi 450 kr. í hlut að réttu lagi. En úr Ítalíufiskinum hafa þeir ekki fengið einn eyri, og fá það ekki fyrr en einhverntíma seint og síðar meir. Og þetta verður verra á næsta ári, þar sem Spánn hefir bætzt í tölu þeirra landa, sem gera hjá sér þessar greiðslutálmanir.

Hæstv. ráðh. sagði, að það væri ágætt að geta staðið í skilum um greiðslur skulda hjá

lánsstofnunum. En það verður þó að sjá um, að mennirnir geti lifað, og það geta þeir ekki, ef þeim er aðeins gert kleift að greiða skuldir sínar. Og þegar þeir eru komnir undir græna torfu eða þá í sjóinn, má þeim á sama standa, hvort þeir hafa getað greitt allar skuldir sínar eða ekki.

**\*Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég verð að greiða atkv. á móti þessari till., því að ég álit ekki hægt að breyta l. með fjárl.ákvæðum. En hvenær sem lögleg till. kæmi fram um það, að hleypa línuveiðurum inn í skuldaskilasjóðinn, þá myndi ég greiða atkv. með henni.

Ég hefi áður talað um erfiðleikana á því að útvega erlendan gjaldeyri til að „dekkja“ seðlaútgáfuna í landinu. Það lítur út fyrir, að hv. þm. haldi, að hægt sé að bjarga öllum þessum málum með ríkisábyrgð. Ríkisábyrgð þýðir, að ríkið setji verðmæti atvinnuveganna að veði. En nú er fiskurinn okkar aðalútflutningsvara. Ætti þá allur vandinn að vera leystur með því að setja fiskinn að veði fyrir fiskinn. En öll þessi vandkvæði eru í raun og veru líka vandkvæði ríkisins. Eina ráðið er því að takmarka ábyrgðina við sérstakt land, t. d., og hér hefir hún verið takmörkuð við Ítalíu. Það gerir ábyrgðina nokkurs virði. Eins gerir það hana nokkurs virði, að hún er takmörkuð við ákveðna tölu, neðan við 100%. Ef till. kæmi um einhverja hækun á þessari tölu, t. d. upp í 85%, gæti ég líklega fylgt henni. En ef ríkið ætti að taka ábyrgð á öllum fiskútflutningi, væri það sama og að gera þessa ríkisábyrgð að engu. Það gæti t. d. líka komið fyrir, að fiskurinn yrði of mikill fyrir þann markað, sem við höfum aðgang að. Gæti þá samlagið tekið fiskinn, flutt hann til lokaðra landa, látið hann liggja þar og látið ríkið síðan hafa allan vanda af honum. Þetta sýnir, að ábyrgð og framkvæmd verða að vera á sama stað. Nú held ég því ekki fram, að S. Í. F. myndi í raun og veru skella öllu á stj. og skjóta sjálfu sér undan. En ég vildi aðeins undirstrika þetta, að framkvæmd og ábyrgð eiga að vera hjá sama aðilja. — Það væri auðvitað ágætt, ef 100% ríkisábyrgð gæti bjargað öllu.

**Finnur Jónsson:** Mér virðist sú ríkisábyrgð, sem gert er ráð fyrir í till. hv. fjhn., vera heldur lág, en þar er gert ráð fyrir 75% ábyrgð fyrir þann fisk, sem fer til Ítalíu. Það er mest Labradorfiskur, sem ekki er í hærri verði en 60 kr. Bankarnir hafa lánað ca. 40 kr. út á þennan fisk fullverkaðan, eða um 80% af útflutningsverði hans. Mér hefði því fundizt ekki ósanngjarnt að færa þessa hundraðstölu nokkru hærri upp, og legg ég því fram skrifl. brtt. við brtt. hv. þm. G.-K., um að ábyrgðin verði höfð 85%. Vænti ég þess, að till. fái samþ. hv. d.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 628) leyfð og samþ. með 27 shlj. atkv.

**Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég vil mæla með því, að þessi brtt. verði samþ.

Umr. frestað.

Á 22. fundi i Sp., s. d., var enn fram haldið fyrri umr. um till.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 587 felld með 24:16 atkv.

— 627 felld með 26:19 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: MG, ÓTh, PHald, PM, PO, SK, TT, PBr, EE, GP, GSv, GÍ, GL, HannJ, JakM, JJós, JAJ, JÓI, JónP.

nei: JG, JJ, JörB, MT, PHerm, PZ, PP, SigfJ, SE, SÁÓ, StJSt, ÞorbP, ÁÁ, BSt, BÁ, BB, EÁrna, EmJ, EystJ, FJ, GG, HG, HermJ, HV, IngP, JBald.

Fjórir þm. (JS, MJ, PÞ, BJ) fjarstaddir.

Brtt. 628 samþ. með 39:1 atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 34 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 35 shlj. atkv.

Á 23. fundi i Sp., s. d., var till. tekin til síðari umr. (A. 631).

Of skammt var liðið frá fyrri umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 29 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 33 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 636).

# Pingsályktun um framkvæmdir innanþings.

## Þingfréttir í útvarpi.

Á 3. fundi í Sp., 19. febr., utan dagskrár, mælti

**\*Gísli Sveinsson:** Herra forseti! Ég skal leyfa mér að vekja máls utan dagskrár á atriði, sem snertir Alþingi allt og ég og fleiri þm. hafa fengið nokkra tilkynningu um, eins og allur almenningur, í ríkisútvarpinu fyrir nokkru. Þessi tilkynning, sem útvarpsstjóri flutti, var á þá leið, að ríkisútvarpið mundi nú að gefnu tilefni stytta mikið þær fréttir, sem sagðar eru frá Alþingi. og ekki greina nema það allra nauðsynlegasta í máli hverju, svo sem aðalatriði í frv., en ekki grg., og allra sízt að laga fréttaplutninginn í hendi sér. eins og fréttamanna er siður, til þess að gera trásögnina aðgengilegri. Útvarpsstjóri upplýsti það, sem raunar allir vita, að ríkisútvarpið hefir ekki sózt eftir því að hafa með þessar fréttir að gera einvörðungu og vill koma þeim af sér til þess aðiljans, sem að dómi útvarpsstjórans og að dómi Sjálfstfl. er betur til þess fallinn, sem sé Alp. sjálfs eða skrifstofu Alp. Það er sá aðili, sem virkilega ætti að hafa þetta starf með höndum og getur það. Það er ótvírætt, að ríkisútvarpið telur sér feng í því að fá glöggar fréttir af Alþingi, og það er vitað, að allur almenningur óskar þess og myndi krefjast þess að fá þær fréttir sem greinilegastar og sem gleggstar frá sjónarmiði flokka og manna á Alþingi, því það er sú stofnun, sem almenningur lætur sig miklu skipta. Ég er alveg á sama máli og útvarpsstjóri, að Alþingi sjálft ætti að hafa þetta starf með höndum. Það hefir farið vel í höndum Alþingis áður, þegar það hefir lagt til mann af sínu liði. Hér er ungur maður í skrifstofunni, sem flutti þingfréttir fyrir nokkrum árum og gerði það mætavel. Einnig hafði útvarpið ráð á manni, sem flutti þingfréttir óaðfinnanlega. Báðir þessir menn fylgja að sjálfsögðu einhverjum stjórnmálaflokki og eru þar áhugamenn, en það kom ekki fram hjá þeim við flutning fréttanna, sem voru ýtarlegar og hlutlausar og báru það með sér, að þeir voru inni í málunum. Einnig færðu þeir til rök þm. og flokka, og er ekkert athugavert við það, þó slík rök komi fram. Það er ákjósanlegt fyrir fólkið að heyra þau, þar sem þingtiðindin eru yfirleitt alls ekki lesin og langur vegur er frá því, að blöðin flytji svo góðar og greinilegar fréttir sem vera bæri. Þau flytja fyrst og fremst „litaðar“ fréttir frá sínum bæjardryum, og það má til sanns vegar

færa, að það geti ekki verið öðruvísi. En fréttirnar eru ónógar og afarlítið á þeim að græða fyrir fólk, sem ekki fylgist að öðru leyti með málunum. Útvarpsfréttir geta bætt mikið úr þessu, og hafa þegar gert það. — Ég tel sjónarmið forseta Alp. algerlega rangt. Það er að vísu svo, að þeir þykjast hafa vald til þess æ ofan í æ að reka þetta mál frá sér og jafnvel hundsá það. En ég efa, að það geti legið í þeirra verkahring að þm. fornspurðum. — Ég vil líka minna á það, að Alp. getur ráðið mann til þessarar fréttastarfsemi, þó að útvarpið borgi fyrir hana. Það er dálítið annað en að útvarpið ráði einhvern héðan eða þaðan, lítt kunnan þessum efnum; og það er sannast sagna, að sá maður, sem útvarpið réði í fyrra, var ekki vel þokkaður sem þulur. Honum liggur ekki þannig málfar, að hann sé til þessa starfs heppilegur, og hann þótti líka bera það með sér. að hann væri ekki vel inni í málunum. En ef þm. vilja stuðla að því, að fréttirnar séu sagðar greinilega og af þekkingu, þá er líka skylt, að Alp. blandi sér í málið, því það er verið að segja frá störfum þess og frá málum þess. Ég vil því leyfa mér að beina þeirri ósk til forsetanna, að þeir taki þetta mál nú aftur til rækilegrar athugunar.

Till. mín er þessi, að skrifstofa Alp. taki að sér að ráða um flutning fréttanna frá Alp., enda þótt útvarpið borgaði kostnaðinn. Og ef þess þyrfti með að ráða sérstakan mann í skrifstofu Alp. einhvern tíma úr árinu vegna flutnings fréttanna frá Alp. til hinna mörgu útvarpshlustenda víðsvegar um land, þá tel ég það sjálfsagt. Ég tel, að hér sé svo mikið í húfi, að ekki sé í þann kostnað horfandi.

**\*Forseti (JBald):** Út af því, sem hv. þm. V.-Sk. hefir borið hér fram viðvíkjandi flutningi fréttanna frá Alp., vil ég geta þess, sem reyndar margir hv. þm. vita nú, að það er með öllu ómögulegt, að skrifstofa Alp. geti annað það að taka saman þingfréttir til flutnings í útvarpinu. Það er mönnum vitanlegt, að starfsfólk er ekki margt í skrifstofunni, og er það því jafnan önnur kafið um þingtimann við að sinna þeim málum, sem fyrir Alp. liggja. Er þess vegna ekki unnt að bæta við það störfum. Ég sé ekki heldur, að nein leið sé að koma fleiri starfsmönnum að í því húsrúmi, sem skrifstofan hefir yfir að ráða. Aftur á móti hefir útvarpið nægum starfskröftum yfir að ráða til þessara hluta, eins og sézt hefir á umliðnum tíma, þar sem það hefir yfir-

leitt annazt þennan fréttáflutning, þó að til þess hafi stundum verið fenginn maður af skrifstofunni. Skrifstofustjóri annaðist flutning þessara fréttu í útvarpinu um skeið, en gafst alveg upp á því, af því að hann hafði engan tíma til þess. Og Lárus H. Blöndal, sem nú er skrifstofumaður hjá Alþ. og einnig hefir um skeið flutt fréttir frá Alþ. í útvarpinu og sömuleiðis leyst það vel af hendi, mun hafa í skrifstofunni ærið að starfa, svo að við það er ekki bætandi.

Þá var hv. þm. V.-Sk. að tala um þessa miklu ábyrgð, sem útvarpið kvartaði svo mjög undan að taka á sig viðvikjandi þessum fréttáflutningi, þ. e. að segja nokkurnveginn hlutlaust frá. En hliðstæða ábyrgð tekur þó útvarpið á sig hvern einasta dag, t. d. um flutning útlendra fréttu. Sömuleiðis þarf hlutlaust að skýra frá ýmsum stjórn mála fundum, svo sem þingmálafundum í héruðum, sem útvarpið flytur mjög oft fregnir af. Er þar því einnig um hliðstæða ábyrgð að ræða og við flutning þingfrétta. Útvarpið er því stöðugt að taka á sig þessa ábyrgð, sem það í þessu efni kvartar undan. Sé ég því ekki, hvers vegna flutningur fréttu frá Alþ. þarf að valda stjórn útvarpsins áhyggju frekar en annar hliðstæður fréttáflutningur að því er ábyrgð útvarpsins við kemur. Það, sem komið hefir þessu máli inn á hæstv. Alþ. til umr., mun vera sú óánægja, sem átt hefir sér stað meðal útvarps-hlustenda út af flutningi fréttu frá Alþ. síðast. Sá maður, sem flutti þingfréttir í útvarpinu þá, þykir ógreiður í máli og sýnilega ekki inni í þingmálum. En áður hefir útvarpið ráðið menn til þessa starfa, sem sagt hafa vel frá.

\*Gísli Sveinsson: Ég tel, að hæstv. forseti hafi ekki fært fram næg rök til þess að réttlæta þá afstöðu, sem hann og hinir hæstv. forsetarnir hafa fekið í þessu máli. Það er sem sé allt öðru máli að gegna um flutning fréttu frá hæstv. Alþ. en frá hverjum óvöldum fundi, sem haldinn er hér eða þar úti í héruðum landsins, og þó að þar sé um landsmálafundi að ræða. Útvarpið hefir ekki heldur neinn mann eða menn til þess að safna fréttum um slíka fundi úti um land. Heldur flytur það fréttir af þeim eftir skýrslum, sem gefnar eru út og staðfestar af fundunum sjálfum. Þannig væri og hugsanlegt, að enda þótt útvarpið léti einn af sínum mönnum flytja fréttirnar frá Alþ., þá byggji skrifstofa Alþ. þær í hendurnar á honum.

Þó að hæstv. forsetum finnist það friðsamlegast bæði fyrir sig og starfsmenn í skrifstofu hæstv. Alþ. að láta ekki neina starfsmenn við Alþ. skipta sér af þessum fréttáflutningi í útvarpinu, þá er þetta hinsvegar mál, sem almenn-ingur í landinu hefir áhuga fyrir, að flutningur fréttu þessara í útvarpinu sé þannig, að fréttirnar séu ýtarlegar og greinilega fluttar af þekkingu og fullu hlutleysi.

Það er ekki heldur rétt hjá hæstv. forseta, að þótt þröngt sé hér í húsinu, þá sé þó ekki rúm fyrir einn mann til þess að taka saman útvarpsfréttir af stórfum Alþ. Hann gæti meira að segja verið þingskrifari og fengið þingskrifarakaup. Gæti hann verið í deildunum á meðan á fundum stæði og skrifað upp. Þeir menn, sem hafa flutt

fregnir af Alþ. í útvarpinu, hafa reyndar setið inni á hinni þröngu skrifstofu Alþ. og verið við þetta starf sitt, að safna fréttunum, hér og þar annarsstaðar í þessu (að dómi forseta) þrönga húsi. Hér eftir ætti slíkur fréttamaður ekki að þurfa að taka tiltakanlega meira rúm í húsinu heldur en hingað til, enda þótt hann ekki starfaði sem eingöngu ráðinn til þess starfa af stjórn útvarpsins.

Ósk mín er, að bót verði ráðin á þessu máli á sem heppilegastan hátt, og þá þannig, að Alþ. hafi með samningu þessara fréttu frá því að gera gegnum skrifstofu þess eða skrifara og ráði þar með um flutning fréttu frá því í útvarpi.

\*Forseti (JBald): Ég viðurkenni, að hæstv. Alþ. sé virðulegri stofnun en margar aðrar stofnanir og að fréttir frá því beri sérstaklega að vanda. Enda hefir verið til þess hafður á hverjum tíma sérstakur maður. Hefir þessi fréttáflutningur oftast tekizt sémilega. En viðvikjandi því að vinna að þessu hér, hefi ég átt tal við skrifstofustjóra og starfsmenn aðra í skrifstofunni, og segjast þeir þurfa meira húsrúm nú en að jafnaði um þingtímann, vegna þess að nú stendur yfir prentun Alþt. frá síðasta þingi, og einn maður í skrifstofunni situr yfir því starfi hér í því húsrúmi, sem skrifstofa Alþ. hefir til umráða.

Einnig tel ég vandkvæðum bundið, að skrifari annist þessa hluti og verði jafnframt að gegna sínum skyldustörfum. Eins og kunnugt er, eru oft þingfundir á kvöldin, og ætti skrifari því oft örðugt með að hvarfla frá til þess að lesa upp fréttir í útvarpið. Flutningur fréttu frá Alþ. í útvarpi er auk þess það mikið starf, að maður sem það innir af hendi, þarf að gefa sig við því um þingtímann að miklu leyti.

Að gefnu tilefni af hálfu hv. þm. V.-Sk. og annara hv. þm. munum vér forsetar taka þetta mál enn til athugunar. Og ég held, að gott væri einnig, að þingflokkarnir tækju málið til athugunar. Að sjálfsögðu mundu forsetar fara eftir því, sem þingflokkarnir kæmu sér saman um í þessu efni, eða meiri hl. þingmanna, þrátt fyrir afstöðu þeirra (forsetanna) hingað til.

\*Sigurður Einarsson: Af því að ég hefi átt tal við útvarpsstjóra og menn í útvarpsráði um þetta mál, vil ég gefa dálitla skýringu til viðbótar því, sem fram hefir komið.

Það hrökk fram hjá einum hv. þm. utan dagskrár, að til fréttaritara þess, sem flytur fréttir frá Alþ. í útvarpinu, hefði ekki verið vandað af hálfu útvarpsins. En af öðrum hv. þm. var það viðurkennt, að stundum hefði þetta starf þó verið leyst svo af hendi, að engin ástæða væri til að fetta fingur út í það. Útvarpsstjóri hefir í hverju tilfelli reynt að velja til þessa starfa færan mann. En af hálfu útvarpsstjóra og útvarpsráðs þykir óviðfelldið og óæskilegt að standa í deilum út af þessu starfi, og einnig hitt, að verulegur hluti hv. alþm. sé óánægður með það, hvornig starfið sé af hendi leyst.

Þetta starf hefir reynzt svo mikið starf á undanfórnum árum, þegar það hefir verið gert, að það hefir tekið mann að verulegu leyti. Útvarp-

ið hefir borgað honum 10 kr. á dag, virka daga og helga um þingtimann, og þykir það hæfilega góðið. Og slíka borgun býðst útvarpið enn til að greiða manni fyrir þetta starf, en fer aðeins fram á, að til þess að forðast slíkan ágreining í framtíðinni, sem nú hefir komið fram út af þessu starfi, velji Alþ. maðurinn til starfsins, sem svo starfaði á kostnað útvarpsins.

Mér er óhætt að fullyrða, að í aðstöðu útvarpsstjóra hefir ekki komið annað fram en óskir um, að framkvæmd þessa starfs yrði í framtíðinni hagað þannig, að ekki þyrfti að verða óánægja út af eða stimabrák á hinu háa Alþ. Og útvarpið telur sér heimilt, þó að þingið veldi manninn til þessa starfs, að greiða honum kaup, því að það telur, að hér sé um verðmæt efni að ræða, þar sem eru fregnir frá Alþ., sem útvarps hlustendum sé nokkurs virði að fá.

Á 14. fundi í Nd., 3. marz, utan dagskrár, mælti

\*Gísli Sveinsson: Herra forseti! Ég vil leyfa mér að spyrjast fyrir um það, hvernig gengur undirbúningur að tilhögun á flutningi þingfrétta í útvarpið. Eins og hæstv. forseti veit, var þessu máli hreyft af mér með samþykki flokks míns á fundi í Sp. fyrir nokkru, þar sem því var haldið fram, sem alkunnugt er, að fréttaflutningnum frá Alþingi væri svo ábótavant, að ekki væri við unandi til lengdar, og yrði því að gera þar á nokkuð ákveðnar endurbætur, sem yrðu að vera á vegum forseta þingsins. Hæstv. forseti Sp. tók þessu máli vel, og eftir að hann hafði heyrt framflutt rök lofaði hann, að málið yrði tekið upp til nýrrar athugunar. Það mun og hafa verið gert, en síðan hafa þm. ekki heyrt neitt sérlegt af þessum undirbúningi, en ég vænti, að hann sé í góðu gengi og senn lokið. Ég tel, að það sé nauðsyn að komast frá þessu máli á heppilegan hátt, svo þm. telji, að vel sé, og þess vegna er það, að ég leyfi mér að ányja þessa málaleitun við hæstv. forseta Nd.

\*Forseti (JörB): Eftir það umtal, sem orðið hafði í Sp. um flutning þingfrétta í útvarpið, áttu forsetar tal saman um það, hvernig honum yrði fyrir komið. Áður höfðu bréf farið á milli forseta og útvarpsins um flutning þingfrétta, og höfðu forsetar haldið fram af sinni hálfu, að heppilegast mundi, að útvarpið annaðist þennan fréttaflutning sjálf og réði mann til þess starfs, enda fengi það að sjálfsgöðu aðgang að bókum þingsins og öðrum skilríkjum, sem á þarf að halda við að útbúa fréttirnar. Óskuðu forsetar fyrir sitt leyti gjarnan eftir að vera lausir við að þurfa að sjá um flutning fréttanna. Nú hafði komið hér fram á fundi — ég var þá ekki viðstaddur — ósk af þm. hálfu um, að Alþingi sæi sjálf um fréttaflutninginn; var það tekið fyrir af forsetum og kom til orða, að þetta starf yrði annazt af þingsins hálfu. Um þetta hafa staðið málaleitanir, en málinu er samt sem áður ekki lokið, og ég get ekki að svo komnu sagt um, hvernig það kann að skipast.

Á deildafundum 16. marz var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um flutning þingfrétta í útvarpi (A. 155).

Á 6. fundi í Sp., 18. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Sp., 19. marz, var till. tekin til einn- ar umr.

\*Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti! Það ætti ekki að þurfa langa flutningsræðu fyrir þessu máli, þar sem það hefir komið inn í þingið áður, þó óforvarandi hafi verið, og hefir því verið veifað utan dagskrár, bæði í hv. Nd. og Sp. En þar sem þær málaleitanir hafa ekki borið nægilegan árangur, þá þykir ekki annað hlýða en flytja það í þálformi, þar sem farið er fram á, að Alþingi verði við ósk útvarpsstjórnar um að þingið taki í sínar hendur flutning þingfrétta í útvarpi, en forsetar hafa ekki viljað verða við þeim tilmælum.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að Íslendingar hafa fengið orð fyrir að vera sagnaþjóð. En þó að þeir hafi alltaf viljað heyra tíðindi, þá hefir þó verið misjafnt, hvernig menn hafa hlustað eftir fréttum, en það hefir farið eftir því, hvernig fréttirnar hafa verið fluttar. Sannar, greinilegar og fjörugt fluttar fréttir, sem veitt hafa mönnum ánægju, hafa jafnan þótt bestar, og eftir þeim hefir sérstaklega verið hlustað. Allt fram að síðustu árum hefir fólk ekki átt kost á að hlýða á fréttir og tíðindi nema helst heima hjá sér; það hefir orðið að lesa og rýna í bækur til þess að svara fróðleiksfýsn sinni. En eins og nú er komið, þá á almenningur kost á að hlusta á tíðindi heima hjá sér, sem sögð eru í meiri eða minni fjarlægð. Það er því nauðsynlegt, að sá fréttaflutningur, sem fólk fær á þennan hátt, sé góður, bæði af efni og orðfæri. Að þessu er okkur Íslendingum skylt að hlynna, og okkur á ekki að verða nein skotaskuld úr því að fá fréttir vel og greinilega fluttar, þar sem við eigum hið forna mál, sem við erum stoltir af og hljóma mun best allra mála á jörðinni. Þess ber þó jafnframt að gæta, að þó að málið sé mála best til þess að flytja á því, þá eru ekki allir, sem fréttir flytja, jafnáheyri-legir, en tillit til þess verður að taka, þegar menn eru valdir til þess að flytja fréttir. Ég ætla ekki að þessu sinni að fara að leggja neinn dóm á það, hvort hinu unga útvarpi hefir tekizt vel um val fréttamanna. En að sjálfsgöðu ber útvarpinu að gæta þess, þegar það velur menn í þjónustu sína til fréttaflutnings, að þeir séu vel til þess starfa fallnir, flytji fréttirnar rétt og greinilega, og alveg hins sama ber Alþingi að gæta, ef það velur menn í þjónustu sína til fréttaflutnings í útvarpi.

Áður en útvarpið kom til sögunnar, átti almenningur ekki kost á að fá þingfréttir nema á tvennan hátt. Í fyrsta lagi gegnum blöðin, og það verð ég að segja, að fréttaflutningur blaðanna hefir sízt farið batnandi hin síðari ár; fréttirnar hafa ýmist verið of litilfjörlegar eða

of mjög litaðar pólitík. Annars skal ég játa það, að ekki er hægt að krefjast þess af blöðunum, sem flest hafa mjög takmarkað rúm, að þau flytji allar þær þingfréttir, sem almenningur vill fá að heyra. Þá hefir fólkið í öðru lagi átt kost á þingfréttunum gegnum Alþingistiðindin, sem flytja bæði þingskjölin og ræður þingmanna. En sá galli hefir verið — og er þó ennþá meiri nú en áður — á þeirri gjöf Njarðar, að Alþingistiðindin er sú bók, sem almenningur les hvað minnst allra bóka, sem út koma og hann á kost á. Fólkið vill ekki það, sem orðið er úrelt. Meginhluti þingfréttanna er kominn á prent áður en Alþingistiðindin eru prentuð, og því kominn út til fólksins löngu á undan þeim. Það er því með öllu þýðingarlaust að vera að buðast lengur með prentun umræðuparts Alþingistiðindanna.

Eins og fréttaflytningi frá Alþingi er nú hátt- að, er honum stórkostlega ábótavant, og honum verður ekki komið í gott horf nema með því móti, að fréttirnar verði fluttar gegnum útvarpið, en ekki eins og þær hafa verið fluttar, heldur skýrt og greinilega, svo almenningur vilji og geti hlustað á það, sem flutt er.

Eins og ég gat um í upphafi máls míns, þá eru Íslendingar sagnabjód, en „sögn“ og „frétt“ eru náskyld hugtök, og því er það, að fólkið vill heyra fréttir, og það á að flytja því fréttir. Enn þann dag í dag er t. d. sú venja, sem tíðkæzt hefir um raðir alda, að Íslendingar spyrjast fréttar, strax eftir að þeir hafa heilsað. — Nú verður því ekki í móti mælt, að það er fólkið, almenn- ingur í landinu, sem hefir sent okkur hingað á Alþingi; það vill því eðlilega fá að vita, hvað hér fer fram. Eins og ég þegar hefi tekið fram, þá hafa þingfréttir verið fluttar í gegnum út- varpið, en það hefir verið misjafnlega gert. Fréttirnar í mörgum tilfellum ekki nægilega greinilegar, sem stafað hefir m. a. af því, að sá, sem fréttirnar hefir sagt, hefir ekki verið nógu kunnugur máluðum til þess að geta sagt svo frá, að fólkið fengi samhengi í fréttirnar. Nú ber svo til, að frá þessu þingi munu fréttirnar, sem sagð- ar eru í útvarpið, vera minni og ógreinilegri en þær hafa verið frá undanförunum þingum, sem stafa mun af því, að það komst í millimál á milli forseta Alþingis og útvarpsstjóra, hver skyldi bera ábyrgð á fréttaflytningnum. Ég og ýmsir aðrir hafa ekki getað fallist á þá afstöðu, sem forsetarnir hafa tekið í þessu máli. Við teljum, að þeir hefðu átt að verða við kurteis- legri áskorun útvarpsstjóra um, að Alþingi sæi um flutning fréttanna. Við teljum hreint og beint, að flutningur þingfréttanna heyrir undir Alþingi og að forsetarnir eigi að láta annast hann. Enda miklu hægara fyrir Alþingi, ef einhver mis- tók yrðu á flutningnum, að fara fram á leið- réttingu við forsetana heldur en þurfa að fara með slíkt til útvarpsstjóra. Eins og nú standa sakir, þá er þessu máli þann veg farið, að for- setar hafa látið undan síga að verða við þeirri áskorun, sem til þeirra hefir verið beint og fjöldi þm. stendur að, en tekið þann kostinn að fara að semja á ný við útvarpsstjóra um flutn- ing fréttanna. En sakir þess, að þeir samningar munu ekki búnir enn, og því sé ennþá hægt að kippa þessu í lag, er till. þessi fram kominn. Ég

verð nfl. að lita svo á, að enda þótt það hafi dregið svo úr hömlu sem raun er á orðin, að Alþingi tæki í sínar hendur flutning þingfrétt- anna í útvarpið, þá sé þó ekki of seint að taka málið föstum tökum. Ennþá er sem sé nokkur tími eftir af þinginu og getur því ekki talizt of seint að samþ. till. nú, því að ég geri að sjálf- sögðu ráð fyrir, að strax og till. hefir verið samþ., þá skipi forsetar menn til þess að flytja fréttirnar. Í þetta á ekki að geta komið nein flokkapólitik, því að bak við þessa kröfu er vilji almennings, alveg án tillits til stjórnmála- skoðana.

Því mun nú vart í móti mælt, að árangurinn af störfum Alþingis er ekki alltaf eins mikill og skyldi, ef fólkið gerir ráð fyrir. Ég teldi því vel farið, ef það gæti gert almenningi einhverja sér- staka hugnun eða ánægju, og það þori ég að full- yrða, að það myndi koma fjölda fólks mjög vel, ef því væri gefinn kostur á að fá daglega ná- kvæmar og vel fluttar fréttir af Alþingi, og að þessu miðar till. mín. Samkv. henni eiga forset- arnir að ráða mann nú þegar til þess að annast flutning þingfréttanna, og að óreyndu vill ég ekki væna þá um, að þeir vandi ekki vel til vals mannsins, þar sem þingmenn eiga líka beinlinis aðgang að þeim, ef val hans tekst miður en skyldi. Læt ég svo máli sínu lokið að sinni og vænti þess, að hv. þm. taki till. vel og samþ. hana.

**\*Jónas Jónsson:** Ég er ekki viss um, að till. sú, sem hv. þm. V.-Sk. flytur á þskj. 155, sé nauð- synleg, því að eins og hann réttilega drap á, þá er það, sem hann óskar eftir í till., þegar komið raunverulega á. — Um þetta mál, hverjir eigi að sjá um þingfréttirnar, hafa orðið einhverjar umr. á milli forseta Alþingis og útvarpsstjóra. Eins og kunnugt er, þá hafa þingfréttir þær, sem í útvarpið hafa verið fluttar, jafnan verið góðar og áreiðanlegar, svo að með rökum hefir aldrei verið hægt að setja út á þær. Hitt er annað mál. Þó að örfáir af 40 þús. hlustendum kunni ef til vill að vera svo úrillir, að þeir geti ekki sakir geðillsku sinnar hlustað á þær. Slíkur duttlung- um er vitanlega ekki hægt að sinna.

Úr því að hv. þm. V.-Sk. hefir fundið ástæðu til þess að hefja umr. um þetta mál, sem vit- anlega er alveg tilgangslaut, þá verð ég að svara honum nokkrum orðum. Mér virtist á orðum hans, að hann teldi útvarpið ekki hafa staðið í stöðu sinni hvað þetta mál snerti.

Ég vil þá snúa mér að hv. þm. V.-Sk. og minna hann á það fyrsta útvarp, sem hér var stofnað til, en að því stóðu nokkrir menn, sem voru vinir og flokksbræður hv. flm. og nauðleitar menn Sjálfstfl. á ýmsan hátt; en ég held, að hv. þm. hafi þá ekki verið á þingi. Þá voru sett lög um þetta útvarp, þar sem tekið var fram, að stöðin mætti ekki vera sterk, en þó var sett ákveðið lágmark fyrir því, og reyndu forgöngumenn þessa vesala fyrirtækis að nota sér ókunnugleika þing- manna í þeim efnum og fá þá til að samþ., að kraftur stöðvarinnar mætti ekki vera nema  $\frac{1}{100}$  hluti af því, sem reynslan hefir nú sýnt, að hann þarf að vera. Þeir, sem að þessu stöðu, hugsuðu sér vitanlega að kosta sem minnstu til

og ætluðu að reka útvarpið sem gróðafyrirtæki. Þetta komst i framkvæmd, eins og kunnugt er; stöðin var reist sem einkafyrirtæki og allt of litil. Hún hafði alla þá galla, sem hægt er að hugsa sér; fyrst og fremst var hún allt of veik og var auk þess illa stjórnað, eða aðeins með hagsmuni hluthafanna fyrir augum. Að lokum varð fyrirtækið gjaldþrota. Og meðal hins sjðasta af reyttum þess má nefna þá, sem Bún-aðarféll. Ísl. tók að lokum upp i húsaleigu, sem útvarpið skuldaði félaginu fyrir húsnæði i bún-aðarfélagshúsinu. Sá maður, sem þá hafði stjórnað á þessu útvarpi, sagði við þáv. ritstjóra Tímans, sem nú er látinn, að höfuðtilgangur fyrirtækisins væri sá, að geta alltaf skammað Framsfl. á þann hátt, að hafa sem greiðastan aðgang að andstæðingunum i gegnum útvarpið. Ég hygg, að það geti verið nógu fróðlegt fyrir hv. þm. V.-Sk. að athuga, i hvaða tilgangi þetta einkaútvarp ihalðsmanna var stofnað, og hvernig það sorgarbarn, sem lifað hafði skamma stund við litla frægd, fór að lokum i grófina.

Eftir stjórnskriftin 1927 tóku þáv. meirihlutaflókkar að sér að undirbúa stofnun hins nýja útvarps, sem nú starfar, og var það gert mjög á annan veg en útvarp ihalðsmanna. Það var ekki hugsað sem gróðafyrirtæki einstakra manna, heldur var það miðað við alla þjóðina sem menningartæki. Útvarpsstöðin sjálf er hin vandaðasta, tækin góð og starfskraftar allir mjög góðir. Það var vitanlega sjálfsagt að reisa stöðina á þennan hátt, og sjá allir, hversu hjáleitt það er i samanburði við hið fyrsta útvarp, er hófst sem gróðafyrirtæki örfárra hluthafa, en endaði með stórfelldum tekjuhalla i gjaldþroti. — Yfirleitt bjuggust menn við því, að i landi, sem er þrisvar sinnum stærra en Danmörk, yrði ekki hægt að reka útvarpið öðruvísi en það yrði þungur baggi á ríkissjóði, a. m. k. til að byrja með. En það var byggt upp á allt annan hátt en hið fyrsta, er átti bæði að vera gróðafyrirtæki og vopn gegn ákveðnum stjórnmálaflokki. og valt svo út af. Niðurstaðan var sú, að þetta síðara útvarp — ríkisútvarpið — vann skjótt hylli almennings og traust fyrir áreiðanleik, óhlutdrægni i fréttaburði og fullkomið skipulag á starfrækslunni yfirleitt. Og með góðri stjórn og myndarskap hefir tekizt að láta það afla svo mikilla tekna, að það getur staðið undir sínum eigin rekstrarkostnaði, og auk þess lagt nokkuð til hliðar, til stækkunar á stöðinni síðar, þegar unnt verður að hrinda því i framkvæmd vegna gjaldeyrisvandráðanna.

Ég áleit rétt að taka þetta fram, þó að hv. flm. gæfi ekki beint tilefni til þess i framsöguræðu sinni. En till. sjálf er vitanlega tilgangslaus, ef ekki á að felast i henni broddur til ríkisútvarpsins um miður vandaðan fréttaflutning. En almenningur veit, að útvarpið er svo áreiðanlegt, að hann efast ekki um, að þær fréttir, sem það flytur, eru réttar. Og það er einmitt þetta, sem hv. þm. V.-Sk. óttast og fellur ekki vel. Honum og samflokksmönnum hans er að verða það ljóst, að blaðið, sem þeir senda gefins inn á flest heimili i landinu, hefir ekki eins skaðleg áhrif, vegna þess að fólkið fær fréttirnar réttar og óhlutdrægar i útvarpinu. En sá fréttaflutningur

blaðanna, sem hv. þm. drap á i ræðu sinni og taldi vitaverðan, átti einmitt fullkomlega við þetta málagn Sjálfstfl. Það er því fullkomin ástæða til að þakka þeim mönnum, sem hafa að miklu leyti eyðilagt hina skaðlegu starfsemi blaðsins með vönduðum fréttaflutningi útvarpsins. Það er svo langsamlega framar öllum vonum, að þetta útvarp okkar hér á landi, þar sem aðeins búa rúmlega 100 þús. manns, skuli standa svo vel að vigi sem raun ber vitni, i samanburði við stóru löndin, sem hafa tiltölulega margfalt fleiri hlustendur og geysimiklar tekjur til útvarpsrekstrar.

Ég held, að þessi till. hv. þm. V.-Sk. geri ekkert gagn annað en það eitt, að þingmönnum gefst tækifæri til að láta i ljós gleði sína og ánægju yfir því, hversu þetta síðara útvarp er fullkomið, og sú gleði er vitanlega því meiri, þegar það er horið saman við útvarp ihalðsins, sem fyrst var stofnað til hér á landi, og þá rangsleitni, sem beitt var i sambandi við það, er leiddi til herfilegs ósigurs þeirra manna, er að því stóðu. — Hv. þm. V.-Sk. velti vöngum yfir því, að fréttaflutningur i útvarpinu væri misjafn og þingfréttir misvel sagðar. Því er eins varið um útvarpsþuli og einstaka menn, sem flytja ræður i útvarpið. Án þess að ég vilji nokkuð sneiða að hv. þm. V.-Sk. i því efni eða deila sérstaklega á hann, þá fór það svo i vetur, eins og honum mun sjálfum vera ljóst, að við eldhúsdagsumr. frá Alþingi flutti hann i útvarpið mjög gallaða og óheppilega ræðu, sem m. a. hafði þær afleiðingar, að aðalblað Sjálfstfl., er flutti ræðuna síðar á prenti, varð að biðja erlent firma, sem fann sig móðgað af ræðunni, fyrirgefningar, og forða þannig hv. þm. V.-Sk. frá stórsektum og vitum fyrir rangar og ósæmilegar ásakanir i garð þessa firma. Þetta er eina ræðan, sem flutt hefir verið i útvarpið i vetur, er hefir haft slíkar afleiðingar. Þar var farið með svo mikið af staðleysum, að það þurfti opinberlega að biðja afsökunar á þeim, og svo er þessi sami hv. þm. að senda ríkisútvarpinu tóninn út af því, að þær fréttir, sem það flytur, séu ekki ábyggilegar. Náttúrliga flutti hann ræðu sína i vetur i þeirri trú, að það, sem hann þá sagði, væri rétt. Hann mun hafa tekið við því ómeltu, sem aðrir fluttu honum um raftækja- og bifreiðaeinkasöluna. En mér finnst, að þessi litla reynsla hans sjálfs af fréttaflutningi annara, sem þó munu vera skoðanabræður hans og vinir, ætti að færa honum heim sanninn um það, hversu útvarpið hefir staðið sig vel i fréttaflutningi. Mér er ekki kunnugt um, að það hafi nokkurntíma þurft að biðja erlenda menn eða þjóðir afsökunar út af því, sem það hefir flutt. Vitanlega er sjálfsagt, að það gæti sóma síns i því efni, og þarf ekki fyrir það að þakka, en þó er samt vert að minnast þess, að þetta sýnir m. a., hversu varfærið og gætið útvarpið hefir verið i fréttaflutningi.

Hv. þm. sveigði nokkuð að því, að flutningur og framburður fréttamanna útvarpsins væri ærið misjafn. Ég skal i því sambandi fyrst minnast á þann þul, sem lengst hefir starfað þar og notið almenns trausts, þá ungu stúlku, sem þar hefir verið þulur frá byrjun. Þó að það sé nú almennt viðurkennt, að hún hafi góðan fram-

burð og ágæta rödd, þá voru þó ýmsir, sem gagnrýndu bæði rödd hennar og framburð í upphafi. Það kom einnig fyrir, að hún las ekki rétt. En niðurstaðan hefir þó orðið sú, að mönnum kemur nú yfirleitt saman um, að hún sé góður þulur. Ég nefni þetta dæmi einmitt um vinsælasta þul útvarpsins, sem nú hefir hlotið almenna viðurkenningu, að jafnvel hún hefir þó ekki komið hjá því að verða fyrir aðkasti. Og um eitt skeið var þessum aðfinnslum fylgt svo fast eftir, að það átti að fá yfirmenn hennar til þess að skipta um þul; vera má, að það hafi átt að vera gert í góðum tilgangi, en ég býst við, að allir sjái, að slík krafa væri nú þýðingarlausa. — Jafnvel þessi ágæti og viðurkennandi þulur varð um skeið fyrir þeirri gagnrýni, að vandamenn stúlunnar höfðu beig af og áttu von á, að henni yrði víkið frá starfinu á öðru starfsári útvarpsins. Ég minnst þess, að þá kom til mín einn af vandamönnum hennar, þegar ég var í ríkisstj., og það mig ef ég gæti eitthvað liðsinnt, að styðja hennar málstað, því að það væri hafinn róður á móti henni í þessu starfi. Ég gat lítið gert, þar sem þetta heyrði ekki undir mig, en færði það í tal við þáv. forsrh., og sagði hann mér, að það hefði einnig komið til hans maður í sama tilgangi og beðið sig að sporna við því, að þessi þulur yrði látinn fara frá starfinu. — Ég nefni þessi dæmi aðeins til þess að sýna, hvað gagnrýnin getur komið langt hjá duttlungafullum mönnum, og hversu frámunaleg villa það hefði verið, ef slíkar kenjar einstakra manna hefðu fengið að ráða niðurlögum þessa ágæta útvarpsþuls.

Ég get að því leyti verið sammála þessari þáttill, að úr því á annað borð er uppi skoðanamunur um það, hvort útvarpið eða forsetar Alþingis eiga að ráða þingfréttaritara, þá finnst mér eðlilegra, að forsetarnir ráði um það og hafi góðan starfsmann við flutning þingfréttanna, þó að búast megi við, að útvarpsráðið fylgi þeirri reglu hér á eftir eins og hingað til. Ég hygg, að bæði núv. forsetar og þeir, sem á eftir kunna að koma, sjái vel fyrir þessu og ráði því vel til lykta í sambandi við útvarpið. Ég vil að lokum taka það fram, að ég álit þessa þátt. algerlega óþarfa. Það hefir verið vel séð fyrir þessu og er vel séð fyrir því nú, og þess vegna er engin ástæða til annars en að láta þessa aðilja, útvarpið og forsetana, eina um það, hvernig þingfréttaflytningi er hátt að í útvarpinu. En hinsvegar vildi ég nota þetta tækifæri til að þakka þeim, sem átt hafa mestan þátt í því, hvað þessi stofnun — útvarpið — hefir unnið þjóðinni mikið gagn.

**\*Héðinn Valdimarsson:** Ég álit ekki nauðsynlegt að halda langa ræðu í þessu máli. Ég er óánægður með flutning þingfréttanna í útvarpið, eins og hann hefir verið undanfarið, og vil hvetja til þess, að breytt verði um þingfréttamann. Ég er því samþykktur till. hv. þm. V.-Sk. og ber fullt traust til forseta þingsins um að ráða fram úr því. Þetta er ekki flokksmál í Alþf., en ég býst við, að allir líti svo á, að rétt sé að láta forsetana ráða mann til að segja þingfréttir og hafa eftirlit með því, að starfið verði sæmilega vel rækt.

Alpt. 1936. D. (50. löggjafarþing).

**\*Flm. (Gísli Sveinsson):** Ég þarf ekki að fara langt út í málið nú, af því að ég gerði allýtarlega grein fyrir því í framsöguræðu minni. Að visu hefir einn hv. þm. andmælt till. minni. En það er ekkert óvenjulegt fyrir okkur, sem eignum sæti á Alþingi, að þessi hv. þm. risi hér upp til þess að spinna lopann að tilefnislausu, aðeins til þess að svala mannskemmdafýsn sinni. Það fór eins fyrir þessum hv. þm. og þekkist í sveitum um varptímann, þegar einhver kemur í návist við hreiður kjóans; þá finnst honum, að egginn sín séu í hættu og fer þá að lúðra og lemja sig með vængjunum. Hv. þm. S.-Þ. hefir sennilega fundið, að hér væru einhver egg í hættu. En það fer oftast svo, að þrátt fyrir lúður kjóans, þá er eggjunum hans rænt. Og ég býst ekki við, að hv. þm. þurfi að hugsa sér að sporna við því, að þessi þáttill. nái fram að ganga. — Hv. þm. skýrði rangt frá því, eins og honum er lagið, að þetta mál væri nú þegar útljád. Það er á allra vit-orði, að enn er óútljád um ráðningu þess manns, er flytur þingfréttir í útvarpið, og að nú er svo komið, að samningar verða aftur upp teknir um það á milli útvarpsins og forseta Alþingis. Eins og ég gat um í framsöguræðu minni, þá var því, samkv. ósk útvarpsstjórans sjálfs, beint til forseta þingsins að ráða þennan fréttamann. Og nú hafa öll orð á milli þessara aðilja hnigið í þá átt, að forsetarnir muni verða við þeirri ósk útvarpsráðs.

Það var svo langt frá því, að ég beindi nokkrum árásum til útvarpsins í framsöguræðu minni, að ég gætti þess vandlega að fara ekki inn á neitt, er gæti vakið ágreining eða kurr út af því, sem flutt hefir verið í útvarpið. Hinsvegar er öllum frjálst að bera fram aðfinnslur og gagnrýni á því, sem flutt er í útvarpinu, og flytja till. um það, og veit ég ekki til, að útvarpsráðið eða útvarpsstjóri hafi fundið neitt að því. Hitt er svo annað mál, hvort útvarpið getur orðið við þeim óskum til breytinga, sem farið er fram á í þeim tillögum.

Hv. þm. S.-Þ. þóttist ekki vita, í hvaða tilgangi þessi till. væri borin fram, og taldi, að hún væri gersamlega þýðingarlausa. Þessi gamli maður, sem lifir nú orðið í gömlum endurminningum og veður hér elginn um gleymd og gömul mál, hann hrærir öllu saman, sem ekki kemur þessu máli við, einungis í þeim tilgangi að lasta andstæðinga sína. Hinsvegar ber hann oflof á alla þá, sem hann heldur, að séu í kringum sig, og þakkar sínum flokki stofnun ríkisútvarpsins. En að því máli var vitanlega unnið af öllum ráðandi stjórnsmálaflokkum í landinu. Það er ekki hann einn, sem hefir reist þessa stofnun, en hinsvegar mun hann geta þakkað sér ráðningu á flestum starfsmönnum útvarpsins, sem vitanlega hefir hlotið mjög misjafna dóma og sætt miklum ágreiningi fyrr og síðar. Um það hefir oft verið rétt og ritað. Og ég leyfi mér að fullyrða, að ýmsir starfsmenn útvarpsins hafa ekki verið ráðnir þar til starfa án tillits til flokkadráttar eða pólitískrar afstöðu þeirra.

Hv. þm. S.-Þ. getur aftur staðið upp og sagt, að málið sé útljád, — það er eins mikil vitleysa fyrir því og á móti betri vitund. Það er sumt ekki alltaf viturlegt, sem hann fer með, og

þess vegna verður kannske að skrifa það á þann reikning. Hann hefir vaðið hér elginn ósjálfrátt, en ef hann ætlar að taka hér til máls aftur og tala sjálfrátt, þá hefi ég bent honum á þetta.

Ég vil svo að síðustu aðeins geta þess, að vitanlega kom það ekkert þessu máli við, sem flutt var í vetur af mér og öðrum við eldhúsumr., og ég get sagt hv. þm. það, að ég hefi aldrei tekið neitt aftur af því, sem ég sagði þar, og sagði ég það þó bæði þar og í blöðunum. Og blað þessa hv. þm., Nýja dagbl., varð að taka upp aths. frá mér, og í henni stendur vitanlega, að ég haldi fast við það, sem ég hafi sagt, og engin aths. var gerð við það. En hinsvegar hefi ég sagt það, að það er ekki útrætt um þetta mál. — Hæstv. fjmrh. má hlæja. En raftækjamálið og stjórn þess er ekki útrætt, og allra sízt útrætt um það, hvað þar er fjölskipað mönnum. Nú mega þeir hugga sig við það, að það mál kemur aftur inn í þingid, og þá er að vita, hvort eftirleikurinn verður ánægjulegri fyrir þá heldur en forleikurinn.

Ég vil svo endurtaka það, sem ég sagði áður, að ég vænti þess, að hv. þm., hvað sem liður ónotum frá einum og einum manni, fallist á að láta till. ná fram að ganga, því að ég treysti því, að það verði komið því lagi á þetta mál, sem eðlilegt er, en ekki er nú, því að þótt vitanlega hafi stundum verið vel fluttar þingfréttir í útvarpið, þá hefir það ekki verið gert nú upp á síðkastið, eins og hv. 2. þm. Reykv. gat um.

\*Jónas Jónsson: Ég álit, að það beri merkilegan vott um, hvað hv. þm. V.-Sk. var utan við sig í þessu máli — og hygg ég, að það sé máske eitt-hvað í sambandi við endurminningarnar um eldhúsdaginn —, þegar hann telur það röksemd á móti mér, að ég sé orðinn aldurniginn, því að ef hann hefir litið á sinn eigin líkama, sem er mjög fariinn að hrörna eins og minn, þá hefir hann vafalaust séð, að við erum báðir orðnir talsvert aldraðir, og ef mér ekki skýzt, þá er hann ennþá nær þeirri óhjákvæmilegu hrörnun, sem vofir yfir okkur öllum. Ég held þess vegna, ef hv. þm. hefði verið alveg rólegur, að hann hefði ekki skopast að sínum eigin aldri.

Annars finnst mér það nægileg viðbót við það, sem ég sagði áður viðvikjandi þessu máli, aðeins að minnst á það, að hv. þm. V.-Sk. reyndi með misjafnlega skáldlegum líkingum að leiða rök að því, að hér ætti að gerast eitthvað rangt og visvitandi, en af ýmsum setningum, sem féllu hjá honum, var hægt að merkja það, eins og vitanlegt er, að fyrir honum vakir ekkert annað en persónulegur áróður á þann mann, sem nú flytur þingfréttirnar. Þetta er hv. þm. V.-Sk. ljóst: þess vegna hefir hann í sínum skáldlegu líkingum þá aðferð að segja, að hér sé ekki um neitt atvinnurán að ræða. Ég álit, að ekki sé um neitt mikla atvinnu að ræða fyrir neinn, og þess vegna álit ég þetta ekki neitt peningalegt rán, en hitt býst ég við að verði athugað, hvort sem það verður útvarpsráð, útvarpsstjóri eða forsetar Alþingis, sem ráða þessu máli til lykta, að það er tilgangurinn hjá einstökum mönnum í þinginu að reyna að koma af stað pólitískum áróðri til þess að svala einhverri hefndarfýsn á pólitískum andstaðingi. En öll ræða hv. þm. V.-Sk. var

brungin af þessari löngun til þess að ræna þessu, sem raunverulega ekkert er, en fyrir honum er eitthvað. Það sýnir, hve smátækur hann er, þegar hann heldur, að það sé sigur fyrir sig, þó að það væri einhver örlitil atvinna, sem hann gæti með rógi og niði haft af manni, sem er vel starfi sínu vaxinn og hefir gert það vel og heiðarlega.

Ég vil út frá orðum hv. 2. þm. Reykv. lýsa því stuttlega yfir, að mér er ekki kunnugt, að hjá nokkrum dómbærum mönnum hafi komið fram rein óánægja með útvarpsfréttirnar. Það, sem komið hefir fram, er af persónulegum og pólitískum ástæðum, sem vitanlega útvarpsráði eða forsetum ber að meðhöndla á þann hátt, sem til er stofnað.

\*Magnús Jónsson: Ég vildi aðeins út af því, sem samþm. minn, hv. 2. þm. Reykv., sagði, að í þessari till. fælist traust til forseta Alþingis, taka það fram, að ég fyrir mitt leyti mun greiða atkv. með till., eins og hann, en án þess að í því fælist nokkurt pólitískt traust til þeirra forseta, sem þar er óskað eftir að ráði þessu máli. Ég ber persónulega mitt bezt traust til þeirra þriggja manna, sem sitja í forsetastólum, og þykist vita, að þeir muni beita þessu mikla valdi vel, ef þeir fá það, en álit óþarft að láta nokkra slíka yfirlýsingu fylgja með þessari till., eins og hv. 2. þm. Reykv. vildi láta fylgja henni.

Ég er samþykkur þessari till., af því að ég álit, að best eigi við, að þingið eigi aðgang að þeim mönnum, sem ráða flutningi þingfrétta. Það er þess vegna, sem mér finnst þetta best komið í hendur forseta þingsins, alveg án tillits til pólitísks trausts til þeirra, sem sitja í þeim sætum.

En það, sem kom mér til þess að standa upp, var einnig að nokkru leyti ræða hv. þm. S.-Þ., sem mér fannst litið tilefni til, og kemur það einstaka sinnum fyrir hv. þm. og hans nóta, að flytja þannig ræður, til þess að koma að sínum venjulegu upphaldsmálum — og eitt af hans upphaldsmálum er samþanburðurinn á hinu eldra og hinu nýja útvarpi. Ég hefi stundum heyrt þennan hv. þm. flytja svipaða ræðu þessari í útvarpsnotendafélaginu í Rvík og kom þetta því ekki á óvart. En það var sláandi líking, sem hv. þm. V.-Sk. kom með, án þess að ég vilji taka undir það að líkja hv. þm. S.-Þ. við fugl, hvorki kjóa eða annan, þá er það satt, að kjóarnir og aðrir svipaðir fuglar benda stundum á eggin sín með því hvernig þeir láta. Það hefði ekki verið nein ástæða að minnst á þetta egg hv. þm., útvarpið, ef hann hefði ekki með sinni ræðu bent á það. En úr því að hv. þm. gerði það í sinni ræðu, finnst mér vel við eigandi að líta í hreiðrið. Um fyrra útvarpið get ég litið sagt. Ég komst aldrei í neitt persónulegt samband við það. Mér hefir verið sagt, að til þess hafi verið stofnað af litlum efnum — allt of litlum. Það hefir sjálf-sagt verið með útvarpið eins og svo margt, sem er á byrjunarstigi, að það hafi verið ófullkomið; það vantaði bæði þekkingu og fé, — og sérstaklega er það svo með öll slík fyrirtæki, að það er erfitt að vinna þau inn. Það kostar stórfé að gera mönnum skiljanlegt, hvað er á ferðinni og

fá menn til þess að taka upp það, sem er notaðrýgst og bezt. Það er alveg eins og þegar sett er á stofn rafmagnsveita í stórum bæ, að það kostar stórfé og mikinn tíma að kenna mönnum að nota rafmagnið og koma mönnum í skilning um, hver endurbót það sé. — Útvarpið var þá svo nýtt í veröldinni, og það var að vonum, að menn áttu erfitt með að átta sig á, hvað var á ferðinni. Mér finnst hart, að það skuli vera hnjóðað í þá, sem geira lofsamlegar tilraunir til þess að brjóta einhverju nýju og gagnlegu braut, og ég vil ekki fyrir mitt leyti láta því ómótmælt, að það sé verið að hnjóða í þá, sem fyrstir reyndu að stofnsetja útvarp á Íslandi. Það getur vel verið, að sú útvarpsstöð hafi ekki verið fullkomin. Hv. þm. (JJ) sagði, að sendiorka hennar hefði verið  $\frac{1}{100}$  af því, sem nauðsynlegt er hér á landi. Ég vil þá bara segja, að það sé nokkuð langt í land þangað til hér verður eins sterk stöð og þarf að vera, því að mjög lítið brot úr kw. var fyrri stöðin ekki. En þegar hv. þm. og hans flokkur setti á stofn útvarpsstöð, var ekki farið harðara af stað en það, að hún hafði ekki nema 5 eða 10 kw. afl, og var sendiorkan ekki meira en 5 eða 10 sinnum meiri en hinnar fyrri stöðvar. Eftir því er það sýnilegt, að það á mjög langt í land, að útvarpsstöðin verði nægilega sterk. Þetta gamla útvarp var sem sé einkafyrirtæki, og það fór á hausinn, sagði hv. þm. með miklum fögnuði. Kemur það þrýðilega heim við hans hugsunarhátt, að einkafyrirtæki fari á hausinn. En þegar nýja útvarpið var sett á stofn, var það allt öðruvísi byggt upp, sem sé með almannaframlagi og sett í það fé sem þurfti. Það byrjaði náttúrulega ekki með glæstar vonir, eftir því sem hv. þm. sagði, úr því að hitt fyrirtækið fór svona, en það hefir kannske átt að fara eins að og hv. þm. sagði, þegar sildarbræðsluverksmiðjurnar voru fyrst settar á stofn, að það væri bezt, að ríkið ræki þær, en ef þær gæfu ekkert annað en tap, þá mætti alltaf selja þær einhverjum spekulöntum. Þetta var fjármálaspeki hv. þm. að því er snerti þessar sildarbræðslustöðvar, og hann hefir líklega hugsað eitthvað líkt um þessa útvarpsstöð.

Það var svo húið mjög vel að þessu fyrirtæki, útvarpsstöðinni, því að henni var fenginn í hendur einkaréttur til þess að verzla með útvarpstæki, og það eru engin fyrirtæki til, sem eru gróðavænlegri en einmitt að verzla með vöru, sem sérstaklega er verið að flytja inn í landið, og einmitt um þessar mundir voru hundruð og þúsundir manna að fá sér ný tæki, auk þess sem menn þurftu að endurnýja hin eldri. Þetta framúrskarandi gróðafyrirtæki var útvarpinu fengið í hendur. Annars var eitt af því fyrsta, sem þáver. stjórn gerði viðvíkjandi þessu fyrirtæki og hefir fylgt nokkurnvegin stjórnun þeirra sömu flokka, að byrja á að skipa nóg af mönnum við þessa stofnun. Það er ákaflega einkennilegt að byrja á því að skipa mennina áður en fyrirtækið er sett á stofn. Það er eins og fyrirtækið sé sett upp af því að einhverjir vissir menn þurfi að fá stöðu. Það er byrjað á því að skipa forstjóra, svo getur fyrirtækið komið einhverntíma á eftir. Þannig er t. d. með ferðaskrifstofuna; það er húið að skipa forstjóra og landkynni o. s. frv., en

það bólar ekkert á skrifstofunni. Útvarpsstjórnin var fyrst skipaður áður en útvarpið var reist. Það lá verulega á þeirri skipun. Sá, sem varð fyrir valinu, var ritstjóri stjórnarblaðsins um þermundir. En það var farið að bera á þeirri óánægju í stjórnarflokknum, sem kom betur í ljós þegar hann klofnaði, og ritstjórnin virtist draga nokkuð sterkt taum annars aðilans í þessum klofningi, svo að það mátti til að losna við hann frá blaðinu. Það bar því vel í veiði að skipa hann sem útvarpsstjóra. Annars var hann ekki kunnur að neinum sérstökum yfirburðum, þó að hann væri vel greindur og pennafær, sérstaklega í harðvítugum deilum. En það hafði enginn orðið var við, að hann hefði neitt sérstakt til brunns að bera af því, sem þurfti til þess að taka að sér þetta starf. Málrómurinn var ekki þannig, að hann gæti orðið þulur. Ekki hafði hann þá þekkingu í bókfærslu, sem til þess þarf að geta staðið fyrir skrifstofu. Og enga tekniska þekkingu hafði hann heldur til að bera. Ég hefi verið á fundum, þar sem útvarpsstjóri hefir verið og hv. þm. S.-Þ., og margsinnis lýst eftir því, hvaða starf við útvarpið er álitid, að hann sé sérstaklega fær um að vinna. Hvorugur þeirra hefir nokkurntíma getað svarað því, nema útvarpsstjóri sagði, að það væri undarlegt, ef útvarpið ætti ekki eins og allar aðrar stofnanir að hafa forstjóra. Sem sagt, það var ómögulegt að finna, hvað hann átti að gera sem forstjóri. Svo var skipað allmikið af mönnum, sem áttu að hafa hærri laun en aðrir embættismenn ríkisins, sumir, sem áttu að skrifa, spila og annað slíkt. Laun útvarpsstjóra höfðu allir þm. skilið að ættu að vera í hæsta lagi 9500 kr., en það lagaðist svo, að hann fékk þessa upphæð og dýrtíðaruppbót að auki. Af því að það var heldur ekki nóg, var honum falin umsjón með viðtækjaverzluninni, og fyrir það fékk hann 2000 kr. — Ég dreg þetta ekki fram sem neitt eldhúsnúmer, heldur bara af því, að hv. þm. S.-Þ. var að lýsa þessari nýju stofnun sem einhverju afskaplega tárhreinu og finu við hliðina á þessu óþverralega gamla útvarpi, þar sem nokkrir einstaklingar fórnðu nokkrum hluta af sínum eignum.

Ég skal svo ekki fara að lýsa þessu nánar, en af því að sérstaklega voru gerðar að umtalsefni þingfréttirnar, vil ég geta þess, að ég er ekki einn af þeim mönnum, sem er ákaflega næmur fyrir því, hvað er sagt í fréttum. Ég held, að það snúi mönnum ekki í brönnum, þó að eitt-hvað sé sagt í fréttum, en hitt er annað mál, að það er óforsvaranlegt að skipa sem fréttamann mjög pólitískan mann; þó að hann sé allur af vilja gerður að segja fréttirnar litlaust og hlutlaust, þá er ekki rétt að skipa til þess mann, sem er mjög eindreginn flokksmaður. Það sýnir bara umhyggju þessara manna fyrir útvarpinu, að þeir skyldu ráðstafa fréttaflutningnum þannig.

Hvernig fór svo fyrir þessu nýja flekklausu útvarpi og forstjóra þess? Ég hefi hér fyrir framan mig ekki pólitískara plagg heldur en landsreikninginn fyrir árið 1931. Hann segir dálitla sögu af því, hvað öll gætni með peninga var gersamlega horfin frá því við það að verða ríkisfyrirtæki. Yfirskoðunarmenn landsreikning-

anna hafa gert nokkrar aths. við ýmsa liði, sem snerta útvarpið. Fyrsti liðurinn er bifreiðaaðstæður um bæinn og nágrenni, sem nemur um 200 kr. á mánuði til jafnaðar. Þetta þykir yfirskoðunarmönnum nokkuð mikið og óska skýringa. Þetta er óneitanlega mikið, enda var það um tíma orðið máltæki í bænum, ef menn fóru í bifreið, að láta skrifa það hjá útvarpinu. — Risna nam nokkrum hundruðum króna, t. d. einu sinni á hótél Borg kr. 321.00, og í annað skipti kr. 126.00. Með þessu voru engin fylgiskjöl. Yfirskoðunarmönnum var ekki kunnugt um, að nokkur risna ætti að fylgja þessu fyrirtæki. Svo er tilfærður ferðakostnaður og engir reikningar lagðir fram né gerð grein fyrir, hverskonar ferðir þetta hafa verið. Nemur sá kostnaður kr. 1270.00. Svo eru margir liðir fleiri, t. d. brúðargjöf kr. 150.00, sem mönnum var ekki kunnugt um, að útvarpið ætti að gefa. Þá er jólaglaðningur á kr. 706.00. sem yfirskoðunarmenn sjá ekki neina heimild fyrir. Svo er í júnímánuði símsent til Miss Johnson kr. 1165.65. Yfirskoðunarmenn spyrjast fyrir um, hvort kr. 954.30 hefðu ekki verið endurgreiddar, en af þessum 1165.65 kr. voru endurgreiddar kr. 211.35. En yfirskoðunarmönnum er ekki kunnugt um, að nein Miss Johnson sé svo nátengd útvarpinu, að það þurfi að borga fyrir hana fargjald. Fleiri liði gerðu yfirskoðunarmenn aths. við. En sem sagt, þó að ég lesi þetta upp og tali um það órókstutt, þá var það alkunnugt, að útvarpið var að dragast niður í öllu meira fen heldur en þekkt var um nokkra aðra íslenska stofnun. Ef ekki hefði verið tekið svona fast á þessu bæði af blöðum og eins af yfirskoðunarmönnum landsreikninganna, þá má hamingjan víta, hverjar afleiðingarnar hefðu orðið. Því að ef útvarpsstjóranum hefði haldizt þetta uppi, þá hefðu ýmsir við aðrar stofnanir farið að taka upp á því sama, sérstaklega þegar maður minnst þess, sem útvarpsstjórnin svaraði, þegar hann var spurður, hvers vegna hann hefði látið skrifa hjá útvarpinu bilferðir, þegar hann fór í bíó. Hann svaraði því einu, að sér hefði ekki verið „boðinn neinn varnaður á þessu.“ Ef ætti að taka allt það fram, sem menn ekki mættu gera, þá væri skritið ástandið í landinu.

Ég skal svo ekki fjölyrða meira um þetta, en mér fannst ekki rétt, að það stæði ómótmælt, sem hv. þm. S.-Þ. sagði í sinni ræðu, sem ég skal játa, að kom þessu máli ákaflega lítið við. Ég bið því hæstv. forseta að afsaka, þó að þessi ræða snerti ekki málið, sem liggur fyrir, en hún snerti a. m. k. þær umr., sem út af þessari till. hafa orðið. Mér fannst ekki rétt að draga þennan sam-anburð, úr því að hv. þm. S.-Þ. fór að lýsa þessari stofnun sem sérstakri fyrirmynd og hinni merkilegustu stofnun, sem hingað hefði komið. Ég vildi með þessum orðum sýna fram á, að þessi hv. þm. og sú stjórn, sem sat að völdum þegar útvarpið var sett á stofn, gerði a. m. k. sitt til þess að skipa þannig mönnum að þessari stofnun, að hún gæti þegar í byrjun orðið dregin niður í svaðið.

**\*Jónas Jónsson:** Hv. 1. þm. Reykv. hefir nú játað það út af aðalumræðuefni þessa dags, að forsetar Alþingis hefðu vald til þess að ráða

mann til þess að flytja þingfréttir í útvarpið, vegna þess að útvarpsráðið hefði a. m. k. tvisvar óskað eftir því, að forsetar gerðu það. Þess vegna stendur þeim það opið, og ef þeir hafa ekki skipt sér af því, er það vegna þess, að þeir eru ánægðir með þær ráðstafanir, sem gerðar hafa verið. Þess vegna er gersamlega tilgangslaut að vera með þessa þáttill., og ég mun alls ekki greiða atkv. um hana, af því að ég álit, að hún sé út í hött. Hún hefir enga þýðingu aðra en þá, að koma af stað umr., sem einkum hljóta að verða til þess að sýna, hvað útvarpið er trúverðugt, hvað því er vel stjórnað og hvað vel er starfað frá þess hálfu. Og það, að forsetar eru ekki búnir eða hafa dregið að taka formlega afstöðu til þessa máls, er af því, að þeir eru ánægðir með, hvernig útvarpið hefir séð fyrir því.

Þá sagði hv. þm., sem ég skoða sem óverðskuld- að kompliment til mín, að þetta góða útvarp væri mitt egg. Þó að ég hafi stutt útvarpið og átt þátt í því með samherjum mínum, að það hefir reynzt svona vel, þá vil ég ekki taka allan heiðurinn til mín, en ég er þakklátur hv. 1. þm. Reykv. fyrir að unna mér frekar of góðs hlutar.

Þá var það alveg rétt hjá hv. þm. að játa, að hið fyrra útvarp var ekki aðeins ófullkomið, heldur alveg ómögulegt á annan hátt. Hann veit, að það voru hans nánustu samherjar, sem stóðu að þessu útvarpi, sem bæði átti að vera gróða-fyrirtæki og byggt í því skyni að nota það til áróðurs vissri stefnu í landinu. Því fór sem fór, ekki af því, að það væri einkafyrirtæki, heldur af því, hvað það var spillt og ófullkomið. Hv. þm. var ekki betur að sér um núv. útvarp en það, að hann hélt, að stöðin væri ekki nema 5 kw. Hann veit ekki, að hún er 16 kw., og hann veit ekki, að núv. útvarpsráð og útvarpsstjóri hafa beitt sér fyrir því, að útvarpsstöðin verði stækkuð svo, að hún verði 100 sinnum sterkari en íhaldsútvarpið var. — Annars er ræðumennska hv. þm. svo langdregin og leiðinleg í allra annara eyrum en sjálfs hans, að það vill helst enginn hlusta á hann.

Í sambandi við ræðu hv. 2. þm. Reykv. vil ég benda á eitt ofsóknarmál, sem staðið hefir lengi yfir af hálfu íhaldsins á hendur einum af þeim starfsmönnum útvarpsins, sem lengst og bezt hefir starfað á vegum þess og með réttu hefði átt að njóta fyllsta trausts og viðurkenningar allra fyrir sitt vel unna starf. Hver er svo þessi maður? Enginn annar en einn af hv. þm., Sigurður Einarsson, fréttamaður við útvarpið. Ofsóknirnar á hendur honum sem starfsmanni við útvarpið hafa staðið yfir síðan hann byrjaði sem starfsmaður við útvarpið, látlaust í 4 ár, og einu sinni var ég á fundi, þar sem hv. 1. þm. Reykv. var líka, og hafði þangað verið hóað æsingafólki til þess að lýsa vantrausti á þennan mann; þessum ofsóknum var svo haldið áfram þangað til eftir síðustu kosningar, að íhaldinu var loksins orðið það ljóst, að þessi hamagangur þess hafði enga þýðingu. Það stafaði þó ekki af því, að íhaldið batnaði nokkuð; það var ekki af því, að það sýndi neinn drengskap, heldur af því, að þessir menn skildu þó það, að allur þorri landsmanna vissi, að hér var um pólitíska ofsókn að ræða á hendur þessum manni; þess vegna sáu

þeir þann kost vænstan að leggja niður ofsóknirnar um stund. Það, sem gerist svo næst í þessu máli, er það, að siðastl. vor varð ofurlítil verkaskipting á milli Vilhjálms Gíslasonar og Sigurðar Einarssonar, sem ofsóttur hafði verið í 4—5 ár, ekki aðeins án nokkurs tilefnis, heldur af sérstakri rangsleitni, og skal ég siðar færa fram rök fyrir því. Þegar þessi verkaskipting átti sér stað, varð Morgunblaðið bókstaflega snarvitlaust enn á ný. Það var haldinn æsingafundur og núv. prófessor í guðfræði, hv. 1. þm. Reykv., var einn af þeim fremstu á þeim fundi. Að þessu sinni var ekkert hægt að gera frekar en fyrr, og svo þegar líður að næsta hausti, getur íhaldið loks komið því í húfuðið, að þessar ofsóknir hafi enga þýðingu, og í allan yfirstandandi vetur hefir heyrki heyrt stuna né hósti frá íhaldinu út af þessu máli, og Sigurður Einarsson hefir nú fengið að vinna verk sitt nokkurnveginn óáreittur í 4—5 mánuði.

Þótt ræða hv. 2. þm. Reykv. væri ekki löng, þá gefur hún samt sem áður tilefni til þess að athuga þetta mál dálítið. Það er ómótmælanlegt, að Sigurður Einarsson hefir einhverja þá beztu rödd, sem heyrst í útvarpinu, en auk þess hefir hann annan kost; hann á mjög auðvelt með að taka saman efni í fréttir úr blöðum og skeytum á stuttum tíma og gera þær skemmtilegar, svo að allir vilja hlusta á þær, nema útvaldir heimskingjar, svo að það má hafa þennan fréttaflutning fyrir gáfnapróf, þannig að ef manni leiðist að hlusta á fréttirnar, þá er hann heimskur. Sigurður Einarsson hefir alveg sérstaka náttúrugaðu til að bera í þessum efnum, svo að mér er óhætt að fullyrða, að þó að jafngóðir menn og ég og hv. 1. þm. Reykv. vildum fara að keppa við hann, þá hefðum við ekki, þótt við séum að öðru leyti þrýðilegir menn, til að bera þann hæfileika, sem hann hefir í ríku mæli. Hvað segja nú hv. þm. um það, að þessi maður skuli hafa verið lagður í cinelti af einum flokki gersamlega án tilefnis? Andstæðingar þessa manns hafa gert sér allt far um að draga fjöður yfir þessa sérstöku hæfileika og starfshæfni Sigurðar Einarssonar; þeir hafa ofsótt hann eingöngu vegna sérstakrar löngunar til þess að heita þennan mann rangsleitni, því að það er vitanlegt, að þótt þeim hefði tekið að flæma hann burt frá útvarpinu. Þá hefði komið óhæfari maður í hans stað. Ég vona því, að sá flokkur, sem á þennan mann, sem ofsóttur hefir verið, gerist ekki ginningarfl hv. þm. V.-Sk., því að hann hefir tekið þátt í þessum ofsóknum á hendur Sigurði Einarssyni, eftir því sem hann hefir getað, og ástæðan fyrir því, að þessar ofsóknir hafa ekki náð tilætluðum árangri, er blátt áfram sé, að íhaldið hefir ekki getað gert meira en það hefir gert í þessu efni vegna þess, að bæði Framsfl. og Alþfl. hafa síðan 1930 meгнаð að hrinda þessum ofsóknum af Sigurði Einarssyni.

Þá vil ég víkja nokkuð að því, sem hv. þm. sagði í sambandi við ferðaskrifstofu ríkisins. Hún á að taka til starfa í vor, svo að það sjá allir óvitlausir menn — en náttúrlega ekki hv. 1. þm. Reykv., — að það er langt frá því, að nógur undirbúningur fáið í þessu efni, svo að það verður að teljast mikill skaði fyrir þjóðina, að

ekki var þegar í haust ráðinn maður til þess að gegna þessu starfi.

Hv. 1. þm. Reykv., sem álitinn er vera einhver ósannsóglasti maður í opinberum málum hér á landi, en lifir samt á því að kenna guðfræði við Háskóla Íslands, þessi maður heldur því fram, að útvarpsstjórinn eigi að vera þulur eða bókhaldari; þessi hv. þm. gleymir því, að þetta fyrirteki hefir árlega 100 þús. kr. veltufé og þarf að standa í sambandi við þúsundir innlendra og erlendra manna; þessi hv. þm. heldur, að forstjóri þessarar stóru stofnunar eigi að vera þulur eða bókhaldari. Það er leiðinlegt fyrir háskólann, að hann skuli hafa mann fyrir prófessor, sem getur haldið annari eins fjarstæðu fram, og það má ef til vill segja, að það sé afsökun fyrir þjóðina, þótt hún hafi ekki enn séð háskólanum fyrir viðunanlegu húsnæði, að hann skuli velja slíka menn fyrir prófessora. Það, sem olli því, að Jónas Þorbergsson var valinn til þess að gegna þessu starfi, var það, að hann var hæfur til þess, og það hefir hann sýnt með því að gera útvarpið að því gróðafyrirtæki, sem það er að verða fyrir landið. Eftir að menn höfðu séð aðdrif gamla útvarpsins, þá datt þeim ekki í hug, að nýja útvarpið gæti borið sig án stórkostlegs fjárstyrks. Vegur og velgengi útvarpsins er ekki sízt dugnaði og gáfum útvarpsstjórans að þakka, og líka þeim hæfileika hans að velja góða starfsmenn, eins og t. d. Sigurð Einarsson. Sem dæmi um dugnað núv. útvarpsstjóra má nefna það, að honum hefir tekizt að afla útvarpinu tekna svo tugum þúsunda skiptir með auglýsingastarfsemi þeirri, sem rekin hefir verið í útvarpinu. Þetta er aðeins hugkvæmni hans og dugnaði að þakka. — Þar sem hv. 1. þm. Reykv. fór að ráðast á útvarpsstjórann, sem er fjarverandi, vil ég biðja hæstv. forseta um að afsaka, þótt ég taki upp vörn fyrir þennan mann, sem ráðizt er á með ósvifni og ódrængskap.

Hv. 1. þm. Reykv. sagði, að Jónas Þorbergsson hefði of há laun. Hvað hafði Sigurður Briem fyrrv. póstmeistari í laun? 13000—14000 kr. Hvað hafði Gísli Ólafson landssimastjóri? 12—14 þús. kr. Stöðu þessir menn betur í sínum stöðum en útvarpsstjórinn? Tók skipulagið á póstmálunum miklum framförum undir stjórn Sigurðar Briems? Póstmálin voru undir hans forustu í 30 ár og standa eftir þennan tíma eins mikið í stað og hugsagt getur. Menn ættu að bera saman glæsilega starfsemi útvarpsins og eynd og volæði pósthússins undir stjórn fyrrv. póstmeistara. — Í þessu sambandi má benda á Geir vegamálstjóra Zoëga. Hann hefir um 11000 kr. í laun; þar af eru regluleg laun 6000 kr. en bitlingar 5000 kr. fyrir eftirlit með vatnsveitumálunum og brunamálum. Það er viðurkennt, að Geir Zoëga hefir marga kosti til að bera, þrátt fyrir ýmsa galla, og þess vegna hefir hann verið látinn halda þessum bitlingum. — Það er ef til vill rétt að taka það fram að gefnu tilefni, að árið 1922—1923 lét Geir Zoëga leggja niður landsmiðjuna, eftir að hann var orðinn hluthafi í „Hamri“. Mér þætti gaman að vita, hvort hv. 1. þm. Reykv. álitur slíkt athæfi heiðarlegra heldur en það, sem hann er að áfella vissan mann fyrir að hafa gert. Hv. þm. áfellir Jónas Þorbergs-

son fyrir að hafa notað bíla; hv. þm. gætir þess ekki, að útvarpið þarf á bil að halda vegna starfsmannanna. Hvað sagði íhaldið um bílanotkun Gísla Ólafsonar? Það minntist ekkert á, að nokkuð væri athugasemjaverð þáð; sama er að segja um Geir Zoëga í þessu efni. — Ég vil lýsa því yfir hér með, að ég er til með að taka þetta mál upp að nýju, ef íhaldið langar til, að reiknaður sé út kostnaður við embættisfærslu ýmsra starfsmanna ríkisins, svo að hægt sé að fletta ofan af þeim; mér væri stór ánægja að því, að þetta yrði gert, því að það hefir ekki verið gert nógu rækilega enn. — Ég get ennfremur bent á það, þegar hv. 1. þm. Reykv. er að tala um kostnað við rekstur útvarpsins, að núv. landssímastjóri, sem er bæði duglegur og sparsamur starfsmaður, hélt nýlega veizlu með leyfi stj. á kostnað landssímans. Við þessu sagði íhaldið ekkert, vegna þess að þessi maður hefir ekki enn boðið sig fram til þings, svo að það var ekki ástæða til þess að ofsækja hann. Einnig má benda á þann góða mann Jóhann P. Jónsson skipherra; þegar verið var að byggja Óðin í Kaupmannahöfn, þá hélt hann dýrindis „reisugildi“ fyrir hina og þessa kunningja sína, allt á kostnað íslenskra ríkisins.

Þá minntist hv. þm. á jólagjafir. Ég vil minna hann á það, að sá siður hefir verið ríkjandi í þessum bæ meðal allra verzlana, að gefa starfsfólkinu jólagjafir. Í því sambandi má t. d. benda á það, að þegar Mogensen lyfsali var forstjóri áfengisverzlunarinnar, þá gaf hann starfsfólkinu tvær vínflokkur i jólagjöf, og var hann ekki kall-  
aður þjófur fyrir það.

Þá minntist hv. þm. á Miss Johnson; hún er Vestur-Íslendingur, nýkominn hingað til lands, en henni hefir ekki farizt eins við landa okkar vestan hafs eftir að hún kom hingað og hv. 1. þm. Reykv., sem hafði verið gestur hjá þeim, en skrifaði svo niðgrein um þá, þegar hann kom heim. Þessi kona er vel menntuð, og hún er líklega eina íslenska konan, sem hefir sérstaklega búið sig undir þetta starf, sem hún hefir við útvarpið. Þessir peningar, sem hv. þm. var eitt-hvað að masa um, voru sendir þessari konu upp i ferðakostnað hennar, svo að hún gæti komizt hingað til að taka við starfinu. Enginn, sem þekkir nokkuð til þess, hvað útvarpið starfar vel, mun telja það eftir, þótt nokkur hundruð krónur hafi verið greiddar i ferðakostnað þessarar konu. — Í þessu sambandi má minnast á það, að þegar Einar Arnórsson var i lögjafnaðarnefnd ásamt Bjarna Jónssyni frá Vogu og Jóh. Jóhannessyni. Þá skrápp hann i skemmtiferð suður á Ítalíu á meðan hinir biðu i Danmörku. Þannig var nú heiðarleikinn á þessum bæ. — Í þessu sambandi má einnig nefna Björn Þórðarson lögmann; þegar hann var nýbúinn að taka við þessu embætti, gerði hann reikning upp á 2000 kr. fyrir aukatekjum, sem ráðuneytið vildi ekki ganga inn á, svo að hann varð að borga þessa upphæð sjálfur. Vitanlega datt engum manni i hug að kalla þennan embættismann þjóf fyrir þetta. Þeir, sem hér áttu hlut að máli, voru það miklir drengskaparmenn, að þeir sáu, að hér var ekki ástæða til ofsóknna.

Tökum annað dæmi. Hvað halda hv. þm., að

Páll Eggert Ólason hafði fengið fyrir verk sitt um Jón Sigurðsson? Hann fékk 50000 kr. fyrir þetta verk, og það hafði hann svona stórt aðeins til þess að græða á því; um þetta hefir ekkert verið talað, en samt er þetta bók, sem enginn les.

Ég vil svo að endingu vona, að íhaldið með hv. 1. þm. Reykv. i broddi fylkingar skilji nú loksins, að það muni ekkert græða á því að taka þessi mál upp að nýju.

**\*Forseti (JBald):** Það hefir um mörg ár verið álit forseta Alþingis, að útvarpinu bæri að sjá að öllu leyti um flutning þingfrétta og bera ábyrgð á þeim, eins og öðru, sem útvarpið flytur. Áftur á móti hefir útvarpsstjóri jafnan og síðar útvarpsráð haldið því fram, að Alþingi ætti sjálft eða forsetar fyrir þess hönd að sjá um fréttflutning þaðan. Í byrjun þessa þings var vakið máls á þessu á þingfundi og því beint til forseta að fara að óskum útvarpsstjóra og útvarpsráðs i þessu efni, og með því að forsetar þóttust finna, að mjög margir þm. litu þannig á, þá tóku þeir málið til yfirvegunar, en ekki er málið þó útkljáð enn. Með því að i till. felst áskorun á forseta, þá mun ég ekki greiða atkv. um þessa tillögu.

**\*Magnús Jónsson:** Menn búast ef til vill við einhverri roku frá mér eftir þessa síðustu ræðu hv. þm. S.-D., en því fer fjarri, að hætt sé við því, sökum þess að þótt ræða eins og þessi vekir eftirtekt hjá öðrum, þá veldur hún ekki öðru en hlátri, þegar hún kemur frá þessum hv. þm., sem síðast talaði. Þessi runa, sem hv. þm. romsaði upp úr sér, er búin að koma oft og mörgum sinnum i þeim hlöðum, sem hann hefir aðgang að. Það er eftirtektarvert i þessum árasarklausum hv. þm., að i þeim ræðst hann á menn, sem molnað hafa úr hans eigin flokki, og kallar þá þjófa og ræningja eftir að þeir eru komnir i andstöðu við hann, en þegar þeir voru i hans flokki, þá var vandlega þagað yfir öllu. Í þessu sambandi má nefna dr. Pál E. Ólason; þegar hann kemst i andstöðu við hv. þm., þá er honum hætt á þann lista, sem hv. þm. hefir samið yfir ýmsa andstæðinga sína.

Ég verð að viðurkenna það, að ég er yfirleitt i vandræðum með ræður þessa hv. þm., því að þegar búið er að taka burt orðin „ræfill“, „þjófur“ og „þessi maður“, þá er ekkert eftir. Það er jafnaðvelt að fást við þessar ræður og að glíma við draug; ef maður tekur á þeim, þá verður ekkert fyrir. Ég býst því við, að ég geti látið mér nægja mjög svo meinlaust svar við þessari ræðu.

Hv. þm. hélt því fram, að ég hefði svo litla þekkingu á þessu máli, sem hér um ræðir, að ég ætti ekki að vera að tala um það. Ég sagði ekkert um það, hvað stöðin væri stór, en ég sagði, að þegar hv. þm. og samherjar hans komu á fót ríkisútvarpi, þá settu þeir upp stöð, sem hafði 5 kw.; annað sagði ég ekki. En annað mál er það, að það hlaut að koma i ljós, hver sem við völd var, að þessi stöð væri of litil, svo að það þyrfti að stækka hana. Þetta er ósköp eðlilegt.

Þá minntist hv. þm. á minar löngu ræður; ekki alls fyrir löngu kom ég inn i aðra þd., þegar umr.

voru um þingsköpin, og gerði þá einn maður skrá yfir ræðulengd flokka, sem hafa verið í andstöðu við stj. Kom þá í ljós, að þegar íhaldsfl. var við völd, var ræðulengd andstæðinganna sú langmesta, sem nokkur dæmi eru til. Ég varð hissa á þessu, en svo kom það upp úr kafinu, að hv. þm. S.-Þ. var þá í stjórnarandstöðu, og á hann 100 dálka ræðu í þingtiðindunum frá þeim tíma, og tók flutningur þeirrar ræðu 7—8 klst., svo að það er ekki furða, þótt þessi gagnorði maður sé vandlætíngarsamur út af löngum ræðum. Ég skal ekki fara langt út í umr. um þessar ofsóknir, sem hv. þm. hélt fram, að Sigurður Einarsson hefði orðið fyrir; ég leyfi mér að nefna hann þannig, því að hér hefir ekki verið talað um hann sem þm. í þessum umr. Ég skal annars ekki deila um þetta mál, því að mín ræða gaf ekkert tilefni til þess; ég geri ráð fyrir, að allir hafi tekið eftir því, hvað ég sagði um þetta. Ég sagði ekkert um það, hvort mér myndist fréttáflutningur hans góður eða vondur, leiðinlegur eða skemmtilegur; ég sagði aðeins, að þeir, sem skipa fréttamann í útvarpið og skipa til þess mjög harðvítugan pólitískan mann, gera sitt til þess að gera útvarpsfréttáflutninginn hlutdrægan, og þetta stend ég við, en hinsvegar sagði ég aldrei, að þessar fréttir væru hlutdrægar. — Hvað gáfnaprófi í sambandi við fréttáflutninginn viðvíkur, þá þakka ég hv. þm. fyrir þá viðurkenningu, sem hann gefur mér í því efni, því að ég verð að segja, að mér þykir skemmtilegt að hlusta á Sig. Einarsson lesa upp fréttir, svo að ég hefi staðizt þetta gáfnapróf. Ég skal hinsvegar ekkert um það fullyrða, hvort málrómur hans er sá fallegasti, sem maður heyrir í útvarpinu.

Hv. þm. sagði, að ég væri ósannsóglasti maður, sem til væri á Íslandi. Ég ætla að láta hann um það; ég hélt, að hann vildi hafa metið, en ef hann vill láta mér það eftir, þá þigg ég það með þökkum, eins og annað frá þessum hv. þm.

Þá minntist hv. þm. á útvarpsstjórnann og reyndi að hrekja þau orð mín, að það væri ómögulegt að finna, hvað útvarpsstjórninn hefir gert. En það fór eins fyrir hv. þm. og mér; hann gat alls ekki fundið, hvað útvarpsstjórninn hefir gert. Eftir skoðun hv. þm. gæti útvarpið vel haft forstjóra, sem ekkert kann. — Ég er svo eiginlega búinn með það, sem ég þarf að svara þessum hv. þm.

Ég skal ekki fara að minnst mikið á þetta með bilana og það. Honum fannst þetta sjálfsagður hlutur. Ég skil það vel; þessi hv. þm. hefir sem ráðh. keypt 100 sinnum meira af bílum heldur en Jónas Þorbergsson gerði; svo notaði hann varðskipin líka. Það var ekki nóg fyrir hann að ferðast fyrir óleyfilegt fé á landi; hann varð að gera það líka á sjó, svo að það er ekki von, að honum vaxi þetta í augum. En það var þó úrskurðað af stj., að það skyldi endurgreiða nokkuð af þessu fé, svo að það eru ekki eingöngu Morgunblaðslygar, að hann gerði það, sem hann átti ekki að gera. Almenningsálitið kom svo skýrt fram, að hann reyndi ekki að bjóða sig fram aftur, enda vitanlegt, að hann hefði sótt slíkan dóm til sinna kjósenda, að það var miklu skynsamlegra af honum að bjóða sig ekki fram. Ég veit það,

að þegar hann fer að verja svona hluti, eins og t. d. þjófa og þess háttar, þá verður hann fyrst verulega mælskur. Og ég ætla, að ef þjófur þarf að fá mann til að verja sig, þá fái hann ekki betri mann en þennan hv. þm. (JJ: Ég varði aldrei Jóhannes Jóhannesson). Þetta er sennilega af því, að hann þarf svo oft að verja sjálfan sig.

\*Gísli Guðmundsson: Það má segja, að þáttill, sem hér liggur fyrir, sé ekki neitt stórmál í sjálfu sér, en ég vildi fá tækifæri til að hafa um hana nokkur orð áður en umr. er lokið. Ég varð þess var fyrir nokkru síðan, að það höfðu átt sér stað nokkrir samningar milli útvarpsstjóra og forseta Alþ. um flutning þingfrétta í útvarpið. Og það hafði verið nokkur ágreiningur um þetta milli útvarpsstjóra og forsetanna hinsvegar um það, hver ætti að annast flutning fréttanna, þ. e. a. s., hver ætti að bera ábyrgð á flutningi þeirra, hvort það ætti að vera útvarpið eða Alþ., eða forsetar þess, sem ættu að bera ábyrgðina, og þá fyrst og fremst á fréttavalinu. Það hefir verið svo undanfarið, eins og kunnugt er, þangað til í vetur, og er reyndar ennþá, að útvarpið hefir að nokkru leyti annað flutning þessara fréttanna og aflað sér efnis í þær eins og annara fréttanna, sem það flytur. En hinsvegar vildi útvarpsstjórnin koma þessu af sér yfir á Alþingi. Nú er mér ekki verulega kunnugt um, að það hafi verið fundið að fréttáflutningi útvarpsins svo að neinu nemi. Ég man ekki til þess, að það hafi komið fram veruleg óánægja með það, hvernig þeir starfsmenn, sem útvarpið hefir haft, hafi valið þetta efni. Það hefir komið fram, og síðast á þessum fundi hefir því verið lýst yfir af ýmsum hv. þm., sem talað hafa, að þeir væru óánægðir með fréttáflutninginn eins og hann sé nú. Það er rétt, að fréttáflutningurinn er öðruvísi heldur en hann hefir verið undanfarið að því leyti, að fréttirnar eru miklu styttri. Þetta skilst mér stafa af ákvörðun útvarpsráðs, eftir að ekki náðist samkomulag við forseta Alþ. um, að fréttirnar skyldu vera styttri en áður. Þingfréttir voru áður fluttar þannig, að það var greint frá efni frv., lesinn útdráttur úr greinargerðum og jafnvel lesnar heilar greinargerðir. Ennfremur voru svo lesin nál. eða útdráttur úr þeim. Sú breyt., sem nú er á þessu orðin, er sú, að nú er aðeins greint frá efni frv. og úrslitum mála, en ekki lesnar grg. eða nál. Ég verð að segja fyrir mitt leyti, að að því leyti, sem ég hlustaði á þingfréttir, þá virtust mér þessir útdráttir vera vel fram fluttir og takast yfirleitt vel. Það var dregið fram, sem er aðalatriði frv., og það er aðalatriðið, að það sé gert.

Ég skal játa það hreinlega, að ég er í talsverðum vafa um það, hvort réttara sé, að útvarpið og stjórn þess beri ábyrgð á fréttunum eða forsetar Alþ. Ég er í efa um, hvernig það mundi ganga að fá samkomulag á Alþ. um, hvernig vali fréttanna skuli hagað. Það getur verið, að það verði líka erfitt að fá samkomulag um þetta innan útvarpsstjórnarinnar, en eigi er hún þó jafnsundurleitt í skoðunum og sjálft Alþ. með sínum pólitísku flokkum. En mér finnst það hinsvegar skiljanlegt frá sjónarmiði útvarpsstjórnar, að hún vilji gjarnan losna við þetta

og koma ábyrgðinni yfir á Alp. En mér virðist þáttill. hv. þm. V.-Sk. ekkert taka fram um það, sem er aðalatriði þessa máls. Það er ekkert aðalatriði, hver flytur fréttirnar á þessum og þessum tíma, heldur að það séu til einhverjar reglur um, hvernig fréttirnar eru valdar. Um þetta er ekkert í þáttill. hv. þm. V.-Sk. Fari nú svo, að Alp. vilji fallast á og ákveða, að Alþingi taki í sínar hendur flutning fréttanna, þá finnst mér sjálfsagt, að forsetunum verði um leið falið að setja reglur um val fréttanna. Það er aldrei hægt að tryggja það, að þingsfréttir verði óhlutdrægt valdar, nema einhverjar reglur séu um það settar áður en hvert tilfelli kemur fyrir, sem ágreiningi getur valdið. Ég mun þess vegna leyfa mér að bera fram skrifl. brtt. við þessa þáttill., sem hér liggur fyrir, og mun ég koma að því lítilsháttar síðar.

Það hefir verið blandað inn í þessar umr. ýmsum málum, sem ekki snerta beint þessa þáttill., sem hér liggur fyrir, og er bæði viðkomandi útvarpinu og ýmsu við það og eins viðvikjandi öðrum málum. Það var sérstaklega hv. 1. þm. Reykv., sem var að hafa hér í frammi árás á ríkisútvarpið og sömuleiðis einstaka menn, sem við það hafa starfað. Ég sé nú ekki, að það séu nein sérstök meðmæli út af fyrir sig með þessari till., sem hér liggur fyrir. Það var ýmislegt í þessum 2 ræðum hv. 1. þm. Reykv., sem ég varð satt að segja talsvert undrandi yfir og vildi fyrir mitt leyti mótmæla til viðbótar við það, sem áður hefir verið ræðilega gert hér af hv. þm. S.-Þ. Það vakti undrun mína, að hv. 1. þm. Reykv. virtist álíta, að launagreiðslur við ríkisútvarpið væru óvenjulega háar samanborið við aðrar ríkisstofnanir, einkánlega laun útvarpsstjórans, að þau væru hærri en annara sambærilegra manna í þjónustu ríkisins. Ég þóttist strax fullvissu um, að þetta væri rangt, en til frekari fullvissu fletti ég upp í launaskrá fjnvn. síðan í fyrra, þar sem er skrá yfir laun allra starfsmanna við opinberar stofnanir. Og ég sé við athugun, að því fer svo fjarri, að það sé hinn minnsti fótur fyrir því, að útvarpsstjórinn sé hærra launaður en aðrir starfsmenn, heldur er hann þvert á móti lægst launaði forstjórinn við ríkisstofnanirnar, eftir þessari skrá. Þegar svona staðhæfingar koma fram á Alp., má þeim ekki vera ómótmælt.

Þá kom hv. þm. að gömlu máli, sem hér var rætt fyrir nokkrum árum, um reikninga ríkisútvarpsins. Það voru í blöðum hv. 1. þm. Reykv. allmiklar ádeilur á útvarpsstjóra fyrir reikninga, sem hann hafði sent fyrir eitt ár. Og það, sem hv. þm. vildi sérstaklega minna menn á, var það, að þeir reikningar, sem útvarpsstjórinn hefði gert fyrir bilakostnaði, hefðu verið óeðlilega háir, og að það hefði verið úrskurðað í stjórnarráðinu, að þeir skyldu ekki greiddir að fullu. Það hefir af vissum mönnum verið gert mikið veður út af þessu máli, og það raunverulega ranglega. Úr því að það hefir verið rifjað hér upp, þá vil ég nota tækifærið til að benda á þá staðreynd í þessu reikningsmáli, að útvarpsstjórinn, sem þarna átti hlut að máli, reyndi ekki að fela neitt í sinni starfrækslu. Það eina, sem gerðist, var það, að hann sendi reikninga stofnunarinnar upp

í stjórnarráð eins og síður er, til endurskoðunar. En staðreyndin er sem sagt þessi, að útvarpsstjórinn reyndi ekki mér vitanlega að fela neitt, en það er venja þeirra, sem ætla að stela einhverju. (Forseti: Ég vil vekja athygli hv. þm. á því, að umr. eru farnar að dragast langt frá þeirri till., sem hér er til umr. Þær hafa að visu gert það um hrið, en því hefir verið svarað á báðar hliðar, og sé ég ekki ástæðu til, að það fari lengra). Það er rétt hjá hæstv. forseta, að þetta er ekki beint um till. sjálfa, en forseti hefir verið ærið þolinmóður við aðra, og bjóst ég við, að hann mundi láta mig njóta sama réttar. Annars er ég nú alveg að vera búinn með þetta atriði og mun koma aftur að till. sjálfri. — Ég vil svo aðeins benda á það í sambandi við þetta atriði, um leið og ég vek athygli á þessum staðreyndum, sem ýmsir virðast ekki hafa gert sér ljósar í sambandi við þessa reikninga, sem hv. 1. þm. Reykv. hefir gert að umtalsefni, að það er eitt alveg hliðstætt dæmi í ríkisstofnun í þessu efni, eins og t. d. það dæmi, sem hv. þm. S.-Þ. nefndi áðan, þar sem lögmaðurinn gerir reikning, sem lagt er á vald stjórnarráðsins, hvort skuli greiða eða ekki. Það er svo úrskurðað af stjórnarráðinu, að hann skuli ekki greiða af ríkisfé, heldur þeim, sem reikninginn gaf.

Ég hefi þá vikið að þeim atriðum, sem ekki koma beint við sjálfri þáttill. Mér fannst það óhjákvæmilegt, þar sem það hafði komið inn í umr. Ég skal nú koma aftur að þáttill. sjálfri, sem hér liggur fyrir, og vil þá endurtaka það, sem ég upphaflega sagði, að mér finnst það nokkurt vafamál og erfitt að taka afstöðu til þess, hvort þingsfréttir eigi að vera fluttar á ábyrgð útvarpsins eða Alþingis. En hvort sem gert verður, þá virðist hitt vera aðalatriðið, hvaða reglum sé fylgt, og fyrst og fremst, að það séu til einhverjar reglur um flutning fréttanna og fyrirkomulag allt því viðvikjandi. Mér finnst, að Alp. geti alls ekki samþ. slíka ályktun sem þessa án þess að taka það með. Það getur vel svo farið t. d., að forsetar eftir áskorun þingsins réðu einhvern sérstakan mann til þessa starfa til lengri tíma, og að það kæmi svo í ljós, að hann flytti fréttirnar ekki á þann hátt, sem þm. væru ánægðir með; þá gæti hann skotið sér undir það, að honum hafi ekki í upphafi verið settar neinar reglur um það. Það er því höfuðatriðið, að slíkar reglur séu til um flutninginn. Það er náttúrulega allmargt, sem til greina getur komið, þegar fréttir eru valdar. Ég hygg, að sú aðferð við fréttflutninginn, sem ég nefndi áðan að fyrst hefði verið viðhöfð, hafi ekki verið að öllu leyti heppileg. Það mun hafa verið farið að tíðkast, að þm. semdu nál. og greinargerðir með tilliti til þess, að þær ættu að lesast upp í útvarpið og birtast þannig kjósendunum, og var þá um að gera að hafa þau þannig úr garði gerð, að þau væru til sem mests ávinnings fyrir hlutaðeigandi þm. eða flokka. Ég býst við, að það séu ýmsir, sem muni þykja þær fréttir, sem nú eru fluttar, nokkuð stuttar, og þyki tæplega nægja, að greint sé frá efni frv. Mér finnst a. m. k., að það hefði átt að vera hættulaust fyrir útvarpið eða þann mann, sem flutti fréttirnar og bar ábyrgð á þeim, að skýra frá fundum Alp., en það var ekki

gert um tíma í vetur. Það er þó atriði, sem enginn ágreiningur er um.

Ég gat þess í upphafi ræðu minnar, að ég ætlaði að flytja skrifl. brtt. við þáttill. á þá leið, að í staðinn fyrir síðari hluta till., „og sé forsetum falið að ráða nú þegar mann til þess að gegna því starfi“, komi: sé forsetum falið að setja nú þegar reglur um val fréttanna. — Þetta finnst mér miklu stærra atriði. En það er ekki rétt að binda svo hendur forseta, að þeir verði að ráða ákveðinn mann til þess að flytja fréttirnar. Mér virðist vel geta komið til mála, að forsetar ósk-uðu eftir, að flokkarnir skipuðu n. til þess að velja manninn, eða að fela skrifstofu Alþ. að sjá um fréttaflutninginn, þar sem hún hefir á-gætu starfsfólki á að skipa og beztu aðstöðu til þess að velja fréttirnar. Það getur þannig verið um margar leiðir að ræða, ef samþ. verður, að þingið taki að sér fréttaflutninginn. En mér finnst ekki rétt að binda hendur forseta við einn ákveðinn mann.

Ég held, að ekki sé fleira, sem ég finn ástæðu til að segja um málið að þessu sinni, en vil leyfa mér að afhenda hæstv. forseta skrifl. brtt. með tilmælum um, að hann beri hana undir atkv.

#### ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 188) leyfð og samþ. með 28:1 atkv.

\*Magnús Jónsson: Það er aðeins örstutt aths. til þess að bera af mér sakir. — Ég ætla ekki að fara út í það, þótt hv. þm. N.-Þ. veiti ná-granna sínum lið til þess að verja fjárdrátt af opinberu fé; þess gerist ekki þörf. Ég ætla ekki heldur að skipta mér af því, þó þeir haldi því fram, að útvarpsstjóri eigi ekkert annað að gera en heita forstjóri. En ég er hræddur um, ef hv. þm. N.-Þ. ætti sjálfur fyrirtækið, að honum mundi finnast, að forstjóri gæti eitthvert hand-arvik gert. Annars gæti vel komið til mála að fela landssímanum að hafa umsjón með vélum útvarpsins og öðru því, er að hinni verklegu hlið lýtur, en útvarpsráð sæi um dagskrárefni. Þá væri engin þörf fyrir útvarpsstjóra.

Ég vildi sérstaklega bera af mér þær sakir, að ég hefði skrókvað til um launakjör útvarpsstjóra. Ég bar þau saman við laun manna í ábyrgðar-miklum stöðum og get staðið við það, að þegar útvarpsstjóri var skipaður, þá teygði stj. launin eins hátt og hún treysti sér til að verja gagn-vart l., þó stj. setti síðar ekki svo fáa menn á hærri laun en embættismenn í ábyrgðarmiklum stöðum. Hitt er annað mál, að nú, þegar unnið hefir verið að því þing eftir þing að lækka þessi laun, er ekki launaskráin hið rétta plagg til samanburðar í þessu efni. Hitt er staðreynd, að upphaflega var útvarpsstjóri ráðinn á hæstu launum, auk þess sem hann var látinn hafa bitling fyrir eftirlit með viðtækjaverzluninni, sem hann ekki var fær um. En síðan hann hefir misst það, er sagt, að hann hafi bætt sér það upp með því að ráða að útvarpinu sér svo nákominn starfs-mann, að skoða má það sem launauppbót, svo hann hefir raunverulega hærri laun en flestir embættismenn ríkisins. Þessu vildi ég ekki láta ómótmælt.

Alþt. 1936. D. (50. löggjafarþing).

\*Flm. (Gísli Sveinsson): Ég skal ekki að þessu sinni, þar sem mjög er áliðið, fara frekar út í orðræður utan við efni málsins, þó það hafi verið gert á litt viðeigandi hátt af hv. þm. S.-Þ., enda hefir hv. 1. þm. Reykv. svarað bæði honum og hv. þm. N.-Þ. Ég gaf ekki tilefni til þeirra umr., sem hér hafa orðið, en hv. þm. S.-Þ. hefir komið undir það búinn að ausa úr sér þessari vellu, sem hann er oft vanur að gera bæði á fund-um og hér á Alþ., án þess tilefni sé gefið til.

Það hefir komið fram hjá hv. þm. N.-Þ., að hann er ekki ósamþykkur efni till., en vill þó ekki fallast á hana eins og hún er borin fram, vegna þess að hann vill ekki leyfa sjálfum forsetum Framsfl. að fara einum með málið, e. t. v. af þeim ástæðum, að hv. þm. er hræddur um, að þeir geri breyt. á mannavali til fréttaflutnings. Ég hefi fyrir satt, — og bið hæstv. forseta að upplýsa, ef svo er ekki —, að forsetar hafi verið búnir að ráða nýjan mann til þess að flytja fréttirnar, en svo hafi strandað á sama fugli og Framsfl. er vanur að stranda á, fugli, sem þarf að verja egginn sín, hv. þm. S.-Þ. Og svo á að bjarga gamla manninum frá algerðu þroti með brtt. hv. þm. N.-Þ., sem ekki er borin fram til neins annars en komast hjá að greiða atkv. um mína till., og skjóta sér undan, að þingið taki fréttaflutninginn í sínar hendur.

Það er sjálfsagt svo, að hv. þm. S.-Þ. er eitt-hvað hræddur um egginn sín. Hann veit, að það er rétt, sem ég sagði áðan, að sem fréttapúlur hefir verið settur inn harðpólitískur maður, sjálf-sagt til þess að gefa honum launauppbót, og ekki ólíklega tilgetið, að honum hafi einnig verið ætlað að þjóna á þá lund, sem hv. þm. S.-Þ. væri að skapi. Þó Framsfl. hafi e. t. v. ekki ætlað til, að þar væri sýnd hlutdrægni, trúi ég, af gamalli reynslu, hv. þm. S.-Þ. til að nota þá aðstöðu á þann veg. Það verður að teljast fyllsta ósvifni að ráða harðpólitískan mann til þess að flytja fréttir frá Alþ., þar sem 4 flokkar eiga fulltrúa. — Þá er hitt kunnugt, að öllum almenningi hefir ekki fallið framburður mannsins, sem er annað aðalatriði í allri framsögn, jafnhliða því að flytja vel og skipulega og fara með rétt mál, sem vit-anlega er aðalatriði. En framsóknarmenn telja þess e. t. v. ekki þörf, að menn kynnist málun-um á þann veg, en þykir nóg, að þeir lesi Tim-ann. Ég veit ekki betur en þessi sami þulur hafi lesið um það tilkynningu í útvarpi, að hann þætti til þess ófær. Var rödd sú frá kjósanda úti á landi, og rennur sem rök undir þá staðreynd, að menn eru mjög misjafnlega til þess hæfir að vera þulir, hvað sem öðrum hæfileikum liður. Um hitt gera menn ekki aths. nema sín á milli, þó einstaka manni, sem flytur erindi, fatist stöku sinnum tungutak. En þingfréttirnar koma öllum almenningi við og eiga því að vera fluttar á á-byrgð þingsins. Og til þess að ná því takmarki er þáttill. borin fram. Þetta féllust forsetar á, en hafi þeir hörfað frá því aftur, er það af reipdrætti innan flokkanna. En sá kritur virðist algerlega að ófyrirsynju, þar sem forsetum er í sjálfsvald sett að ráða mann til fréttaflutnings-ins. Till. hv. þm. N.-Þ. gengur í þá átt, að þingið taki enga ákveðna afstöðu til málsins, en að-eins geri ályktun um, að settar verði reglur um

flutning þingfrétta í útvarpi. En slíkt er vitanlega algerlega óþarft. Eins og ekki sé sjálfsagt að fara eftir reglum, sem forsetar setja eftir að þeir hafa tekið málið í sínar hendur samkv. minni till.

Í öðru lagi mun till. hv. þm. N.-Þ. vera til þess fram borin að slá málinu svo á dreif, að afgreiðsla þess dragist fram undir þinglokin, og er þá náð tilgangi Framsfl. um, að ekki verði ráðinn annar maður til frétttaflutnings á þessu þingi. Fyrir þessa sök mun ég greiða atkv. móti þeirri till., þar sem hún er aðeins fram borin til þess að eyða málinu.

\*Gísli Guðmundsson: Ég vissi ekki fyrr en hv. þm. V.-Sk. skýrði frá því nú í sinni ræðu, að hann og hv. 1. þm. Reykv. hefðu talað fyrir munni sérstakra manna. Ég hafði búist við, að málið væri flutt frá þeirra hlið af eigin hvötum. — Þá kom mér mjög óvart tal hv. þm., nú í síðari ræðu hans, um þá pólitík, sem komin væri í málið. Hv. þm. komst svo að orði, að framsóknarmenn mundu ekki ætlast til, að annar maður yrði ráðinn til þess að lesa þingfréttirnar. Ég veit ekki til þess, að Framsfl. hafi tekið nokkra afstöðu til málsins, og því síður gert það að flokksmáli. Það, sem ég sagði um málið, og það, sem felst í minni brtt., er eingöngu mælt út frá eigin skoðun og þeim áhuga, sem ég ber fyrir því, að málið verði leyst á sem heppilegastan hátt fyrir hlustendur þingfréttanna. Hitt er vitanlega aukaatriði, hvaða maður flytur þær, og ég hygg, að ég hafi ekki flutt málið þannig, að ég gefi tilefni til annars.

Ég undrast dálítið, hvað hv. þm. V.-Sk. er illa við mína till., svo sjálfsögð sem hún er. Hefi ég þegar fært rök að því, hver vandi er á höndum um frétttaflutninginn og nauðsyn þess, að reglur um hann séu vel undirbúnar. Það er alltaf hægt að ásaka þann, sem flytur, um hlutdrægni, meðan ekki er búið að setja þar um fastar reglur. Þess vegna tel ég brtt. mína sjálfsagða, enda skildi ég satt að segja ekki tal hv. þm. V.-Sk. um, að hún mundi tefja málið um langan tíma, en segir í sömu andrá, að forsetar geti samið reglur á örstuttum tíma. Það er auðvitað rétt, að ekki tekur langan tíma að semja slíkar reglur, en það þarf að beita þeirri aðferð, sem gerir þær svo úr gærði, að þm. geti orðið ánægðir með þær og sem mest sammála. Ég hefi hugsað mér, að verði þáttill. samþ. með þeirri breyt., sem ég flet við hana, þá fari forsetar þegar að þreifa fyrir sér um, hvaða reglur þm. mundu helzt sætta sig við að hafa á frétttaflutningnum.

Hv. þm. V.-Sk. segir, að ráðinn hafi verið pólitískur maður til þess að flytja fréttirnar. Það er rétt, að sá maður hefir nokkur afskipti haft af pólitík. En ég held, að leitun sé á manni, sem ekki er pólitískur, þegar sagt er, að Íslendingar séu pólitískasta þjóð í heimi. Það er líka svo, að allflestir menn, sem komnir eru til vits og ára, og jafnvel einnig börn, hafa tekið afstöðu til pólitískra flokka. Sá maður mun varla til, sem hægt er að telja ópólitískan. — Það væru þá helzt fávitar eða börn í vöggu. — Þetta tal hv. þm. V.-Sk. um, að ráða þurfi ópólitískan og óhlutdrægan mann til frétttaflutningsins er að

formi til rétt, en það strandar bara á því, að þeir menn eru ekki til. Það verður að ráða þann mann til starfsins, hvað sem pólitískum skoðunum hans líður, sem reyndur er að dómgreind og heiðarleik, mann, sem treysta má til þess að dæma svo á milli, að frásögnin verði hlutlaus. Og það er svo fyrir að þakka, að þrátt fyrir alla pólitík er til fjöldi manna, sem mundi gæta fyllstu óhlutdrægni í slíku starfi.

Þá vil ég vísa á bug sem algerlega tilefnislausum ásökunum hv. þm. V.-Sk. um, að ég hafi borið brtt. fram aðeins til þess að slá málinu á dreif.

Ég vil ekki eiga hlut í, að frekari umr. risi milli hv. þm. S.-Þ. og hv. þm. V.-Sk., en ég verð að segja, að mér datt í hug, þegar hv. þm. V.-Sk. var að tala um „gamla manninn“, að þar væri að skjóta upp hjá hv. þm. gamalli gamals manns pólitík, sem mjög var rík hjá honum fyrir 3—4 árum, um það leyti, sem hann var að verða vonlaus um að ná þingsæti í sínu kjördæmi.

Þá vildi ég fara aðeins nokkrum orðum um síðari ræðu hv. 1. þm. Reykv., og vænti ég þess, að hæstv. forseti átelji ekki, þó ég verði að vikja lítið eitt út fyrir efni till., en ég mun gera það í svo stuttu máli sem unnt er. Og ég vænti þess af hæstv. forseta, vegna þess að hann hefir látið óátalið, að hv. 1. þm. Reykv. flytti hér ræðu, sem að engu leyti var um málið, að hæstv. forseti leyfi mér að verja nokkrum mínútum til að ræða um það, sem snertir ekki beint þáttill.

Hv. 1. þm. Reykv. dró nokkuð saman seglin í sinni síðari ræðu, og var raunar ekki um annað að ræða fyrir hann. Hann sagði sem sagt í sinni síðari ræðu, að hann hefði alls ekki átt við það, að launin við útvarpið væru sérstaklega há nú. En hann sagðist hafa átt við það, að þau hefðu einu sinni verið óeðlilega há. Ég get búist við, að næsta breyt. hjá honum verði sú, að hann hafi einhverntíma hugsað, að laun í útvarpinu yrðu há! En staðreyndirnar eru þessar, að útvarpsstjórnin er lægst launaður af forstöðumönnum ríkisstofnana, og sýnir þetta hið algera tilfærnisleysi að tala um hans laun hér. Og ég vil fullyrða, að hv. 1. þm. Reykv. gengur ekkert annað til með því að gera laun þessa sérstaka manns að umtalsefni heldur en löngun hv. þm. til að ná sér niðri á útvarpsstjórnunum.

Annars sagði hv. 1. þm. Reykv. annað í sinni ræðu, sem mér þótti ákaflega eftirtektarvert, og svo býst ég við, að fleirum þyki, þegar að því er gætt, úr hvaða átt það kemur. Hann sagði það sem sé, að nú upp á síðkastið hefðu laun opinberra starfsmanna og stjórnna ríkisstofnana mjög svo lækkað. Það er að sjálfsögðu ákaflega gleðilegt fyrir núv. ríkisstj. að fá þessa yfirlýsingu frá einum af aðalmönnum stjórnarandstæðinga hér á Alþingi, að það hafi verið undið að því nú upp á síðkastið að lækka hin hærri laun starfsmanna hins opinbera. Það er náttúrulega æskilegt, að hv. þm. vildi gefa þessa yfirlýsingu víðar en innan veggja þingsins. En ef hann gerir það ekki, verða kannske einhver ráð með að sjá um, að þessi merkilega yfirlýsing hans komist til þjóðarinnar á annan hátt.

Þá tekur því ekki í raun og veru að þrátt um það, hvort útvarpsstjóri hafi mikið eða lítið

að gera. Það kemur fram hjá hv. 1. þm. Reykv., að hann virðist alls ekki gera sér grein fyrir því yfirleitt, hvað forstjórar gera í stórum stofnunum. Ég skal fræða hann um það, að meðal þess, sem hvílir á forstjórum í hverri stofnun, er það náttúrlega að athuga þau miklu bréfaskipti, sem stofnunin jafnan hefir og verður að annast, og svo að veita þeim mörgu mönnum viðtal, sem koma á fund stofnunarinnar. Í ríkisútvarpinu er sá liður starfsins auðvitað alveg sérstaklega stór, eins og gefur að skilja. Ég vildi aðeins fræða hv. þm. um þetta tvennt, sem forstjórar stofnana hafa jafnan með höndum. (MJ: Ég hélt nú, að skrifstofustjóri gæti opnað bréfin! — Fjmrh.: Svarar þm. ekki bréfum? Opnar hann þau aðeins?).

Ég hygg það sé ekki margt fleira, sem ég sé ástæðu til að svara í ræðu þessa hv. þm. Ég vil svo að lokum mega vænta þess, að þrátt fyrir það, sem hv. þm. V.-Sk. hefir nú gefið í skyn í sinni ræðu um það, að þessi till. sé pólitísk, þá sé svo í raun og veru ekki. Og frá mínu sjónarmiði er hún það engan veginn. Ég vænti þess. að menn greiði atkv. um till. og mína brtt., hver einstakur þm., algerlega frá því sjónarmiði eingöngu, að þingfréttir verði sem bezt valdar og fluttar og hlustendur, sem hafa áhuga fyrir þessu málefni, hafi þessa sem fullkomnust not.

**\*Jörundur Brynjólfsson:** Það var minnst á það í umr., að forsetar hefðu færzt undan að láta þingið annast um þingfréttir útvarpsins. Fóru erindi milli útvarpsins og forseta, og sé ég ekki ástæðu til að rekja þau.

En eftir að fram komu í þinginu óskir af hálfu þm. um þetta efni, ætluðum við að verða við þessum tilmælum og höfðum komið okkur saman um ákveðna tillögu. En á því strandaði þó. að ekki var hægt að leysa málið á þann hátt, sem við forsetar lögðum drög að. Og það, sem varð þess valdandi, að úr þessu gat ekki orðið, voru ekki afskipti neins þm., hvorki hv. þm. S.-Þ. eða annara.

Þetta vildi ég láta koma fram út af þeim ummælum hv. þm. V.-Sk., að það væri fyrrnefndum þm. að kenna, að samkomulag hefir ekki tekið um að þingið hafi á hendi útvarpsfréttir af þingmálum; og vil ég vona, að hv. þm. V.-Sk. láti sér nægja þessar upplýsingar.

**\*Flm. (Gísli Sveinsson):** Herra forseti! Ég hefi enga ástæðu til að segja mikið við því þófi, sem augsnílega er haldið uppi af hv. þm. N.-Þ. og fleirum til að tefja þetta mál. Ég býst þó við, að málinu ljúki nú bráðlega þrátt fyrir það.

Gagnvart aths. hv. 1. þm. Árn. vil ég taka fram, að hann vill nú að sjálfsgöðu láta þannig lita út, að það sé ekki af völdum neins sérstaks þm. eða áhrifamanna innan flokksins eða flokkanna, að málið var í raun og veru strandað. Ég hefi þó grunsemdir um þetta. En ég læt það liggja á milli hluta. Ég sé ekki neina aðra ástæðu. Og grunsemdirnar um það, að þessar ástæður virðast liggja til, hafa fengið nýjan byr í seglin við framkomu hv. þm. Þingeyinga, bæði S.-Þ. og N.-Þ. Að öðru leyti skiptir þetta ekki máli, ef nú kemst skriður á málið.

En hv. þm. N.-Þ. var að tala um það, sem hv. þm. S.-Þ. féll sárt að nefnt var á nafn hér, nefnilega að hann sé að gerast nokkuð gamall. Þetta er ekki sagt af því, að hann að öllu leyti beri þetta utan á sér, heldur eftir þessari göðu og gömlu reglu: af ávöxtunum skuluð þér þekkja þá. Og loks af því, að ég man ekki betur en einn af áhrifamönnum í hinum hluta stjórnarflokksins hafi slegið föstu með grein — og sannað — fyrir ári síðan, að nú sé svo komið, að þessi hv. þm. sé greinilega ellíær. Það kemur stundum fyrir, og fer eftir sálarfari manna, að þeir, sem eru eldri að árum, geta verið yngri að öðru leyti, og öfugt. En ég held þetta sé nægilega ljóst fyrir þá, sem heyra á mál þessa hv. þm. eða lesa það, sem hann skrifar.

Eitt atriði vildi ég skýra betur, ef hv. þm. N.-Þ. hefir ekki skilið það fyllilega áður, bæði af ræðu minni og hv. 1. þm. Reykv., að þegar er verið að ráða mann til þess að gegna starfi, sem allir jata, að eigi að vera sem hlutlausust frásögn af viðkvæmu efni, sem er pólitískt starf að því leyti, að það snertir pólitísk mál, þá er það enginn síður, ef menn vilja gætnir og gegnir menn teljast, að taka einmitt þá menn, sem eru opinberir að því að vera hápólitískir, flokkdrægir stjórnálamenn. Og menn hafa hér nokkur kennimörk, sem eru mjög áberandi: Hvort maðurinn hefir tekið virkan þátt í pólitík, hvort hann hafi boðið sig fram til þings, og hvort hann hafi verið ritstjóri pólitísku flokks. Þetta eru þrjú stór aðaleinkenni. Öll þessi störf hefir þessi maður haft með höndum og fengið við fram til þessa tíma. Hér er valinn maður, sem, að honum ölstuðum — ég þekki manninn ekki — er einn af pólitískustu flokksagitationsmönnum. (Fjmrh.: Getur hv. þm. verið dómari?). Það er allt annað mál, en hæstv. ráðh. skilur það ekki. En dómari hefir yfir höfði sér miklu meira öryggi frá alþjóðarsjónarmiði heldur en menn, sem flytja fréttir í útvarp, sem geta ef til vill verið ráðnir til að flytja þær pólitískt í útvarp.

Ég endurtek, að þessi brtt. hv. þm. N.-Þ. er að öllu leyti óþörf. Og ef nokkur meining er í henni, er hún til þess eins að slá málinu á dreif og eyða því.

#### ATKVGR.

Brtt. 188 felld með 24:15 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÞorbP, BSt, BÁ, BB, EmJ, EystJ, GG, HermJ, IngP, JJ, JörB, MT, PHerm, PZ, SigfJ.

nei: ÞBr, ÞP, EE, FJ, GP, GSv, Gf, GL, HG, HV, JakM, JAJ, JÓL, JónP, JS, MG, MJ, ÓTh, PÞ, PHalld, PM, PO, SK, StJSt.

JBald greiddi ekki atkv.

Níu þm. (ÁÁ, BJ, EÁrna, HannJ, JJós, JG, SE, SÁÓ, TT) fjarstaddir.

Tillgr. samþ. með 26:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: MG, MJ, ÓTh, PÞ, PHalld, PM, PO, SK, StJSt, ÞBr, ÞP, EE, EmJ, FJ, GP, GSv, Gf, GL, HannJ, HG, HV, JakM, JAJ, JÓL, JónP, JS.

nei: BÁ, EystJ, IngP.

JJ, JörB, PHerm, PZ, SigfJ, ÞorbP, BSt, BB, GG, HermJ, JBald greiddu ekki atkv.

Níu þm. (JG, MT, SE, SÁÓ, TT, ÁÁ, BJ, EÁrna, JJós) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 25:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 191).

Við nafnakallið um tillgr. gerðu fjórir þm. svolátandi grein fyrir atkv. sínu:

**Bjarni Ásgeirsson:** Þar sem svo áliðið er þingtimans sem raun ber vitni, sé ég ekki ástæðu til að breyta til um þetta á þessu þingi, og segi nei.

**Gísli Guðmundsson:** Þar sem aðalatriði þessa máls hefir verið fellt við atkvgr., virðist mér aukaatriði það, sem í till. er, skipta svo litlu máli, að ég greiði ekki atkv.

**Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég álit, að eins og till. þessi er fram borin komi ekki til mála fyrir mig að greiða atkv. um hana. Það er sem sé verið að fela forsetum starf, sem tilheyrir þeim samkv. þingsköpum, og með þessari till. er gefið fordæmi að því, að þingið fari að skipta sér af, hvaða menn eru valdir til starfa. Og ef þingið á að fara að þrátta um einstaka starfsmenn, þá er það komið inn á skaðsemdarbraut, og greiði ég því ekki atkv. um þessa óþinglegu tillögu.

**Forseti (JBald):** Með því að í þessari till. felst áskorun til forseta, greiði ég ekki atkv., af þessari lögmætu ástæðu, en hinsvegar tel ég hér um algerlega lögmæta samþykkt að ræða og að málið sé fram borið fyllilega á þinglegan hátt.

# Pingsályktunartillaga afgreidd með rökstuddri dagskrá.

## Símaleynd.

Á 54. fundi í Nd., 22. apríl, utan dagskrár, mælti

**\*forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég var ekki við í gær, þegar þeirri fyrirspurn var beint til stj. (undir umr. um frv. um ráðstafanir til varnar því, að skipum sé leiðbeint við ólöglegar fiskveiðar), hvernig því mundi vera háttað, að hlusta að hefði verið á samtöl hér í bænum gegnum síma, vegna afbrota, sem framin hefðu verið í sambandi við áfengissölu. Ég veit ekki með vissu, hvernig þessi fyrirspurn hefir verið sett fram, en ég þykist vita, að það hafi verið gert eitthvað svipað því, sem komið hefir fram opinberlega í blöðum.

Út af þessari fyrirspurn þykir mér rétt að taka þetta fram, því að það hefir verið sérstaklega óskað eftir því af form. Sjálfstfl., að fyrirspurninni yrði svarað í dag í þinginu:

Ég sem dómsmrh. hefi ekki haft afskipti af þessu máli eða vitað um þessa rannsóknaraðferð sérstaklega, fyrr en mér var skýrt frá því nú fyrir stuttu, að það hefði verið gert. Hinsvegar álit ég, — og ég þarf ekki að segja, að ég álití, það er fullkomin vissa, að lögreglan hafði ekki einu sinni heimild til að gera þetta, heldur bar henni blátt áfram skylda til þess. Menn vita það ósköp vel, að þegar lögbrot hafa verið framin, hefir lögreglustjóri sem dómari heimild til, ef rökstuddur grunur liggur fyrir, að fara inn á þau heimili, sem sá rökstuddi grunur liggur á, og láta leita á þeim heimilum. Heimilisfriðurinn er hinn ríkasti réttur, sem borgarar þjóðfélagsins eiga, og stendur undir sérstakri vernd löggjafans. En jafnvel þessi réttur verður að víkja, þegar rökstuddur grunur um lögbrot liggur á heimilinu. Þá verður lögreglan að rjúfa heimilisfriðinn; annars brýtur hún skyldu sína. Á þennan hátt verður rannsóknardómari oft að svipta heimilisfriðnum burt, ganga inn á heimilin og láta leita þar eftir geðþótta. Alveg sama rétt hefir lögreglan viðvíkjandi bréfum. Ef rökstuddur grunur liggur á, að bréfavíðskipti séu notuð til þess að fremja lögbrot, er lögreglustjóra heimilt að úrskurða, að opna megi bréf, og meira að segja er skylt að gera það. Og ef einhver önnur tæki þjóðfélagsins, t. d. síminn, er notaður til þess að fremja lögbrot, þá er lögreglunni ekki einu sinni rétt, heldur skylt að láta hlusta á símann, því að það er ekkert það

tæki til í þjóðfélaginu, sem nota á til afbrota. Þjóðfélagið hefir ekki sett upp símann til þess að hann yrði notaður til að brjóta lög þjóðfélagsins. Það hefir ekki stofnað heimilisfriðinn til þess að lög yrðu brotin í skjóli hans. Honum er umsvifalaust svipt burt, ef rökstuddur grunur um lögbrot liggur á heimilinu, og ef síminn er notaður til þess að fremja lögbrot, hvers vegna skyldi hann eiga að vera helgari en sjálfur heimilisfriðurinn?

Það er reynt að veitast að lögreglunni fyrir það, að hún hefir gert þessa skyldu sína. Það er reynt að láta láta svo út, að verið sé að hlusta almennt á samtöl manna í bænum. Það hefir verið kveðinn upp úrskurður um, að hlustað skuli á nokkur númer, sem rökstuddur grunur liggur á um lögbrot. Á þessi ákveðnu númer hefir verið hlustað, en önnur ekki, og það er vitanlegt, að það er ekki hægt að hlusta á samtöl manna yfirleitt. Ég veit ekki, hvort þessi númer eru 4, 5 eða 6, og vitanlega er réttur lögreglunnar eingöngu takmarkaður við þessi númer, sem rökstuddur grunur hvílir á, alveg eins og heimild lögreglunnar til að leita í húsum er bundinn því skilyrði, að gefinn hafi verið úrskurður um, að húsrannsókn skuli gerð, og sá úrskurður byggður á rökstuddum grun um lögbrot. En hafi lögreglan farið að hlusta á önnur númer en þau, sem lögreglustjóri hafði heimilað að opna, þá er að því að finna við lögregluna. En ég veit ekki til, að það hafi verið gert.

Það væri hinsvegar dálítið þægilegt fyrir afbrotamennina, ef þeir ættu að hafa algert friðland í símanum, eins og virðist ætti að vera eftir öllu því moldviðri að dæma, sem þyrfað hefir verið upp í sambandi við þetta mál. Hugsið ykkur það, ef afbrotamenn ættu að mega óhræddir nota símann til hverskonar lögbrota, og lögreglan ætti enga heimild að hafa til að hlusta á símann, hversu alvarleg afbrot sem um væri að ræða. Það væri ákaflega þægilegt tæki, ef það ætti að vera þannig verndað gegn lögreglunni fyrir lögbrotjótana. En til þess hefir aldrei verið ætlað. Lögreglan hefir, þegar rökstuddur grunur liggur fyrir, fulla heimild til að opna númerin, alveg eins og hún hefir heimild til að opna bréf og fara inn á sjálf heimilin og rjúfa heimilisfriðinn, ef rökstuddur grunur liggur fyrir. (GSv: Hver eru takmörkin fyrir því?). Það var gott, að þetta innskot kom. Þessi dómari veit vel, að þetta hefir verið framkvæmt innan þeirra takmarka, að heimilisfriðurinn skuli rofinn, þegar

rökstuddur grunur liggur fyrir um afbrot, sem þyngri refsing liggur við en sektir eða einfalt fangelsi. Og fyrst rjúfa má heimilisfriðinn í slíkum tilfellum, þá má vitanlega gera það, sem minna er, eins og að hlusta í síma. Lögreglan hefir því hér eingöngu gert það, sem henni var heimilt og skylt að gera.

**\*Pétur Halldórsson:** Herra forseti! Ég get þakkað hæstv. forsrh. fyrir, að hann hefir vilj- að upplýsa þetta nokkuð, sem ég spurðist fyrir um í gær. Hann má ekki orða það svo, fyrst hann var ekki hér í gær, að ég hafi verið að þyrlla upp ásökunarmoldviðri um lögregluna. (Forsrh.: Því var alls ekki beint til þessa hv. þm.). Ég gerði aðeins fyrirspurn.

Mér sýnist ástæðulaust að láta þetta ganga í taugakerfi sitt, a. m. k. svona í byrjun, og ég mun reyna að verjast því, að það geri það hjá mér. Samt er það ýmislegt, sem ég hefi við svar hæstv. ráðh. að athuga.

Ég heyrði, að hæstv. ráðh. sagði, að hann hefði ekki haft afskipti af þessu máli og ekki vitað um það fyrr en honum var skýrt frá því nú fyrir nokkrum dögum. Hann nefndi ekki beint, hvort hann átti eingöngu við þau atvik, sem komið hafa fyrir þessa dagana. En ég veit ekki, hvort átt hefir að skoða þessa yfirlýsingu hæstv. ráðh. svo, að hún ætti líka að ná til þeirra hlustana, sem gerðar hafa verið í bæjar- símanum áður en þetta kom fyrir. Ég vil því spyrja hæstv. ráðh. um það, hvort hann hafi ekki áður gefið fyrirskipanir um, að hlustað skyldi vera á samtöl borgaranna.

Ég átti einu sinni tal við Morgunblaðið um almennt og í sjálfu sér ómerkilegt mál, og þegar við höfðum átt tal saman um stund, heyrði ég, að komið var inn á línuna, og olli það nokkurri truflun. Ég kunni þessu illa, að aðrir væru að liggja á hleri, og hafði álitíð, að sjálfvirka stöðin útilokaði, að það væri hægt. Ég hringdi þess vegna samstundis til bæjarsímastjóra, en hann var ekki við, svo ég hringdi til lands- símastjóra og spurði hann um, hvort þetta gæti átt sér stað. Því svaraði hann neitandi og sagði, að þar væri ekkert að óttast, því slíkt væri teknískt ekki hægt. En landssímastjóri spurði, hvort þetta gæti ekki stafað frá miðstöð í húsinu, sem ég talaði við. Um það gat ég ekkert sagt með vissu, en hélt, að svo hlýti að vera, þar sem sjálfur landssímastjórinn fullyrti, að aðrir möguleikar væru útilokaðir. En nú upplýs- ist, að það hefir verið rangt, sem landssíma- stjóri sagði um þetta.

Þetta er í sjálfu sér stórt og merkilegt mál, ef bæjarbúar geta ekki verið öruggir um að tala um sín einkamál í símann. Mér skilst, að hæstv. ráðh. svari þessu á þann veg, að svo sé venju- lega, og svo eigi það að vera, að síminn veiti fullt öryggi. En út af þessu mun þó geta brugð- ið, þegar stjórnarvöldin vilja láta hlusta eftir því, sem talað er í vissum númerum; þá er bara gefinn út úrskurður fyrir þessi númer, en það nær ekki til allra, segir hæstv. ráðh.

Þá lagði hæstv. ráðh. áherzlu á það, að það væri ekki aðeins réttur, heldur einnig skylda dómsvaldsins að brjóta þá friðhelgi, sem Reyk-

víkingar og Hafnfirðingar hafa álitíð, að fælist í fullkominni þagnarskyldu og öryggi um, að síminn væri algerlega lokaður, og því óhætt að tala þar um hvaða einkamál sem væri. Þá mætti gera það að sérstöku umræðuefni, eftir hvaða heimild og eftir hvaða skipun þetta hefir verið gert. Mér finnst það a. m. k. vafasamt af hæstv. ráðh. að bera saman rétt lögreglunnar til þess að fara til rannsóknar inn á heimili að övörum, þar sem um sterkan grun er að ræða. En hér er sá munur á, að sú rannsókn er opinber, að hlutað- eigendum viðstöddum, en hlustunin er njósnar- starfsemi hins opinbera. Menn eiga því alltaf yfir höfði sér, að á þá sé hlustað alveg eftir geð- þótta valdhafanna. Ég veit, að hæstv. ráðh. sér, að á þessu er mikill munur. Hæstv. ráðh. fór nú talsvert vitt og sagði í þessu sambandi, að þetta væri svipað og þegar bréf væru opnuð sem sönn- unargögn í máli. Ég vil því spyrja hæstv. ráðh.: Álitur hann, að heimilt sé að opna bréf á póst- húsinu og í vörzlum póststjórnarinnar? Má nú landsfólkið eiga von á því, að öll bréf, sem koma hér á pósthúsið, verði opnuð og lesin? Ég vil segja, að öryggi borgaranna fer að verða lítið, ef valdhafarnir leyfa sér að gera það.

Hæstv. ráðh. var að bera saman að gera hús- rannsókn eftir úrskurði við að hlera í síma og opna bréf. En ég held, að hæstv. ráðh. hafi gengið of vitt í þessu efni og að hann verði að setta sig við að líta öðrum réttssýnni augum á þetta mál. Og það er einkennilegt, að hæstv. ráðh. sýnist líta öðrum augum á frv. það, sem fyrir liggur og tilefni gaf til þessarar fyrirspurnar. Ef enginn vafi er á, að til sé heimild fyrir að skoða skeyti, sem fara milli skipa og lands, þá þarf ekki um það önnur lög en þau, sem nú eru í gildi.

Þá var það skritin setning, sem hæstv. ráðh. sagði áðan í ræðu sinni: að þjóðfélagið hefði ekki stofnað heimilisfriðinn til verndar lögbrotum. Hverjum skyldi detta slíkt í hug? En hefir þjóð- félagið stofnað heimilisfriðinn til þess að hann sé brotinn eftir geðþótta óhlutvandra manna? Ég segi nei. Það á ekki að líðast, að það sé gert eftir geðþótta þessa hæstv. ráðh. eða annara. Vitanlega er ekki hægt að hlusta almennt, en er takmarkað við 4—5 nr., eftir því sem úrskurð- ur fellur í hvert sinn. Þá vildi ég spyrja, hvort hlustað hafi verið aðeins þegar þessi vissu nr. hringdu, eða einnig þegar hringt var á þau. Hafi svo verið, er þetta orðið nokkuð viðtækt.

Þó ég játi með hæstv. ráðh., að ekki eigi að nota símann til lögbrota, þá gefur það ríkisvald- inu ekki nokkurn rétt til þess að fara með þá stofnun eins og eigið fyrirtæki, algerlega eftir eigin geðþótta ríkisstj. á hverjum tíma. Ég held, að þetta mál sé fullkomlega þess vert, að það komi greinilega í ljós hér í hv. d. við þetta tæki- færi, hvern ríkisstj. álitur rétt sinn, og hvaða takmarkanir hún vill víðurkenna fyrir því að ráðast á heimilisfriðinn. Þetta er að því leyti verra en húsrannsókn, að menn vita þó, hvenær hún fer fram, og hún er ekki framkvæmd nema einu sinni, en þetta eiga menn alltaf yfir höfði sér. Öryggi manna um símann er því algerlega að engu orðið, nema hæstv. ráðh. gefi skilyrðis- lausa yfirlýsingu um, að hann víðurkenni það

skyldu sína gagnvart símanum að koma í veg fyrir, að annað eins geti komið fyrir aftur.

Mig langar svo til að spyrjast fyrir um það hjá hæstv. ráðh., hvort ekki hafi komið fyrir áður, að síminn hafi á þennan hátt verið notaður af ríkisstj., og ef svo hefir verið, hvort þá hafi alltaf verið felldur úrskurður um það áður, hvaða nr. ætti að hlusta. Ég veit, að hæstv. ráðh. viðurkennir, að þetta er mikilsvert atriði, bæði fyrir borgarana og fyrirtækið. Ef ekki er gætt þeirrar skyldu af lögreglustjóra og ráðh., er það óþoliandi fyrir borgarana og til niðurdreps fyrir fyrirtækið. — Að síðustu vildi ég spyrja hæstv. ráðh., hvort þetta hafi verið gert áður og með hverjum hætti, og hvort úrskurður hafi þá verið felldur áður í hvert skipti.

**\*Forsrh. (Hermann Jónasson):** Hv. fyrirsprjandi talaði um, að bezt væri að ræða málið rólega. En það er nú sannast að segja rétt á takmörkum, að hægt sé að taka því rólega, þegar ekki er heil brú í því, sem um er spurt, og varla er hægt að skilja, hvað við er átt, þegar algerlega er blandað saman dómssvaldi og ráðherra-valdi. Hér er öllum fyrirsprunum beint til mín, en eins og ég tók fram í tilefni af því, sem komið var fram í blöðum, verða menn að skilja það, að hér er það dómssvaldið, sem ræður, en ekki ríkisstj. Hún getur hvorki fyrirskipað hús-rannsókn eða hlustun í síma, heldur er sú heimild í höndum dómssvaldsins, ef það hefir rökstuddan grun um, að um lögbrot sé að ræða. Í þessu liggur trygging þess öryggis, sem hv. 5. þm. Reykv. var að tala um. Öryggið er því til staðar fyrir hvern einasta mann, ef hann er löghljóðinn. Hér er því verið að tala máli lögbrotanna, vegna þess að allir aðrir eru öruggir. Hér hefir verið spurt um, hvort hlustunin hafi verið takmörkuð við 4 eða 5 nr. Þessu hefi ég ekki öðru að svara en því, að ég veit, að lögreglustjórnin í Reykjavík hefir ekki farið út fyrir það valdsvið, sem l. veita honum, og get annað en það, sem honum var skylt. — Ég get látið mér í léttu rúmi liggja tal hv. 5. þm. um, hver hefði skapað heimilisfriðinn. Ég hygg, að það hafi þjóðfélagið gert með ýmsum þeim l., sem það hefir sett.

Þá er spurt um, hvort ríkisvaldið hafi fyrirskipað að hlusta á samtölin. Ég hefi áður sagt, að það er dómssvaldið, sem úrskurðar um það, en ekki ríkisstj. Ég hefi einu sinni lagt svo fyrir að taka afrit af skeyti, samkv. skýringu fyrrv. síma-málastjóra um, að það væri heimilt, þó það væri ekki tekið sérstaklega fram í l. Síðan hefi ég leitað umsagnar núv. síma-málastjóra, og hann telur, að ekki sé heimilt að skoða skeyti án úrskurðar. En vegna þess að í þetta skipti lágu fyrir nálega fullgildar sannanir, hirti ég ekki um að fá úrskurð lögreglustjóra, og samþ. síma-málastjóri, að svo mætti vera í það sinn, en tók fram, að annars mundi hann ekki heimila það nema eftir úrskurði. En fyrrv. síma-málastjóri, sem andstæðingar stj. hafa verið að vitna til, taldi tvímælalaust heimilt að skoða skeytin án úrskurðar. Mönnum kemur það þess vegna dálítið undarlega fyrir, að nú skuli vera rokið upp, þó lögreglan hlusti í 4 eða 5 nr. eftir úrskurði,

þar sem vitað er, að áður höfðu menn síma, sem alltaf var hægt að hlusta í. Síminn er því stórum betur verndaður en áður. Það er beinlínis til verndar borgurunum, að lögreglustjóra sé heimilt að nota símann, ef hann hefir rökstuddan grun um, að framin séu lögbrot með aðstoð símans, en aðeins er eftir að ná fullum sönnunum. Það er þetta, sem um er deilt og ekki má drepa á dreif, hvort ekki sé réttmætt, að lögreglustjóri hafi heimild til þess að nota símann til að ljósta upp lögbrotum, þegar fyrir liggur rökstuddur grunur. Menn verða að gera upp við sig, hvort þeir telja rétt, að skilyrðislaust sé hægt að nota símann til lögbrota.

Ég veit um aðeins eitt, sem erlendis er deilt um, hvort eigi að vera hulið fyrir lögreglunni, og það eru skriftamál manna, en þau munu vera eina undantekningin. En sími og bréf eru ekki svo friðhelg í nokkru landi, að ekki megí nota þau til að koma upp um afbrotamenn. En mér kemur það einkennilega fyrir, ef nokkur heldur því fram hér á hv. Alþ., að lögreglan eigi ekki að hafa heimild til að rannsaka þá glæpi, sem hún hefir rökstuddan grun um, á hvern þann hátt, sem öruggast er, að þeir upplýsist. Og eftir því, sem ég veit bezt, hafði lögreglan svo sterkan rökstuddan grun um óleyfilega vinsölu, að ég tel úrskurðinn um opnun símans fyllilega réttmætan. Þess vegna álit ég, að það liggi ljóst fyrir, að lögreglan hafi gert rétt, og að allir góðir borgarar hljóti að viðurkenna, að hún hafi aðeins gert það, sem henni var ekki aðeins heimilt, heldur skylt að gera. Tryggingin fyrir því, að úrskurðurinn sé hlutlaus, er sú, að hann er kveðinn upp af dómranum eftir rökstuddum grun. En ef ekki er hægt að trúa úrskurði um það, hvenær á að opna síma og hlusta, er þá nokkuð fremur trygging fyrir, hvenær úrskurðað er, að senda lögregluþjóna til þess að skoða á heimilunum? Allt verður þetta að vera byggt á því, að úrskurðirnir séu kveðnir upp eftir bestu samvitzku og að dómssvaldið geri yfirleitt rétt. Hér hefir verið kveðinn upp úrskurður, sem full lögfræðileg heimild er fyrir, og mér kemur því á óvart sú tortryggni, sem hér verður vart gagnvart lögreglu og dómara, því ég veit ekki til, að sá maður, sem fer með dómssvaldið í Reykjavík, sé tortryggður um hlutdrægni. Þá má minnst á, að ég hygg, að dæmi séu til þess, að áður en þessi ríkisstj. tók við hafi verið hlustað á nr., en sjálfsagt hefir þá verið kveðinn upp úrskurður. Enda veit ég ekki til, að það sé nokkur ágreiningur um, að lögreglan hafi heimild til að opna nr. og hlusta, til þess að sanna rökstuddan grun um glæpsamlegt athæfi. Vilja svo ekki þeir hv. 5. þm., sem tala hér á eftir, svara þeirri spurningu: á síminn að vera algerlega lokaður í slíkum tilfellum? Það er aðalatriðið, sem um er deilt.

**\*Ólafur Thors:** Ég þarf ekki að vera mjög langorður, því hv. 5. þm. Reykv. hefir tekið fram margt af því, sem mér þótti sérstök ástæða til að taka fram. Hæstv. ráðh. vildi fullyrða, að í þessu hneykslismáli, sem hér er til umr., hefði lögreglan aðeins gert það, sem henni hefði verið heimilt og skylt að gera. Og rökstuðningur hans

var sá, að lögreglunni væri heimilt að raska heimilisfriðnum, ef fyrir lægi rökstuddur grunur um lögbrot á heimilinu. Af þessari lögfræðilegu staðreynd vildi hann svo draga, að það, sem hér hefði farið fram, hefði lögreglunni verið tvímælalaust skylt að gera.

Mér þykir hér kenna lítillar rökvisi hjá hæstv. ráðh., því að hér er ekki um hliðstæður að ræða. Röskun heimilisfriðarins byggist á því, að raskað sé friði ákveðinna heimila, sem liggja undir grun um lögbrot, en það, sem hér er um að ræða, er það, að raskað hefir verið friði heimila, sem engin lögbrot höfðu framið og enginn grunur lá á. Í þessu liggur munurinn.

Ef það því hefir verið gert, sem gert hefir verið, að hlusta á öll samtöl við þessi ákveðnu númer, þá er hér um þrjá aðilja að ræða. Einn aðilinn er, skulum við segja, sá, sem hringir á bílstöðina og biður hana að selja sér áfengið, sem hún hefir keypt af verzlun hæstv. ráðh. Annar aðilinn er bílstöðin, sem vinið selur, eins og aðrir fleiri hafa gert, því að um það hefir vinverzlunin vitað, að menn hafa keypt kannske 100 vínflöskur á laugardögnum og selt síðan á einstök heimili. Þriðji aðilinn er svo sá, sem hringir á bílstöðina án þess að hann ætli að kaupa áfengi, og getur margt farið fram í þeim samtöllum, sem óþægilegt er, að hlustað sé á. Mér er sagt, að hæstv. ráðh. hafi sjálfur verið meðeigandi í bifreiðastöð, og geri ég ráð fyrir, að hann hafi þá átt mörg simasamtöl við sína meðeigendur, sem hann hefir ekki viljað, að aðrir hlustuðu á. Ég skil þetta vel sjálfur, því að ég er meðeigandi í firma og tala mikið í síma viðvikjandi því, sem ég vil ekki, að aðrir hlusti á.

Það geta líka verið annarskonar samtöl við bifreiðastöðvarnar. T. d. hringir bifreiðarstjóri, sem vinnur á stöðinni, til vinar síns, eða hringir er til hans til þess að tala um algerð einkamál. Þessir aðiljar eru algerlega ofurseldir. Á þessa aðilja sigar lögreglustjóri sporhundum sínum. Hvað hafa þessir menn til saka unnið? Er það svo mikil sök að kaupa áfengi með einum óþörfum millilið, er það svo mikil glæpur, að þetta vín sé keypt einni eða tveimur krónum dýrara en það er selt í verzlun hæstv. ráðh.? Hér á að vikja inn á þær reglur, sem gilda um almenna. Og þá vil ég spyrja: Er hér um svo mikla ástæðu að ræða, að það sé tilvinnandi að brjóta niður það öryggi, sem hver borgari hlýtur að hafa um að mega nota þetta tæki án þess að hlustað sé á það, sem sagt er? Ég neita því, að hér sé um svo stórvægilegt brot að ræða, að þess vegna sé heimilt að raska þessu öryggi, og ég neita því líka frá sjónarmiði landssímans og bæjarsímans, að rétt sé vegna þessara stofnana að gera þetta. Það, sem sótt er eftir, er ekki svo mikilsvert, að rétt sé þess vegna að setja í hættu afnot landssímans og bæjarsímans. Og það má hæstv. ráðh. vita, að ef fullkomið öryggisleysi ríkir um þessa stofnun, þá mun það verða til mikillar tekjurýrnunar fyrir simann.

Ég vil í þessu sambandi vekja athygli á því, að það eru ákaflega ströng ákvæði um brot á þagnarskyldu símans. Hér liggur það ekki fyrir, að sú þagnarskylda, sem talað hefir verið um í þeim l., hafi verið brotin. En það hefir verið

hleypt að öðrum aðiljum en þeim, sem ætlazt er til, að geti vitað um, hvað talað er, og þeim er leyft að hlusta í simann, og það á þau samtöl, sem er ætlazt til, að enginn fái að hlusta á. Það er því enginn vafi, að þessi úrskurður lögreglustjóra er rangur.

Við skulum segja, að lögreglustjóri hafi eitt-hvað sér til málsbóta. En hvað á að segja um afstöðu þeirra manna, sem skipta við þessa stofnun og greiða stóra fjárfölgur fyrir þau viðskipti? Þeir hafa fengið beina og óbeina yfirlýsingu frá yfirmanni símans um það, að öll samtöl færu fram í fullkominni friðhelgi. Þar sé óhætt að tala um sérhvert einkamál, því að það sé bannað að hlusta og ekki hægt að hlusta. Í þessu skjóli hafa samtölin farið fram, og í þessu skjóli eru þessi friðindi símans keypt því verði, sem raun ber vitni um. Ef nokkur maður hefir skyldu til að tryggja, að þessari friðhelgi sé ekki raskað, þá er það landssímastjóri. (Forsrh.: Á landssímastjóri ekki að hlýða lögunum?). Hæstv. ráðh. gripur fram í fyrir mér og hyggst að hafa hrakið það, sem ég sagði, með því að spyrja, hvort landssímastjóri eigi ekki að hlýða lögunum. Ég er enginn lögfræðingur, en ég veit ekki betur, — hæstv. dómsmrh. hrekur það, ef það er vitleysa, — ég veit ekki betur en að landssímastjóri hafi lög og rétt til, þegar honum sýnist, að neita að hlýða lögreglustjóra. Og ef það er rétt hjá mér, að hann hafi haft lög og rétt til að neita að hlýða úrskurðinum, þá bar honum að gera það. Það verður að játa, að slíkur áfrýjunarréttur landssímastjóra felur það í sér, að það er landssímastjóri, sem sker úr, hvort svoona rannsókn fer fram, því að um leið og hann áfrýjar úrskurðinum, fá allir að vita, að þessari aðferð átti að beita, og þar með er hún að engu gerð. Þetta verður þá á mati landssímastjóra, og hann er settur til þess að gæta triðhelgi þessarar stofnunar, vernda rétt notenda og ekki síður að vernda fjárhagslega afkomu símans. Og það sér hver maður, að ef almenningur missir traust á þessari stofnun, þá hlýtur það að draga úr notkun símans og verða til þess, að siminn fer á mis við sínar eðlilegu tekjur.

Hv. 5. þm. Reykv. spurði um, hvort slík misnotkun hefði áður átt sér stað, og ég ætla, að hæstv. ráðh. hafi sagt nei við því. En hann upplýsti, að í sambandi við skeytasendingar til togara hefði ráðh. ekki talið nauðsyn á dómsúrskurði. Hæstv. ráðh. segir því í öðru orðinu: „Ríkisstj. hefir hér ekkert vald. Þessi fávísi 5. þm. Reykv. spyr út í hött.“ En hann er varla búinn að sleppa þessum orðum, þegar hann les upp þær upplýsingar, að hann hafi einu sinni áður gefið fyrirskipun um rannsókn á skeytum og narrað landssímastjóra til að leyfa það og engan dómsúrskurð talið þurfa. Hvar er þá aðgreiningin milli starfsviðs dómsmrh. og lögreglustjóra? Og hvað er þá eftir af ræðu hæstv. ráðh. annað en bull og blekkingar? Hann játar að hafa látið gera þetta einu sinni. Hann játar kannske í næstu ræðu að hafa látið gera það öðru sinni. Og ég staðhæfi í viðurvist alls þingheims, að meðan bílstjóráverkfallið stóð yfir, hafi hæstv. ráðh. fyrirskipað, að hlustað skyldi í simann, og ég skora á hæstv. ráðh. að neita

þessu, ef hann hefir manndóm til; annars er hann ber ósannindamaður. Mér er grunur á, að ég hafi átt eitt af þessum númerum, en það voru a. m. k. blöð Sjálfstf. Lá fyrir dómsúrskurður, þegar þetta var gert, eða var það gert samkv. fyrirmælum stjórnarvaldanna einna? En eitt er víst, að þetta var gert. Njósnaþrælar ríkisvaldsins voru látnir liggja í sínum okkar bæjarbúa og hlera eftir því, sem talað var. Ég víti það athæfi. Þetta getur enginn kinnroðalaust reynt að verja. Ég tel, að hér sé því miður um stórvægilega misheitingu embættivalds að ræða. Ég geri ráð fyrir, að þessir menn séu báðir góðir embættismenn, og þegar talað er um, hver refsing liggja við þessum brotum, þá skal ég enga kröfu setja þar fram, en ég get ekki orðað það öðruvísi en svo, að hér sé um stórvita-verða yfirsjón að ræða.

Annars verð ég að segja, að það er meira en lítið brostlegt að sjá í stjórnarblöðunum margbrotin viðtöl við landssímastjóra, þar sem hann, eftir það hneyksli, sem hér er skeð, svarar kröfum Morgunblaðsins frá símanotendum um að fá trúnaðarmann við símann með því að segja: „Ég er trúnaðarmaðurinn.“ Það er satt, hann ætti að vera trúnaðarmaður símanotenda. En hver getur síður verið það en hann, sem hefir svikið trúnað við símann og hefir áður látið ginna sig til afbrota alveg af sama tægi, nema verja sé?

Ef hæstv. ráðh. treystir sér ekki til að hrekja það, sem ég hefi sagt, að hlustað hafi verið á samtöl við númer vissra borgara í sambandi við bilstjóraverkfallið, þá spyr ég: Hvað hafa þessir menn til saka unnið? Hver var sá rökstuddi grunur á þessa menn? Hver var hann?

Í þessu sambandi vil ég aðeins minna á orð hæstv. ráðh. í hans síðari ræðu. Hann sagði, að öryggið væri jafnt fyrir heimilin og símann, ef löghlýðnir borgarar ættu hlut að máli. En ég vil spyrja: Hverju megum við búast við, sem vorum undir njósn þessa daga? Megum við ekki jafnvel búast við því, að leitað verði í rúminu okkar? Vildi hann setta sig við það, ef ég yrði dómsmrh., að ég léti fara inn til hans og leita að brennivinsflösku milli hjónanna? Hæstv. ráðh. slær því föstu, að sami friður eigi að vera um símann og á heimilinu, og ég slæ því föstu, að hlustað hafi verið á númer saklausra manna vegna hræðslu hans í bilstjóraverkfallinu, að gera ætti byltingu.

Ég hefi þá sett það fram, sem mér þykir mestu máli skipta í þessu efni. Ég vænti þess, að hæstv. ráðh. gefi greið svör, og ég vænti þess sérstaklega og skal ljúka máli mínu með því, að svar hæstv. ráðh. taki af öll tvímæli um það, hvort látið hafi verið hlusta á viss númer í bænum meðan stóð á bilstjóraverkfallinu, og ef það hefir verið, þá spyr ég, á hverju sú ráðstöfun hafi verið byggð, og ég spyr, á hverju hafi falizt rökstuddur grunur um afbrot þessara manna, sem hafa verið friðhelgir að dómi hæstv. ráðh., svo að hann leggur það til jafns við friðhelgi heimilisins. Allt, sem ég hefi sagt, er hjál hjá þessu. Ég skora á hæstv. ráðh. að svara þessu, ekki með orðskrúði og málalengingum, heldur skýrt og ákveðið.

Alpt. 1936. D. (50. löggjafarþing).

**\*Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég get svarað þessu fremur stutt. Skal ég taka niðurstöðurnar af því, sem hv. þm. sagði.

Hann minntist á það, án þess ég fari frekar út í það, að ég hefði átt bifreiðastöð hér í bænum. Hann er hér með sögu úr „Stormi“, svo þokkaleg og geðsleg sem hún var, og mun ég hvorki blikna né blána, þó að hann komi hér með sögu úr „Stormi“. Hv. þm. segir jafnframt, að síminn eigi að vera jafnréttáhr og heimilið, en hann sé það ekki, ef úrskurðað sé að hlusta á númer einstakra manna og þar með tekin samtöl, sem koma frá saklausum mönnum.

Það má segja, að það eru einstakir menn, sem síma til bifreiðastöðvanna til þess að panta sér bifreið, og þá má færa það fram, að heimilin séu betur sett en símanúmerin. En veit þessi hv. þm. ekki það, að þegar skoðað er á heimilum, þegar friðhelgi heimilisins er rofin, þegar skjöl eru skoðuð, þá eru kannske lesin bréf frá tugum manna, sem ekki nokkurn skapaðan hlut koma við því afbroti, sem framið hefir verið? Það eru lesin óteljandi skjöl og bréf til þess að rannsaka, hvort þau hafa ekki inni að halda eitt-hvað áhrærandi það afbrot, sem verið er að rannsaka. Öðruvísi er ekki hægt að gera það. T. d. þegar kveðinn var upp úrskurður um að leita í togara í Grimsby, þá var tekið og rannsakað hvert bréf hvers farþega, m. ö. o. óteljandi bréf saklausra manna voru rannsökuð, alveg eins og þegar hlustað er í síma, að þá verður ekki komizt hjá að hlusta á saklausa menn, þegar hlustað er í númer, sem liggja undir grun. En þetta byggist á því, að dómarinn fari ekki að flika því, sem hann hefir séð, og alveg eins er það viðvíkjandi símanum. Þess vegna hrynur þessi röksemd gersamlega hjá hv. þm. Og það er miklu fleira á heimilum, eins og menn geta sett sig inn í, sem rannsakað er, sem snertir ekki afbrotið, heldur en það, sem hlustað er á í gegnum síma. En þrátt fyrir þetta hikað löggjafinn ekki við að leyfa að rjúfa heimilisfriðinn, ef lögbrot eru framin, og þá því fremur að rjúfa þögn símans, ef hann er notaður til lögbrota. Þessu þorði hv. þm. ekki að neita, og því hefir enginn þorað að neita. Aðalatriðið var að fá það hér fram, og menn hafa ekki viljað neita því. Það væri líka einkennilegt, ef einhver héldi því fram, að ekki mætti rjúfa friðhelgi símans á alveg sama hátt og má rjúfa friðhelgi heimilisins, enda hefir það unnizt á við þessar umr., að menn hafa ekki viljað halda því fram, að lögreglunni sé þetta ekki heimilt.

Þá er annað atriði, sem ég vil benda á í þessu sambandi. Hv. þm. G.-K. heldur því fram nú, að það sé mjög vafasamt, að heimilt sé í þessu tilfelli, þegar lögreglubrot eru framin, að hlusta á samtöl. En menn taka eftir því, að öll vörn, bókstaflega öll vörn, sem fram hefir verið færð fyrir því, að ekki þyrfti að samþ. l. um að líta eftir skreytum til togara, hefir byggzt á því, að stj. hafi heimild til að skoða þessi skreyti samkv. úrskurði landssímastjóra, þegar rökstuddur grunur lègi fyrir, og þá heimild mætti alltaf nota, og því hefir aldrei verið mótmælt, að það mætti gera, og á þennan hátt mætti þá líka opna símann, þegar rökstuddur grunur liggur

fyrir. En við höfum haldið fram, að þetta væri ekki alltaf hægt, því að rökstuddur grunur væri ekki alltaf fyrir, þegar um skeytasendingar væri að ræða. Þetta stangast því á hjá þeim, því að nú má ekki hlusta, þegar framin eru lögreglubrot, en þegar landhelgislöggjöfin er brotin, þá segja þeir, að sé tvímælalaust heimilt samkv. úrskurði landssímastjóra að hlusta þar á samtöl og skoða þau skeyti, sem send eru á milli skipa og lands, þó að þau fjalli um óteljandi margt annað en lögbrot. Þau geta verið frá skipverjum til vandamanna þeirra í landi. Þessi skeyti segja þeir að megi skoða. En þegar um brot á bannlögnum er að ræða, þá álíta þeir símann svo heilagan, að ekki megi opna hann til þess að koma upp um lögbrotjótana. Hvaða samræmi er í þessu? Hér er sínu haldið fram í hvert skipti, eftir því sem í það og það sinn passar þeim málstað, sem þessum hv. andstæðingum þóknast að verja. En ef heimild er til að skoða hvert skeyti frá togurunum án úrskurðar, eins og andstæðingarnir vilja halda fram, hvers vegna er þá ekki heimilt að hlusta á símann, þegar upplýst er um brot eða rökstuddur grunur liggur fyrir um það? Þetta er einkennileg röksemdafærsla. Þetta er grautargerð hjá andstæðingunum.

En viðvíkjandi því atriði, sem hv. þm. G.-K. tók síðast fram, að það væri skylda landssímastjóra að sjá um, að síminn væri ekki notaður á þann hátt, sem lögreglustjóri hefir látið gera, til þess að upplýsa viðtæk lögbrotamál, þá er það sprottið af sömu grautargerð og hitt hjá hv. þm. — Það er með öllu óviðeigandi að veitast að landssímastjóra fyrir það, að hann hefir hlýtt úrskurði lögreglustjóra. Samkv. stjórnarskránni er það skylt. Það er beinlínis tekið fram í einni grein stj.skr., að úrskurðum yfirvalda beri að hlýða. Hv. þm. G.-K. veit það, að þó hægt sé að áfrýja úrskurði dómara, þá hindrar það ekki framkvæmd hans.

Ef á þann hátt yrði hægt að fresta framkvæmd úrskurða, hvaða áhrif mundi það hafa t. d. hér í Rvík? Þá mundi, þegar húsrannsókn ætti að fara fram, húsráðandi geta sagt: Ég áfrýja úrskurðinum. — Ætti svo að biða eftir dómi í málinu, þá gæti það tekið allt að einu ári, og yrði húsrannsóknin þá auðvitað þýðingarlaus eftir þann tíma. Viðvíkjandi þessu gildir sama regla og um húsrannsóknir, að það er ekki hægt að fresta framkvæmd úrskurðar með áfrýjun, því það mundi hafa þær afleiðingar, að rannsóknin yrði einskis virði. Þess vegna var ekki fært fyrir landssímastjóra að fresta framkvæmd úrskurðarins, þótt hann hefði áfrýjað honum. (ÓTh: Um leið og búið er að áfrýja úrskurðinum er hann orðinn að blaðamáli, og þá vita allir um hann). Þetta er, eins og hv. þm. sér, ekkert nema tilraun til að klóra í bakkann, og það léleg tilraun. — Ef t. d. úrskurður er kveðinn upp kl. 5 í dag, og landssímastjóri segist áfrýja honum, þá fer rannsóknin eigi að síður fram í dag. Það, sem hv. þm. er hér að deila á landssímastjóra fyrir, er það, að hann hefir gert það, sem honum bar skylda til, að hlýða úrskurði lögreglustjórans í Rvík. Það hefir hann gert, og það bar honum að gera, því annað hefði verið brot á skyldu.

\*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson): Mig furðar ekki lítið á því uppþoti og þeim stóru orðum, sem hér hafa orðið út af þessu máli. Það, sem hér er um að ræða, er, að opnuð hafa verið nokkur símanúmer, og menn, sem bundnir eru þagnarskyldu, hafa verið látnir hlusta á þau. Allar fullyrðingar um það, að ríkisstj. geti látið hlusta í síma, eða hafi tekið sér vald til þess, eru algerlega út í loftið og hafa ekki við nein rök að styðjast. Enda hafa þeir hv. þdm., sem báru þetta fram, algerlega fallið frá að færa nokkur rök að því.

Ég get ekkert um það sagt, hvort ástæða hefir verið til þess fyrir lögreglustjóra að fella þennan úrskurð; um það er ég ekki fær að dæma. En ég tel þó vist, eftir því sem ég hefi heyrt, að til þess hafi verið næg ástæða. Að því er landssímastjóra snertif, þá er ekki snefill af heilbrigðri skynsemi í því að ásaka hann fyrir að hafa ekki áfrýjað úrskurði lögreglustjóra. Það hefir ekki við neitt að styðjast. Það liggur í augum uppi, að ef sú leið hefði verið farin af landssímastjóra, að neita að hlýða úrskurðinum og áfrýja honum til hæstaréttar, þá hefði hann með því tekið sér dómvald, sem honum ekki bar. Það er vitanlegt, að framkvæmd úrskurðarins hefði þá verið ónýtt, þegar öllum var kunnugt um hann. Hitt er þá líka vitanlegt, að ef hæstiréttur hefði ákveðið úrskurðinn réttmætan, þá hefði landssímastjóri verið búinn að ónýta þá sjálf-sögðu rannsókn, með því að taka sér það vald, sem honum ekki bar. — Á nú að vera sú sérstaka helgi yfir símanum, sem er ríkisstofnun, að það eigi að vera hægt óhindrað að nota hann til þess að koma fram í gegnum hann ólöglegum athöfnum? Ég vil ekki ætla, að nokkur hv. þdm. telji, að svo skuli vera. Hv. þm. G.-K. beindi þeirri fyrirspurn til hæstv. forsrh. og mín, hvort sömu aðferð hefði verið beitt í vetur í sambandi við bílstjóraverkfallið. Ég heyrði ekki allt, sem hæstv. forsrh. sagði, af því ég þurfti að fara út úr þd., en ég skal segja allt það, sem ég veit um það atriði, því að ég þarf ekki á neinu að liggja eða neitt að fela í því máli. Hv. þm. G.-K. þarf ekki að brýna röddina út af því. Það hefir aldrei, hvorki í sambandi við bílstjóraverkfallið né annað, síðan ég varð ráðherra, verið hlustað í símann, nema um það hafi legið fyrir úrskurður lögreglustjóra. (PHalld: Hefir þá aldrei verið hlustað í símanúmer Morgunblaðsins?). Mér er ekki kunnugt um, hvaða númer hafa verið hlustað, en ég fullyrði, að það hafa engin símanúmer verið hlustað án þess að um það hafi legið fyrir úrskurður lögreglustjóra, og þá með ströngum varúðarreglum. Ég hefi nú rétt um þetta við landssímastjóra, og hann hefir sent mér skýrslu, sem staðfestir það, að þetta mun ekki hafa verið framkvæmt á annan hátt. (JakM: Þetta mun vist ekki mega telja misbeiting á framkvæmdavaldinu?). Það er það náttúrliga frá sjónarmiði þeirra, sem hallast að málstað glæpamannanna. (JakM: Hvað var glæpsamlegt í sambandi við bílstjóraverkfallið?). Hvaða órétti voru símanotendur beittir í sambandi við bílstjóraverkfallið? (JakM: Þeir voru beittir órétti með úrskurðinum). Þetta er fleipur eitt og kjaftáttur í þessum hv. þm., og ekkert annað.

Áður en ég kem að skýrslu landssímastjóra vil ég benda á eitt atriði. Því hefir verið haldið fram, að við það að hlusta í síma væri það ekki útilokað að fá vitneskju um eitt eða annað frá öðrum en þeim, sem lægi undir grun, án þess þeir hefðu hugmynd um það, og að í þessu lægi sá mikli munur, sem væri á venjulegri húsrannsókn og því að hlusta í síma. Þessi misskilningur byggist á því, að við húsrannsóknina kæmi ekki annað í ljós en það, sem til heyrir þeim, er grunurinn hvílir á; en það er fjarri því, að svo sé. Setjum svo, að um bréfaskoðun sé að ræða eða húsrannsókn hjá manni, sem liggur undir grun um eitthvert ólöglegt athæfi, þá liggur í augum uppi, að vitneskju er hægt að fá um ýms atriði viðvíkjandi öðrum mönnum en þeim, sem húsrannsókn er gerð hjá. — Þetta er ekki hægt að fyrirbyggja, en öryggið liggur í því, að rannsóknin er ekki látin í hendur annara manna en þeirra, sem eru bundnir trúnaðar- og þagnarskyldu. Og mér er ekki kunnugt um, að sú skylda hafi verið brotin. Ég skal svo leyfa mér að lesa upp þá skýrslu, sem ég fékk frá landssímastjóra.

„Út af frásögn blaðanna um hlerun á samtölum nokkurra númera í Reykjavík, sem lögreglan framkvæmdi um páskana, að undangengnum dómsúrskurði lögreglustjórans í Reykjavík um, að svo skyldi gert, hafa mér borizt megnar kvartanir, og margir símanotendur hafa látið óánægju sína og andúð í ljósi yfir því, að þetta skuli vera liðið. Jafnframt hefi ég orðið var allmikils misskilnings á ýmsum atriðum hér að lútandi, eins og t. d. því, að í símastöðinni nýju muni hvernær sem er vera „hægt á einfaldan hátt að hlusta á öll samtöl, sem fram fara í bænum“, eins og stóð í einu dagblaðinu í gær. Þetta er helber misskilningur.

Þegar lögreglustjóri kom til mín hinn 8. þ. m. og spurðist fyrir um þetta, tjáði ég eða bæjar-símastjóri honum, að til þess að hlera samtöl yrði að setja upp talsverðan útbúnað, og hann því meiri, sem númerin væru fleiri, sem hlera skyldi. Þetta væri og með öllu óleyfilegt og lægi hin strangasta hegning við, og kæmi því ekki til mála, að slíkt væri gert, nema landssíminn væri skyldaður til þess með dómsúrskurði, enda virtist lögreglustjóri það ljóst.

Úrskurðurinn, uppkveðinn sama dag, hljóðar svo (með úrfellingu númeranna, sem tiltekin voru):

Ár 1936, miðvikudaginn 8. apríl, var lögreglu-réttur Reykjavíkur settur á lögreglustöðinni í Pósthússtræti og baldinn í forföllum lögreglustjóra af fulltrúa hans Ragnari Jónssyni með undirrituðum vottum.

Fyrir var tekið:

að kveða upp úrskurð um sérstaka rannsókn í tilfelli af ólöglegri áfengissölu í bænum.

Lögreglan hefir fengið rökstuddan grun um, að ólögleg áfengissala ætti sér stað hjá ýmsum bifreiðastöðvum hér í bænum og einnig hjá ýmsum einstaklingum. Hefir verið gert sérstakt orð á því, að áfengi væri pantað gegnum síma. Til að staðreyna, hvort þetta eigi sér stað eða ekki, þykir nauðsyn bera til að hlusta

á samtöl þau, er fram fara við símanúmer hinna grunuðu bifreiðastöðva og manna.

Af framangreindum ástæðum  
úrskurðast:

Símtöl þau, er fara fram að og frá ofantöldum símanúmerum, skulu hlustuð og efni þeirra látið réttinum í té til afnota í áðurgreindum tilgangi. Ber símastjórinn að framkvæma þessa ráðstöfun.

(Sign.) Ragnar Jónsson  
ftr.

Úrskurðurinn var lesinn í réttinum í heyranda hljóði.

Rétti slitið.

(Sign.) Ragnar Jónsson  
ftr.

Það þarf naumast að taka það fram, að hlerunarútbúnaðurinn var allur tekinn sundur og burtu strax að hleruninni lokinni. Lögreglubjónarnir, sem framkvæmdu hlerunina, voru og látnir undirrita þagnarheit símaþanna, svo tryggt væri, að ekkert bærist út af samtölum þessara númera, annað en það, sem rétturinn kynni að krefjast skýrt frá viðvíkjandi afbrotunum sjálfum.

Með því að mér var ljóst, að hér mátti heita um nýmæli að ræða, sem gat skapað fordæmi, þá reit ég lögreglustjóranum í Reykjavík strax eftir samtalið bréf, dags. 11. þ. m., svo hljóðandi:

„Út af samtali því, er fram fór milli yðar og vor hinn 8. þ. m., um hlerun símasamtala til afnota fyrir lögregluna, leyfi ég mér hér með að láta í ljós eftirfarandi skýringar og álit, ef það mætti vera til leiðbæiningar framvegis, er til greina gæti komið að fella dómsúrskurð þar að lútandi.

Tilgangur stofnunar talsímasambanda er sá, að menn geti, þótt fjarlægir séu, talast við svo sem þeir sætu að samræðu innan fjögurra veggja. Er það eitt af aðalhlutverkum símastjóranna, að vernda símanotendur frá því, að áðrir geti orðið áskynja um það, sem sagt er í síma. Starfsmenn símastofnana eru því bundnir hinu strangasta þagnarheiti, og varða brot á því hinna ströngustu hegningu og óhjákvæmlegum stöðumissi.

Sérhverjar upplýsingar um samtöl — einnig um það, hvort samtöl hafi farið fram, — eru því stranglega bannaðar, og það er stolt og heiður hvernar símastjórnar að gæta þess sem örugglegast, að leynd samtala sé fullkomin.

Þannig fengust t. d. hjá símanum í Ameríku mjög litlar upplýsingar um samtöl Hauptmanns í Lindbergsmálinu fræga.

Hér á landi er hlerun samtala ókunn þangað til nú, og lit ég svo á, að henni skuli heldur ekki þétt, nema mikið liggi við fyrir lögregluna, t. d. ef rökstuddur grunur liggur á um:

1. landráðastarfsemi,
2. glæpsamlegt athæfi eða undirbúning slíks,
3. viðtæka lögreglubrota-starfsemi, sem verði að telja verulega hættulega og skaðlega þjóðinni.

Hinsvegar lit ég svo á, að ekki beri að beita hlerun samtala, þótt grunur liggi á um einstök lögreglubrot.

Að sjálfsögðu og undantekningarlaust má hler-

um samtala ekki fara fram öðruvísi en eftir undangengnum dómsúrskurði þar um.

(Sign.) G. J. Hliðdal.“

Það er vitanlega skylda landssímastjórnarinnar að vera á verði um það, að símaleyndin sé sem öruggust, og ég vænti þess eindregið og treysti því, að lögreglustjórar og dómara landsins beiti ekki frekar hér eftir en hingað til, nema í ýrustu nauðsyn, þeim rétti, er þeir kunna að hafa til úrskurðunar á hlerun samtala.

Reykjavík, 22. apríl 1936.

(Sign.) G. J. Hliðdal.“

Ég hefi í raun og veru engu við þessa skýrslu landssímastjóra að bæta. Ég er sammála honum um það, að ekki sé vert að gripa til þessara ráða, nema svo sterkur grunur um óleyfilegt athæfi liggi fyrir, að fullkominn ástæða þyki til þess. En matið á því hlýtur að liggja hjá hlutaðeigandi yfirvöldum. Ef þau telja gruninn svo sterkan, að nauðsynlegt sé að gripa til þessara ráða, þá álit ég, að landssímastjóri sé skyldugur að hlýða. Annars gerir hann sig að dómara, og slíkt vald hefir hann ekki rétt til að taka sér. — Ef úrskurðinum er áfrýjað til hæstaréttar, þá er hann vitanlega ónýtur. — Ég álit, að landssímastjóri hafi gert rétt í því að láta rannsóknina fara fram, eins og það er rétt, að fylgt sé fram ýrustu kröfum um varúð, og að rannsóknarmennirnir séu bundnir þagnarheitum.

Hv. 5. þm. Reykv. spurði áðan, og virtist þeina þeirri spurningu til mín, hvaða takmörk núv. stjórn viðurkenndi um notkun á símanum til þess að hlusta eða njósna. Ég vil í því efni vísa til skýrslu landssímastjóra, og hygg ég, að það megi svara þessu með því, sem hann segir í bréfinu, að þessu eigi ekki að beita nema fyrir liggi úrskurður hlutaðeigandi yfirvalds. Og að slíkan úrskurð eigi ekki að kveða upp af lögreglustjóra, nema svo sterkur líkur séu um saknæmt athæfi, að hann telji fulla ástæðu að taka til þessa ráðs.

Umr. frestað um stund, en var fram haldið síðar á fundinum.

**Forseti (JörB):** Út af þeim umr., sem orðið hafa um mál utan dagskrár, vil ég benda þeim hv. þm., sem eiga eftir að taka til máls, á það, að liðið er á fundartímann, en margir eru á mælendaskrá.

**\*Garðar Þorsteinsson:** Ég skal ekki halda langa ræðu. En það fyrsta, sem mér flaug í hug, eftir að hafa heyrt ræðu hæstv. forsrh., var það, að mér virtist svo sem það ákvæði í stjkskr., sem á að tryggja friðhelgi heimilanna, sé orðið nafnið tóm, ef sá skilningur, sem hann leggur í það atriði, sem snertir þetta mál, er réttur. Heimilán eru friðhelguð, og sá þáttur í heimilislífinu, sem er fölginn í því að geta notað talsímamann til þess að setja sig í samband við aðra, hvort sem eru nú innan eða utan bæjar, á þar af leiðandi samkv. stjkskr. að vera friðhelgur. Þegar l. frá 1905 um ritsíma og talsíma voru sett, þá voru í 15. gr. sett ströng ákvæði til að tryggja það, að heimilisfriðurinn í sambandi við símann væri ekki rofinn. Þau eru svo ströng, að það má víkja mönnum úr stöðum, ef þeir brjóta af sér í því

efni. Hæstv. ráðh. vill vitaskuld halda því fram, að frá þessu séu undantekningar, og hann kom fram með þá undantekningarreglu, að það væri heimilt að rjúfa heimilisfriðinn, ef fyrir lægi rökstuddur grunur um lögbrot og kveðinn væri upp úrskurður um það. Ef þessi ummæli hæstv. ráðh. væru rétt, þá féllu einkennilega orð í fyrstu ræðu hæstv. ráðh., þar sem hann var að verja þann úrskurð, sem lögreglustjóri hefir kveðið upp, og framferði hans, þar sem hann sagði eitthvað á þá leið, að það hefði ekki aðeins legið fyrir rökstuddur grunur, heldur fullgildar sannanir um sölu bifreiðastjóra á áfengi. Ef legið hafa fyrir lögreglustjóra sannanir um brot þeirra manna, sem hér eiga hlut að máli, þá vil ég spyrja: Hvers vegna fór hann þessa leið? Ef lögreglustjóri hafði fullgildar sannanir, þá átti það að vera nóg, og þurfti þar engu við að bæta. Ef það er rétt, sem hæstv. ráðh. heldur fram, að þessi leið sé heimil, þegar fyrir liggur rökstuddur grunur um afbrot, þá er það sú minnsta krafa, sem hægt er að gera, áður en þessi leið er farin, að það liggi fyrir rökstuddur grunur um afbrot. Út af þessu máli er það þegar upplýst, að ekki hefir legið fyrir neinn rökstuddur grunur um afbrot, þegar kveðinn var upp úrskurður um að hlusta í símann. Það hefir verið skýrt frá því, að um tvær bifreiðastöðvar væri ekkert upplýst um það, að til þeirra hefði verið hringt og beðið um áfengi, og vil ég þá spyrja hæstv. ráðh. um það, hvaða rökstuddur grunur hafi legið fyrir, sem réttlætti það, að hlustað var á þessar stöðvar, þar sem vitað er, að þær ráku ekki ólöglega sölu og hafa ekki haft slíkt í frammi. Hvaða rökstuddur grunur lá þar fyrir? Ef hæstv. ráðh. slær því föstu, að sú minnsta krafa, sem hægt sé að gera, áður en dómara er heimilt að kveða upp slíkan úrskurð, sé sú, að fyrir liggi rökstuddur grunur um, að framið hafi verið afbrot, þá hlýtur hann líka að verða að slá því föstu, að sá dómari, sem kveður upp úrskurð án þess að fyrir liggi rökstuddur grunur, hafi farið út fyrir valdsvið sitt. En hæstv. ráðh. sagði meira. Hann fagnaði því, að gripið var fram í fyrir honum og spurt, hve stórfelld brotin þyrftu að vera til þess að heimilt væri að kveða upp slíkan úrskurð, og hæstv. ráðh. var fljótur til svars. Hann sagði, að þetta væri heimilt, þegar um væri að ræða brot á stjkskr. eða brot, sem vörðudu meira en sektum eða einföldu fangelsi. Ég vil nú spyrja hæstv. ráðh., hvar þetta sé að finna í l. Þetta er hvergi nokkursstaðar að finna. Það er ekki frekar heimilt, þó að það varði þessum refsingum, heldur en öðrum, því það eru engin takmörk sett fyrir þessu. En hæstv. ráðh. blandar þessu saman við það, að það megi setja menn í gæzlavörðhald undir vissum kringumstæðum. Hæstv. ráðh. virðist vitna í löggjöf til stuðnings þessu, en sú löggjöf er ekki til. Það er vitanlegt, að þar sem í stjkskr. eru mjög sterk ákvæði um, að heimilin séu friðhelg, þá þarf að liggja fyrir rökstuddur grunur um meira en lítið afbrot til þess að gera þessi ákvæði stjkskr. að engu. Og eins og landssímastjóri tekur fram, þá er þetta ekki hægt, nema þegar um einhver stórmál er að ræða, svo sem landráðamál eða önnur stórkostleg glapamál, sem stofna þjóðinni allri

i voða. Vill hæstv. ráðh. halda því fram, að þetta brot, sem hér um ræðir, komi undir þessa grein? Vill hæstv. ráðh. halda því fram, að það geti talizt þjóðhættulegt, þó bifreiðarstjórar selji vín eftir kl. 7 á kvöldin, sama áfengið, sem áfengisverzlun ríkisins selur? Með þessu er ég á öngan hátt að mæla með slíkri ólöglegri sölu. Ég vil taka það fram, að enginn maður hefir í alvöru haldið því fram, að þetta brot sé svo stórfellt, að það réttlæti þessa aðferð. Hæstv. ráðh. sagði, að þetta mætti, ef brotin vörðuð meira en sekt-um eða einföldu fangelsi. Hvaða lög brjóta þessir menn? Þeir brjóta áfengislögin, en brot á þeim varða ekki þyngri refsingu en sektum eða einföldu fangelsi fyrir að selja áfengi. Jafnvel þó að það væri rétt, sem hæstv. ráðh. sagði, að brot, sem vörðuð þyngri refsingu, réttlættu þessa aðferð, þá er það óréttlæt看legt að kveða upp slíkan úrskurð þegar um brot er að ræða, sem varðar ekki þyngri refsingu en þetta.

Það er líka eitt atriði, sem þarna kemur til greina. Það má gera ráð fyrir því, að tilgangurinn með slíkum njósum sé sá, að veita lögreglunni einhverja hjálp í því að afla sannana fyrir ólöglegri sölu — ekki sá, að afla rökstudds grunar, því hann á auðvitað að liggja fyrir —, heldur að afla sannana fyrir því, að ólögleg sala hafi farið fram. Vill hæstv. ráðh. halda því fram, að þó að lögreglan hlusta á mann hringja og biðja um áfengi og bifreiðarstjóri komi í símann og lofi að flytja áfengið heim til hans, að þá hafi lögreglan þar með sannanir fyrir því, að bifreiðarstjórnin hafi selt áfengið? Það eru engir dómstólar, sem álíta, að þessi atriði veiti þeim rétt til þess að sekta manninn, því til þess þarf játningu bifreiðarstjórans sjálfs. Þetta atriði út af fyrir sig, að láta lögregluna hlusta á slíkt samtal, er engin sönnun, heldur aðeins rökstuddur grunur um, að sala hafi farið fram. En sannanir eru ekki fyrir hendi frekar en áður. Og frá minni sjónarmiði er þetta einkennileg aðferð, og hún mundi ekki veita mér, ef ég væri dómari, neitt annað en rökstuddan grun um það, að sala hefði farið fram, en engar sannanir. Það er ekki hægt að dæma manninn, nema það liggi fyrir játning hans sjálfs. — Það var spaugilegt hjá hæstv. ráðh., þegar hann vildi stimpla þá, sem fordæma þessa aðferð, sem verjendur glæpamannanna. Það er kunnugt, að það hefir enginn gert. Það vita allir, að sala á sér stað hjá bifreiðastöðvum. Það er ekki annað en aðferðin í þessu máli, sem við erum á móti.

Hæstv. atvnrh. tók ómakið af hv. þm. G.-K. og sýndi fram á, að landssímastjórnin hefði getað áfrýjað úrskurðinum, en þá hefði hann jafnframt verið þýðingarlauss, því að þegar það hefði verið gert, þá leiddi af því, að það þýddi ekki lengur að hlusta í símann. Dómsmrh. gat ekki skilið þetta, en atvnrh. skildi það.

Ég vil að lokum spyrja hæstv. ráðh. nokkurra spurninga. Það er nú játað af hæstv. atvnrh., að það hafi verið opnuð símanúmer í sambandi við bifreiðarstjóraverkfallið. Um hvað lá þá fyrir rökstuddur grunur, eða hvað höfðu bifreiðarstjórnir gert af sér, sem réttlætti það, að opnaður var sími hjá þeim? Og hvað höfðu þeir sem ekkert kom þetta mál við, gert af sér, sem

réttlætti það, að hlustað væri í númer þeirra? Hvaða númer voru það, sem hlustað var í? Ég vildi gjarnan fá að vita, hvort hlustað hefir verið í mitt númer, og ég vildi líka gjarnan fá að vita, hvort kveðinn hefir verið upp úrskurður um það.

Ég skal svo ekki hafa þessi orð fleiri, en vil að lokum endurtaka það, að það er í raun og veru búið að ofurselja borgarana sporhundum stj., ef heimilt er í l. að kveða upp slíka úrskurði um að hlusta í númer manna, sem ekkert hafa af sér gert.

\*Ólafur Thors: Ég þarf ekki að eyða löngum tíma til þess að svara hæstv. forsrh. Hv. 8. landsk. benti á það, að hæstv. atvnrh. hefir að nokkru leyti gert það fyrir mína hönd. Hæstv. ráðh. lagði ríka áherzlu á fáfræði mína, eins og er venja þessa hæstv. ráðh., þegar hann er að svara mér. Hann lagði oft áherzlu á, að það væri vitleysa hjá mér, að landssímastjóri hefði getað áfrýjað úrskurðinum. Hann sagði, að hann hefði ekki getað það og að þetta vissi hvert tólf ára barn. En hæstv. atvnrh. vissi meira. Hann sýndi fram á, að hann hefði getað það, en vildi jafnframt halda því fram, að ef hann hefði gert það, þá hefði úrskurðurinn verið þýðingarlauss. Hæstv. atvnrh. er því sammála mér í þessu og er því eftir ræðu hæstv. dómsmrh. þekkingarlausari heldur en tólf ára barn. Það er sannarlega leiðinlegt fyrir hæstv. atvnrh. að vera í þessum óvitahóp. Ég skal svo ekki segja meira um þetta, og mun ég láta annað í ræðu hæstv. ráðh. liggja á milli hluta.

En það, sem mér þykir máli skipta, er það, að hæstv. atvnrh. stóð hér upp og sagðist mundu svara fyrirspurn minni, því að hér væri engu að leynd, og sagðist vildi óska þess, að ráðh. míns flokks hefðu í þeirra ráðherratið getað komið jafnhreint til dýra og hann gerði. Ég hafði borið fram þá fyrirspurn, hvort það hefði, á meðan bílstjóraverkfallið stóð yfir, verið hlustað að tilhlutun ríkisvaldsins og sími verið opnaður. Ég bar líka fram þá fyrirspurn, að ef hlustað hefði verið, hvers vegna það hefði þá verið gert, og hvaða rökstuddur grunur hafi legið fyrir á hendur þeirra manna, sem áttu númerin, sem hlustað var í. Hæstv. ráðh. svaraði engu um það, hvaða rökstuddur grunur hefði legið fyrir á hendur þeirra manna. Hann vék sér undan skyldu sinni að svara því. Hann svaraði þessu út í hött og sagði, að það hefði aldrei verið hlustað nema með dómsúrskurði, og öðru ætlaði hann ekki að svara. En þá var gripið fram í fyrir honum og hann spurður, hvort það hefði þá ekki verið hlustað. Og hæstv. ráðh. sagði, að visu tilneyddur, að það hefði verið gert, og að hlustað hefði verið í bílstjóraverkfallinu í vetur. Hæstv. ráðh. sagði, að það væri rétt, að það hefði verið hlustað, en það hefði verið gert samkv. úrskurði. Þetta játaði hæstv. ráðh. En um leið og hæstv. ráðh. játar þetta, þá tekst hann jafnframt á hendur þá skyldu, að skýra frá því, hvaða rökstuddur grunur hafi legið fyrir á hendur þessum mönnum, sem áttu númerin, sem hlustað var í. — En þetta er ekki aðalatriðið, heldur hitt, að hæstv. ráðh. játaði í dag í allra áheyrn, að í desember hefði með dómsúrskurði verið hlustað

á samtöl manna, en landssímastjóri segir í þeirri yfirlýsingu, sem birt er í Morgunblaðinu, að það hafi ekki verið hlustað áður. Og í bréfi, sem landssímastjóri hefir sent ráðh., segir hann, að lögreglan hafi krafist þess 8. apríl, þar sem fyrir lægi grunur um ólöglega áfengissölu, að það væri hlustað í simann. Síðan segir hann, með leyfi hæstv. forseta: „Með því að mér var ljóst, að hér var um nýmæli að ræða, sem gat skapað fordæmi, reit ég lögreglustjóranum í Reykjavík bréf strax eftir samtalið, dagsett 11. apríl.“ 11. apríl segir landssímastjóri, að það sé fullkomið nýmæli, að það eigi að hlusta í simann. En hæstv. ráðh. segir, að í desember hafi verið hlustað með dómsúrskurði. Hvor segir ósatt, ráðh. eða landssímastjóri? Þetta getur ekki samrýmt, og hér hefir annarhvor gefið rangar upplýsingar. Mér er ekki grunlaust um, að þeir hafi víðar gefið rangar upplýsingar. Ég krefst þess, að því sé svarað, hvort það er satt, að það hafi ekki áður verið hlustað með dómsúrskurði, eins og landssímastjóri segir, eða það, sem ráðh. segir, að það hafi verið hlustað áður með dómsúrskurði, eða hvort sannleikurinn er sá, að það hafi verið hlustað, en ekki með dómsúrskurði. Ég krefst þess að fá að vita, hjá hverjum hefir verið hlustað, hverjir hafi hlustað og hvaða rökstuddur grunur um glæpamál hafi legið fyrir. Ég ætla ekki að öðru leyti að gera bréf landssímastjórans að umtalsefni, en vil þó, með leyfi hæstv. forseta, lesa örlitinn kafla úr bréfinu, þar sem hann segir:

„Tilgangur stofnunar talsímasambanda er sá, að menn geti, þótt fjarlægir séu, talast við svo sem þeir sætu að samræðu innan fjögurra veggja. Er það eitt af aðalhlutverkum símastjóranna að vernda símanotendur frá því, að aðrir geti orðið áskynja um það, sem sagt er í síma. Starfsmenn símastofnana eru því bundnir hinu strangasta þagnarheiti, og varða brot á því hinni ströngustu hegningu og óhjákvæmilegum stöðumissi.“ — Ennfremur segir hann, að sérhverjar upplýsingar um samtöl og einnig um það, hvort samtöl hafi farið fram, séu stranglega bannaðar, og ennfremur, að það eigi að vera stolt og heiður hverrar símastjórnar að gæta þess sem bezt, að leynd samtala sé fullkomin. Samt sem áður lætur landssímastjóri, sem þetta bréf skrifar, það undir höfuð leggjast að gera það eina, sem honum bar til þess að halda uppi heiðri stofnunarinnar. Hann lætur það viðgangast, að það, sem hann kallar tilgang landssímans, sé brotið niður. Ég get ekki fellt hann undan sök í þessu máli. Hann hefir hér, eins og embættismönnum hættir við, reynzt of veikir gegn dómsvaldinu. Og ég er ekki í nokkrum vafa um, að ríkisvaldið stendur hér á bak við. Sú minnsta krafa, sem ég get gert í þessu sambandi, er, að talsímanotendur fái sinn rétt með því að fá sjálfir að velja sér trúnaðarmann, sem gæti þeirra réttar, og að honum sé ekki misboðið.

\*Forsrh. (Hermann Jónasson): Hv. þm. G.-K. var orðinn nokkuð heitur. Mér virtist nú ræða hans beinast aðallega til atvmrh. En það, sem ég þarf að svara, er aðallega það, sem hann sagði um, að átt hefði að áfrýja málinu. Það liggur

í augum uppi, að ef það hefði verið gert, þá hefði það eyðilagt gersamlega rannsókn lögreglunnar í áfengismálinu. Það er vitanlega meining hv. þm. G.-K., að ef slíkum úrskurði eigi að áfrýja, þá eigi að fresta því verki, sem úrskurðurinn ætlast til, að gert verði. Það er vitanlega hans skoðun, og það kom greinilega fram í hans fyrstu ræðu, þó að hann nú reyni að klóra í bakkann með því að segja, að þetta mundi hafa komið til vitneskju þeirra, sem átti að hlusta á. Ef landssímastjóri ekki áfrýjaði úrskurðinum, gat það vel svo farið, að þetta kæmist ekki til vitundar þeirra, sem átti að framkvæma hlustunina hjá, fyrr en eftir nokkra daga. Og eftir því, sem ég hefi aflað mér upplýsinga um, þá komst upp um nær alla bílstjórana þegar fyrstu kvöldin. Ef landssímastjóri áfrýjaði úrskurðinum, þá gat hann alveg eins símað til bílstjórana eða sett auglýsingu í útvarpið um það, að nú ætlaði hann að fara að framkvæma hlustunina. Þess vegna er það það, sem skiptir máli í þessu efni, að þetta kæmist ekki til vitundar bílstjórana, en ekki sjálf áfrýjunin út af fyrir sig. Það, sem um er deilt, er þess vegna það, hvort landssímastjóri hafi átt að leika það hlutverk að aðvara lögbrotjótana eða ekki. — Ég skal svo ekki fara lengra út í þessi ummáli hv. þm. G.-K. En ég ætla aðeins að minnast á það, þegar verið er að hneykslast á því, að framkvæmd er hlustun í síma samkv. dómsúrskurði, að fyrir nokkrum árum var hér á ferðinni afbrotamál. hið svokallaða uppbotsmál Ólafs Friðrikssonar. Vill ekki hv. þm. G.-K. upplýsa, hver það var, sem lét hlusta þá? (Óth: Ég hefi ekki heyrt, að það hafi verið gert). Það er bezt, að það komi fram í þessu sambandi, að það var í stjórnskipti Jóns Magnússonar, sem þessi regla var tekin upp, svo að það er sannarlega ekkert nýmæli, sem hér hefir átt sér stað. Viðvíkjandi því, hvort þetta sé heimilt eða ekki, en um það hefir verið mikið deilt, þá hefir það komið fram, að landssímastjóri hefir haldið þeirri reglu, sem hv. þm. G.-K. virðist vilja fallast á, að í landráðamálum og glæpamálum eigi að vera hægt að úrskurða hlustun, og svo ennfremur í viðtækum lögreglumálum. En heldur hv. þm. því fram, að þetta hafi ekki verið viðtækt lögreglumál? Það hefir verið á allra vitorði hér í bæ, að bílstjórnarnir seldu áfengi. Það er hvorki meira né minna en það, að lögreglumálið er ekki umfangsminna en það, að það er á allra vitorði, að bílstjórar selji áfengi, samkvæmt yfirlýsingu hv. 8. landsk. Hvað fellur þá undir þessa reglu, sem landssímastjóri vill fara eftir og hv. þm. G.-K. fellst á, að væri rétt? Þá er eðlilega deilan um það, hvort hér sé um viðtækt lögreglumál að ræða, þegar allar nema 2 bílstöðvarnar eru sakaðar um að selja áfengi. (GP: Hvernig er bréf landssímastjóra?). Hv. 8. landsk. lagði ágæt rök upp í hendurnar á mér, þegar hann sagði, að síminn væri einn þáttur heimilanna og heyrði því undir heimilisfriðinn. Það er rétt, að síminn er einn þáttur, en aðeins einn þáttur heimilisins. Og ef sú regla á að gilda, að það sé hægt, þegar rökstuddur grunur liggur fyrir um að framið hafi verið lögbrot, að rjúfa heimilisfriðinn, hvers vegna ætti þá að taka þennan eina þátt undan? Ég hefi

fengist við lögreglurannsóknir í 9 ár og ég hefi alltaf vitað, að dómara fylgdu þeirri reglu, þó hún hafi ekki verið lögfest, að kveða ekki upp úrskurð um húsleit nema svo standi á, að þung refsing liggja við því broti, sem grunur liggur á að framið hafi verið. Hv. þm. veit vel, að við brotum á áfengislöggjöfinni liggur fangelsi, og hann veit það líka, hv. þm., að árlega eru kveðnir upp fleiri tugir af húsleitarskráðum. Það er um þessi mál eins og um heimilisfriðinn, að það verður að treysta því, að dómari sé hlutlaus. Og ég álit, að sú árás, sem gerð hefir verið á lögreglustjórninni í þessu máli, sé alveg ástæðulaus. Lögreglan hafði heimild til að gera þetta, og þegar hún hafði þá vitneskju, sem 8. landsk. bar fram, að allir bæjarbúar hefðu, þá bar henni að heita þeim ráðum, sem hún hafði heimild til, til þess að koma þessu upp.

**\*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson):** Hv. þm. G.-K. taldi, að annaðhvort ég eða landssímastjóri hlutum að segja ósatt viðvikjandi bilstjóraverkfallinu. Þetta er algerlega misskilningur. Eins og ég sagði áðan í ræðu minni, þá er mér ekki kunnugt um, hvaða ráðstafanir lögreglustjóri hefir gert til þess að halda uppi reglu í bænum meðan á verkfallinu stóð. Hann fékk engar fyrirskipanir frá mér því viðvikjandi. Hv. þm. spurði, hvaða númer hefðu verið hlustað. Mér er ekki kunnugt um það, og þó ég vissi það, þá mundi ég ekki gefa það upp. En aðalatriði þessa máls er það, að það er ekkert, sem fram hefir komið, sem bendir til þess, að sá trúnaður, sem í þessum málum á að vera, hafi verið brotinn. Mér er ekki kunnugt um, að nein afbrot hafi komið fram í þessu, hvorki fyrir né síðar. Og ég vil bæta því við, að mér er alveg óskiljanleg sú afstaða hv. þm., ef þeir hugsa sér, að sú helgi eigi að vera á simanum, að ekki megi á löglegan hátt kveða upp úrskurð, þegar þess er nauðsyn, um að þetta skuli framkvæmt. Það er nákvæmlega hliðstætt því, að það getur oft verið nauðsynlegt að gera húsrannsókn eða bréfaskoðun. Hitt væri að skapa fyrir afbrotamenn öruggt skjól, sem þeir gætu svo notað sér til að reka sína afbrotastarfsemi. Hitt má náttúrulega deila um, hvort ástæða sé til þess á hverjum tíma að kveða upp slíkan úrskurð, sem hér er um að ræða, hvort málavextir hafi verið slíkir, að þetta hafi verið nauðsyn. (PHalld: Það er verið að deila um það). Nei, það er verið að tala um þetta sem sviðrðilega njósnarstarfsemi og að ráðh. séu að hlaupa í simann og hlusta. Ég skal svo vikja að þessu bréfi landssímastjóra. Hann sagði við mig, að hann teldi þetta nýmæli, þó að það væri tekið upp á þessum vetri, svo það stangast ekki á neinn hátt. Og ég skal geta hér annars, sem ég hefi ekki eftir landssímastjóra, að það er talið, að af fyrrv. stjórnnum hafi verið hlustað, jafnvel án úrskurðar. Árið 1921 ku hafa verið hlustað í máli Ólafs Friðrikssonar. (ÓTh: Eru það ekki örökstuddar kjaftasögur?). Hv. þm. getur spurt hvaða Rvíking, sem fylgdist með í því máli. (PHalld: Það var líka merkilegt sóttvarnarmál). Ég sé ekki, að það sé fleira, sem ég hefi ástæðu til að taka fram í þessu sambandi, en mér finnst sá málflutningur, sem notaður hefir verið við

þetta mál, vera ákaflega óviðeigandi. Það liggur ekki nokkur skapaður hlutur fyrir um það, að þessi misbeiting á simanum hafi farið fram. Það, sem um er að ræða, er það, hvort símahelgin á að vera svo mikil, að afbrotamenn geti óáreittir farið með hverskonar glæpsamlegt athæfi gegnum hann og treyst honum undir öllum kringumstæðum. Ég get ekki gert að því, að mig grunar, að þetta mál, sem hér er fram komið, sé komið fram af gremju vissra manna yfir þeirri nýju löggjöf, sem á döfinni er um varnir gegn landhelgisveiðum, gremju þeirra manna, sem þó ekki þora að heita sér móti þessari sjálfsögðu löggjöf, en blása svo þetta mál upp í nokkurskonar hefndarskyni. (PHalld: Eru það þá landhelgisbrjótur, sem standa fyrir þessu?). Nei, ég sagði, að það væru menn, sem kynnu þessari löggjöf illa.

**\*Pétur Halldórsson:** Það er aðferð til þess að reyna að komast undan réttmætum aðfinnslum, sem hér á að nota. Ég verð að segja það, að það var eitt atriði, sem hæstv. forsrh. varð að neyðast til að jata, sem mér fannst miklu merkilegra heldur en það, sem tilefnið gaf til umr. um þetta mál. En það, sem tilefnið gaf til þessara umr., var það, að lögreglustjóri gaf út úrskurð um hlustun vegna áfengissölu. Ég fór aldrei svo langt, að ég neitaði því, að það gæti verið réttmætt, að lögreglustjórinn gripi til þessara örþrifaráða. En fyrir mér er það samt aðalatriðið að fá þá yfirlýsingu hæstv. ráðh. um það, sem hann gaf, að hann sjálfur hefði gefið fyrirsmáli um það án úrskurðar, að hlustað skyldi í simann. (Forsrh.: Þetta er algerlega misskilningur). Hann kvaðst aðeins einusinni hafa gefið fyrirsmáli um, að helgi þessara stofnunar væri rofin. En það eina skipti er alveg nægilegt til þess að sýna, hvaða álit ráðh. hefir á þessum málum. Og þegar það svo bætist við, að sterkur grunur liggur á því, að þetta hafi verið oftast gert, ekki bara þegar um einhver atriði var að ræða, sem almenningur varðaði, heldur hafi verið hlustað á einkasamtöl manna, sem gátu ekki á nokkurn hátt komið nokkrum við nema af forvitni. Þegar svo er komið, fer málið að lita öðruvísi út. Ég spurðist fyrir um það meðan hæstv. atvrmh. var að tala, hvort grunur hefði legið fyrir um eitthvert glæpsamlegt athæfi, þegar hlustað var á samtál, sem fram fór milli Morgunblaðsskrifstofunnar og borgarstjórnarskrifstofunnar. (Atvrmh.: Mér er ekki kunnugt um, hvaða númer voru hlustað). Ég held því fram, að miklu meira liggja á bak við þetta heldur en ráðh. vill vera láta. Grunur minn er líka grunur bæjarbúa yfirleitt, að siminn hafi verið notaður til þess að njósna í pólitískum tilgangi hér innan bæjar. Þegar ráðh. spyr, hvort meiningin sé að vernda glæpamenn fyrir lögreglunni með því að hafa á móti því að hlera, þá verð ég að segja, að þetta er svar út í hött. Ég krefst þess, að siminn sé stofninn, sem sé lokað fyrir þeim, sem hafa tilhneigingu til að hlera um einkamál manna.

Það er ekki heldur von, að gætt sé góðrar reglu í þessu efni, ef það virkilega er svo, að landssímastjóri þarf að skrifa lögreglustjóranum bréf eins og það, sem hæstv. ráðh. las hér upp

áðan, þar sem landssímastjóri er að fara bónarveg, er að fara þess á leit við lögreglustjórann, að hann fari varlega í að rjúfa helgi símans. Nú er landssímastjóri enginn lögfræðingur, sem getur sagt fyrir um þetta, en hann þarf að beiðast þess, að þetta fyrirtæki verði ekki með ofhaldi lagt í rústir. Ég hefi ekki heyrt annað eins „dokument“ og þetta bréf frá landssímastjóranum til lögreglustjóra, sem hæstv. ráðh. las hér upp, þar sem sá, sem ekki er lögfræðingur, er að reyna að koma lögreglustjóranum í skilning um, hvornig eigi að hagnýta símann.

Mig undrar stórléga að heyra þessi skriftamál embættismannanna. En þetta bréf gefur til kynna, að landssímastjóri er ljóst, að hér er hætta á ferðum. Ég hefði nú viljað fá þetta bréf lánad til að lesa það yfir aftur, en það er talsvert merkilegt, þegar það er athugað, að þar er verið að benda lögreglustjóranum á, hvenær helzt muni vera ástæða til að nota símann í þágu lögreglunnar á þennan hátt. Hvernig stendur á, að hann þarf bendingar um þetta atriði? Svo er þetta lesið hér á Alþingi eins og einhver úrskurður frá landssímastjóra. Þau ganga algerlega yfir minn skilning, þessi embættisverk, sem hér er um að ræða.

Ég get ekki annað en hneykslzt á hæstv. forsrh., þegar hann segir það sem einhverja niðurstöðu af umr., að það sé mikilsvert, að það hafi unnizt á í þessum umr., að viðurkenndur hafi verið réttur lögreglunnar til að úrskurða um, að hlusta skuli í símann. Þetta er vægast sagt grunur málflutningur. Ef rifja þarf upp tilganginn með þessum umr. fyrir hæstv. ráðh., þá get ég gjarnan gert það. Ég spurði að því hér í gær, með hvaða rétti hlustað hefði verið, hvernig sá réttur væri, sem heimilaði lögreglunni að hlusta hér í bæjarsímann; og dettur mér sízt í hug í þessu sambandi, að hlifa skuli óleyfilegum áfengissöllum. Þessari meinlausu fyrirspurn var fullsvarað með því svari, sem hæstv. ráðh. gaf — að visu með talsverðum þjósti —, að úrskurður lögreglustjóra gæfi þennan rétt. En á bak við lá meira, sem ég ætlaðist til, að kæmi fram, því það er grunur minn, og sterkur grunur margra borgara leikur á því, að síminn hafi verið misnotaður í allan vetur með hlustun í pólitískum tilgangi. Það hefir líka verið upplýst af hæstv. ráðh., að sú hula, sem á að vera yfir símanum, hefir verið rofin einu sinni eftir hans fyrirskipun, en ekki með úrskurði lögreglustjóra, — en aðeins einu sinni, segir hæstv. ráðh. Að þessu leyti er ekki um það eitt að ræða, að úrskurður hafi verið gerður og framkvæmdur, heldur þarf að koma fram yfirlýsing ráðh., sem trúað verður af símanotendum, til þess að koma af þeim sterka grun, sem ég veit, að er til staðar. Það er brýn nauðsyn, að símanotendur verði sannfærðir um, að þeir megi vera óhultir vegna afskipta ríkisvaldsins um friðhelgi símans.

Hæstv. atvnrh. spurði að því áðan, hvort þessi hlustun hefði haft nokkur áhrif til ills fyrir símanotendur, þar sem aðeins hefði verið hlustað á nokkur símanúmer. Ég er ekki viss um það, og fullyrði það ekki, en grunur minn er sá, að ég hafi orðið var við það í minni starfi, og það kaila ég að verða fyrir illu, ef maður

er lagður í einelti, ef svo mætti að orði kveða. Það, sem ég vildi leggja aðaláherzluna á, er, að öryggi símanotenda sé tryggt með yfirlýsingu, svo ekki verði á móti mælt og menn geti treyst því, að fylgt sé þeim reglum, sem eðlilegt er og sanngjarnt, að eftir sé farið.

Þá kemur að því að ákveða eða gera grein fyrir, ef þær reglur eru til, hverjar þær eru og hvernig. Ég neita því ekki, að það geti verið rétt að rjúfa þá leynd, sem yfir símanum á að hvila, ef stórglæpamál er á ferðinni, sem getur verið þjóðhættulegt, en almennt munu menn álita, að það hafi ekki verið nú.

Ég vil beina þeirri áskorun til hæstv. ríkisstj., að hún láti áfrýja úrskurði þessum til hæstaréttar, jafnvel þó að búið sé að framkvæma úrskurðinn, svo að það fáiast úr því skorið, að hve miklu leyti hann er byggður á landslögum, því þetta er ekki viðunandi ástand, að menn vita, að fram fer það, sem kallað er misbrúkun, en vita ekki, hvernig eða hvenær. Um þetta þarf vissulega að gera reglur, ef þær eru ekki þegar til. — Það mega hæstv. ráðh. vita, að út af þessari hlustun, sem gerð hefir verið, er ákaflega mikið umtal og órói, og því verður ekki úr bætt, nema símanotendum verði tryggt fullkomið öryggi. — Ég get ekki neitað því, að það hafði nokkur áhrif á mig, og mér fannst það óviðeigandi, tilefnislaust og óþolandi, þegar komið var inn á línu, meðan ég átti tal við mann, sem var staddur í skrifstofu Morgunblaðsins. Svona hneykslum þykir mér viðeigandi, að gerð sé grein fyrir, svo að allt komi í ljós.

**\*Forsrh. (Hermann Jónasson):** Það er eitt aukaatriði, sem ég þarf að gera aths. við; ég hefi gert það áður, en það hefir nú gengið aftur í ræðu, þ. e. að ég hafi gefið út fyrirskipun um, að hlustað skyldi í símann. Þetta hefir mér aldrei dottið í hug, og enda ekki heimilt, sízt þó um bæjarsímann. Ég hefi upplýst það áður, að þegar verið var að upplýsa um skýttasendingar til togaranna, þá sendi ég landssímastjóra bréf og óskaði eftir því, að hann gæfi leyfi til, að skoðuð yrðu þessi skýtti. (Gf: Þetta er alveg hliðstætt). Ég bið hv. þdm. að leggja það vel á minni, hvernig þessi málflutningur hefir verið hjá hv. andstöðumönnum. Hér hefir verið lagt fram afrit af bréfi landssímastjóra, og hverjum sem er er heimilt að skoða afrit af bréfi mínu til hans þessu viðvikjandi.

Ég vil halda því fram, að samkv. áliti fyrrv. landssímastj., þá hljóti mér að hafa verið heimilt skv. gildandi l. að láta framkv. þetta eftirlit. Og því hefir stöðugt verið haldið fram af hv. andstöðingum, bæði hér á Alþ. og í blöðum þeirra, að engar lagabreyt, þyrfti til að framkv. slíkt eftirlit, það væri heimilt, og hefir óspart verið vitnað í bréf fyrrv. landssímastjóra í þessu efni, en úrskurði hans vildi núv. landssímastjóri ekki hlíta. Skrifaði hann mér bréf þar að lútandi, og vildi jafnvel telja sér óheimilt að leyfa þetta, nema að undangengnum úrskurði. Ég sá enga ástæðu til að láta kveða upp úrskurð í þessu máli; það lágu fyrir fullkomnar sannanir um 2 togara, að þeir voru lögbrotar. — Þessu tvennu má ekki undir neinum kringumstæðum blanda

saman, en þetta sýnir, að núv. landssíma stjóri heldur fastara á rétti símanotenda en fyrr. landssíma stjóri gerði. — Það er einkennilegt, þegar hv. 5. þm. Reykv. heldur því fram, að þetta sé algerlega hliðstætt, þegar athugað er, að um mörg ár hefir hans flokkur haldið því fram hér á Alþingi, að lög um skeytaskoðun væru algerlega óþörf, því að ríkisstj. gæti hvenær sem væri vaðið í skeytum togaranna, ef henni býði svo við að horfa.

Við förum ekki fram á annað en það, að þegar rökstuddur grunur liggir fyrir, þá megi með úrskurði skoða þessi skeyti, en þetta er gengið skemmra en andstæðingar halda fram, að sé leyfilegt eftir nügildandi lögum. Sú regla gildir vitanlega eins og um helgi heimilisins, að heimild til að rjúfa friðhelgina er ekki notuð, nema þegar liggur fyrir sterkur grunur um, að brotin séu landslög. Og það er dómsvaldið eitt, sem hefir slíka heimild til að kveða upp úrskurði, en ríkisstj. alls enga.

**\*Jakob Möller:** Það var ágætt, að hæstv. ráðh. endaði sína ræðu á því, sem hann tók fram í sinni fyrstu ræðu, vegna þess að það er sannanlegt, að sú höfuðregla, sem hann setti fram um, hvenær mætti rjúfa friðhelgi símans, hefir verið þverbrotin, og það af þessari ríkisstjórn. Þessir hæstv. tveir ráðh. hafa staðið hér sem meintir afbrotamenn fyrir rétti, og hafa sannað, að þeir séu ekki aðeins meintir, heldur upplýst til fulls, að þeir eru það. (**Forsrh.:** Var þá ekki heimilt að skoða skeytin? Er órétt það, sem hv. 5. þm. hefir áður sagt?). Ég hefi alls ekki talað fyrr í þessu máli, og þess vegna ekki minnst á nein skeyti. (**Forsrh.:** Hv. 5. þm. hefir tekið fram í). Það er rétt, að ég tók fram í fyrir atvrmh., og ég ætla að koma að því síðar. Hann upplýsti, að þetta væri ekki í fyrsta skipti, sem njósnir væru látnar fram fara. Hann viðurkenndi, að það hefði verið hlustað í vetur í sambandi við bílstjóraverkfallið, og það hefir verið staðhæft, að það hafi verið gert eftir dómsúrskurði. En nú vil ég spyrja hæstv. dómsmrh., sem var að staðhæfa, að ekki mætti og ekki væri kveðinn upp slíkur úrskurður, nema rökstuddur grunur lægi fyrir um glæpsamlegt athæfi. Ég vil spyrja hann: Hvaða grunur var það í vetur, sem gaf tilefni til hlustunar? Ég staðhæfi, að þá lá ekki fyrir grunur um neitt slíkt, og ef kveðinn hefir verið upp úrskurður, þá staðhæfi ég, að það hafi verið gert í fullu samráði við ríkisstj. og fyrir hennar forgöngu.

Hæstv. atvrmh. var að afsaka sig, en allir vita, að þetta heyrir undir hæstv. forsrh., og hann hefir engu svarað. Hæstv. forsrh. var spurður, hvort njósnirnar í vetur hefðu farið fram í bæjarsímanum. Hann kom sér undan að svara því. Enda er það augljóst, að þeir hafa ekki verið undir það búnir að svara nú. Bréf landssíma stjóra er sýnilega samið í tilefni af áfengisnjósnunum, en þó er það skrifað eins og þetta hafi aldrei komið fyrir áður. Það er skrifað eins og til að skýra það, undir hvaða kringumstæðum og hvað þurfi að gera, þegar slíkar njósnir fara fram, alveg eins og hæstv. ráðh. sé það ókunnugt, en það segir sig sjálft, að úr því njósnir

fóru fram í vetur, þá er honum þetta ekki ókunnugt, hæstv. atvrmh., sem er yfirmaður símamálanna. Ég vil spyrja: Hvernig stóð á því, að bréfið var ekki skrifað í vetur, í fyrsta skipti þegar njósnirnar fóru fram? Það er blátt áfram af því, að bréfið er skrifað til að villa sýn um, að slíkt hafi komið fyrir áður, en hæstv. ráðh. hefir ekki búizt við, að það bærist inn í umr. Það var spurt um, hvort síminn ætti að vera friðhelgur fyrir afbrotamenn. Nei, það á hann alls ekki að vera, heldur fyrir þá, sem saklausir hafa orðið fyrir afskiptum ríkisvaldsins, þ. e. fyrir almenning, sem keypt hefir afnotaréttinn. Símanotendur geta vænt þess, að brotizt verði inn á þá, ráðizt inn á þá eins og innbrotshjófa. Það er vítað, hvaðan ríkisstj. tekur fordæmið; hún tekur það frá harðstjórnar- og offeldislöndunum, þar sem grunur leikur á, að einhver sé á móti stjórninni, þó að ástæðulausu sé, sbr. bílstjóraverkfallið. Þær njósnir hafa ekki eingöngu verið fyrirskipaðar gegn bílstjórunum, heldur einnig gegn mörgum öðrum mönnum í bænum. Af því er ljóst, að enginn veit, hvenær kemur röðin að hans síma. Þetta er algerlega óþolandi fyrir almenning, ekki vegna þeirra, sem brjóta áfengislögin, heldur vegna þeirra, sem saklausir eru. Það er þess vegna, sem hæstv. ráðh. hafa staðið hér sem meintir afbrotamenn fyrir rétti, en eru nú orðnir uppvisir. Það þýðir ekki að reyna að afsaka sig með því, að til sé eldra fordæmi, því að það er ekki, eins og líka sést á bréfi landssíma stjóra, sem segir í bréfi sínu, að þessi síður sé algert nýmæli, sem kemur fyrst upp í tíð núv. stj.; eins getur verið vafasamt, að það sé nýmæli í apríl, sem byrjað var í desember, en nýtt hefði það ekki kallast, ef það hefði verið tekið upp í tíð Jóns heit. Magnússonar. (**Forsrh.:** Það var gert þá). Það er sannað, að hæstv. forsrh. hefir farið hér með örökstutt fleipur, og líklega vísvitandi ósannindi.

**\*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég sé nú ekki, þó að hv. 3. þm. Reykv. segi, að við tveir ráðh. höfum staðið hér sem meintir afbrotamenn, að sakir þær og fullyrðingar, sem hann og hv. 5. þm. Reykv. hafa látið falla, hafi sannað þá sekt, sem þeir vilja. Því sannleikurinn er sá, að ræður þeirra hafa verið fleipur eitt og fullyrðingar. Það eru fullkomin ósannindi, — og ég hefi ekki stutt að slíkum fullyrðingum með nokkrum minnstu líkum í þessum umr. Hv. 5. þm. Reykv., sem er borgarstjóri, sagði í ræðu sinni áðan, að hann hefði orðið var við, að hlustað hafi verið í sinn síma. Virtist mér hann beina þeirri fyrirspurn til mín, hvort það hafi verið eftir mínum fyrirmælum. Mér er algerlega ókunnugt um það, í hvaða númer var hlustað. En ég verð að segja, að það hefir þá tekizt klaufalega, ef hv. 5. þm. hefir heyrð það, því að ég hélt, að þetta væri framkvæmt þannig, að þeir vissu ekki af, sem hlustað væri hjá. Ég vísa þess vegna á bug öllum þessum fullyrðingum um það, að ríkisstj. sé að nota símann til þess að njósna um pólitíska andstæðinga. Það er ekkert annað en hugarburður og firrur og fásinna, sem sjúkir menn eru að búa sér til. (**Ródd:** Í hvaða

tilgangi var látið hlusta í verkfallinu?). Þessu þarf ég engu að svara. Það er lögreglustj. í bænum, sem verður að ákveða, hvort hann telur ástandið þannig, að það þurfi, til að halda uppi röð og reglu og friði í bænum og öryggi manna, að taka til slíkra ráðstafana. Mér dettur ekki í hug, að þurft hafi að óttast neinar óspektir af borgarstjóranum í Rvík eða neinum þm. En allt þetta málæði er í raun og veru ekkert annað en tilraun til að setja þetta mál fram öðruvísi en það liggur fyrir. Það, sem hér er um að ræða, er þetta: Á að leyfa afbrotamönnum að nota þessa stofnun til sinnar afbrotastarfsemi, án þess að notaður sé þessi möguleiki til að hefta slíkar aðgerðir, — sá möguleiki að hlusta, þegar svo miklar sannanir liggja fyrir, að hlutaðeigendur —? (Rödd: Það má líka taka af þeim símann). Það mun þykja nokkuð hart að gera það án þess að úrskurður liggi fyrir. Og málið upplýsist ekki, þó að síminu sé tekin.

Hv. þm. sagði einnig, að bréf landssímastjóra væri næsta einkennilegt plagg, sem hann skildi ekki, hvers vegna væri lesið upp, en líti svo út sem væri verið að koma lögreglustjóra í skilning um, hvað eru lög. Þetta er mesti misskilningur. Það, sem bréfið hefir inni að halda, er ekkert annað en upplýsingar frá landssímastj. um það, hversu þessu verður fyrir komið og undir hvaða kringumstæðum. En eins og sést á bréfinu, ber að skoða þar ýmislegt sem hans skoðun í þessu efni. En það er hlutaðeigandi valdsmaður, sem kveður á í þessu efni; það getur landssímastjóri ekki gert. Og ég verð að endurtaka það, sem ég sagði, að ég er sammála landssímastjóra um það, að óheppilegt sé, að lengra sé gengið í þessu en eins og hann benti til, sem sé að þetta sé gert, ef rökstuddur grunur liggir fyrir um landráðastarfsemi, glæpsamlegt athæfi eða undirbúning að viðtækri lögbrotastarfsemi, sem verði að teljast verulega hættuleg. En í því sambandi vil ég taka það fram, — og landssímastjóri er staddur hér og má leiðrétta, ef ég fer rangt með, — að ég spurði, hvort hann teldi þetta umfangsmikið mál, og hvaða opnun símanúmera hefði verið gerð. Eftir upplýsingum frá lögreglustjóra taldi hann svo vera.

Ég lýsi ánægju minni yfir því, að þeir, sem mest hafa andmælt þessu, hafa ekki treyst sér til að neita, að rétt geti verið að nota símann á þennan hátt í vissum kringumstæðum. Það er það, sem um er að ræða í þessu sambandi. En það dettur engum lifandi manni í hug að mæla því bót, að leynd símasamtala sé rofin á annan veg en þann, að hlutaðeigandi dómari meti ástæður og felli úrskurð þar um. Aðrar og þrengri takmarkanir er ekki hægt að setja, án þess að taka þann rétt dómarsins, sem honum ber að lögum, — nema þá að breyta l. Mér þykir vel, að yfirlýsing þessi liggur fyrir, því að þá er ekki hægt að deila á öðrum vettvangi en þeim, hvort í því gefna tilfelli, sem er fyrir hendi, hafi verið ástæða til að fella slíkan úrskurð.

\*Jakob Möller: Ég fyrir mitt leyti kannast ekki við, að ég hafi gefið neina yfirlýsingu um það, að það sé heimilt undir nokkrum kringumstæðum að rjúfa leynd talsímans. Og ég undir-

strika, að til þess að ég gæti fallist á, að slíkt ætti að vera heimilt, yrði að liggja fyrir miklu alvarlegra mál en hér er um að ræða. Og þar sem hæstv. ráðherrar hafa hvað eftir annað verið að skjóta sér — ég vil ekki segja í sambandi við þetta áfengisnjósnamál, en í sambandi við bílaverkfallið — á bak við lögreglustjóra og reyna að koma á hann allri ábyrgð á því frumhlaupi, sem þeir hafa framið, þá skoða ég þá sem minni menn, að vilja ekki taka á sig þá ábyrgð, sem allur almenningur veit nú, að hvílir á þeim og engum öðrum. Því að það er alveg vitanlegt, að sú ákvörðun að framkvæma njósnir á síma í sambandi við bifreiðaverkfallið getur ekki verið komin annarsstaðar að en frá ríkisstj. Ég vildi aðeins undirstrika þetta, svo að ekki væri um það að villast, hver skoðun manna er um það mál og hversu þýðingarlaust er fyrir ráðherrana að héra á móti þessu — til þess eins að gera sig að minni mönnum.

\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Ég vil leiðrétta það hjá hv. þm., að ég beri neina ábyrgð í þessu sambandi. Þetta mál heyrir undir vald lögreglustjóra. Og ég hefi ekki heyrt í þessum umr. einu sinni, sem þó eru sérkennilegar fyrir hinar miklu fullyrðingar, því haldið fram, að nokkrum manni hafi verið til miska gert með þeirri athugun á samtölum í síma, sem fór fram í sambandi við bílstjóraverkfallið í vetur.

\*Ólafur Thors: Ég vil bara að lokum leggja áherzlu á það, sem hér er upplýst, að þessar njósnir við símann hafa átt sér stað oftar heldur en í þetta skipti. Og ég legg áherzlu á það, að hæstv. atvmrh. hefir viðurkennt þetta, enda þótt landssímastjóri í bréfi til ráðh. segði, að þetta sé nú í fyrsta sinn. (Atvmrh.: Ég sagði það alls ekki). Má ég lesa það upp úr bréfinu? — Það hljóðar svona: „Með því að mér var ljóst, að hér er um nýmæli að ræða.“ Það er um nýmæli að ræða, sem gæti skapað fordæmi. Þann 11. apríl er um nýmæli að ræða. Í desemberlok síðastl. kom þetta fyrir áður. Og svo á þetta í vor að skapa fordæmið! Þetta bréf gefur tilefni til að halda, að hér sé um skipulagsbundinn ósoma að ræða, — tilefni til að halda, að það sé skrifað til þess að vera í dag skjól fyrir það athæfi, sem í dag er opinbert. En þeir vöruðu sig ekki á, að fleiri vissu um athæfið en áður var komið fram.

Það er nú yfirlýst í þessum umr. af hæstv. dómsmrh., að hann telji fullkomlega eins vel koma til greina að skoða bréfin á pósthúsinu. Í slíku þjóðfélagi ríkir ekkert öryggi. Það er alveg gersamlega óþolandi að vera ofurseldur slíkum ránum að ástæðulausu. Ég viðurkenni á engan hátt, að afbrotið, sem liggur fyrir, þ. e. a. s. að taka við af áfengisverzluninni og selja brennivín, sé það mikið afbrot, að það réttlæti það að rjúfa alla þessa friðhelgi. Það er hverfandi lítið hjá hinu brotinu, sem upplýst er, nefnilega því, að setja njósnir á öldungis saklausa menn í sambandi við bílaverkfallið, þar sem fyrir lágu engar sannanir né rannsóknir.

Ég segi það sem mitt síðasta orð í þessu máli, að það væri víðeigandi, að menn hættu að nota bæjarsímann, ef ekki fæst yfirlýst fullkomlega

og óyggjandi, að slíkur ósómi muni ekki endurtaka sig. Og að minnu álitu nægir ekki yfirlýsing, — það þarf að koma fram önnur enn meiri trygging.

Á 56. fundi í Nd., 25. apríl, utan dagskrár, mælti

**\*Sigurður Kristjánsson:** Ég sé, að hæstv. atvmrh. er staddur hér í d., og vil ég því nota tækifærið og skjóta máli mínu til hans. — Eins og hv. dm. er kunnugt, hefir komið hér upp mál, sem vakið hefir allmikla athygli, en það er misnotkun stjórnarvaldanna á símanum. Mál þetta var rætt hér síðastl. miðvikudag, og upp úr þeim umr. varð það ljóst, að simanotendur töldu þessa misnotkun símans mjög alvarlega. Nú er það svo, að á þinginu 1934 voru afgr. lög um eftirlit með opinberum rekstri, og þingið skipaði menn í þetta eftirlit, sem var skipt niður í flokka, og hver flokkur kallaður rekstrarráð. Ég varð svo fyrir því að vera skipaður í eitt þessara ráða, það ráðið, sem síminn heyrir undir. Rétt minn og skyldur gagnvert þessu eftirliti tel ég því vera samkv. fyrirmælum þessara laga. Í lögum þessum stendur: „Skal ráð hvert og hver einstakur ráðsmaður ávallt hafa rétt til að aðgæta reikningshald og skjöl öll, er stofnunina varða.“ Og enn fremur segir svo í þessum lögum: „Forstjórnum stofnana þeirra, sem ræðir um í lögum þessum, skal skylt að leggja fyrir ráð það, sem stofnunin heyrir undir, öll mikilsvarðandi mál, sem starfræksluna varða.“ Nú er það upp komið, að ein þeirra stofnana, sem mér er fenginn réttur yfir samkv. lögum þessum, hefir lent í því, að af henni hefir verið krafizt hlutar, sem telja verður mikilsverðan. Á ég þar við, að póst- og símamálastjóri hefir verið krafinn upplýsinga um atriði, sem vafasamt er talið, að hann hafi haft heimild til að láta framkvæma. Og hann hefir alls ekki borið það undir hlutaðeigandi ráð, hvort hann ætti eða honum bari að hlíta þeim úrskurði lögreglustjóra, að leyfa njósnir í gegnum símann. Ég tel, að það hafi verið bein skylda forstjórans að bera þetta undir „ráðið“.

Í tilefni af þessu afi ég átt tal við póst- og símamálastjóra og farið þess á leit við hann að fá að sjá úrskurð þann, sem símanjósnirnar hafa verið byggðar á, en hann hefir synjað mér um það, og færði sér það til afsökunar, að hann hefði borið sig saman við dómsmrh. um þetta, og hann hefði ekki viljað leyfa, að úrskurðurinn væri sýndur. Annars tel ég, að það hafi verið skylda póst- og símamálastjóra að bera þetta mál allt, þegar á fyrsta stigi, undir ráðið. En úr því sem komið er, er ekki hægt að kippa því í lag, en hitt má lagfæra, að póst- og símamálastjóri verið við þeirri sjálfsögðu skyldu að leyfa okkur, sem skipum það ráð, sem yfir símann er sett, að sjá úrskurð þann, sem hann hefir nú beygt sig fyrir, og leyft, að hlerað væri á einkamál manna.

**\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Hv. 6. þm. Reykv. telur, að póst- og símamálastjóri hafi gengið lengra en hann hafði rétt til, með því að hlíta úrskurði þeim, sem lögreglustjóri felldi um

opnun nokkurra símanúmera. En þar er ég annarar skoðunar. Ég tel þvert á móti, að það hafi verið skylda hans að beygja sig fyrir úrskurði lögreglustjóra, eins og hver annar borgari. — Þá bar hv. þm. sig illa yfir því, að hann sem meðlimur í ráði því, sem síminn heyrir undir, hafi ekki fengið að sjá þennan umrædda úrskurð. Ég tel ekki aðeins, að það hafi verið rétt, heldur skylda póst- og símamálastjóra að neita að sýna úrskurðinn. Það er lögreglustjórans að kveða á um það, hvort úrskurðir skuli birtir, og í þessu efni teldi ég óheppilegt, ef úrskurðirnir væru birtir, a. m. k. með númerum þeim, sem hlustað var í.

**Forseti (JörB):** Ég skal taka það fram, að eftir þinar miklu umr., sem urðu um mál þetta síðastl. miðvikudag, þá verða umr. um það að þessu sinni utan dagskrár ekki leyfðar nema lítið eitt ennþá.

**\*Sigurður Kristjánsson:** Ég álit þetta mál eitt hið stærsta mál, sem komið hefir fyrir þingið, og fullkomið hneykslismál. Étli hæstv. forseti því að beita valdi sínu til þess að hindra umr. um það, þá býst ég ekki við, að hann geri þjóð sinni mikinn greiða, því að Alþingi er sá vettvangur, sem mál þetta á að ræðast á og úrskurðast. Það er ekki svo lítið mál eða litilfjórlegt, að hægt sé að blása það burtu með ofbeldi einu. A. m. k. tel ég mig þurfa að fá greinabetri upplýsingar um það en hið loðna svar hæstv. atvmrh. Annars vildi ég beina því til þessa hæstv. ráðh., að hann vildi gefa skýringar á þeim ákvæðum, sem hann hefir sjálfur sett inn í löginn um eftirlit með ríkisstofnunum. Gefa t. d. skýringu á því, hvaða skilning hann hefir á þessu ákvæði laganna, að hvert ráð og hver einstakur ráðsmaður skuli ávallt hafa „rétt til að aðgæta reikningshald og skjöl öll, er stofnunina varða.“

Þá taldi hæstv. ráðh., að það hefði verið rétt af póst- og símamálastjóra að hlýða skilyrðislaust úrskurði lögreglustjóra, og að úrskurður hans hefði verið réttmætur. Út af þessum ummælum hæstv. ráðh. vil ég segja honum það, að ég býst ekki við, að póst- og símamálastjóri sé á þeirri skoðun, nú að minnsta kosti. Úrskurðina segist hann t. d. ekki hafa hjá sér nú, því að hann hafi sent þá í stjórnarráðið til áfrýjunar. Þó að ekki sé langt síðan úrskurðir þessir féllu, býst ég samt við, að hann hafi komizt að þeirri niðurstöðu, að þeir væru ekki sem heppilegastir fyrir stofnun þá, sem hann veitir forstöðu.

Þá sagði hæstv. atvmrh., að hann teldi óheppilegt, ef lögreglustjóri kæmist að þeirri niðurstöðu, að úrskurðirnir ættu að komast fyrir sjónir almennings með nöfnum þeirra manna, sem hlustað var hjá. Það má vera, að þetta gæti orðið óheppilegt fyrir hann, en það myndi áreiðanlega ekki verða neitt óþágilegt fyrir þá, sem hlustað var hjá. Ummæli þessi get ég því ekki skilið á annan veg en þann, að hæstv. ráðh. telji eitthvað bogið við þessa úrskurði. Símamálastjóri hefir sjálfur sagt það við mig, að hann teldi rétt og sjálfsagt að birta þessa úrskurði opinberlega. Hverjir eru það þá, sem ekki vilja láta opin-

bera þetta? Það er ekki sjáanlegt, að það geti verið aðrir heldur en ríkisstj., og þá kannske lögreglustjóri. En af hverju má þá ekki birta þessa úrskurði? Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. ráðh. að því, hvað sé verið að fela. Þeir, sem þetta mál snertir að öðru leyti, kæra sig ekki um að láta fela neitt. — Ég má væntanlega taka svar hæstv. atvmrh. þannig, að hann muni á engan hátt vilja stuðla að því, að ég eða aðrir menn í þessu ráði nái rétti sínum í því að fá að sjá þessa úrskurði, og þá væntanlega ekki heldur greiða götu okkar í því að komast að því, hvort síminn hafi ekki verið notaður í njósnarlegu tilliti meira heldur en ennþá hefir komið í dagsins ljós. Það er þetta, sem ég krefst að fá aðstoð ráðh. til þess að ganga úr skugga um, því ég skoða mig hafa rétt til að hafa aðgang að öllu, sem stofnunina varðar verulega.

**Forseti (JörB):** Hv. 6. þm. Reykv. hefir algerlega misskilið mig áðan. Það er fjarri því, að ég hafi ætlað að amast við því, að málið væri tekið til þinglegrar meðferðar og rétt. En það er ekki venja, að annað heldur en smávægilegar aths. og fyrirspurnir sé rétt utan dagskrár. Þess vegna véc ég að þessu áðan, því ég sé ekki, hvað þessar umr. geta orðið miklar, ef þær eru látnar ihlutunarlausar. En ég vil skjóta því til hv. 6. þm. Reykv., að á dagskránni í dag er nú það mál til umr., sem þetta mál var fyrst sett í samband við hér á Alþingi (frv. um ráðstafanir til varnar því, að skipum sé leiðbeint við ólöglegar fiskveiðar), og gefst þá tækifæri til að víkja að þessu máli nánar. En þyki það ekki nóg, þá vil ég benda hv. þm. á það, að þá væri réttast að bera þetta mál upp sem fyrirspurn til ríkisstj. eða sem þáttill. — Þessu vil ég skjóta til hv. 6. þm. Reykv., til að leiðrétta misskilning hans á þeim ummælum mínum, sem ég viðhafði áðan í þessu sambandi.

**\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Hv. 6. þm. Reykv. má ekki láta sér það svo til höfuðs stíga, þó að hann hafi verið skipaður í þetta simaráð, að hann haldi, að hann hafi verið gerður að einskonar eftirlitsmanni með þessari stofnun, en það virðist mér á ræðu hans, að hann áliti sig vera. Þau skjöl, sem hér er um að ræða, eru úrskurðir frá lögreglustjóranum í R-vík. Það eru skjöl lögreglunnar, og því ekkert viðkomandi símanum að öðru leyti en því, að í þeim felst fyrirskipun til simamálástjóra, sem honum ber að hlýða. Þessi skjöl eru ekkert viðkomandi rekstri stofnunarinnar, sem þessu ráði er ætlað að hafa eftirlit með. Og þó þetta mál kannske geti talizt mikilsvarðandi, þá er það þó ekki mál, sem bera á undir þetta ráð, því að það væri að áfrýja úrskurði dómara til simaráðsins, sem allir sjá, að vitanlega nær ekki nokkurri átt. Ég veit ekki heldur til, að til þess hafi verið ætlað, að lögreglustjóri birti úrskurði sína um húsrannsóknir og annað slíkt, og enn síður, að það væri borið undir sérstaka menn, hvort ætti að beygja sig fyrir úrskurði lögreglustjóra. Þetta mál er sem sagt mál lögreglunnar, og simamálástjóri hefir ekki annað gert — eins og vera bar — en að hlýða þeim úrskurði, sem

rétt og hlutaðeigandi yfirvald hafði fellt í ákveðnum tilgangi.

**\*Sigurður Kristjánsson:** Út af því, sem hæstv. forseti sagði, skal ég fúslega viðurkenna það, að það er alveg rétt hjá honum, að þetta mál er vel þess vert, að það sæti þinglegri meðferð heldur en að vera rétt utan dagskrár. En ég á ekki annars kost, þegar ég þarf að fá svar ríkisstj. tafarlaust, því það mundi taka sinn tíma að fá þetta á dagskrá, ef það ætti að berast upp í fyrirspurnarformi. En hinsvegar vil ég algerlega mótmæla því, að þetta mál, sem hér er um að ræða, sé á nokkurn hátt viðkomandi því máli, sem það fyrst var rétt í sambandi við. Þetta mál er alveg út af fyrir sig.

Út af því, sem hæstv. atvmrh. sagði nú síðast, þarf ég lítið að segja. Hann heldur áfram á þessum leiðinlega sneypulega flóttu, sem hefir einkennt alla hans framkomu í þessu máli. En ég get fullvissað hæstv. ráðh. um það, að það hefir ekki stigið mér til höfuðs að vera í þessu ráði, því ég var einn af þeim, sem var á móti því að setja það; en úr því að ég hefi nú verið skipaður í þetta ráð, þá vil ég reyna eftir fremsta megni að gera þar skyldu mína.

Hæstv. ráðh. sagði þá firru, að þetta mál kæmi símanum ekki við á annan hátt heldur en að hlýða því, sem lögreglustjóri hefði fyrirskipað. Þetta er vitanlega hin mesta firra, því það er enginn maður svo aumur, að hann hlýði án umhugsunar um það, hvort hann sé hafður fyrir rangri sök eða þess sé krafizt af honum, sem honum ekki ber skylda til. Og þess vegna er þeim mönnum skylt, sem falin er forstaða stórra og mikilsvarðandi þjóðarstofnana, að grannskoða, hvernig þeim beri að bregðast við því, sem af þeim er krafizt, hvort sem það er lögreglan eða aðrir. Simamálástjóra bar því að hugsa sig vel um, áður en hann hlýddi þessari fyrirskipun, þar sem hann er „trúnaðarmaður allra símanotenda“ og ber ábyrgð á því, að þeim sé ekki misboðið á neinn hátt. Honum bar að athuga það, hvað væri hans skylda í þessu máli, og hún var fyrst og fremst sú, að bera þetta undir það ráð, sem löggjafarþingið var nýbúið að setja sem yfirstjórn yfir þessa stofnun og gefinn er ákveðinn og mjög viðtækur rannsóknarréttur. Í öðru lagi bar honum að leita úrskurðar æðri dómstóls um það, hvort honum bæri að hlíta svo óvenjulegri og alveg undraverðri ráðstöfun. Og hann hefir nú komizt að þeirri niðurstöðu, að sér hafi borið að gera þetta, og er nú búinn að áfrýja þessum úrskurði. — Það getur vel verið, að hæstv. ráðh. hafi stigið svo til höfuðs sú upphæfð, sem hann nú er kominn í, að hann hafi gleymt því, hvað sé skylda manna í hans sæti, en það er áreiðanlegt, að það hefir stigið honum svo til höfuðs, að hann hefir gleymt því að setja sig inn í orð og anda þeirra laga, sem sett hafa verið um þær stofnanir, sem undir hann heyra. Það heyri ég á því, að hann segir aðra eins firru og þá, að símanum komi þetta mál ekki að öðru leyti við en að hlýða því. Ég held, að hann sé einn allra landsmanna um þá skoðun, og að það sé jafnvel fyrir neðan skilning þeirra, sem minnst hugsa um það, sem fyrir augu þeirra og eyru ber.

Ég skal svo ekki elta ólar við hæstv. ráðh. meira um þetta, en aðeins geta þess, að það mun vera til æðra vald heldur en hann til þess að veita mönnum rétt sinn í þessu máli. og það getur verið, að þess verði neytt.

\*Gísli Sveinsson: Herra forseti. Það, sem gaf mér tilefni til þess að standa upp, voru ummæli hæstv. atvnrh. út af áskorun hv. 6. þm. Reykv. Hæstv. ráðh. telur, að úrskurðina megli ekki birta og jafnvel ekki sýna þá trúnaðarmönnum Alp., — sem eiga að fara með nokkurskonar æðstu stjórn þessarar stofnunar —, nema með leyfi lögreglustjóra. Og í annan stað telur hann, að alls ekki komi til mála að birta þau númer, sem njósnirnar voru bundnar við. Út af þessu skal ég geta þess, að þessir úrskurðir eru ekki lengur — í þeirri merkingu, sem krafist er að fá þá — í höndum lögreglustjóra. Þeir koma ekki lengur við þeim málsatriðum, sem lögreglustjóri hafði með að gera, þegar úrskurðirnir voru felldir. Þessir úrskurðir, sem simamálástjóri hefir fengið, eru því eins og hver önnur skjöl, sem liggja hjá umboðsvaldinu, og eru ekki lengur á lögreglunnar valdi. Það nær því ekki nokkurri átt að meina þeim mönnum, sem Alp. hefir sett samkv. lögum til þess að hafa yfirstjórn þessarar stofnunar, að fá að sjá þessa úrskurði. Þessi skjöl eru nú aðeins orðin umboðsvaldsins skjöl og liggja fyrir hjá simamálástjóra, og það liggur því í augum uppi, að þessir ráðamenn eiga heimtingu á að fá að sjá þau, og í raun og veru allir. sem þetta mál kemur við. Samkv. lögum eiga þessir ráðamenn að hafa eftirlit með öllum þeim málum, sem varða hag og afkomu simans, og því er ekki hægt að neita, að þetta mál varðar vissulega hag og afkomu þessarar stofnunar, auk þess sem það snertir í fyrsta lagi heiður og tilverurétthennar með þeim mönnum, sem við hana starfa. En nú geri ég ekki ráð fyrir, að þessi úrskurðarverk séu runnin frá neinum manni við simann eða simamálástjóra, og raunar ekki heldur frá þeim, sem nú fara með lögreglumálin, heldur geri ég ráð fyrir, að þau séu runnin frá ríkisstj. sem pólitískt mál. Og þá kem ég að hinu atriðinu, sem hæstv. ráðh. talaði um, að ekki mætti enn gefa mönnum upp — þó úrskurðirnir yrðu birtir — þau simanúmer, sem ráðizt var á í vetur. Það vita allir, að það hlýtur að hafa verið pólitískt mál, sem þá fór fram. En nú er þetta mál löngu umliðið, svo að það er engin ástæða til að leynd þvi lengur, hvaða númer samkv. úrskurði þá voru tekin fyrir og njósnuð. Sú eina ástæða, sem gæti verið til þess, er sú, að simanotendur sjálfir, sem hefðu grun um, að sín númer hefðu verið njósnuð, óskuðu eindregið eftir því, að þessu væri leynt. En ég fullyrði, að því fer fjarri. Ég fullyrði, að einstaklingar og stofnanir munu óska þess og krefjast þess, að þessi númer verði birt. Það gæti ekki að neinu leyti heft framkvæmdir lögreglunnar, þar sem þetta mál er löngu umliðið. Þess vegna verður krafna þessi: Úrskurðirnir verða — hvað sem lögreglustjóri og dómsmrh. segja — að birtast af simamálástjóra sem „trúnaðarmanni simanotenda“, eins og hann sjálfur hefir kallað sig. A. m. k. verða þeir að birtast þeim trúnaðarmönnum

um Alp., sem settir eru samkv. lögum til þess að hafa eftirlit með þessari stofnun. — Hitt er svo annað mál, hvað svo verður gert. Það verður vafalaust rétt betur seinna, hvað gera skuli til þess að forðast árásir á einkahagi manna af hálfu hins pólitíska valds, því það er gefið, að a. m. k. hlustunin í bílstjóraverkfallinu var eingöngu runnin frá hinu pólitíska valdi. Og þar verður ríkisstj. að svara til sakar. En það raskar ekki hinu, að allt verður að birtast.

Mér þykir sem ríkisstj. hafi nú komizt í það ástand, að hún beint og óbeint hafi orðið að viðurkenna, að hún hafi gert það í vetur og að nokkru leyti nú, sem hún hefir ekki vald til, að svo miklu leyti sem hún stendur á bak við þetta njósnarfargan, sem ég fyrir mitt leyti er ekki í neinum vafa um, að hún gerir. Fyrir því verður það krafa allra simanotenda, að allt komi í ljós, sem gert hefir verið í þessu tilliti, því að það má búast við, eftir því að dæma, hvernig gengið hefir að fá þessa játningu hjá hæstv. ríkisstj. og þær upplýsingar, sem fram hafa komið, að meira hafi verið gert heldur en enn er komið í ljós. Það má sem sagt búast við öllu. Og þess vegna ætti hæstv. ríkisstj. að vera það ljúft, ef hún þykist að öðru leyti hafa hreinna mjöl í pokanum heldur en enn er komið fram, að leyfa öllu að koma fram í dagsins ljós, svo að hún liggi ekki undir frekari grun.

\*Ólafur Thors: Hér á Alp. hefir hvað eftir annað verið beint eindregnum tilmælum til hæstv. forsrh. og atvnrh. um að upplýsa, samkv. hvaða „rökstuddum grun“ um glæpsamlegt atferli fyrirskipuð hafi verið hlustun í síma í sambandi við bílstjóraverkfallið í vetur. En það hafa ekki fengizt nein svör um þetta. Þá hefir einnig verið beint þeirri ósk til lögreglustjóra, að hann afhenti afrit af úrskurðum þeim, sem hann sjálfur hefir viðurkennt að hafa gefið út í sambandi við þessar njósnir. En hann hefir neitað að verða við þeirri ósk. Og ég hefi einnig snúið mér utan þings til hæstv. dómsmrh. og beðið hann að hlutast til um, að mér yrði látið í té afrit af þessum úrskurðum, en hæstv. ráðh. hefir ekki heldur viljað verða við þeim tilmælum. Það er emfremur upplýst, að simamálástjóri hefir neitað að verða við þeirri réttmætu kröfu ráðamanna stofnunarinnar að fá aðgang að þessum skjölum.

Mér sýnist þess vegna, að eftir þessum leiðum muni ekki takast að svipta burtu þeirri leyndarblæju, sem hæstv. ríkisstj. hefir látið hvíla yfir þessu máli, en engin sanngirni mælir með, að verði látin haldast. Ég mun þess vegna leggja það til, að Sjálfstfl. taki það til athugunar að flytja þáttill. samkv. 34. gr. stjórnarskr., um skipun rannsóknarnefndar innan þessarar d. eða Ed. til að rannsaka þetta mál, og að sú n. fái það rannsóknarvald, sem þessi gr. stjórnarskr. heimilar, þ. e. a. s. vald til þess að yfirheyra embættismenn og starfsmenn og fá frá þeim skýrslur, sem lúta að þessu máli. — Ég mun sem sagt bera það undir Sjálfstfl., hvort hann telji ekki ástæðu til að bera fram slíka þáttill., og mundi málið þá væntanlega upplýsast.

Á 57. fundi í Nd., 27. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um skipun rannsóknarnefndar samkv. 34. gr. stjkskr. til að rannsaka, að hve miklu leyti símaleynd hefir verið rofin (A. 447).

Á 58. fundi í Nd., 28. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 59. fundi í Nd., 29. apríl, var till. tekin til einnar umr.

\*Flm. (Jakob Möller): Tilefni þess, að þessi till. er fram komin, er svo þekkt og svo mikið rétt, að ég þarf ekki að vera margorður um það. Ég tel, að aðalhlutverk framsögumanns að þessu sinni sé það, að gera grein fyrir nauðsyn þess, að mál þetta sé svo rannsakað, að öll kurl komi til grafar.

Ég sagði hér um daginn, að framkvæmd hlustunar í bæjarsíma Reykjavíkur og Hafnarfjarðar mætti teljast áþekkt því, að þjófur hefði framíð innbrot í hús að öllum íbúum þess í fasta svefni, og við nánari athugun hygg ég, að flestir muni sannfærast um, að þetta er rétt samliking. Þegar síminn er notaður á þann hátt, að hlustað er í hann að öllum övörum, jafnvel þótt ekki sé hlustað nema á ákveðin númer, þá bitnar það engu síður á þeim, sem alsaklausir eru og ekki eru grunaðir um nokkurt ólöglegt athæfi, ef þeir þurfa að tala við þau númer, sem hlustað eru, heldur en á þeim, sem grunaðir eru um ólöglegar framkvæmdir. Það er óhafandi ástand, að borgararnir geti sí og æ átt það yfir höfði sér, að slík misnotkun á símanum geti verið framkvæmd út af hve litilfjörlegu atriði sem er, aðeins ef stjórnavöldin telja, að þess þurfi, eða þeim þóknast það.

Það er hlutverk símans að greiða fyrir viðskiptum manna og auðvelda þau án tillits til fjarlægðar. Ef leynd símans er ekki örugg, þá er hann óhæfur til þessa hlutverks, og færast þá bæði viðskiptaleg þróun þjóðarinnar og þjóðlífið í heild áratugi aftur í tímann, og þetta gildir jafnt um símtöl og símskeyti, og af þessu leiðir það, að með njósnum um símtöl og símskeyti er starfi þessarar stofnunar stefnt í beinan voða. Ef menn vita það, að leynd símans má ekki treysta og búast má við, að allskonar njósnir séu fyrirskipaðar í sambandi við þessi tæki. Þá hætta menn að nota símann og stofnunin bíður af því svo mikið tjón, að spursmál er, hvort hún getur staðizt fjárhagslega.

Til símans er þannig stofnað, að þeir, sem nota hann, eru í raun og veru eigendur hans. Hann hefir verið borgaður af notendum og verður að haldast uppi af áframhaldandi notkun, og það er auðsætt, að gagnvart þessari stofnun er slík framkvæmd stjórnarvalda algerlega óhæf, nema ýtrasta nauðsyn krefji, að þvert ofan í það traust, sem menn hafa til leyndar símans, sé ráðizt að þeim övörum og látið hlusta á samtöl þeirra, og það ef til vill af þeim aðiljum, sem þeir sízt vilja. Það er líka auðsætt, að löggjafarvaldinu hefir þegar í upphafi verið þetta ljóst, því að í sambandi við uppljóstranir símamanna á því, sem

þeir heyra af símasamtölum, er ákveðin svo þung refsing, að leita verður til glæpaframkvæmda til þess að finna svipuð ákvæði í löggjöfinni. — En það er líka önnur hlið á þessu máli. Þessi hlið, sem ég nú hefi lýst, er ópólitísk og snýr að stofnuninni sjálfri og viðskiptamönnum hennar, og það er rík ástæða til þess að taka tillit til þessarar hliðar. En það er engu síður rík ástæða til þess að taka tillit til annarar hliðar málsins, og sú hliðin er pólitísk.

Hæstv. ríkisstj. hefir reynt að skjóta sér bak við lögregluvaldið. Hún hefir reynt að afsaka þær framkvæmdir, sem hér hafa verið gerðar á hlustun í bæjarsímann, með því að segja, að þær hafi verið samkv. fyrirmælum lögreglustjórans í Reykjavík og án tilhlutunar ríkisstj. En hvað sem því liður, að þetta hafi á þann hátt komið til kasta ríkisstj., þá ber ríkisstjórnin, sem verndari þessarar opinberu stofnunar, ábyrgð á þessu, og í öllum lýðfrjálsum löndum væru ríkisstjórnir látnar í slíkum málum standa reikningsskil fyrir þinginu. Þetta hygg ég ekki, að ég þurfi að rökstyðja. Það mun öllum hv. þdm. vera fullkunnugt. En af því að hæstv. ríkisstj. telur sér þetta með öllu óviðkomandi og að lögreglustjóri megi halda þessu öllu leyndu, hefir það leitt, að Alþ. hefir ekki fengið upplýsingar um það, í hverju skyni leynd símans hefir verið rofin eða hve viðtækar þessar njósnir hafa verið. Og þá er ekki annað eftir en að bera fram slíka till., eins og stjórnskráin gerir ráð fyrir, að þingið geri í slíkum tilfellum — samkvæmt 34. gr. stjkskr. —, og það er að skipa slíka nefnd, sem hafi fullan rétt til að krefjast þess af öllum hlutaðeigandi embættismönnum, að þeir láti í té allar þær skýrslur, sem nefndin þarf til þess að upplýsa málið.

Í sambandi við þetta er rétt að vekja athygli á því, að með slíkum aðgerðum sem símanjósnun þessum er öllu persónufrelsi í landinu stefnt í hættu. Beint frambald af því, að þannig sé hlerað á samtöl í símann, er, að sett sé á almann simskeytaskoðun, og sannleikurinn er sá, að það má vel vera, að hér sé komin á allsherjar simskeytaskoðun, þótt ekki sé um það vitað. Það var fullkomin tilviljun, að upp komst um hlustanirnar í vetur. Þeim hefir getað haldið áfram án þess að vitnast hafi. Hlustanirnar í apríl í sambandi við vinsöluna hlutu að komast upp við frekari rannsókn málsins. En með þessu er sýnt, að slíkar hlustanir og aðrar svipaðar njósnir í sambandi við talsímann og rit-símann er hægt að framkvæma án þess að almenningur fái að vita um það fyrr en seint og síðar meir. Það má líka jafnvel segja, að fyrir liggja rökstuddur grunur um, að viðtækari símanjósnir hafi verið framkvæmdar heldur en þessi hlerun símtala í bæjarsímann í Reykjavík og Hafnarfirði.

Mér þykir miður, að hæstv. forsrh. hefir orðið að fara út, því að ég ætlaði að beina máli mínu sérstaklega til hans í sambandi við ræðu, sem hann flutti hér á dögunum, þar sem hann lét orð falla á þá leið, að hann teldi, að slík hlerun og símaskeytaskoðun væri í rauninni heimil, lögreglustjóri hefði fullkomna heimild til að láta almenna skeytaskoðun fara fram, og

í rauninni féllu orðin þannig, að skilja mátti, að hann teldi, að stj. hefði jafna heimild til þess að láta fara fram almenna simskreytaskoðun eins og hún hefði heimild til að láta fara fram rannsókn á loftskreytum, sem send væru milli skipa í hafi og til skipa af mönnum í landi. En þetta er auðvitað mesta fjarstæða, því að í öðru tilfelli er þeim heimild til, en í hinu tilfelli er engin heimild, en þungar refsingar lagðar við að ljósta upp leyndarmálum simans. En þó að hæstv. ráðh. kynni að hafa sagt þarna meira en hann meinti, og að hann meinti ekki annað en að slík skreytaskoðun mætti fara fram samkv. lögregluúrskurði á sama hátt og hlerun samtala, þá er auðsætt, að simaviðskipti eru hér ekki siður í hattu fyrir afskiptum ríkisvaldsins heldur en simasamtöl. Og þegar svo stendur á, að stj. getur ekki haft ákveðnari ummæli um það, hvenær til slíkra ráðstafana mætti gripa, heldur en það, að það yrði að vera og ætti að sjálfsgöðu að vera á valdi lögreglunnar, hvenær gripið yrði til slíks, þá er augljóst, að notendur þessa tækis verða að sjálfsgöðu að ganga út frá, að alltaf kunni að vera hlustað á samtöl þeirra og simaviðskipti þeirra séu að staðaldri undir nákvæmri skoðun, eða m. ö. o., það hefir ekki fengist annað um þetta frá hæstv. stj. en að slíka njónarstarfsemi mætti fyrirskipa, hvenær sem stjórnarvöldunum byði svo við að horfa. Að visu hefir í öðru orðinu verið um það talað, að slíkt mætti ekki framkvæma nema rökstuddur grunur lægi fyrir um alvarlega glæpa- eða landráðastarfsemi, en í hinu orðinu hefir verið sagt, að þetta yrði alveg að vera á valdi lögreglunnar, svo að þessi ummæli um alvarlega glæpa- eða landráðastarfsemi verða í raun og veru ákaflega lítil leiðbeining um það, hvenær þau stjórnarvöld, sem nú eru, telja heimilt, að slíkar ráðstafanir séu gerðar.

Það er auðvitað mesta fjarstæða, að hægt sé að einangra þetta mál við lögregluvaldið, því að sambandið milli lögregluvaldsins og stjórnarvalda landsins er svo náð, að þar er ómögulegt að greina á milli. Vil ég í því sambandi benda á, að ef stj. teldi rökstuddan grun liggja fyrir um, að stofna ætti til einhverrar viðtækrar landráðastarfsemi eða uppreisnar gegn stjórnarvöldunum, getur þá nokkrum dottið annað í hug en að stj. sneri sér til lögreglunnar og beinlínis fyrirskipaði henni að rannsaka þetta með öllum þeim meðulum og aðferðum, sem hún hefði yfir að ráða? Í því sambandi vil ég minna á, að þegar bifstjóraverkfallið stóð yfir í vetur, þá létu blöð stj. þannig um málið, að með því væri verið að gera uppreisn gegn ríkisvaldinu. Það er enginn vafi, að þessi ummæli þeirra voru höfð um þetta í þeim ákveðna tilgangi að gera sem eðlilegast, að af hálfu stj. yrðu hafðar frammi hinar öflugustu ráðstafanir til að njósna um allt í sambandi við þetta verkfall, og ég efast ekki um, og ég er sannfærður um, að þær simahleranir, sem þá voru fyrirskipaðar, hafa ekki verið fyrirskipaðar öðruvísi en í beinu samráði við stj., og að öllum líkum beint eftir hefnar fyrirskiptum, því að ef hún hefði ekki gert það, þá mætti jafnvel telja, að ef virkilega hefði verið alvara á bak við þessi fátánlegu ummæli stjórnarblaðanna — að hér

væri um uppreisn að ræða —, þá mætti telja, að það hefði verið skylda hennar að hafa nákvæmt eftirlit með því, hvað fram færi í því sambandi. En ef á að vera heimilt að fyrirskipa simanjösnir, hlerun í talsima og allsherjar skreytaskoðun, ef til vill hvenær sem stj. þykist hafa ástæðu til að gruna um einhverja starfsemi, sem beint væri gegn stj., þá er auðsætt, að það hlýtur að leiða til hinnar frekustu misnotkunar á þessari rannsóknaraðferð, og það endar ekki með neinu öðru en því, að hér skapast alveg sama ástand og nú ríkir í hinum römmustu einræðislöndum, þar sem persónufrelsi og yfirleitt lýðfrelsi er gersamlega að vettugi virt. Þetta verður að stöðva. Það verður að stöðva á að ósi í þessu efni. Það má ekki hleypra stjórnarvöldunum inn á þessa braut. Það verður að taka í taumana þegar í byrjun og krefjast þess, að menn gjaldi varhuga við, að nokkur slík misnotkun eigi sér stað um simann.

Til þess að fá allar upplýsingar um það, hver misnotkun kann að hafa átt sér stað, hvað viðtæk hún er og í hvaða tilefni, höfum við sjálfstæðismenn ekki séð aðra leið en að skipa slíka rannsóknarnefnd, sem farið er fram á í þessari till., og ég þykist hafa rökstutt það nokkuð með þessum orðum mínum, að skipun slíkrar n. er nauðsynleg undir þeim kringumstæðum, sem nú eru fyrir hendi, og alveg sjálfsgöð.

**\*Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég skal fara nokkrum orðum um þessa ræðu hv. 3. þm. Reykv., því að þar eru nokkur atriði, sem ég sé ástæðu til að drepa á, þar sem ég get ekki verið honum sammála, eins og ég get yfirleitt ekki verið honum sammála um nauðsyn þessarar till., sem hér liggur fyrir.

Ég vil þá fyrst minnst á það, sem hann sagði í upphafi ræðu sinnar, að hlustun lögreglunnar í þessi simanúmer væri eins og innbrot á næturþeli, en það er nafn, sem andstæðingablöðin hafa valið þessari rannsókn lögreglustjóra. Vitanlega er svona rannsókn, sem lögreglan sér ástæðu til að framkvæma, alltaf framkvæmd að övörum þeim, sem rannsóknin er gerð hjá. Það er t. d. ekki hægt að rjúfa bréfaheglingina án þess að það sé gert að övörum þeim, sem bréfin senda og setja í póst. Hver sá, sem setur bréf í póst, gerir það í því trausti, að lögreglan gruni hann ekki um neitt, sem gefi henni ástæðu til að opna bréfið. Þetta gerir hver og einn borgari. En ef hann liggur undir grun um að hafa með því framið ólöglegt athæfi, þá getur lögreglan kveðið upp úrskurð um, að bréfið skuli tekið og opnað, og sá, sem sendir, veit ekkert um það fyrr en eftir á, að bréfið hefir verið tekið. Alveg nákvæmlega á sama hátt er hægt að fara inn á heimili manns hvenær sem er, þó að það sé í fjarveru þessa manns, sem heima á á þessu heimili, skoða öll þau gögn, sem þar liggja fyrir, lesa bréf frá hverjum sem er, alveg eins þó að þau séu frá saklausum mönnum, sem hafa skrifað um allt önnur málefni en þau, sem verið væri að grennslast eftir. Til alls þessa hefir lögreglan leyfi, og alveg eins getur hún hlustað í síma án þess að gera þeim viðvart, enda næði rannsóknin annars ekki tilgangi sínum. Og það, sem mest

er, það er hægt að koma hverjum borgara á óvart og svipta hann því, sem dýrmætast er, sjálfu frelsinu. Þetta vald er dómurunum fengið í hendur, og hjá því verður ekki komizt, svo að hægt sé að framkvæma nauðsynlegar rannsóknir til þess að vernda þá borgara, sem liggja ekki undir grun gegn þeim, sem drýggja lögbrot, svo að hægt sé að halda uppi lögum og reglum í landinu.

Það er því ekki óeðlilegt, þó að þessar rannsóknir séu framkvæmdar að mönnum óvörum, því að það er nauðsynlegt til þess að þær nái tilgangi sínum. Og ég verð að segja, að ég býst ekki við, að í síma hér í bæ tali menn yfirleitt um öllu meiri leyndarmál en þau, sem ritað er um í bréfum manna á milli. Það munu þvert á móti vera meiri persónuleg launungarmál í bréfum en samtölum, og þó getur lögreglan opnað bréfin, eins og ég sagði áðan. Nákvæmlega er það sama að segja um símskeyti, sem menn senda, og þá vitanlega í því trausti, að þau séu ekki tekin og skoðuð af lögreglunni. Þessi skeyti má taka og skoða af lögreglunni og hefir þráfallega verið gert á undanförunum árum.

Það er alveg rétt hjá hv. þm., eins og ég hefi drepð á áður, að leyndin er ekki síður nauðsynleg fyrir símskeyti, en í því sambandi fór hann inn á skoðun mína, og skal ég ekki sérstaklega fara inn á það, en eitt vil ég bó benda á í þessu máli, sem er satt að segja einkennilegt í okkar löggjöf — og er dálítið viðfangsefni fyrir þá, sem vilja rannsaka, hversu mikil leynd hvílir yfir skeytunum, — að skv. ákvæðum l. nr. 82 frá 1917, sem mest hefir verið deilt um, og í reglugerð nr. 32 frá 1918 er svo ákveðið, að stj. megí láta skoða eða stöðva öll þau loftskeyti, sem að hennar áliti eru skaðleg eða hættuleg fyrir velferð landsins. Þessi ákvæði í reglugerðinni frá 1918 eru ákaflega teygjanleg, eins og ég hefi bent á áður. En það er annað, sem er ennþá einkennilegra við þessi ákvæði, og það er það, að þótt ekki verði talið, að þessi ákvæði nái til símskeyta, og ég hefi aldrei haldið því fram hér á þingi, að mikill hluti af verzlunarskeytum, sem send eru á milli landanna, eru send sem loftskeyti. T. d. á árinu 1928 voru send 12875 loftskeyti milli landa, og mikið af þeim voru náttúrlega verzlunarskeyti, send þegar ritsím-inn var bilaður. Það er sent mikið af loftskeytum til Vestmannaeyja, Flateyjar og Hesteyrar, þegar síminn er bilaður, o. s. frv., og svo höfum við ákvæði, þessi takmarkalaus ákvæði um loftskeyti, sem send hafa verið, svo takmarkalaus, að eftir þeim mætti stj. ganga í skeytin og skoða þau, eins og t. d. í togaramálinu, og það hefir verið fundið að því, að stj. skyldi ekki gera það þegar í stað. Þannig er þessi heimild, ef hún er notuð eins og orð standa til. Hún er þá — og það sést beint á ákvæðum reglugerðarinnar — komin út yfir talsvert mikinn hluta af öðrum skeytum en þessum venjulegu loftskeytum, sem venjulega eru send milli skipa í landhelgi eða milli skipa og lands, af því að loftskeytastöðin er þráfallega notuð, þegar ritsím-inn er bilaður, og þá koma þau undir ákvæði l., sem gilda um skeyti, sem eru send frá loftskeytastöðinni. Og þá er sú spurning, hvort eigi að gilda ann-

að um skeyti, sem send eru í dag gegnum loft-skeytastöðina vegna þess að síminn er bilaður, en þau, sem send eru á morgun í gegnum ritsím-inn, þegar hann er kominn í lag. Þetta er ekki praktískt atriði, því að það hefir aldrei verið ástæða til að skoða þessi skeyti eða athuga, hver þessi heimild kann að vera, en ég bendi á þetta fyrir þá, sem eru að tala um þessa heimild, ef hún skyldi vera eins viðtæk og þeir vilja halda fram, en ekki eins viðtæk og ég hefi viljað skoða hana. Hún er þá komin lengra, þessi heimild, og orðin nokkuð viðtækari en flestir vilja kannske kannast við.

Það hefir vitanlega ekki við nein rök að styðjast og er því bara sagt út í bláinn, að settar hafi verið á stofn almennar njósnir í sambandi við þessi tvö mál. Það var getið um það í dagblöðunum í dag — ég hefi ekki vitað um það fyrr —, að formanni símanotendafélagsins var fyrir fundinn á sunnudaginn boðið af lögreglustjóra að sjá þá úrskurði, sem lögreglustjóri hefir kveðið upp, til þess að hann gæti séð, á hvaða tiltekin númer hefir verið hlustað, og séð, hvort þar hafi verið heitt hlutdrægni við pólitíska andstæðinga, eins og haldið hefir verið fram, jafnvel í þessari hv. d. Þetta hefir formaðurinn ekki þegið, því að lögreglustjóri setti það skilyrði, að hann segði ekki frá því fyrr en úrskurðunum hefði verið áfrýjað, en því skilyrði skildist mér, að hann hefði ekki viljað fullnægja. En það liggur í hlutarins eðli, og ég efast ekki um, að hver hv. þm. í þessari d. skilji það, að það gæti leitt til vandræða, ef dómismrh. færi að fyrirskipa dómurum landsins, hvenær þeir eiga að birta úrskurði í máli, sem er undir rannsókn. Ef dómismrh. færi að gera þetta, þá gæti vel svo farið, þar sem hann getur ekki fylgt með rannsókninni, og ef hann hefði heimild til að gefa svona fyrirskipanir, sem er vafasamt, þá gæti vel svo farið, að þær fyrirskipanir geryðilegðu alla rannsókn í málinu. Þessir úrskurðir verða að sjálfsögðu, eins og aðrir úrskurðir, birtir á sínum tíma. Það koma sennilega innan skamms dómur í þessum málum, og þá ganga úrskurðirnir til hæstaréttar með málunum, sem að sjálfsögðu verður áfrýjað, þar sem þau eru svo viðtæk, og þá verða úrskurðirnir birtir á sínum tíma.

Það er ekkert nema getsakir gagnvart lögreglustjóra, að þetta hafi komizt upp af tilviljun. Ég veit ekki betur en að við rannsókn á þeim mönnum, sem talið var að hefðu selt áfengi og þessari rannsóknaraðferð hafði verið beint gegn, hafi verið sagt, að þeim þýddi ekki að þræta, því að þetta hefði verið athugað í gegnum síma. A. m. k. hefi ég skilið þetta þannig, að þeir menn, sem hlustuðu í gegnum símann, hafi verið leiddir fram sem vitni í málinu. Þess vegna hefir hér ekkert verið dulið, enda ekki ástæða til að dylja neitt, vegna þess að úrskurðirnir hljóta að koma fram við áfrýjun á málunum. Þessir úrskurðir eru alls ekki neitt launungarmál, þegar rannsókninni er lokið og málunum verður áfrýjað. Þeir geta ekki orðið neitt launungarmál, vegna þess að úrskurðirnir og dómarnir eru birtir í tíðindum hæstaréttar, en þeir geta hinsvegar verið það meðan á rannsókninni stendur, því að

það mundi torvelda eða gera ómögulega rannsóknina, ef þeir væru birtir áður en rannsóknin er búin. (ÓTh: Er bílstjóraverkfallið ekki bú-ið?). Ég er fús til að ræða það mál á eftir við hv. þm., ef hann vill. En fyrst hann er að gripa fram í fyrir mér, þá vil ég spyrja hann að því, hvort hann áliti, þegar ástandið var þannig, að jafnvel yfirvöldum landsins var rænt og þau send hingað til bæjarins, að engin ástæða hafi verið fyrir hina lögreglustjórana að grennslast eftir því, sem gert var. Og þegar ástandið er orðið þannig, að farið er að ræna yfirvöldunum, og það jafnvirðulegu yfirvaldi og því, sem hér var um að ræða, þá er sannarlega ástæða til að fylgjast með máluum, þó að jafnvel málsókn falli niður á eftir. Ég vil nú spyrja hv. þm., hvort persónufrelsið sé minna skert, þar sem lögreglu-nni er samkv. l. landsins leyft ekki aðeins að fara inn á heimili manna til rannsókna, heldur einnig að taka menn fasta. En hvers vegna á að takmarka meira rétt lögreglunnar til þess að nota símann en til þess að taka menn fasta? Frelsi borgaranna er vitanlega dýrmætt, enda er einmitt verið að vernda það.

Hv. þm. minntist á, að takmörkin milli ríkisvaldsins og dómvaldsins væru óljós, og þess vegna fælist ekkert öryggi í því að fela dómara-num að skera úr um það, hvenær og fyrir hvaða tegundir lögbrota hlustun skuli leyfð. Það, sem um er deilt, er, hvort minniháttar lögbrot eigi að vera vernduð bak við símaleyndina. Og menn mega vera vissir um, að eigi að vernda lögbrot bak við símann. Þá vilja ýmsir einnig fá vernd á bak við loftskeytin. Eigi þannig að halda nokkurskonar friðhelgi yfir vissum tegundum lögbrota, vex vitanlega upp heill hópur lög-brjóta, sem lifir í því skálkaskjólí, sem með því væri skapað. Og hvers vegna ætti líka síminn að vera skjól fyrir vissa tegund lögbrota? Eða hvers vegna ætti síminn að hafa annan rétt en bréf, heimilin og persónufrelsi manna? — En öryggið í þessum efnum fyrir heimilin, bréfin og persónufrelsið er einmitt í því fölgð, að samkv. stjkskr. er þetta í höndum dómvaldsins. Og það er eina öryggið, sem ljóðfélagið getur búið til. Við skulum segja, að skipaður væri maður með lögreglustjóra, sem ætti að segja til, hvenær skyldi hlusta; þá er það ekki annað en það, að kominn er nýr maður, nýr dómari, sem á að segja til um, hvenær símaleynd skuli rofin. Ber því að sama brunni, að menn verða að treysta einum manni til þess að kveða á um það í hvert sinn. Hér er þess vegna komið fram, að raunverulega er ekki um annað en ræða en það, að verið er að láta í ljós, að lögreglustjóri hafi framkvæmt verk sitt með hlutdrægni, og því sé ekki hægt að treysta honum. En þó settur væri með honum umsjónarmaður eða einskonar yfir-dómari til þess að skera úr um, hvenær mætti opna símann, þá kemur alveg að því sama, að treysta verður einum einstaklingi, og öryggið yrði því sízt meira en hjá dómara-num, sem á að vera hlutlausastur allra og vernda á þann hátt öryggi réttvísinnar. Ég hefi heldur aldrei heyrt fyrr en nú í þessum umr., að lögreglustjór-inn í Rvík væri pólitísk persóna, sem menn gætu ekki treyst til að kveða upp hlutlausan dóm.

Alpt. 1936. D. (50. löggjafarþing).

Hér hefir verið óskað eftir, að sett væri upp einskonar rannsóknarnefnd til þess að athuga rökin fyrir úrskurði lögreglustjórans. En ég skal benda á, að slíka n. getur aðeins komið til greina að skipa, ef um yfirsjórnir er að ræða hjá ein-staklingum eða fyrirtækjum, sem heyra undir framkvæmdavaldið, t. d. misfellar í embættis-rekstri o. fl. Þá getur verið eðlilegt að skipa rannsóknarnefnd þá, sem stjkskr. ræðir um í 34. gr. En hér er að ræða um athöfn, sem dóm-svaldið sjálft hefir gert. Og þar sem fyrir liggja þau rök, sem úrskurðurinn er reistur á, ber að láta hann ganga til hæstaréttar, því hann er það eina vald, sem rétt hefir til þess að dæma um, hvort úrskurðurinn er réttur eða ekki. Þessa úr-skurðar verður krafizt af sækjanda og verjanda málsins, sem fá aðgang að öllum skjölum, er það snerta, og síðan verður af æðri dómi, hæsta-rétti, kveðinn upp dómur um það, hvort undir-dómurinn hafi verið réttur. Það er sú eina rannsóknarnefnd, sem getur athugað og dæmt um, hvort undirdómurinn sé réttur. Við skulum setja svo, að n. yrði skipuð til þess að athuga úrskurðinn, og að hún gæfi út álit um, að hann væri ekki á rökum reistur. En hvaða þýðingu hefði það, þar sem hún hefir ekkert vald til þess að fella úrskurðinn úr gildi? Og álit þeirrar n. mundi ekkert hafa að segja, þegar hæstirétt-ur tekur ákvörðun um, hvort úrskurðurinn sé á rökum reistur eða ekki. Þess vegna er það al-veg fráleitt um mál, sem algerlega heyrrir undir dóm-svaldið og fer fyrir æðri dóm, þar sem sækjandi og verjandi hafa aðgang að öllum skjölum, að setja aðra rannsókn á þau verk. Lögregluvaldið er sú hlutlausasta rannsókn, sem hægt er að fá á málinu, og þess vegna er dóm-svaldinu bezt treystandi til að skera hlutlaust úr, enda vill svo vel til, að þetta mál gengur til hæstaréttar.

Ef þingið kveður upp úrskurð í þessu máli, er það, með því að draga undir sig dóm-svaldið, að teygja sig inn á svið, sem því heyrir ekki til og er því alveg óviðkomandi. — Ég held, að ég hafi þá minnt á flest atriði úr ræðu hv. 3. þm. Reykv., sem þörf er að svara.

\*Ólafur Thors: Ég hefi ekki ástæðu til að vera margorður, þar sem búið er að ræða málið allmikið og því ekki að vænta nýrra upplýsinga.

Ræða sú, sem hæstv. forsrh. flutti, átti að því leyti sammerkt við aðrar ræður hans, að hún var að langmestu leyti fyrir utan efnid. shr. Tima-græin eftir hann, sem ég las fyrir nokkrum dög-um. Ég kallaði fram í ræðu hæstv. ráðh. og spurði, hvernig á því stæði, að ekki væri hægt að birta úrskurðinn, sem felldur var í bílstjóra-verkfallinu. Hæstv. ráðh. var áður búinn að segja, að slíka úrskurði mætti ekki birta fyrr en víst þætti, að það truflaði ekki málið, en að þá mætti birta. Þegar öruggt þætti, að það ylli engri trufl-un á málinu.

Hæstv. ráðh. þóttist atla að svara, en féll svo út úr rullunni og skaut sér undan því og sagðist skyldi svara mér síðar. En ég óska að ræða mál-ið hér. Og hvers vegna skýtur hæstv. ráðh. sér undan því að gefa skýr svör, úr því að hann hefir játað, að úrskurðinn megi birta, þegar mál

sé útkljáð. Annars var allt tal hæstv. ráðh. um nauðsyn þess að hlera í síma og rétt lögreglunnar hinsvegar til þess að skoða bréf og gera húsrannsóknir alveg út í hött. Það væri nákvæmlega sama nauðsyn eftir þessum krókótta hugsanaferli hæstv. ráðh. að skoða öll bréf, því í einhverju þeirra gæti þó verið ábending um glæpsamlegt athæfi. Svona rökstuðningur hæfir dálkum Timans og getur dugað fyrir þá, sem þangað sækja andlega næringu, en að bera hann fram hér á Alþingi er ekki til annars en athlægis. En það álógeðslegasta í málinu — og sýnir um leið þá sektartilfinningu, sem skín út úr hverju orði hæstv. ráðh., — er það, hvernig hann notar lögreglustjóran sem skjöld fyrir sig, en þó veit hver maður, að allt, sem hann hefir gert, hefir hann framkvæmt eftir beinni skipun hæstv. ráðh. Þess vegna er það litilmennska fram úr hófi, sem lýsir sér í því, að hann skuli alltaf þurfa að bregða fyrir sig lögreglustjóranum og skriða á bak við hann, en þora ekki að gangast við sínum eigin verkum. (Forsrh.: Vill hv. þm. endurtaka þessi ummæli utan þings?). Já, fyrst hæstv. ráðh. sýnir d. þann heiður að sýna sig hér innan dyra, þá skal ég lofa honum því að endurtaka þau utan þings. Og ég skora á hæstv. ráðh. að stefna mér fyrir þau og vita, hvort hann getur fengið mig ranglega dæmdan. Annars er gaman að bera saman þann skilning, sem hæstv. ráðh. hefir nú á almætti lögreglustjórans, við framkomu lögreglustjórans, sem skildi við lögregluna alblóðuga á vígvellinum 9. nóv.

Þáttill. sú, sem liggur hér fyrir, er borin fram af okkur sjálfstæðismönnum vegna þess, að okkur var synjað alls réttlætis, þó við hvað eftir annað höfum borið fram um það rökstudda ósk, bæði við hæstv. dómsmrh. og hæstv. atvmrh. og einnig við póst- og símamálastjóra, að fá fullkomnar upplýsingar í málinu. Við höfum því með þáttill. leitað til Alþingis sem síðasta athvarfs til þess að fá okkar skýlausa rétt.

Ég vil svo með örfáum orðum rifja upp gang málsins hér á Alþingi.

Fyrir tíu dögum var flutt hér inn á Alþingi fyrirspurn um símanjósni, og var strax fyrsta daginn viðurkennt af málsvörum þessa hneykslis, að aldrei megi hlusta nema fyrir liggi rökstuddur grunur um, að afbrot hafi verið framið eða eigi að fremja, og aldrei nema í viss númer samkv. úrskurði lögreglustjóra í hvert sinn. Ég vil endurtaka það, að þetta afbrot, að selja áfengi eftir kl. 12 á laugardögum, þegar hæstv. ráðh. er hætture söluinni, er ekki svo stórt hneykslismál í meðvitund þjóðarinnar, að það réttlæti óvenjulegar ráðstafanir. Í öðru lagi slæ ég því föstu, að þetta hefði verið hægt að upplýsa á þess að brjóta helgi símans, þ. e. a. s. að stóru vinsalarnir hafi þrífzt undir hendi lögreglunnar, sem til þess að upplýsa það hefði ekki þurft annað en biðja einhvern af vikapiltum sínum að fylgja leynisölunum heim til sín, þegar þeir kl. 12 á laugardögum koma í áfengisverzlunina til þess að sækja birgðir, sem þeir svo selja fyrir hæstv. ráðh. og ríkissjóð fram til mánudags, að aftur er opnað. Og þetta hefði verið gert, ef ekki hefði átt að koma fram hefnd á einni stétt

þjóðfélagsins. — Í þriðja lagi skal ég benda á, að hv. 8. landsk. hefir sannað undir umr. í d., að það er útilokað, að nokkur dómari þori að dæma mann fyrir áfengissölu, þó áfengi hafi verið pantað í síma. Þá er samt eftir að sanna, að maðurinn hafi verið sá sami og hann sagðist vera, og að áfenginu hafi verið komið til hans. Ég get t. d. vel húzt við, að hæstv. ráðh. panti nokkrar flöskur undir mínu nafni, og það er þess vegna engin sönnun til önnur en eigin játning.

Þannig eru nógar sannanir til fyrir því, að málið ber þannig að að því er njósnirnar áhrærir, að í fyrsta lagi er afbrotið ekki þess eðlis, að það veiti rétt til að rjúfa friðhelgi símans, í öðru lagi var hægt að sanna brotið án þess, og í þriðja lagi er ekki hægt að sanna það með slíkum símanjósnum. Ég mæli því ekki um of, þó ég segi, að það liggi á því grunur, og það sterkur grunur, að njósnirnar hafi verið gerðar í öðrum tilgangi en upp er gefinn.

Ef spurt væri, hver önnur rök styðji þann grun, vil ég leiða athygli að því, að fyrst þegar málið var hér rætt, vissi ríkisstj., að við ætluðum að krefja hana sagna, en hún vissi ekki um nema annað málið og bjó sig því undir að leiða að því líkur, að ekki hefði verið njósnað nema í það eina skipti. Og hvert sneri þá hæstv. ríkisstj. sér? Auðvitað til þess manns, sem að réttu lagi á að vera trúnaðarmaður símanotenda og hefir gert til þess kröfu, að þannig væri á hann litið. — Í bréfi landssímastjóra með upplýsingunum um símanjósniar 11.—21. apríl er talað um þær sem algert nýmáli, þ. e. a. s., að það hefði verið í fyrsta skipti sem þær hefðu farið fram. Þá spurði hv. 5. þm. Reykv. um, hvort það væri víst, að ekki hefði verið njósnað í sambandi við hlustjóraverkfallið. Hæstv. forsrh. færðist undan að svara, en hæstv. atvmrh. spratt upp og bjóst til að svara, og vil ég fullyrða, að hæstv. atvmrh. lætur ekki vel að ljúga, a. m. k. ekki óviðbúnum, enda játaði hann, að svo hefði verið gert. Og það merkilega skeði þennan dag á Alþingi, að jafnframt því, að hæstv. ráðh. les upp bréf frá símamálastjóra, þar sem sagt er, að hlustun hafi aldrei farið fram fyrr en í apríl, þá viðurkennir hæstv. ráðh. í sömu ræðu, að njósnað hafi verið um áramót. Ég býst nú við, að allir sanngjarnir menn viðurkenni, að sjálfstæðismenn hafi á öllum sviðum fulla ástæðu til að gruna hæstv. ríkisstj. og að þeir muni óhikað samsinna, að þetta sé svo hneykslanlegt athæfi, að það gefi okkur ástæðu til að telja, að það sé farið að færast nokkuð nærri því, að grunurinn snúist upp í sterkar líkur. Ef spurt væri, hvort nokkuð fleira styddi þennan grun, þá má benda á, að símanjósniar fóru ekki eingöngu fram innan lögreglunnar, heldur var fenginn til þess að hlusta einn af starfsmönnum símans, og ekki einu sinni bæjarsímans, heldur var hann sóttur til landssímans. Þessi maður heitir Guðmundur Pétursson og er á allra vitorði, að hann var settur að símanum samkv. fyrir mælum Jónasar Jónssonar, og hefir leikið grunur á, að hann ynni ýms óþrifaverk við símann. Og einmitt það, að slíkur maður er sóttur, herðir enn líkunar, svo að þær fara að nálgast sannanir. Ég leyfi mér því,

þegar öll rök koma saman, þegar það er sannað að hlustanirnar, sem nú hafa farið fram, gátu ekki upplýst þau afbrot, sem þær áttu að upplýsa, en hægt var að upplýsa öðruvísi, þegar það er augljóst, að það átti að nota helzta trúnaðarmann símanotenda til þess að hlíma yfir með fjölda afbrota, og þegar þar við bætist, að sá, sem notaður er til þess að hlusta, er einmitt sá maður, sem þvingstur grunur hvílir á um að sé ljósnari, þá hika ég ekki við að fullyrða, að hér sé um alvarlega og ósvífna notkun símans að ræða, og nálgast jafnvel fulla vissu. Og þegar þess er gætt, að borgararnir kaupa afnot þessa tækis af sjálfu ríkisvaldinu í þeirri fullu vissu. að það, sem þeir mæla í símann, sé innan fjöggra veggja, þá er hér um svo fullkomið hneyksli að ræða og svo óviðunandi í lýðfrjálsu landi, að Alþingi verður að kynna sér öll gögn málsins.

Nú hefir verið að frumkvæði Sjálfstfl. skorað á landssímastjóra að birta þau númer, sem hér um ræðir. Ég hefi leyft mér að beina sömu áskorunum til hæstv. dómsmrh. Hv. 6. þm. Reykv., sem er í yfirstjórn símamálanna, hefir beint sömu áskorun til landssímastjóra og hæstv. atvnrh., en öllum þessum tilmælum okkar hefir verið synjað. Grunur sá, sem hér er á ferðinni, studdur af jafnstærkum líkum og ég hefi leitt rök að, getur ekki aðeins orðið þessari stofnun að fjárhagslegu falli, heldur er það alveg óþolandi tilhugsun, að að ástæðulausu sé persónufrelsi borgaranna og sá réttur, sem hverjum þegni er dýrmætastur og helgastur, svo fótum troðinn sem hér er gert. Ef hér er ekki um hreint og beint skipulagsbundnar njósnir að ræða í pólitískum tilgangi eða til þess að geta kynnt sér einkalíf manna og allt, sem þeim er helgast, þá tel ég, að stj. geri það réttast að ganga inn á þá till., sem hér liggur fyrir. Hæstv. stj. verður aldrei felld undan sök í þessu máli, losnar aldrei undan þeim sterka grun, sem hvílir á henni um skipulagsbundna njósnarstarfsemi á hendur andstæðingunum, ef hún synjar Sjálfstfl. um að fá að kynna sér málið. Hæstv. forsrh. má ekki gera sig sekan í svo sljóum hugsunarhátti. — (Forsrh.: Ég held, að þetta beri nú vott um sljóan hugsunarhátt hjá hv. þm.) Það er nú svo um hvert skeyti, að það þarf bæði góðan sendara og góðan móttakara, og ef móttakarinn er ónýtur, þá er ekki víst, að það komist rétt til skila, þó að sendarinn sé góður. Hæstv. forsrh. má ekki gera sig sekan um svo sljóan hugsunarhátt, að halda, að hann geti daufheyrzt við þessum réttmætu kröfum, þó að málin eigi að fara til æðra dóms, eins og hann segir, og á þar sennilega við vinsölumálin. Við viljum fá að vita, hvað viðtækt þetta mál er allt frá rótum. Annars fáum við aldrei að vita annað en það, sem hæstv. forsrh. þóknast að gera heyrinkunnugt. Það getur vel verið, að hann geti svarað sér á einhverjum bílstjórum fyrir að hafa selt brennivinspela — honum eða einhverjum öðrum, en ljóðin heimtar að vita, hvaða rökstuddur grunur hefir verið á hendur þeim mönnum, sem hlustað hefir verið á, fyrst og fremst í bílstjóraverkfallinu. Hún vill líka fá að vita, hvort þessar njósnir hafa verið hversdagsiðja hjá hæstv. stj.

Ég hefi nú með fáum orðum frá mínu sjónar-

miði gert, kannske ekki nægilega, en þó að því leyti fullnægjandi grein fyrir mínu máli, að það er ekki hægt að vefengja rétt okkar sjálfstæðismanna til að fá þessa rannsókn, sem hér er farið fram á. Hæstv. stj. verður að gera sér það ljóst, að það er ekki heppilegt, hvorki fyrir hana né stjórnmalalífið í landinu, að þegar stærsti flokkur þjóðarinnar ber fram till. í slíku máli sem þessu, þá leyfi stj. sér að virða þá till. alveg að vettugi. Hæstv. stj. ætti að láta það verða sér nokkurn leiðarvísi, að hvar sem hún skyggnist inn í sínar eigin herbúðir, þá skín þar í þennan sama vilja, að fá rannsókn á þessum njósnum eins og við sjálfstæðismenn krefjumst hér. Leyfi ég mér þar að minna á till., sem samþ. var á sunnudaginn, þar sem mættir voru 1500—2000 manns. Þessi till. var borin fram af stj. símanotendafélagsins, en í henni er m. a. þekkt framsóknarkona og þekktur jafnaðarmaður. Þessi till. fordæmdi gersamlega það athæfi, sem fram hefir farið, og mótmælti kröftuglega, að slíkt mætti eiga sér stað.

Ég hygg, að þessi staðreynd, að samherjar hæstv. stj. hafa flutt þessa till., megi benda hæstv. stj. á, að bak við kröfuna um, að skjölin verði lögð á borðið, stendur ekki eingöngu Sjálfstfl., heldur flestir heiðarlegir og viti bornir menn í stjórnarflokkunum. Ég skora því á hæstv. stj. að verða við þessari kröfu og vil minna á, að því eru nokkur takmörk sett, hvað lengi má þreyta þolinmæði borgara landsins.

\*Stefán Jóh. Stefánsson: Ég mun með nokkrum orðum aðeins minnst á þá þáttill., sem hér liggur fyrir. Hinsvegar mun ég ekki, jafnvel þó að nokkur ástæða væri til, fara út í hið svokallaða hlerunarmál í síma, sem mikið hefir verið rætt undanfarna daga, bæði hér á þingi og eins í blöðum í bænum, jafnvel þó að ástæða hefði verið til út af því, að einstakir menn hafa verið bornir svo miklum brigzlum og áðöskunum, að það er vægast sagt alveg óviðeigandi. Á ég þar sérstaklega við þau mjög svo óviðeigandi brigzlyrði, sem borin hafa verið á lögreglustjóra og einn af starfsmönnum landssímans, Guðmund Pétursson. Ég mun þó ekki fara út í það atriði, því að það hefir verið rætt talsvert hér áður.

Það, sem farið er fram á í þessari þáttill., er að skipa n. eftir 34. gr. stj.skr. Þessi n. á að rannsaka, að hversu miklu leyti og í hvaða augnamiði simaleyndin hefir verið rofin og að hverra tilhlutun.

Nú hefir verið upplýst af hæstv. stj., að engin hlerun eða hlustun í síma hafi átt sér stað öðruvísi en að undangengnum dómsúrskurði frá þeim dómara, sem hefir með þau mál að gera hér í Rvík., en það er lögreglustjóri, þó að því hafi verið haldið fram nú síðast í ræðu hv. þm. G.-K. og einnig af flokksmönnum hans, að þessar njósnir, sem þeir svo kalla, hafi verið mjög viðtækar og langt fyrir utan ramma þeirra úrskurða, sem gefnir hafa verið út í þessum málum. Þessar dýlgjur eru einnig aðdróttanir gegn hreinni og beinni yfirlýsingu, sem komið hefir fram um þetta atriði bæði frá hæstv. stj. og þeim manni, sem að sjálfstöðu getur bezt um það dæmt, hversu mikið hefir verið hlustað í

simann, en það er landssímastjóri. Ég mun ekki frekar fara inn á þær aðdróttanir, en þær eru þess eðlis, að fyrir þeim eru engin rök færð eða neitt, sem nefnzt gæti því nafni, enda eiga þær ekki við neitt að styðjast.

Málið liggur þannig fyrir, eftir því sem upplýst hefir verið hér á þingi, að lögreglustjórinn í Rvík hefir í tveimur tilfellum úrskurðað, að hlusta skyldi í tiltekin númer, sem koma fram í úrskurðum hans. Það er engum vafa bundið, að lögreglustjórar hafa heimild til samkv. gildandi landslögum að kveða upp slíka úrskurði. Jafnvel þó að lögreglustjóri hafi ekki næga ástæðu til að kveða úrskurðina upp, þá er hann ekki þar með að fara út fyrir sitt valdsvið, heldur hefir honum skjóplazt í sinni dómgæzlu, þegar meta átti, hvort nægar ástæður voru til að kveða upp slíka úrskurði. (SK: Hvar er lagastafur fyrir þessu?). Það hefir verið bent á, að það sé viðtekin regla í öllum löndum, að dómari má kveða upp úrskurði um, að fara megi inn á einkalíf manna til þess að upplýsa glæpsamlegt athæfi. Það er heimilt að gera húsrannsókn hjá mönnum, rannsaka bréf þeirra og annað, sem dómari telur, að geti upplýst það mál, sem rannsaka á. Um þetta getur engin deila staðið milli þeirra manna, sem hafa eitthvert vit á lögfræði. (SK: Þetta er ósatt). Mig varðar lítið um, hvað hv. 6. þm. Reykv. segir um þetta. Hann getur gefið sig út sem sérstakan fræðimann á sviði útgerðar og fiskimála. En þó að kunnátta hans sé ekki mikil á útgerðarmálum, þá má ég þó fullyrða, að hún er enn minni á þeim málum, sem ég er hér að ræða.

Þannig liggja þá málin fyrir. Úrskurðirnir hafa verið kveðnir upp af dómáranum. Spurningin er þá þessi: Hefir þessum dómara skjóplazt í úrskurðum sínum? Og hver á að dæma um það? Er það Alþingi eða einhver n. kjörin af hálfu Alþingis? Nei. Stjórnarskráin hefir sjálf ákveðin fyrirmæli um, hver dæma skuli um það. Það er æðri dómstóll, ef hann er til yfir undirdómurum. Annars er það æðsti dómur, sem í hverju landi á að gefa endanlegan úrskurð um það í þessu máli eins og öðrum. (TT: Þetta er bara þvæla). Ég held, að hv. þm. Snæf. sé smitaður af hv. 6. þm. Reykv., af því að hann situr svo nærri honum, og skilji þess vegna ekki það, sem hér er verið að tala um.

Nú er farið fram á í þessari þáttill. að skipa rannsóknarnefnd eftir 34. gr. stjkskr. Hvað á hún þá að athuga? Hún á að athuga gerðir dómárans í Rvík. M. ö. o., það á að skipa n., sem er framkvæmdalegs eðlis, til þess að rannsaka gerðir lögskipaðs dómstóls í Rvík. Þetta nær engri átt. Tilgangur 34. gr. stjkskr. er alls ekki sá og hefir aldrei verið, að skipa skuli n. á Alþingi, og þar með er það pólitísk n., því að fyrst og fremst eiga þar sæti þeir menn, sem skipa sér í ákveðna flokka, og eftir 34. gr. stjkskr. eiga aðeins alþm. að eiga sæti í slíkri n., og svo á hún að rannsaka gerðir dómstólanna í Rvík. Hér er farið inn á nýja og háskalega braut, ef framkvæmdarvaldið á að vera að fyrirskipa á þennan hátt að rannsaka gerðir dómvaldsins. Í 55. gr. stjkskr. stendur: „Dómendur skera úr öllum ágreiningi um embættistakmörk yfirvalda.“ Og

það er enginn vafi, að í þeim störfum, sem lögreglustjóri framkvæmdi, þegar hann kvað upp þessa úrskurði, þá var hann að framkvæma það sem embættismaður og dómari í Rvík. Ef hann hefir farið út fyrir valdsvið sitt, þá er það dómstólanna, en ekki Alþingis að dæma um það. Hæstv. forsrh. upplýsti greinilega í sinni ræðu, að til þess eru dómstólarnir, að þeir skeri úr ágreiningi, sem ris upp, bæði milli einstaklinga og eins milli einstaklinga og þess opinbera. Þess vegna getur það engin rök átt sér, að Alþingi skipi rannsóknarnefnd til þess að dæma um þetta atriði. Hitt hefði Alþingi getað gert, krafizt þess, að lögreglustjórinn í Rvík væri settur af. Það er heimilt, þar sem hann fer með umboðsvald og er því afsetjanlegur eins og aðrir dómáran, sem hafa á hendi dómárástörf og framkvæmdarvald. Það hefði einnig verið hægt að gera kröfu um, að landssímastjóri yrði settur af, og það hefði verið hægt að krefjast þess að setja fleiri menn af, en að því búnu hefði þurft að skipa rannsókn á hendur þessum mönnum. En sú rannsókn hefði ekki átt að framkvæmast af pólitískri n. alþm., heldur af dómstólum landsins, og þeir kvæðu svo upp úrskurð um, hvort þessir embættismenn hefðu gert nokkuð, sem gerði það að verkum, að hægt hefði verið að setja þá af embætti fyrir þær sakir, og þessir menn hefðu getað gert kröfu um, að dómstólarnir dæmdu um það, með því að fara í mál við ríkið, með því að krefjast bóta fyrir frávikninguna og launa fyrir að þeim hafi verið víkið frá án lögfullra ástæðna.

Ég held því, að þessi þáttill. sé byggð í misskilningi hv. flm., þeim misskilningi, að það sé hægt eftir 34. gr. stjkskr. að setja rannsóknarnefnd yfir dómstólana í landinu. Til þess hefir aldrei verið ætlað með 34. gr. stjkskr., og hún hefir aldrei verið notuð þannig, svo að ég viti til. Þess vegna eiga sjálfstæðismenn að fara inn á einhverja aðra leið, ef þeir vilja koma fram einhverri ábyrgð á hendur þessum mönnum, en þessa leið. Hún er ófær og þar að auki er hættulegt að fara inn á hana, eins og ég hef sýnt fram á.

Ég geri ráð fyrir, að síðar í umr. komi fram ákveðin till. um það, hvað eigi að gera við þessa till., hvort hún verður felld eða henni vísað frá með rökst. dagskrá, og verður þá frekari grein fyrir því gerð.

\*Pétur Halldórsson: Herra forseti! Ég get ekki látið hjá líða að láta í ljós undrun mína yfir því, að nú á þessum fundartíma, þar sem hv. þm. var vitanlegt, að þetta mál yrði rétt, skuli sitja hér í d. aðeins andstæðingar hæstv. stj. Ég veit ekki, hvernig maður skýrir þetta, hvort stjórnarlíðið vill sýna fyrirlitningu sína á þessu máli, sem hér er til umr., og þess fánýti, eða að þeirra fjarvera sé vegna þess, að þeir séu sammála þeim, sem flytja till., um að hér sé nauðsynjamál á ferðinni, og það jafnvel svo, að þeir geti ekki heyrt hæstv. ráðh. standa fyrir svörum í þessu máli. Þetta er undarlegt og þetta er óskiljanlegt, ef annaðhvort af þessu tvennu er ekki ástæðan. Og ég vil segja, að það er óviðurkvæmilegt og óverjandi, þar sem hér er mál, sem áreiðanlega a. m. k. íbúar Rvíkur og væntanlega Hafnar-

fjarðar líka eru ákaflega áhugasamir um, hvernig fara muni hér á þingi, og hvaða ráðstafanir muni verða gerðar til lagfæringar á því, sem farið hefur aflaga á sviði símans. — Ég skal svo ekki hafa þennan formála lengri, en hver, sem lítur yfir hv. þm., getur sannfært sig um, að það er undarlegt, hvernig d. er skipað. Stjórnarliðið hefur ekki sézt síðan kl. 5, þegar málið var tekið til umr. Og nú nýlega hafa mörgum sinnum verið tekin fyrir mál að mér fjarverandi, sem hæstv. forseti vissi þó, að ég kaus að taka til máls í, þó að það sé mjög sjaldgæft, að ég sé fjarverandi hér í þessari hv. deild, en þeir taka sér meiri friðindi stjórnarliðar en það, eins og reyndar oftast, að láta sjálfstæðismenn ekki taka til máls.

Mér þykir iskyggilegt hjá hæstv. forsrh., að mér skildist hann sem stjórnarherra ganga út frá því sem meginreglu, að allir borgarar séu glæpamenn, og því sé eðlilegt, að yfir höfði þeirra hangi þetta vald, að það megi hnýsast í bréf þeirra, síma og símskeyti og yfirleitt koma að þeim övörum, hvernig sem högum þeirra er hátt, að, og ríkisvaldið hafi stöðugar njósnir og eftirlit með borgurum landsins til þess, eins og hæstv. ráðh. orðaði það, að vernda þá borgara landsins, sem liggja ekki undir grun fyrir lögbrót, svo að það er þá líklega einhver lítill hluti borgaranna, sem liggur ekki undir grun.

Ég þekki og veit, að þessi stefna er til, en fyrst og fremst í harðstjórnarlöndum. Þar á hún heima, og þar ber mikið á, að alltaf sé verið að búast við, að eitthvað sé gert, sem stjórnarvöldunum kemur illa, og þess vegna alltaf haft eftirlit með þeim, sem ekki fylgja stj., og beitt öllum brögðum til að safna eldsglæðum yfir höfuð þeirra, sem kemur einn góðan veðurdag fram. Þessi starfsemi er rekin með miklum krafti og skipulagi, til þess að geta rekið það í nefið á þeim einn góðan veðurdag, að það sé nú fleira vitað um þeirra líf en þeir vilji láta koma opinberlega fram.

Við Íslendingar eigum að mótmæla þessu. Hér á landi á að stjórna með það fyrir augum, að yfirleitt séu borgararnir löghlýðnir og það beri að umgangast þá sem frjálsa menn, en ekki ein- og þeir væru allir börn eða fábjárnar, eða afbrotamenn og stjórnarvöldunum sé falið fyrst og fremst að líta eftir þessum lýð. Það á ekki að stjórna þannig, að höfð séu afskipti af öllum þeirra málum og þeir aldrei látnir afskiptalausir í neinu. Það iskyggilega við stjórnarfar síðustu ára er þetta, að það ber alltaf meira og meira á því, að embættismannavaldið er að taka sér í hendur umráð yfir öllum högum borgaranna, fjárhagslífi og atvinnulífi, og líka í framferði þeirra og síðferði og yfirleitt hverju sem er í þeirra einkalífi. Þetta getur gengið of langt, og það er iskyggilegt að heyra hæstv. forsrh. vera að breiða sig út yfir það, að hér sé ekki meira aðgert en svo, að menn megi vera ánægðir, þar sem ríkisvaldið hafi leyfi til að fara inn á heimili manna og skoða þar hvern kopp og kirnu, fara á pósthúsið og rífa upp bréf þeirra til að leita að ásökunum og meintum grun um afbrot. Menn megi vera ánægðir, meðan ekki sé gengið lengra í þessa átt en orðið er. Þetta er rauð stjórnarstefna, sem við verðum að kveða niður.

Hvað snertir þessa till., sem hér liggur fyrir, finnst mér, að hæstv. forsrh. og hv. 1. landsk. fari ákaflega mikið villir vegar í umr. Við fyrri umr. um þetta mál setti ég fram þá ósk, að til þess að fram kæmi æðsti dómur um þessa úrskurði, þá yrði þeim áfrýjað til hæstaréttar, og fá þannig úr því skorið, hvort þeir stæðust og yrðu þar taldir réttmætir. Þessu var þá tekið ákaflega fjarri. En nú virðist hæstv. forsrh. hafa gripið til þess, eins og síðasta hálmstrás, að nú sé búið að áfrýja þessum úrskurðum til hæstaréttar, og það megi þess vegna allir vel við una. Því það komi ljóst fram á sínum tíma, hvort þeir hafi verið réttmætir eða ekki. — Þetta er gott, svo langt sem það nær, og var sjálfsagt af ríkisstj. að gera það, úr því að landssimastjóri gerði það ekki strax, eins og hann átti að gera. Að svo miklu leyti sem dóms er þörf um þetta atriði, þá er gott og sjálfsagt, að þetta sé gert.

En þetta er ekki nema ein hlið málsins. Það er sú hliðin, sem snýr að ríkisstj. og öllum dómurum þessa lands. Það þurfa allir dómárar að vita, hvort slíkir úrskurðir þeirra fá staðizt eða ekki. En þó verður þetta á engan hátt tæmandi. Þótt hæstiréttur felli dóm um þessa úrskurði, þá segir það ekkert um það, hvort framvegis megi hlera í síma í sambandi við eitt eða annað, sem fyrir kann að koma. Það getur komið í ljós, að það megi hlera — eða að ekki megi hlera —, þegar grunur sé um brot gegn áfengislöggjöf-inni. Það kann líka að koma í ljós um þá hlerun, sem var í sambandi við bílaverkfallið, að hún hafi verið heimil — eða ekki heimil — í því tilfelli. En meira fæst ekki upp úr þessu. Hæstiréttur heldur sér vitanlega við þau skjöl, sem fyrir liggja í þessu máli.

Hinsvegar vita allir hv. þdm. það, að þetta mál, sem hér liggur fyrir, er miklu stærra en þetta. Öryggi símanotendanna bæði hér í Rvík og í Hafnarfirði og öryggi ritsímanotenda er alls ekki tryggt með þessu, og allir vita, að hér í bæ leikur sterkur grunur á því, að miklu meira sé gert af því af hálfu ríkisvaldsins heldur en hér er fram komið að hlera í símann. Það er almennt álitid, að síminn sé svo ótrúlega misnotaður af stjórnarvöldunum, að það mundi vekja hina mestu undrun og óþeit, ef ljóst yrði, — að þar sé beinlínis rekin pólitísk njósnarstarfsemi með því að hlera á það, sem andstæðingar stj. tala í síma.

Það hvílir líka sterkur grunur á því, að öll símskeyti séu undir skoðun, og margir segja, að full vissa sé fyrir því, að öll skeyti héðan til útlanda og frá útlöndum hingað séu undir skoðun að tilhlutun ríkisstj., án þess að úrskurður liggi fyrir um líkt af hálfu lögregluvaldsins, heldur sé þetta almenn njósnarstarfsemi, og mörg atriði, sem einstakir menn hafa tekið eftir, benda til þess, að svona sé —, og það er víst, að yfirstjórn símamálanna misbeitir valdi sínu.

Hingað berast stundum fregnir um það, að skeyta- og ritskoðun sé viðhöfð í einu eða öðru landi, og er það helzt þegar uppreist er hafin eða virðist vera fyrir dyrum, og er þá gert til þess að ekki fréttist um hið raunverulega ástand, eða þá að einræðisstjórnir — harðstjórnir — grípa til slíkra ráða, til þess að ekki fréttist um of-

heldisverk þeirra og þrælatök. — En hér er ekki um neitt uppreisnarástand að ræða og engin þörf á slíkum varúðarráðstöfunum. Enda er hinn almenni grunur sá, að þessar hleranir og skeyta-skóðanir séu framkvæmdar til þess að skyggja inn í privatlíf manna og reyna á þann lævislega hátt að fá vitneskju um eitthvað, sem síðar meir væri hægt að reka í nefið á stjórnarandstæðingunum, er gæti komið þeim óþægilega. Þetta er óþolandi ástand og full ástæða til að krefjast rannsóknar á því, hvort þessi almenni grunur er réttur. Og það er full þörf á því fyrir þingið, að þetta mál sé rannsakað út í æsar, til þess þá, ef engin löggjöf er til um þetta efni, að geta sett löggjöf um það, hvað skuli heimilt og hvað óheimilt.

Því fer fjarri, að það fullnægi simanotendum í bráð eða lengd, til þess að þessi grunur falli niður, að úrskurðum lögreglustjóra í þessum tveimur tilfellum sé áfrýjað til hæstaréttar.

Hæstv. ríkisstj. ætti að vera það ljúft, að þannig fari með þetta mál, að þessi stofnun gæti orðið eins örugg og notið eins mikils trausts eins og áður.

Það er vitanlega fjarstæða ein, og líka gert til þess að villa sýn, þegar þeir hæstv. forsrh. og hv. 1. landsk. láta svo sem hér sé um að ræða dómstól yfir lögreglustjóra Rvíkur. Þetta er rannsóknarnefnd, en enginn dómstóll, og á að rannsaka, hvað gert hefir verið. (StJSt: Hvað á hún að rannsaka?). Ef hv. 1. landsk. er það ekki ljóst ennþá, hvað á að rannsaka, þá er eins og hann hafi ekki verið hér í hv. d. Nú hefir hann verið valinn til að gangast hér við faðerni að þeirri rökst. dagskrá, sem hér kom fram. Kannske það hafi verið gert vegna þess, að hann hafi ekki hlustað á undanfarandi umr. um málið.

Ég tel ekki þörf á því að biðja um leyfi til að lesa till., en á orðalagi hennar er hægt að sjá, að hér er ekki um dómstól að ræða, heldur er farið fram á það, að skipuð sé nefnd til þess að gera grein fyrir því, að hve miklu leyti simaleyndin hefir verið rofin og í hverju augnamiði og að hverra tilhlutun; og til þess að komast að þessu hefir n. heimild til að yfirheyra og fá skýrslur frá hlutaðeigandi starfsmönnum. — Nei, nefndinni er ekki ætlað að leggja neinn dóm á lögmæti úrskurðanna, — eingöngu að rannsaka þetta.

Það er rétt, sem hv. þm. hefir bent á, að lögmæti úrskurða lögreglustjóra verður að ákveðast af hæstarétti, en ekki af þingnefndum, og úr því að stj. ætlar að fullnægja því atriði að áfrýja úrskurðunum til hæstaréttar til að fá þar dóm um lögmæti þeirra, þá er rétt af henni að fullnægja líka þessu atriði og láta það koma fram, hvort kvartanir og grunsemdir simanotenda eru á rökum reistar eða ekki, og síðan að búa svo um, að öryggi stofnunarinnar — simans — sé tryggt og hann þarf af leiðandi geti notið fulls trausts hjá viðskiptamönnum sínum. Ég veit, að hæstv. forsrh. skilur þetta og að hann hefir heyrt af viðtali við ýmsa menn hér í bænum, að þessar simahleranir hafa vakið óvanalega mikla undrun manna og mikið hneyksli hér í bæ, og þessi athugun þarf að fara fram, svo menn fái fullljósa grein fyrir því, hvernig þetta stend-

ur. Ekki sít þegar hv. 1. landsk. orðar sín andmæli þannig, að ekki dugi að vera með aðdróttanir hér í hv. d. til opinberra starfsmanna. Satt að segja vissi ég ekki vel, hvað hann átti við með þessum orðum. Líklega helzt það, að þessar aðdróttanir dygðu ekki sem rök fyrir þeirri þáttill., sem við flytjum hér. En mér finnst, að illur grunur borgaranna ætti að nægja til þess að ríkisstj. eigi að hreinsa simann og sjálfa sig af þessum grun, ef það er hægt, og til þess þarf að skipa þessa nefnd og láta hana rannsaka öll gögn og gera svo árangur rannsóknarinnar heyrinkunnan. Borgararnir geta ekki tekið sér sjálfir það vald, sem ríkisstj. tók sér, að láta hlera í simann, og til þess að rannsaka þetta mál til þrautar dygðu ekki heldur simahleranir. Ég skil ekki þann meirihl. flokk, sem leggur á móti þessari till. án þess að hann geri þá sjálfur einhverja álíka ráðstöfun til þess að leggja öll göng í þessu máli á borðið.

Ég mun svo láta máli minu lokið í þetta sinn, en vil þó að lokum minnst aðeins á þau orð hæstv. forsrh., sem mér fannst að væru sérstaklega einkennandi fyrir afstöðu hans til úrskurða lögreglustjóra. Þessi orð eru svo fjarstæð og svo auðvelt að hrekja þau, að það þarf ekki annað en að hafa þau upp til þess að allir sjái, hve staðlaus þau eru. Hann sagði, að það hefði aldrei heyrt, að lögreglustjóranum í Rvík væri ekki treyst til að kveða upp rétta dóma. En hvers vegna er þá verið að áfrýja þessum dómum til hæstaréttar? Er það ekki einmitt vegna þess, að dómaranum getur skjátlazt? (Forsrh.: Ég sagði óhlutdræga dóma. Það snýst allt við í höfðinu á þessum hv. þm. — ÓTh: Það er nú eftir því, hvaða lögreglustjóra hæstv. forsrh. hefir átt við). En eins og það er hlutverk hæstaréttar að ákveða um lögmæti úrskurða og dóma, eins liggur það í verkahring þessarar n. að athuga, á hvern hátt, í hvaða augnamiði og að hverra tilhlutun simaleyndin hefir verið rofin, svo að öllum almenningi verði það ljóst, hvernig þessum hlutunum hefir verið hagað hingað til.

\*Flm. (Jakob Möller): Ég þarf ekki að segja mörg orð, því að hv. þm. G.-K. og hv. 5. þm. Rvík. hafa tekið af mér ómakið að mestu leyti að svara því, sem sagt hefir verið af hálfu formælenda þessa njósnarmáls.

Hæstv. forsrh. fór að sjálfsögðu, eins og hans er vandi, fyrir ofan garð og neðan og minntist í rauninni ekkert á það, sem hér er til umr. Það virðist eiginlega svo, að báðir þessir hv. ræðumenn, bæði hæstv. forsrh. og hv. 1. landsk., hafi annaðhvort viljandi eða óviljandi misskilið tilgang þessarar till. Með till. er það í sjálfu sér ekki véfengt, að lögreglan hafi heimild til að kveða upp slíka úrskurði, að hlusta í síma. Það er annað, sem er tilgangur till. Tilgangurinn með till. er að komast fyrir það, hvað mikil brögð hafa verið að slíkum njósum og í hvaða augnamiði þær hafa verið framkvæmdar og að hvers tilhlutun, eins og segir í tillgr. Jafnvel þó að það væri fullkomlega víðurkennt, að slíkar njósnir væru lögmætar, þá gæti orðið um það deilt, hvort almenningur í landinu vildi búa við þá rannsóknaraðferð í lítilsvarðandi og mikilsvarðandi

málum. Mér þykir það koma undarlega við, ef stjórnarfl., sem svo mjög hafa slegið á þá strenni almenningsálitsins í landinu, að þjóðarviljinn ætti að ráða svo miklu, jafnvel þó að bein laga-ákvæði kunni að vera andstæð þeim vilja, leggja svo á móti þessu, að allur almenningur fái nokkuð að vita um það, hvað hér hefir verið gert. Hinsvegar þykist ég í umr. um þetta mál — og sömuleiðis flokksmenn mínir, sem hafa tekið til máls, — hafa gert svo ýtarlega grein fyrir, hver nauðsyn er á því, að þetta mál sé rannsakað.

Hæstv. forsrh. var að reyna að gera lítið úr því, að simanotendur létu sig það miklu varða, hvort eftirlit væri haft með símaviðskiptum eða ekki, og sagði m. a., að mjög mikill hluti af verzlunarskeytum væri sendur sem loftskeyti, þó að það sé vitanlegt, að leynd loftskeyta er miklu ótryggari og jafnvel gerð ótryggari heldur en símskeyti, og það virtist svo, að þeir, sem slík keyti sendu, létu sig það einu gilda. Þetta er á hinum mesta misskilningi byggt, og hæstv. ráðh. hefir í þessu, eins og svo mörgu öðru í sambandi við þetta mál, gert sig sekan um að fara nokkuð utan við raunveruleikann í þessu máli. — Það er fyrst að athuga, að jafnvel þó leynd loftskeyta væri minni heldur en annara skeyta, þá er óvist, að allur almenningur geri sér þess grein. En hinsvegar er það svo, að þessi heimild stjórnarvaldanna til þess að hafa sérstakt eftirlit með loftskeytum er bundin við ákveðna tegund loftskeyta. Það eru eingöngu loftskeyti, sem fara á milli lands og skipa í hafi. Það á alls ekki við um venjuleg verzlunarskeyti. Það er eingöngu heimild til þess samkv. lögum að hafa sérstakt strangt eftirlit með skeytum til skipa. Af því má líka sjá, að það er ákveðinn tilgangur. sem liggur á bak við þau lagafyrirmæli, sem m. a. alveg vafalaust eiga við ásókn skipa í landhelgina við strendur landsins. Þetta undirstrikar náttúrulega sérstaklega það, hver tilgangurinn er með þessu, og gerir vafalausara, að það er fullkonnari heimild til þessa eftirlits heldur en þess, sem hér hefir verið deilt um að undanfögnu. Og sjálf lögin um rekstur loftskéyastöðva gera greinarmun á þessum tveimur tegundum skeyta og undirstrika enn meira þá skyldu, sem hvílir á starfsfólkinu til þess að halda verndarhendi yfir símaleyndinni; því víðurhlutameira ætti það að vera fyrir stjórnarvöldin að brjóta þessa leynd.

Það skiptir náttúrulega engu í þessu sambandi, hvort stjórn eða formanni simanotendafélagsins hafi verið boðið að sjá þennan úrskurð, sem lögreglustjóri hefir kveðið upp. Það leysir ekkert úr því, sem þessari n. er ætlað að framkvæma, sem till. gerir ráð fyrir. Það sjá allir, sem hafa fylgt með rökum fyrir því, að skipun slíkrar n. væri nauðsynleg.

Það hefir nú svo rækilega verið sýnt fram á, hve fátægill sú ræða var, sem hv. 1. landsk. sem því miður er ekki viðstaddur hér nú, flutti áðan, að í rauninni er það alveg óþarfi fyrir mig að endurtaka þau rök, sem að því hafa verið færð. Það varð ekki séð eða skilið af ræðu þessa hv. þm., að hann hefði einu sinni lesið till., sem hér liggur fyrir. Ef hann hefði gert það, hefði hann ekki getað verið í neinum vafa um, að í

henni er ekki farið fram á að skipa neinn sérstakan dómstól, sem ætti að fá dóma hinna lögskipuðu dómenda til meðferðar. Hlutverk n. á ekki að vera annað en rannsókn á því, hvernig lögregluvaldið hefir beitt sínum rannsóknarrétti. Það getur verið í ýmsum tilfellum rétt af hæstv. Alþingi að hafa afskipti af því, hvernig lögregluvaldið beitir sínum rétti. Við skulum aðeins hugsa okkur dæmi um það, að það kvisaðist um dómara, að hann beitti gæzlufanga pyndingum, en hinsvegar gerðu stjórnarvöldin ekkert til þess að fá það upplýst. Mundi nokkur maður telja það illa til fallið, að Alþingi léti sig slíkt mál skipta og krefðist rannsóknar á því? Ég held, að enginn hv. þm. mundi leyfa sér að bera fram vefengingu um það, að þingið hefði ekki aðeins rétt, heldur skyldu til þess að láta sig slíkt mál skipta.

Rannsóknaraðferðir geta verið óviðurkvæmlegar með ýmiskonar hætti. Það er deilt um það hér, hvort þessi rannsóknaraðferð, sem hér er um að ræða, sé viðurkvæmleg eða óviðurkvæmleg, og það fer að sjálfsögðu mjög eftir því, hve viðtækt henni hefir verið beitt, hvaða tilefni var til þess, og að hvers tilhlutun þessari aðferð kann að hafa verið beitt. Eins og ég benti á áðan, er hægt að misbeita þessari rannsóknaraðferð herfilega einmitt í sambandi við stjórnmalabaráttuna. Það er því mjög fjarri því, að hæstv. forsrh. og hv. 1. landsk. hafi á nokkurn hátt hnekktt réttmæti þessarar till. eða leitt rök að því, að ekki bæri að samþ. hana og framkvæma. Það eiga þeir göðu menn alveg eftir að sýna fram á og þar með að réttlæta þá afstöðu, sem þeir bersýnilega hafa tekið til málsins og meðferðar þess hér í hv. d. Annars er það furðulegt, að hæstv. stj. og stuðningsflokkar hennar skuli beita sér svo mjög gegn skipun þessarar n., því ætla mátti. ef allt væri með felldu — allt svo sjálfsgagt og sanngjarnt, sem gert hefir verið í þessu máli —, að þeim væri ekkert ljúfara en að fullar upplýsingar kæmu fram og þeir þannig hreinsaðir af öllum ljótum grun, sem á þeim kynni að hvíla.

**\*Forsrh. (Hermann Jónasson):** Það er fremur fát, sem ég þarf að svara í ræðum þeirra hv. þm., sem hafa tekið til máls og andmælt því, sem ég hélt fram í minni ræðu. — Hv. þm. G.-K. hélt því fram, að ef farið væri að fylgja þeirri reglu að opna símann til hlustunar, þá mætti eins opna hvert einasta bréf í landinu. En þetta er hjá hv. þm. fullkomlega að fara fyrir ofan garð og neðan, vegna þess, að það, sem hér hefir gerzt, er aðeins það, að það hefir verið hlustað á tiltekinn grun, númerin vitanlega örfá, sem hefir verið hlustað á, og það er víðurkennt af öllum hv. þm., sem hafa talað í þessu máli, að það sé leyfilegt að kveða upp slíkan úrskurð, sem kveðinn hefir verið upp af lögreglustjóra. Hinsvegar hefir því verið haldið fram af hv. þm., að það sé ekki heimilt í því máli, sem hér er um að ræða, áfengismálinu, að nota þennan úrskurð. Með því erum við komnir inn á eitthvað til þess að halda okkur við.

Því var haldið fram af hv. 3. þm. Reykv., að lögreglustjóri hefði rétt til þess að opna símann samkv. úrskurði í nægilega stórum málum.

Þetta er alveg rétt og verður ekki vefengt. En það get ég víðurkennt, að í almenningsvitundinni hafa áfengisafbrotin aldrei verið talin stór brot. Þess vegna er það, að áfengislögin hafa í mörg undanfarin ár verið meira brotin heldur en flest önnur lög. En samt sem áður getur enginn dómari tekið tillit til þessa. Hann verður að framfylgja þeim lögum, sem þingið setur, og dæma eftir þeim. En það er dómarsins að ákveða um það, og einskis annars, hvort lögreglustjóra hefir verið heimilt að beita þessu valdi í máli, sem svipuð refsing liggur við, ef brotið er. Ég hef álitit, að honum væri þetta heimilt, og álit það, en ég veit ekkert um, hvort ég hefði notað þessa aðferð, ef ég hefði verið lögreglustjóri. Það getur vel verið, en ég álit tvímálalaust, að lögreglustjóri hafi haft rétt til þess að nota þessa aðferð. (PHalld: Verður þessu máli ekki áfrýjað til hæstaréttar?). Þessi hv. þm., sem tekur fram í, spurði um það, hvort ekki átti að áfrýja þessu máli til hæstaréttar. Því hefir verið haldið fram, þar sem um stór áfengismál er að ræða, að þeim eigi að áfrýja. Og vitanlega eiga dómara hæstaréttar alveg eins og í hverju öðru máli að skera úr um það, eins og oft hefir verið tekið fram, hvort undirréttardómara hafi skilið lögin rétt eða ekki. En það, sem haldið er fram hér, er, að dómariinn í Reykjavík hafi dæmt móti betri vitund, og að hann sé nú að ofsækja andstæðinga sína með þessum úrskurði. Það er einmitt hæstaréttar að skera úr því, hvort þessi dómari hafi skilið lögin eins og hann átti að skilja þau.

Hinsvegar, þegar málið er komið inn á þann grundvöll, sem hv. þm. G.-K. ræddi það, með þeirri vanstillingu, sem greip hann, að það er varlega mælandi við þá þm., sem tala þannig, því að það er ekki hægt að neita því, að það gengur nokkuð langt, þegar hv. þm. heldur því fram, að hann geti vel trúað því, að tilteknir menn færu að taka upp á því að hringja og panta áfengi í sínu nafni. Ég hygg, að það sé þannig útbúið á símastöðinni, að það megi sjá, hvaða númer tali. A. m. k. eiga þeir menn, sem hafa eftirlit með stöðinni, alltaf að geta sagt um það. Það gengur því langt hjá hv. þm. (ÓTh), þegar hann er að beina því að mönnum, að þeir komist í sitt númer — í sitt eigið hús — til þess að panta vín í hans nafni. Þegar heilaspuninn kemst á svona hátt stig, þá er ekki hægt að tala við þessa menn. Á sama hátt var tal hv. 5. þm. Reykv.; hann sagði, að það væri almenn skoðun hér í bænum, að loftskreyti væru skoðuð, og meira að segja líka símskeytin, sem fara til og frá landinu. Ég sé, að hv. þm. kinkar kolli til samþykkis; hann segir, að almennt sé álitit, að það sé hlustað í símann yfirleitt. Það má alveg með sama rétti reyna að koma þeirri skoðun inn hjá fólkinu, að hvert einasta bréf, sem um bæinn fer, sé skoðað, og það gæti vel verið, að það mætti takast að fá fólkið til þess að trúa þessu, ef nógu dyggilega væri að því unnið að breiða þessi ósannindi út, enda er sagt, að ef eitthvað getur farið á tvo vegu, þá trúu fólkið ekki því, sem betra er. Ég verð bara að segja það, að ef löggjafarvaldið og þingið á að fara að hlaupa eftir því, sem hinum og þessum dettur í hug að

segja í sambandi við svona mál, þá er nokkuð langt gengið. (PHalld: Vill hæstv. forsrh. neita því, að símskeyti séu skoðuð?). Ég neita því ákveðið, að það hafi nokkurn tíma komið til mála.

Þegar lögreglustjóriinn skýrir frá því, að það hafi undir þessum kringumstæðum verið hlustað á símanúmer samkv. úrskurði til þess að koma þessum brotum upp, þá er dómaranum ekki trúað, og það er álitit, að hann fari með ósannindi. Til hvers er það yfirleitt fyrir þingið að fara eftir slíkum firrum eins og þessum, þegar taugaæsingurinn og fjarstæðurnar eru komnar út í þessa sálma? Ef ekki á að trúa dómaranum, sem á að sjálfsögðu að skera úr þessu, þá er hér komið út yfir öll takmörk, og þá er þýðingarlaust að nema staðar við þessi mál; þá má eins stiga næsta sporið, eins og hv. 5. þm. Reykv. gerði; hann heimaði, að líka væri látið rannsaka, hvort búið væri að setja á almenna skeytaskoðun í landinu. Svo kemur næsta skrefið, hvort ekki sé komin á almenn bréfskoðun. Það mætti með jafnmiklum rétti húa upp þeirri trú, að það ættu sér stað óeðlilegir hlutir hjá hinu eða þessu félagi í þessum bæ, sem miklu máli skipti, hvernig rekið er, og svo koma menn í þingið og segja: Við óskum eftir rannsóknarnefnd. —

Þetta mál er mjög óbrotið; rannsóknardómariinn hefir í þessu tilfelli látið hlusta á tiltekin símanúmer, til þess að upplýsa tiltekið mál; ríkisstj. hefir jafnframt látið fara fram undirbúningsrannsókn viðvíkjandi misnotkun loftskreyta. Það er það, sem gert hefir verið, og ef menn geta ekki sætt við það þær skýringar, þá eru þeir komnir út á þann hála ís, sem hv. 5. þm. Reykv. er byrjaður að renna eftir, því að hann heldur því fram, að það sé skoðun manna. að það sé almennt hlustað á simtöl í bænum og sennilega sé látin fram fara skeytaskoðun og svo koll af kolli, þannig að næst kemur almenn bréfskoðun, og svo náttúrlega í fjórða lagi úrskurður um að leita í húsum. Lögreglan getur eins gert það eins og að úrskurða, að það skuli hlustað í tiltekin símanúmer, en hún fer svo að hlusta á önnur númer. Ef lögreglan úrskurðaði að fara í tiltekin hús og færi svo í önnur hús, þá væri það brot, og á sama hátt væri það brot af hennar hálfu, ef hún hlustaði á önnur númer en þau, sem henni er fengið vald til þess að hlusta á. Það er talað um, að þetta eigi ekki að verða rannsóknarnefnd nema í þeim skilningi, að hún eigi að upplýsa, að hve miklu leyti hafi verið hlustað. Hún á að kalla lögreglustjórann fyrir rétt, og getur það tekið talsverðan tíma frá lögreglustjóranum, ekki sízt ef þessi rannsókn yrði eins viðtæk og grunsemdir hv. 5. þm. Reykv. gefa tilfærni til. Það er ekki hægt að neita því, að með slíkri rannsóknarnefnd væri verið að stiga það spor að setja dómsvaldið undir framkvæmdarvaldið.

Ég sé ekki ástæðu til að kíta um öllu fleiri atriði; ég skal aðeins benda á það, að hv. 3. þm. Reykv. sagði, að það væri aðeins átt við loftskreyti milli skips og lands, þar sem talað væri um loftskreyti í reglugerðinni. (JakM: Lögunum sagði ég). Í lögunum er bæði talað um loftskreyti, sem send eru innan íslenskrar landhelgi, og

sömuleiðis loftskeyti, sem ekki eru sérstaklega send innan íslenzkrar landhelgi. Þessu getur hv. þm. flett upp í lögunum á bls. 662, og í samræmi við það er reglugerðin sett, því að annars færi hún bersýnilega út yfir takmörk laganna.

Ég vil svo að lokum endurtaka það, að það er óþarft að skipa þessa rannsóknarnefnd, vegna þess að það er æðri dómstóll, sem á að leggja úrskurð á, verk lögreglustjóra, og það er sú bezt rannsókn, sem völ er á í þessu sambandi.

**\*Sigurður Kristjánsson:** Hæstv. ráðh. sagði í seinustu ræðu sinni, að við, sem flyttum þessa till., færum ekki fram á neitt annað en það, að dómvaldið í landinu yrði sett undir framkvæmdarvaldið. Það, sem við viljum gera með þessari till., er ekki annað en það, sem stjórnarlög landsins heimila, því að það stendur ótvírátt í þessari tilvitnuðu gr. stjkskr., að hvor þd. geti skipað nefnd deildarmanna til þess að rannsaka mikilvæg mál, er almenning varða, og þá verður hæstv. ráðh. að viðurkenna, að það sé tilgangur stjkskr. að setja dómvaldið undir framkvæmdarvaldið að þessu leyti, en ég held, án þess að ég ætli að fara út í hina lögfræðilegu hlið þessa máls, að hæstv. ráðh. sé algerlega ruglaður í hínu lögfræðilega rími, og má vel vera, að þetta mál sé búið að hafa þannig áhrif á taugakerfi hans, að þetta sé afsakanlegt frá læknisfræðilegu sjónarmiði, því að Alþingi er ekki framkvæmdarvald; það hefir hingað til verið kallað löggjafarvald þjóðarinnar, og ég held, að hér sé ekki annað verið að gera en það, að löggjafarsamkunda þjóðarinnar sé látin beita þessum rétti, sem henni er áskilinn í stjórnlögum landsins. Hæstv. ráðh. átti ekki að taka sérstaklega að sér hina lögfræðilegu hlið málsins; ég skildi það svo, þegar hv. 1. landsk. kom fram á sjónarsviðið, að stjórnarfl. hefðu vantroyst ráðh. sínum að verja lögfræðilegu hliðina. Ég skal ekkert vera að víta það, en mér hefði fundizt mega sjá betur fyrir hjálparkokknum en gert er með því að setja hv. 1. landsk. í embættið, því að hans frammistaða í þessu máli var lítið annað en það, að hann þuldi upp svo að segja orðrétt úr grein í Alþýðubl. sem ég hefi fyrir satt, að ólöglerður maður hafi skrifað, enda ber hún þess merki, þó að í henni sé töluvert meira vit en í ræðu hv. 1. landsk. Hv. þm. sagði, að samkv. íslenzkum lögum gæti lögreglustjóri úrskurðað, að hlustað skuli á samtöl manna; þetta endurtekur hann, en fæst ekki til að benda á einn einasta lagastaf, sem mælir svo fyrir eða nokkuð í þá átt, og ég get sagt það, að mjög vel lærður lögfræðingur og háskólakennari hefir sagt mér, að hann hafi mikið lagt sig í líma um að rannsaka þetta mál, og sérstaklega að því er snertir önnur lönd, og ég held, að hann hafi hvergi fundið nokkra heimild til slíkra hluta, til hlustunar í síma eða neitt, sem gefur til kynna, að það sé undir nokkrum kringumstæðum leyfilegt hjá nokkurri af Norðurlandabjóðunum, og sízt af öllu samkv. íslenzkum lögum.

Hæstv. dómsmrh. sagði, að rannsókn á afbrotum ætti að koma mönnum á óvart, og með þessum orðum vildi hann verja það, að þessar hleranir voru látnar fara fram, og var það byggt á því.

Alpt. 1936. D. (50. löggjafarþingi).

að hér væri um svo alvarlegan glæp að ræða, en það skortir bara þá undirstöðu undir þessa röksemdafærslu, að hæstv. ráðh. gæti sýnt fram á, að þeir, sem hlustað var hjá, hefðu yfirleitt verið grunaðir um glæp eða svo alvarlegt afbrot, að það gæti talizt háskalegt fyrir þjóðfélagið. Hæstv. ráðh. ályktar þarna forsendulaust; slíki er kallað „hundalógik“.

Hæstv. ráðh. sagði, að það ætti æðri dómstóll að skera úr þessu máli, og þess vegna fannst honum óþarft, að rannsókn yrði hafin af þinginu í málinu, en nú hefir ekkert mál verið höfðað út af þessu bilstjóraverkfalli hér í Reykjavík. Hvaða dómstóll er það, sem hæstv. ráðh. á við með orðum sínum, að eigi að skera úr um þetta mál? (Forsrh.: Það er hægt að áfrýja úrskurðinum). Ég hefi heyrt, að landssímastjóri hafi farið fram á, að þeim úrskurði verði áfrýjað, það er náttúrliga nokkuð seint, þegar þetta mál er fyrir nokkrum mánuðum alveg til lykta leitt. — Hæstv. ráðh. sagði í þessu sambandi, að skeytin hefðu þráfaldlega verið rannsökuð undanfarin ár; ég býst við, að hæstv. ráðh. hafi meint loftskeytin, en þó að hann hafi aðeins átt við það, þá eru þetta nýjar upplýsingar, því að mér er ekki kunnugt um, að það hafi þótt til efni til þess fyrr en nú. Ég verð að taka undir það með hv. 3. þm. Reykv., að hæstv. ráðh. hafi annaðhvort viljandi eða óviljandi misskillið, hvað meint er með þessari till., sem hér liggur fyrir. Það er sem sé langt frá því, að með henni sé ætlað til þess að kveða upp nokkurn dóm. Tilgangurinn er að komast að raun um, hve miklar þessar hleranir hafa verið, að hverra tilhlutun og hjá hverjum, og það er bersýnilegt, að það er þetta, sem hæstv. ráðh. og hans nánustu eru ákaflega hræddir við, og þess vegna hleypur hæstv. ráðh. í krók og kring til þess að ekki sé hægt að festa á honum hendur. Mönnum er það ljóst, að eitt af því andstygglegasta, sem menn geta hugsað sér, er, að menn hafi legið og snuðr að og hlustað á það í símanum, sem fram hefir farið milli milli vana og vandamanna og viðskiptamanna og þeir hafa verið öruggir um, að enginn annar en þeir hlustuðu á. Það er þetta, sem Reykvíkingar eru sammála um, að megi ekki koma fyrir oft, og að þeir, sem frömdu verkið, fái sín maklegu málágjöld. Af þessum ástæðum eiga símanotendur heimtingu á nákvæmum upplýsingum um málið, og þær fást bezt í gegnum þessa nefnd. Það er áreiðanlegt, að það er alls ekki sérstök pólitísk þörf, sem verið er að fullnægja af okkur flm., því að ég ætla, að hæstv. ráðh. muni þó hafa skillið það af þeim umr., sem fram hafa farið utan þings um þetta mál, að Reykvíkingar standa nokkuð óskiptir í þessu máli. Þeir taka þetta málefnið og krefjast þess, hvaða stjórnmalaskoðun sem þeir hafa, að fullt öryggi fáið í þessu efni, og ef hæstv. stj. skilur ekki, að hún er algerlega heillum horfin í þessu máli, þá verð ég að segja, að hún er að mun skilningsljórrí en ég hefi haldið hingað til. Ég vil benda hæstv. stjórn á það, að hún hefir margsinnis sagt bæði heint og óbeint, að hún væri fyrir röngum sökum höfð, þegar hér er fluttur sá grunur, að síminn hafi verið miklu oftast notaður til njósna heldur en hún vill vera láta, og að

hér hafi farið fram viðtækar og algerlega ólöglegar njósnir í síma, sem beint hafi verið gegn hagsmunum ef til vill margra manna. Hæstv. ráðh. taldi, að þetta væri í alla staði óréttmætt, en ég get fullvissað þá um það, hæstv. ráðh., að ef þeir væru sannfærðir um, að þeir væru hafðir fyrir röngum sökum, þá væri það þeim fyrir beztu, að rannsókn færi fram. Og hverjir ættu að vera þess fúsari, að slík rannsókn færi fram, en einmitt þeir, sem telja sig beittu röngum grun. en vita sig hreina og saklausa. En það er bezt fyrir hæstv. ráðh. að hugsa sig vel um, því að það mega þeir vita, að símanotendur láta ekki við það sitja, að hér sé borin fram till. og drep-in. Þeir taka þá málið í sínar hendur, og ég hygg, að það verði ekkert þægilegt fyrir hæstv. ráðh. að mæta málinu þegar það er komið í hendur þeirra manna, sem vita sig hafa verið rangsleitni beittu. En ég skal ekki mæla ríkisstj. undan neinum óþægindum eða refsingu í þessu máli, ef hún kann ekki að sjá sóma sinn í að láta þessa till. ná samþykki.

\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Þessi þál-till. á þskj. 447, sem hér liggur fyrir, er að minni hyggju tilefnislaus. Það er þrennt, sem gert er ráð fyrir samkv. henni, að tekið verði til rann-sóknar: Í fyrsta lagi, að hve miklu leyti síma-leyndin hafi verið rofin, í öðru lagi, í hvaða augnamiði hún hafi verið rofin, og í þriðja lagi, að hverra tilhlutun hún hafi verið rofin. Og til þess að rannsaka þessi 3 atriði ætlast till.menn til, að sett verði n. innan þings til þess að rann-saka málið fyrir þinglok. Nú er það upplýst í þessu máli, að hve miklu leyti simaleyndin hafi verið rofin, að það hefir verið gert tvisvar, í sambandi við bílstjóraverkfallið í desember og nú í þessum mánuði í sambandi við yfirgrips-mikið mál út af áfengislagabrotum. — Þá er 2. atriðið: í hvaða augnamiði þetta hafi verið gert. Því hefir verið margsvarað; það var gert í því augnamiði að reyna að komast fyrir saknæmt at-hæfi og afstýra vandræðum. — Í 3. lagi er spurt. að hvers tilhlutun þetta hafi verið gert. Það ligg-ur einnig fyrir, að það var gert að tilhlutun og af lögreglustjóranum í Reykjavík sjálfum. Ég sé ekki betur en að öll atriðin, sem ætlazt er til að fá upplýst með þessu, hafi þegar verið upplýst að öðru leyti en því, hvaða númer hafi verið hlustað í. Það hefir komið fram hér í þessum umr. hjá ég held hæstv. dómsmrh., að hann telji eðlilegt og sjálfsagt, að dómur lögreglustjóra í áfengismálinu gangi til hæstaréttar til fullnaðar-adgerðar. Ég fæ ekki séð, að það sé neitt í þessu máli, sem gefur tilefni til rannsókna eins og til er ætlazt samkv. þáttill. Ég tel ekki ástæðu til yfirleitt að setja slíka rannsókn á, þó að nokkrir miður orðvandir þm. innan Sjálfstfl. láti sér sæma að hera það fram, að ríkisstj. haldi uppi skipulögðum njósnum um pólitíska andstæðinga. Og ef ætti að fara að setja slíka nefnd á lagg-irnar í hvert skipti, sem einhverjum dettur í hug að ljúga einhverju upp á ríkisstj., þá mætti sennilega setja slíka n. nokkuð oft á fót. (Rödd: En ef annaðhvort ráðh. eða póst- og símamála-stjóri eru staðnir að því að hafa logið?). Hvor-ugur þeirra hefir logið. — Ég get í rauninni lát-

id mínu máli lokið. Það, sem er rannsóknarefni í þessu, er sumpart upplýst að fullu eða verður upplýst undir meðferð málsins í hæstarétti. Ó-rökstuddum fullyrðingum og dylgjum um, að rík-istj. hafi rekið pólitískar njósnir dettur mér ekki í hug að svara, því að auk þess sem það er ósæmilegt fyrir ríkisstj. að ræða slíkt atriði, þá er það líka ósæmilegt af þessum hv. þm. að láta svo, að þessi rannsókn sé af tömri umhyggju fyrir stj. og velferð hennar. Ég hefi hingað til orðið þess var. að heiðri stj. væri bezt komið með því að hlitt væri í engu forsjá hv. þm. G.-K. og hans flokksmanna. En aðalatriðið í þessu sambandi er það, að þó að einhver óvandaður stjórnaandstæðingur finni upp á því að koma með slíkar fullyrðingar, þá sé ég ekki ástæðu til að hlaupa eftir því; það yrði ærinn skollaleikur. — Út af ummælum hv. þm. G.-K. um Guðmund Pétursson vil ég segja það, að þau eru tilefnis-lauss og ósæmilegt að hera slík ummæli á mann. sem er fjarverandi og getur þess vegna ekki bor-ið hönd fyrir höfuð sér. (ÓTh: Þennan engil). Nei, hann er ekki engill, hann er mennskur mað-ur, en betri þó en þessi hv. þm. Ég gat þess hér áður við umr. um þetta mál, og get endurnýjað það hér nú, að það er fullkomlega min skoðun, að hjá þeim, sem hæst láta í þessu máli, sé á-stæðan ekki opnun símanúmeranna, sem um ræðir í þessu máli, heldur gremja yfir árangri lögreglurannsóknar í landhelgismálunum og þjónustu fjölmargra þeirra flokksmanna við land-belgisbrjóta, innlenda og erlenda. Þeir hafa hugsað sér þarna leik á borði og gefið sinni gremju þarna útrás og ætlað að reyna að fá jöfn-uð á. Rök hv. þm. G.-K. fyrir því, að ekki hefði verið tilefni til slíks úrskurðar, sem hér um ræðir í sambandi við áfengisrannsóknina, minna mig helzt á röksemdir Nasreddins hins tyrkneska, er það var borið á hann, að hann hefði brotið pott fyrir náunganum, en eins og dm. munu kannast við, varði hann sig á þessa leið: „Í fyrsta lagi fékk ég engan pott lánaðan, í öðru lagi var hann brotinn, þegar ég fékk hann, og í þriðja lagi var hann heill, þegar ég skilaði honum.“ Alveg nákvæmlega sömu röksemdir voru það, sem hv. þm. G.-K. bar hér fram, og get ég látið nægja að vísa til þessarar gömlu sögu.

\*Garðar Þorsteinsson: Það var fyrst út af því, sem hæstv. atvmrh. sagði í sambandi við það, sem ég skaut hér fram í um það, hvað síma-málastjóri hefði upplýst í blaðaviðtali. Hæstv. ráðh. sagðist ekki vera trúður á þennan fréttu-flutning og vildi fyrst heyra símamálastjóra sjálfan skýra frá því. Er ráðh. með einhverjar dylgjur um það, að ég hafi borið eitthvað ósatt á milli í þeim samtölum, sem ég hefi átt við hann og landssímaastjóra út af þessum mál-um sem einn af stjórnarmeðlimum Félags. tal-símanotenda? Landssímaastjóri hefir játað það á fundi hjá Fél. talsímanotenda, að hann hafi gripið til þess að segja ósatt, af því að hann hafi álitid þagnarskyldu sína við símann vera svo ríka. Ég skal ekki leggja dóm á það, hvort rétt-ara hefir verið fyrir hann, en þetta ætti að vera nægjanlegt fyrir hæstv. ráðh. til þess að sann-færa hann um, að það þýðir ekki fyrir hann að

neita þessu. Hæstv. ráðh. hefir á allan hátt reynt að tengja þessi tvö óskyldu mál saman, loftskýtaskoðunina í sambandi við landhelgisbrotin annarsvegar, og þessa hlerun í símann hinsvegar. Þessir hæstv. ráðh. hafa ekki linnt látum, hvorki í blöðum eða hér á Alþingi, að reyna að toga það fram og leggja áherzlu á það, að þetta mál sé komið hér inn í umr. vegna þess, að sjálfstæðismenn séu gramir yfir þeim upplýsingum, sem fengið hafa við rannsókn á loftskeytum, og hæstv. dómismrh. hefir sifellt verið að hæla sér að sínum dugnaði í þessu máli, og hann er margbúinn að sýna fram á, að þessi mál séu hvort öðru skyld. Þá sagði hæstv. ráðh., að hann hefði ekki látið skoða loftskeytin og þýða þau fyrr en hann var búinn að fá rökstuddan grun um, að þau væru misnotuð. En svo segir hann: „Hvers vegna gerði ekki Magnús Guðmundsson þetta þegar hann var ráðherra?“ Ég býst við, að það sé af því, að hann hafi ekki haft neinn rökstuddan grun. En svo að maður fari lengra aftur í tímann, þá er bezt að rekja þetta mál til þess tíma, þegar hv. þm. S.-Þ. var dómismrh. Hann er sá eini ráðh., sem hefir látið á prenti út ganga, að hann hafi ekki einungis haft rökstuddan grun, heldur sannanir fyrir því, að þessar njósnir færu fram um varðskipin. En hvers vegna tók hann þá ekki þessa sökudólga? Mér er spurn. Úr því að hann hafði ekki eingöngu rökstuddan grun um misnotkun loftskeyta, því upplýsti hv. þm. S.-Þ., sem þá var dómismrh., ekki um afbrot þessara manna? Vitanlega af því, að allar þessar dylgjur hans og staðhæfingar um brot einstakra útgerðarmanna í Rvík voru allar uppspuni. Hann hafði engan rökstuddan grun og engar sannanir, því að það vita allir, sem þekkja hv. þm. S.-Þ., að hann hefði ekki hlífzt við því einn dag að draga þá islenzku útgerðarmenn fyrir lög og dóm, sem hann hafði sannanir fyrir, að misnotuðu loftskeytin. Svo segir hæstv. dómismrh.: „Ég lét ekki hefja rannsóknirnar fyrr en ég hafði fengið rökstuddan grun.“ Ég fer inn á þetta til að sýna, að þessi málafærsla hæstv. ráðh., að blanda þannig tveimur málum saman, hefir ekki við neitt að styðjast. Það er þrautalending til að leiða athygli almennings frá þeirri svívirðingu, sem hér hefir átt sér stað.

Ég skal svo koma að þeirri till. til þál., sem hér liggur fyrir og er um það, að skipa rannsóknarnefnd skv. 34. gr. stjkskr., og þeim ummælum, sem hafa fallið hér hjá aðalverjanda hæstv. dómismrh. í þessu máli. Það hefir verið hans sterkasta vörn að segja, að hér væri um árás á dómarrann í Rvík að ræða og að þetta mál væri ríkisstj. óviðkomandi, það sé dómarrinn í Rvík, sem hér eigi alla sök, sem þó sé engin sök, því að hann hafi ekki farið út fyrir sitt valdsvið. Það er ekkert aðalatriði í þessu máli, hvort hér á landi sé virkilega svo ófullkomin löggjöf, að slík misnotkun á símanum sé heimiluð. Aðalatriðið er það, að það hefir farið fram hlustun í símanum í málum, sem eru litlilífjörleg, og í öðru tilfellinu um ekkert afbrot eða glæp að ræða. Það er nánast hlægilegt, að það hafi þurft að hlusta í síma og kveða upp úrskurð um það, þó að hv. þm. V.-Sk. væri stöðvaður uppi við Kolviðarhól í bílstjóráverkfallinu í vetur og að það hafi þurft

að rjúfa símaleyndina, þó að bill væri stöðvaður með konsúl í. Þetta eru svo barnaleg og hlægileg rök hjá hæstv. ráðh., að það er raunalegt, að nokkur fullorðinn maður skuli láta slík ummæli frá sér fara úr ræðustól. Hæstv. dómismrh. mun nú vera farinn að sjá, að þessi mál eru þannig vaxin, að hann getur ekki staðið hér og varið þau án þess að skjóta sér bak við einhvern, og hann skýtur sér líka dyggilega bak við lögreglustjórann, og þegar hv. þm. láta í ljós, að ríkisstj. hafi staðið á bak við þessa úrskurð, það sé hún, sem raunverulega hafi samið þá, verður hæstv. ráðh. mjög reiður og spyr, hvort hv. þm. þori að segja þetta utan þings, því að hann ætli að draga þá fyrir lög og dóm. Hæstv. ráðh. sagði, að hann hefði ekki vitað úrskurðina, sem upp voru kveðnir í apríl um hlerunina í vinsölumálum, fyrr en eftir að þeir voru kveðnir upp. Ég skal fyrir mitt leyti trúá því, en hvernig stendur á því, að hann hefir hvað eftir annað tekið fram, að hann hafi ekki haft hugmynd um þennan úrskurð fyrr en eftir á, en hann hefir varazt að minnast á, hvort hann hafi vitað um hinn úrskurðinn, sem kveðinn var upp í bílstjóráverkfallinu, fyrr en eftir á, og mun hæstv. atvmrh. hafa haft svipuð ummæli, að hann vissi ekkert um þessa síðari úrskurð fyrir en á eftir, en hann minnst ekki á hina fyrri úrskurð. Ég get trúað því, að hann segi það satt, og að það sé rétt, að hann hafi ekki vitað um síðari úrskurðinn fyrr en á eftir, — en mun hann ekki sjálfur hafa vitað eitthvað um þann fyrri?

Ég hugsa, að ég geri lögreglustjórannum í Rvík ekkert til skammar — ég þekki hann svo vel, þann heiðursmann —, þó að ég segi, að hann muni aldrei hafa kveðið upp úrskurð um hlustun í bílstjóráverkfallinu, nema vera til þess knúður af ríkisstj. Og ég vil skora á báða þessa hæstv. ráðh., hæstv. atvmrh. og hæstv. dómismrh., að lýsa því yfir, að þeir hafi engan þátt átt í því, að sá úrskurður var kveðinn upp, og ég hugsa, að þeir hiki.

Þessir hæstv. ráðh. hafa skýrt frá því, að áfrýja ætti úrskurðinum frá því í apríl, — en hvers vegna — ef búið er að ákveða þá áfrýjun — má almenningur þá ekki fá að sjá þetta plagg? Ég fæ ekki skilið þessa leynd. Hvers vegna má almenningur ekki sjá þetta plagg, þegar búið er að kveða upp áfrýjunarstefnu? Og svo eru þessi ummæli hæstv. ráðh. aðeins miðuð við síðari úrskurðinn; ég á eftir að heyra hann segja, að fyrri úrskurðinum verði áfrýjað, og trúa mín er sú, að hæstv. ráðh. forðist í lengstu lög, að almenningur fái að sjá þann úrskurð.

Þá er annað atriði, sem kemur til greina, þegar verið er að ræða þetta mál, og margsinnis hefir verið bent á, og það er, hverjir störfuðu að þessari hlustun. Það hefir verið upplýst, að þeir væru fjórir, 2 lögregluþjórnar og 2 aðrir menn. Annar þessara manna er frá símanum, Guðmundur Pétursson, — ég þekki þann mann ekkert, nema það sem blöðin hafa á hann minnt. Nú er vitað, að þessi vitni eru sett af lögreglunni og eiga að vera sem sönnunargagn hennar í málinu, — en hvað lá nær en að vitnin væru lögregluþjórnar? Hvers vegna var tekinn maður frá landsímanum? — Ég hefi spurt lögreglustjóra, hverjir

hafi hlustað í des., hvort það hafi verið 4 lög-regluþjóðar, eða hvort þeir hafi verið 2 og 2 aðrir menn, eða hvort enginn lögregluþjóð hafi hlustað, — en það fæst ekkert svar. Af hverju? Voru þeir tilnefndir af ríkisstj. og hlustuðu fyrir hana, en ekki lögreglustjóra, af því það var ekkert glæpamál? — Ég veit, að það hefir verið sagt til að forsvara þetta, að þessi Guðmundur Pétursson hafi verið tekniskur ráðunautur við hlerunina. Ég veit nú ekki, hvort þess hefir verið þörf. En ég álit þá, að þetta „tekniska“ leigutöl hefði átt að gera við, en ekki hlusta í símann. Það er allt annað að hafa sérfróðan mann — sem mér er sagt, að þessi maður sé, og getur vel verið, að sé satt, — til að setja í samband og þess háttar, en ég sé ekki, hvers vegna hann átti að vera við hlustunina. Ég hygg, að það sé hinn mikli kunnugleiki hans við stjórnarvöldin, sem veldur því, — að það sé sama ástæðan og liggur til þess og að stjórnin hefir þennan mann dag eftir dag niðri á lögreglustöð til að þýða sim-keyti, eftir því sem mér er sagt.

Mér hefir verið sagt — en ég hefi ekki tryggingu fyrir því —, að í þessum úrskurði lögreglustjóra hafi verið tiltekin ákveðin símanúmer, sem hlusta bæri á. En hvaða trygging er fyrir því, að ekki hafi verið sett í samband við fleiri númer? Var þessi úrskurður ekki notaður sem skálkaskjól, til þess að hlusta á fleiri númer?

Hæstv. dómsmrh. sagði, að það væri nauðsynlegt að geta hlustað í símann, því það væri vitað, að hann væri notaður til afbrota, og þess vegna væru það afbrotamennirnir, sem við vildum verja. — Ég veit ekki, hvaða tækni það er, sem ekki er hægt að nota til afbrota. Ég hygg, að með sama rétti mætti þá opna bréf og böggla, sem sendir eru í bíl á milli bæja, því þar getur falist eitthvað ólöglegt, eitthvað, sem mætti nota til afbrota. Hvað er það, sem ekki má nota til afbrota? — Mér dettur í hug saga, sem ég heyrði fyrir nokkrum árum. Það var gift kona, sem fór á fund lögreglustjóra hér í bænum, — ég þori ekki að segja um, hvort núv. hæstv. dómsmrh. var þá í því embætti, — og þessi kona kvartaði yfir því, að maður hennar færi illa með hana, og bar sig mjög aumlega. Maður hennar ætlaði til útlanda og væri kominn um borð með allt sitt í ferðatöskum, en ætlaði að skilja hana allslaus eftir. Krafðist hún þess, að lögreglustjóri sækti manninn og létu setja hann í land. Og lögreglustjóri varð við bón konunnar. Hann safnaði öfluggu lögregluhlíði og fór um borð. Maðurinn bar sig illa og kvaðst ekki una samvistum við konu sína. En ekkert tjóaði. Lögreglustjóri lét taka hann og flytja hann ásamt farangri frá borði og heim til konunnar á ný. Og það er sagt, að þau hafi bæði sett sig vel við málalokin, því í farangri mannsins var ekkert annað en áfengi. — Á þennan hátt notuðu þau lögregluna til að flytja áfengið í land, og það mætti því með sama rétti segja, að lögregluna bæri að leggja niður, af því hún hefði verið notuð til afbrota. Þessi rök hæstv. dómsmrh. um hlerunina hafa því ekki við hið allra minnsta að styðjast.

Þá kem ég að því, sem báðir hæstv. ráðh. og hv. 1. landsk. þm., svo að þrenningin er fullkomnuð, vildu gefa í skyn og halda fram, að

rannsóknarnefnd sú, sem farið er fram á í þessari þáttill. að verði skipuð, ætti að vera aðri dómstólum landsins, og hana ætti að skipa yfir dómssvaldið í landinu. Ég veit nú ekki, hvað hægt er að komast langt með vitleysuna, en þegar sameinuð er öll þessi þrenning, hlýtur hún að vera fullkomnuð. — Hér er ekki um neitt slíkt að ræða; þessi nefnd á ekkert dómssvald að hafa, hún er aðeins skipuð til rannsókna, og valdsvið hennar er skýrt tekið fram í stjkr. landsins. Og það er dálítið undarlegt, að hæstv. dómsmrh. skuli ætla sér að setja dómssvald undir framkvæmdarvaldið, það er alls ekki um það að ræða. Nefndin á ekki að hnekkja úrskurðinum. Hann stendur þar til honum verður hnekkir í hæstarétti; nefndin getur ekki fellt hann úr gildi, — það dettur engum í hug. En rannsóknarnefnd er ætlað annað og meira vald en verjanda og sækjanda, og það er barnaskapur og blekkingar, og alveg ósamandi af lögfræðingi eins og hæstv. dómsmrh. að koma fram með slíkt. Það stendur skýrt í till., að rannsóknarnefndin eigi að rannsaka, að hve miklu leyti simaleyndin hefir verið rofin. Ég geri ekki ráð fyrir, að sækjandi og verjandi, sem skipaðir eru út af úrskurðinum í apríl, geti krufið til mergjar, hvaða númer voru opnuð og hlustuð í desember síðastl. Vald n. gengur þess vegna lengra en sækjanda og verjanda í hæstarétti, sem geta ekki sett rétt yfir lögreglustjóra, og það er alveg ósamboðið lögfræðingi, og þá hvað helst dómsmrh., að koma með slíkt, þó að þeir gætu fengið því framgengt, að réttur yrði settur yfir lögreglustjóra. Og í hvaða augnamiði hefir simaleyndin verið rofin? Sækjandi og verjandi geta ekki fundið út, hvort hlerað hefir verið í pólitísku augnamiði. En nefndin, — hún gæti kallað fyrir sig alla embættismenn og alla þá, sem við þetta eru riðnir. Og mér er óhætt að fullyrða, að það skilur enginn þá röksemd, hvernig sækjandi og verjandi geta það, sem samkv. till. og stjkr. er valdsvið rannsóknarnefndar, því það eru óframhæfileg rök. — En sannleikurinn er sá, að hæstv. ráðh. þora ekki, að sett sé nefnd, sem hafi vald til þess að leiða fram allan sannleikann; þeir vilja framvegis eins og hingað til fela sig bak við leyndina, en þeir vita, að ekki verður komið hjá því að upplýsa þetta mál, ef n. er skipuð, en það er einmitt það, sem þeir óttast.

Ég vil svo endurtaka það, að í mínum augum er það algert aukaatriði, hvort úrskurðurinn fæst staðfestur sem dómssathöfn í hæstarétti eða ekki; honum verður ekki rift hvort sem er, því gerður hlutur verður ekki afturkallaður. Það, sem fyrir mér er aðalatriðið og hefir vakað fyrir mér, er að fá það tryggt á einn eða annan hátt, að slík misnotkun eigi sér ekki stað framvegis, — að simaleyndin verði ekki rofin, hvorki af lögregluvaldinu né öðrum. Og ég get ekki fellt við annað en að fá þetta tryggt, því það er komið inn í mína meðvitund, að simaleyndin hafi ekki aðeins verið rofin til að ljósta upp meintum afbrotum eða glæpum, heldur líka í pólitískum tilgangi. Ef borgararnir mega ekki vera óhultir um friðun þessa tækis og hlustun getur farið fram, án þess að fyrir liggi nokkur úrskurður, þá er simaleyndin rofin, og friðhelgi manna er rofin,

og það verður að koma í ljós, hver sannleikurinn er í þessu máli. En þezta leiðin til þess er sú, að skipa rannsóknarnefnd samkv. þeirri þáttill., sem við berum fram, og það er ekkert annað en óttinn við, að sannleikurinn komi í ljós, sem veldur því, ef stjórnarflokkarnir greiða atkv. móti þessari þáttill.

**\*Ólafur Thors:** Ég þarf ekki að þessu sinni að flytja langt mál, og það er vegna þess, að hæstv. forsrh. hefir litið reynt til að hrekja rök þau, sem ég hefi flutt fram í þessu máli. Og mér þykir það leiðinlegt, að hæstv. ráðh. skuli ekki telja sig hafa tök á að svara því, sem fram hefir komið, því sannast að segja vildi maður helzt, að hann hefði getað borið fram einhver tyllirök, en hans málstaður er svo haldlaus, að ég get ekki fundið ástæðu til að eyða tíma í það, því vegna áheyrenda er engin þörf á að svara því, sem hefir finna sjálfir, að eru haldlaus rök. Ég ætla þess vegna að þessu sinni aðeins að víkja að ræðu hæstv. atvrmh.

Skal ég þá víkja fyrst örfáum orðum að þeim ummælum hans, sem hann vildi víkja að mér, er hann ásaðaði mig um að hafa minnst á eða sveigt að starfsmönnum við simann. Ég hallmælti þeim í engu, þó ég segði, að grunur léki á um, að þeir njósnuðu í simann eftir skipun. — Í sambandi við þetta véc hann að því, hæstv. ráðh., að mér mundi sárt um þetta mál vegna þeirra njósna, er hefðu verið framkvæmdar um togaraskeytin. Ég er ekki meira riðinn við það mál en hæstv. ráðh. sjálfur, og þess vegna alls ekki sárt um það mál að neinu leyti.

Nú gengur orðrómur um það — og hvað er hæft í honum? — að viss maður sé hafður til að rannsaka skætti milli togara og útvegsmanna.

Hæstv. ráðh. taldi þessa þáttill. algerlega óþarfa, vegna þess að hún væri í rauninni krafa um rannsókn á 3 atvörum, sem nú þegar væri öllum svarað. Hann segir, að það sé upplýst, að hve miklu leyti simaleyndin hafi verið rofin, í hvaða augnamiði og að hverra tilhlutun, og af því að þessu sé öllu svarað, — en þetta sé það, sem spurt hafi verið um —, þá sé till. óþörf. En svona létt er nú ekki hægt að komast í kringum þessa hluti, að minni hyggju.

Það er upplýst, að lögreglustjórinn í Rvík hefir sagt — ekki ómerkari manni en borgarstjórnunum í Rvík —, að það væri alls ekki hægt að hlusta í simann. Það er enn fremur vítað, að ráðh. hefir flutt skriflega yfirlýsingu frá æðsta manni simanálanna, að hlustun hafi aldrei komið fyrir áður, þ. e. í aprilmánuði, — þetta sé algert nýmæli. (Atvrmh.: Þetta er ekki satt). Ég hefi nú ekki þetta bréf, en landssímastjórinn segir, þegar lögreglustjórinn fer fram á það 8. apríl þ. á. að mega úrskurða njósnir, að nauðsynlegt sé að fara varlega með þennan hlut, og hann segist gera þetta vegna þess, að hér sé um algert nýmæli að ræða. Og hann gerir betur, því hann telur upp þær ástæður, er hann telur, að verði að vera fyrir hendi. Og í hvaða tilgangi er þetta gert? — Það lítur svo út, sem það sé gert til þess að telja mönnum trú um, að friðhelgi simans sé órofin.

Er nú ekki ástæða til að afla sér meiri upp-

lýsinga um, að hve miklu leyti simaleyndin hafi verið rofin, þegar maður rekur sig á því lík ósannindi? Og þegar nú ofan á þetta bætist, að menn, sem hlustuðu, eru sóttir út fyrir stofnunina, að því ógleymdu, að sá maður, sem tekinn er frá landssímanum til að hlusta í bæjarsímann, hefir á sér mjög illan grun, þá er ekki hægt að segja, að nú liggja fyrir fullkomnar upplýsingar. Enda liggja ekki fyrir áðrar upplýsingar en þær, sem við sjálfstæðismenn höfum neytt ráðherrana til að gefa, eða réttara sagt játa, og það er ekki ástæða til að ætla, að við vitum um allt, — miklu fremur, að við vitum aðeins um minnsta hlutann. Ég held þess vegna, að ég geti með fullum rétti fullyrt það, að þetta mál liggur alls ekki upplýst fyrir, og það getur vel verið, að miklu fleira eigi eftir að koma upp í þessu máli, sem er til enn meiri skammar fyrir stjórn landsins og æðsta mann símans. En þó er sú skömmin mest fyrir hæstv. dómsmrh. að hafa ekki manndóm í sér til að játa á sig sína sök, en skjóta sér á bak við lögreglustjórnun, þó að allir viti, að hann hefir ekki gert annað í þessum málum en það, sem dómsmrh. hefir knúð hann til að gera.

Það hefir sannast í þessum umr., að ekki má njósna í síma, nema fyrir liggja rökstuddur grunur um afbrot, og það er jafnframt upplýst, að simanjósnir hafa farið fram án þess, að slíkur grunur lægi fyrir, nfl. í bilstjórnverkfallinu. Það hefir enn fremur verið upplýst, að simaleyndin hefir verið rofin, þó að svo litil ástæða lægi til. að það náði engri átt, og það í máli, sem hægt var að upplýsa án þess að rjúfa simaleyndina, og ekki var hægt að upplýsa með því að rjúfa hana. Enn fremur er upplýst, að landssímastjóri hefir sagt visvítandi ósatt, þar sem hann segir, að aprílnjósnirnar séu þær fyrstu, en upplýst er, að þá hafði áður verið hlerað a. m. k. einu sinni, og sterkur grunur leikur á um, að hlerun hafi oftast farið fram, eins og yfirlýsing liggur fyrir um, og er því full ástæða til að ætla, að sú toryggni í garð ríkisstj. eða sá grunur, sem á hana hefir fallið um skipulagðar njósnir, sé á fullum rökum reistur.

Málið liggur því þannig fyrir, að ríkið selur almenningi afnot eins hins mesta menningartækis nútímans, með þeirri forsendu, að ekki sé hægt að misbeita því, þar sem ómögulegt sé að hlusta, og í skjóli þessarar yfirlýsingar fara daglega fram viðtöl í bæjarsímanum, sem notendum hefði ekki dottið í hug að nota simann til, ef þeir hefðu ekki trúað yfirlýsingu valdhafanna. Það er náttúrlega ákaflega eftirtektarverð sönnun um áberandi sljóa réttartilfinningu, þegar forsrh. og dómsmrh. landsins þessu til varnar leyfir sér að víðhafa orð eins og þau, að það sé undarlegt, að menn séu nú að fjargviðrast yfir því, þó að ekki ríki fullkomið öryggi um simann, — sömu menn, sem um mörg ár hafa sætt sig með ánægju við það að eiga við að búa síma, sem allir vissu, að hlustað var í. En skilur ekki þessi ráðherra þann geipilega mun, sem er á því, að menn ganga út frá því, að þeir séu að tala í tæki, sem allir geta hlustað í, og svo hinu, að sjálft ríkisvaldið selur borgurunum afnot þessa menningartækis með öruggri yfirlýsingu um það, að hann megi full-

komlega treysta því, að enginn óviðkomandi geti hlustað á, og sé því hverjum óhætt að tala hvað sem er þess vegna, eins og innan sinna eigin veggja. Annarsveggar veit simanotandinn, að hann á sér ills von, en hinsveggar lýsa íslensk :tjónarvöld yfir því, að hann eigi sér einskis ills von. Annað er þess vegna ágalli á þessu menningartæki, sem simanotandinn veit um: hitt eru svik í trúnaði. framin af stjórnarvöldunum. Því að þegar svo ríkisvaldið er búið að selja þegnunum afnot þessa tækis með öruggri yfirlýsingu um, að hættulaust sé að nota það. — Þegar simanotendur eru búnir í þessu trausti að tala í síma um þau málefni, sem þeir annars mundu ekki gera nema innan fjögurra veggja, þá sendir ríkisvaldið sjálft sporhunda sína á þegna, til þess að þeir geti þar njósnað um, hvað fram fer. En þó að ekkert sé tekið til greina í þessu máli annað en það, sem ríkisstj. sjálf er búin að játa. Þá er afbrot hennar í þessu efni svo augljóst, og svo stórvægilegt, að það er raunalegt, að það skuli hafa átt sér stað. En ofan á þetta hefir svo bætt það, eins og ég sagði. að sjálfur trúnaðarmaður simanotenda hefir lagzt á sveif með ríkisstj., maðurinn, sem átti helzt að standa í staðinu fyrir þá. Hann á að verja þann rétt, sem okkur er seldur. Hann hefir ekki varið hann, þó að hann hefði getað það — því að ég held, að hann hefði getað það. En hinsveggar hefir hann gerzt svo talhljóðinn við ríkisvaldið, að hann hefir farið með visvitandi ósannindi. En hann skýtur sér á bak við það, sem hv. 9. landsk. orðaði þannig, að hann teldi þagnarskylduna svo ríka, að hann vildi heldur segja visvitandi ósatt en láta uppi hið sanna. Það er þá víðurkennt af landssímastjóra, að hann hafi sagt ósatt, og visvitandi ósatt. Og það er þetta, sem ég kalla alveg óþolandi ástand í því þjóðfélagi, sem vill byggja á lýðræðislega víðurkenndum grundvallarhugsjónum. Við erum með þessu móti búnir að leiða inn í okkar þjóðfélag allt það viðþjóðslegasta, sem fylgir einræðinu. án þess þó að hafa fengið neitt af þeim kostum, sem óneitanlega líka fylgja því. Og það er þetta, sem við sjálfstæðismenn viljum mótmæla skýrt og alveg tvímælalaust. Við krefjumst þess, að leynihjúpnun verði svipt af þessu máli. Við krefjumst að fá að vita, hjá hverjum hefir verið hlustað, hverjir hafa hlustað og samkv. hvaða rétti hefir verið hlustað, — og hvað viðtækt yfirléitt þetta hneykslismál er. Og af þessum ástæðum heimtum við það, að þessi till. okkar verði samþ. Það er sá minnsti réttur, sem ríkisstj. getur afhent okkur, eftir að hún hefir gerzt ber að jafnstórvægilegum sökum í þessu máli eins og raun ber vitni um. — Ég skal ljúka þessum fáu orðum mínum með því að endurtaka það, sem ég áður sagði, og flokksbræður mínir hafa tekið undir: Ríkisstj. á valið í þessu efni. Ef það er í raun og veru svo, að afbrot ríkisstj. sé ekki meira en við nú höfum uppljóstrað, þá tel ég sjálfsgagt, að ríkisstj., ekki aðeins annara vegna, heldur og sjálfrar sín vegna, heimili þessa rannsókn, sem hér er farið fram á. Ef hinsveggar ríkisstj. neitar þessu, þá mun hún liggja undir grun — og undir alveg réttlátum grun — um það, að langstærsti afbrotamaður í þessu máli

sé ríkisstj. sjálf, því að þrátt fyrir það, þótt ríkisstj. kunni með þessum njósnum að lánaast að grafast fyrir fætur einhvers þess verks, sem ekki er rétt að lögum, þá sé það afbrot, sem þannig er framið, svipur hjá sjón samanborið við það, sem ríkisstj. sjálf hefir brotið af sér í þessu máli. Þetta val á ríkisstj. Hún um það, hvernig hún heldur á því. En hitt verð ég að segja, að hvort sem hún velur betri kostinn eða verri. þá tel ég, að þessu máli megi ekki ljúka þannig, að ekki komi einhverjar málsbætur fyrir framin afbrot, einhverjar nýjar tryggingar simanotendum til handa, þannig að það öryggi símans, sú friðhelgi, sem átti að hvíla yfir simanum, það traust, sem sú friðhelgi átti að skapa, verði endurreist. En það öryggi og traust liggur nú fullkomlega í rústum og verður fyrir en varir til fjárhagslegs niðurdreps fyrir þetta stærsta og risavaxnasta menningarfyrirtæki.

**Forseti (PZ):** Mér hefir horizt svo hljóðandi rökstudd dagskrá:

„Þar sem upp hefir komizt við rannsókn á loftskæptum stórfelld njósnaarstarfsemi fyrir engla og innlenda landhelgisbrjóta, hættuleg fyrir land og lýð, sem ekki virðist hafa verið hægt að sanna án slíkrar skoðunar, og þannig er reynsla fengin fyrir því, að fyllsta nauðsyn getur verið til þess að rjúfa leynd símans, þegar hann er notaður til hættulegra eða viðtækra lögbrota, og með því að upplýst er, að síðan núverandi ríkisstj. kom til valda, hafi ekki verið rofin leynd símasamtala nema að undan-gengnum dómsúrskurði, og þá í því skyni einu að fá upplýsingar um alvarleg lögbrot, sem rökstuddur grunur var á, að framin væru eða fremja ætti, og þar sem hér er um að ræða valdsvið og athafnir dómsvaldsins í landinu, sem er óháð framkvæmdavaldinu, þá telur deildin till. á þskj. 147 ástæðulausa og óréttmæta og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“ — (TT: Hver flytur þetta? Stendur ekkert nafn undir? — PO: Vill nú enginn kannast við tillöguna?). Ég geri ráð fyrir, að það komi fram við umræðurnar.

**Thor Thors:** Ég vil vekja athygli hæstv. forseta á því, að þessi dagskrártil. er algerlega óþinglega fram borin. Það er ekki hægt nema fyrir þingmenn að bera fram till. á Alþingi. En það er ekki vitað, að nokkur þm. standi að þessari till. Það er venja, að till. er lýst af þeim þm., sem hana ber fram, að hann riti nafn sitt undir. og síðan þegar þm. hefir gert grein fyrir henni, lýsi forseti henni af forsetastól. Það er nú eins og þm. skammist sín fyrir að standa að slíkrri till. sem þessari. En þangað til þingmaður hefir gengið við þessari till. og lýst yfir því, þá er hún ekki löglega fram borin á þingi. (Raddir: Heyr! Heyr! — ÓTh: Kom till. kannske eins og þjófur úr heiðskiru lofti?!).

**Stefán Jóh. Stefánsson:** Ég afhenti forseta samtundis till. að rökst. dagskrá, sem lesin var upp, og till. er frá mér. Ég hafði við umr. málsins í dag fært rök fyrir því sama, sem liggur í þessari rökst. dagskrá, sem nú liggur fyrir til atkv. Þarf ég í raun og veru engu við það að

bæta. En úr því að ég er staðinn upp, skal ég leyfa mér að gera aths. út af því, sem fram kom í umr. viðkomandi minni ræðu í dag, að einn þm., 6. þm. Reykv., mun hafa sagt — ég var ekki sjálfur viðstaddur —, að það mundu engin landslög fyrir því finnast, að hægt væri að hlusta á samtöl manna, og þar af leiðandi mundi það ekki vera löglegt. Nú er það svo í stj.skr., að gert er ráð fyrir því, að friðhelgi heimilisins og bréfa sé rofin. En hvergi er að visu minnzt á simann, en ekki er heldur í islenskri löggjöf neinstaðar, að heimilt sé með dómsúrskurði að loka sínum einstakra manna. En ég ætla, að það verði ekki véfengt, að 1921 var kveðinn upp af þáv. dómara í Rvík, Jóhannesi Jóhannessyni, úrskurður um að loka tveimur eða fleiri númerum, þó að ekki séu sérstök jákvæð fyrirmæli til um slíka athöfn. En það liggur í hinum almennu ákvæðum í stj.skr. og landslögum, að þeim, sem fara með rannsóknarvaldið í landinu, sé heimilt að gera þær ráðstafanir, sem þeim virðist þurfa til þess að upplýsa afbrot. Þar á meðal að rjúfa helgi heimilisins og að skoða bréf og önnur skjöl. Það er hvergi heldur nefnt í landslögum, að það megi skoða símskeyti. En það hefir verið talið öldungis víst, að þetta mætti þó gera með dómsúrskurði, og margsinnis gert, að skoða símskeyti, sem farið hafa milli manna og stofnana, í því skyni að upplýsa um lögbrot og annað þess háttar. Þess vegna er engum vafa bundið, að slíkt er heimilt eftir islenskum l., en hefir verið metið í hvert sinn af dómstólum, hvort ástæða væri að gripa til slíks úrskurðar. Þess vegna liggur úrskurður lögreglustjóra einungis undir íhugun aðra dóms, sem er hæstiréttur. En hvorki Alþingi né framkvæmdarvaldið getur á nokkurn hátt raskað þeim úrskurði. — Ég leyfi mér þess vegna að mæla með því, að mín rökst. dagskrá, sem ég hefi nú horið fram og gert grein fyrir áður í þessum umr., verði samþ. og málið þann veg afgr. úr deildinni.

\*Sigurður Kristjánsson: Hv. 1. landsk. hefir nú gengizt við vanskapnaði þeim, sem hæstv. forseti hélt upp til sýnis, og það verður sjálfsgætt ekki hægt að véfengja, að krógin sé rétt feðraður. Ég ætla, að hann með ræðu sinni hafi sannað, að slíkur krypplingur er ekki líklegur til að vera getinn af öðrum en honum, slíkur vanskapnaður sem hans rök voru nú fyrir því, að það væri samkv. islenskum l. hægt að liggja á hleri í síma. Þetta er að sönnu ekki alveg nýtt. Hann hefir tuggið þetta upp eftir sjálfum sér; og hann taldi þetta sannað með því, að gera mætti húsrannsókn. Hann sagði, að þetta væri að sönnu hvergi heimilað í islenskum l., og það eitt mælti hann rétt. En það er sú mesta hunda-logik, sem hugsagt getur, að leggja að jöfnu húsrannsókn og símahlerun. Það er vitað, að þegar úrskurðuð er heimilissannsókn, þá er það til þess að leita hjá ákveðnum manni eftir ákveðnum hlut. En þegar lagzt er á hleri í síma, þá er hlustað á alla þá menn, sem kunna að tala gegnum þetta símanúmer. Það er m. ö. o. hnuplað samtölum, án þess að vita, hver muni tala eða um hvað muni verða talað. Þetta virðist eiga að geta komizt inn í hvern einasta haus, hversu fer-

kantaður sem hann kann að vera; en þó er það svo um föðurinn að þessum óskapnaði, að inn í hans höfuð kemst ekki skilningsneisti.

Ýmislegt væri ástæða til að gera aths. við af því, sem ráðherrarnir hafa sagt, sérstaklega það, sem hæstv. atvmrh. sagði til hnekkis því að samþ. till. okkar um skipun rannsóknarnefndar. Hann sagði, að allt væri upplýst í þessu máli. Það þyrfti enga nefnd. Stj. hefði sem sagt upplýst allt, — að hlustanir hefðu farið fram eftir úrskurði lögreglustjóra, og allt, sem till. talar um að rannsaka, væri stj. búin að upplýsa. En hæstv. ráðh. gleymdi bara einu: að menn trúa ekki ríkisstj., hún hefir glatað tiltrú sinni, bæði hjá Alþingi og borgurunum yfirleitt. Þeir gera sig ekki ánægða með það, sem ráðherrarnir segja, allra sízt þegar komið hafa fram alvarlegar misgætnir frá hans hendi.

Hæstv. ráðh. var með sögu nokkra, sem mér er sagt, að hann segi nú við flestöll tækifæri. En nú kom hún nokkuð ömurlega við, og fór hann skakkt með hana í tilbót. Sagan byrjaði nú á því, að hann hefði aldrei fengið lánaðan pottinn, nefnilega ráðh. sjálfur, því að hann kvað símann aldrei hafa verið notaðan til hlerunar. En í öðru lagi hafi potturinn verið heill. Þegar stj. fékk hann að láni: að mennirnir, sem hlustað var á, hafi verið afbrotamenn, og að það megi ekki hlusta á nema menn, sem sterklega eru grunaðir um afbrot. Í þriðja lagi var potturinn heill, þegar honum var skilað: að engum hafi verið mein gert, m. ö. o., að það hafi ekki verið sannað brot á nokkurn mann.

Ég þarf ekki að fara mörgum orðum um það, sem hæstv. atvmrh. var hér að ræða um afbrot manna í sambandi við togara; hv. þm. G.-K. hefir gert því skil. Ég vil aðeins bæta því við, að það má ganga út frá því visu, að þegar þessi hæstv. ráðh. blæs sig út, svo að hann ætlar að springa, þá er hann að blása frá sér þeim grun — þeim alvarlega grun —, sem stundum hvílir á honum og stj. hans um að fara ekki sem ráðvandlegast að í meðferð mála. Og um þennan grun er að ræða í þessu tilfelli. Ég hygg, að hæstv. ráðh. sé kunnugt um það, að það er nokkuð almennt álit, að stj. hafi beitt mikilli hlutdrægni í þessari rannsókn. A. m. k. efast víst enginn úr minni liði um það, að þessar hlustanir í höndum lögreglunnar og þessa ráðherra hafi stöðvað rannsóknina um islensku togarana, af því að við málið voru riðnir hans flokksmenn. Þessu hefir aldrei verið hnekk, og staðreyndin er sú, að eftir öll svigurmælin um sekt islenskrar togaraútgerðar dettur allt í dúnalogn allt í einu. Þetta er það, sem hv. þm. G.-K. var að spyrja um og hæstv. ráðh. á eftir að svara: Af hverju datt allt í dúnalogn? Var það af því, að það fannst ekki, sem leitað var að, eða að það fannst, sem ekki var leitað að?

Út af því, að það er alltaf verið að mikla þessi brennivínssölumál og réttlæta þessa seinni hlustun með því, hvað almennur háski stafi af þeim, vil ég í fyrsta lagi undirstrika það, sem ég áður sagði, að það er ríkisstj., sem selur þetta áfengi, og það er varla hægt að líta á þessa áfengissala hér nú orðið, sem selja eingöngu frá ríkisverzluninni, öðruvísi en sem umboðssala ríkisstj.

Þeir eru ekkert annað. Og það trúir enginn lifandi maður á vandlætningar stj. út af þessu máli. Almenníngur lítur svo á, að stj. fái hér yfirkinsástæðu til að geta látið misnota símann, og í öðru lagi að gremjan við bifreiðarstjórana frá í vetur út af því að vilja ekki kyngja benzín-hækkun stjórnarinnar alveg þegjandi hafi alltaf soðið í þeirra æðum og beinum, og sé því þessi herferð hafin til þess að reyna að setja einhvern sérstakan blett á þá í þessu vinsölumáli, — sé hefndarpólitik stj. gagnvart þessum mönnum. (Raddir: Heyr!). Ég hef engi ástæðu til að neita því, að þetta er mín skoðun einnig.

Því hefir óspart verið haldið fram, að rannsókn þessa máls væri óþörf, ef úrskurðir fengjust birtir. En því fer fjarri. Það er sjálfsöðg og réttmæt krafa, sem ég og fleiri höfum gert, að úrskurðir verði birtir; og alveg sérstakt gildi hefir sú krafa frá minni hálfu, að fá að sjá þá. Því að þeir eru orðnir eignarskjal þeirrar stofnunar, sem mér með l. er heimilað að sjá öll skjöl hjá. En það tek ég ákveðið fram, að ég álit engan veginn fullnægt með birtingu úrskurðanna, heldur sé rannsóknar fullkomin þörf. Því að ég meina a. m. k. það með flutningi þessarar till., að það þurfi að rannsaka miklu meira heldur en þessa tvo úrskurði, sem við hefir verið gengið. Það er minn grunur eins og margra annara, að síminn hafi verið misnotaður miklu meira en þetta. Og það vil ég fá upplýst með því að skipa þessa rannsóknarnefnd. Ég er sannfærður um, að það verður álit alls almennings í landinu, að ef stj. lætur vísa till. frá, svo sem nú er stofnað til, þá sé það af því, að hún þori ekki að láta skoða ofan í pokann hjá sér.

\*Ólafur Thors: Ég hefi nú verið mér til á-nægju að handfjalla þennan króga, sem hv. 6. þm. Rekv. var að lýsa og eftir nokkurt volk í heimi þessum var feðraður af hv. 1. landsk. Og ég verð að láta í ljós undrun mína yfir því, að slíkt plagg er horið fram.

Það er í fyrsta lagi, að það er blandað saman hér alveg ólíkum málum. Í öðru lagi er beinlínis farið með vísitandi ósannindi í sjálfri rökst. dagskránni. Þar stendur, að það sé upplýst, að síðan núv. ríkisstj. kom til valda hafi ekki verið rofin leynd símasamtala nema að undangengnum úrskurði. Ég neita, að þetta hafi verið upplýst. En þetta er það, sem við viljum fá upplýst. Hver trúir því, þó að ráðherrar séu að margtagast á vísitandi ósannindum í þessu máli? T. d. þegar hæstv. dómsmrh. þvertur fyrir það, að símanjósir hafi farið fram í sambandi við bilstjóra-verkfallið í vetur. Ég lýsi yfir, að þar fór hann með vísitandi lygi (Forseti hringir.), og stend við það. (Raddir: Heyr!). Ég endurtek, að þetta var vísitandi lygi! (Forseti hringir.). Og það er meira en meðal litilmennska hjá forsrh. að víta sjálfan sig sekan um þetta og víta, að hverjum einasta þingbróður hans er sekt hans kunnug, að hafa þá skap til að skrifa á skjól bak við lögreglustjóran, þegar ráðh. er að verða ljóst, hvílikt skammarstrik hann hefir framið. (Forsrh.: Það er naumast orðbragð!).

Ég neita þess vegna því, að það sé upplýst, að síðan núv. ríkisstj. kom hafi ekki verið rofin

leynd samtala nema að undangengnum dómsúrskurði. Það er eitt af því, sem við erum að biðja um að fá rannsakað, — í þágu símans, og í þágu símaöryggisins og í þágu þess trausts, sem síminn sjálfur þarf að njóta hjá símanotendum. — Ennfremur segir, að aldrei hafi verið rofin leynd símasamtala nema í því skyni einu að fá upplýst alvarleg lögbrot, sem rökstuddur grunur var um, að framin væru eða fremja ætti. Ég leyfi mér því, nú þegar þetta plagg er komið fram og stjórnin og lið hennar á að rétta upp putana til að sverja sannleiksgildi þessa plaggis, — ég leyfi mér í síðasta skiptið að beina þeirri áskorun til höfuðafbrotamanns þessa máls, hæstv. dómsmrh., enn einu sinni, að hann segi til um það, hvaða rökstuddur grunur lá fyrir um afbrot, sem búið var að fremja eða átti að fremja í sambandi við bilstjóra-verkfallið í vetur, og ekki var hægt að upplýsa nema símasambandið væri rofið.

Ég ætla að endurtaka spurninguna, svo að ég sé viss um, að hún komist inn í hausinn á hæstv. ráðh. Ég vil spyrja hann í hundrastaðasta skipti, hvaða rökstuddur grunur legði hafi fyrir í sambandi við bilstjóra-verkfallið um afbrot, sem búið væri að fremja eða átti hefði að fremja, þess eðlis, að ekki hefði verið hægt að upplýsa það nema með því að rjúfa símaleyndina.

Af báðum þessum ástæðum lit ég svo á, hæstv. forseti, að vísa beri frá dagskrártil. þessari. — Að öðru leyti er formið á till. meira en lítið kyndugt. Hún byrjar þannig: „Af því að upp hefir komið við rannsókn á loftskreytum stórfelld njósnarstarfsemi“ o. s. frv. Af þessari ástæðu má ekki komast upp, að ríkisstj. hafi orðið sér til skammar. Af því, að komið hefir upp um þessa njósnarstarfsemi, má ekki komast upp um þessa síðari sökudólga, enda þótt vafi geti leikið á því, hvor sökin er verri. Svona undarleg er röksemdafærslan í þessari rökst. dagskrá: Af því að nokkrir menn hafa orðið uppvísir að afbroti, þá má ekki komast upp, að stj. hafi framið afbrot, alveg eins og þeir eigi að fá að vera einir um glæpina. Hvort sem lítið er á efni dagskrártil. eða form, þá er það ljóst, að henni ber að vísa frá. Og þó að ég hafi ekki mikla von um, að henni verði í raun og veru vísað frá, ber ég samt fram þessa ósk, eða réttara sagt: kröfu.

\*Forsrh. (Hermann Jónasson): Ég held, að þegar mál er komið á það stig, sem þetta er komið á, þá sé mál til að virða ekki nema í hæfilegum mæli svars ræðu eins og þá, sem hv. 6. þm. G.-K. hefir haldið hér. Ég veit fyrir vist, og sá það enda á hv. flokksmönnum hv. 6. þm., að þeim blóskraði þetta orðbragð, æsing og tilburðir hv. 6. þm. Eða heldur hv. 6. þm., að það geri ósannindi hans að sannleika, þótt hann pati og bendi á mig, standi skjálfaði af æsingu og pati út í loftið? Svona ræður eru neðan við það, sem samboðið er framkomu stjórnmalaflokks á Alþingi, að maður tali nú ekki um formann eins af stjórnmalaflokkum landsins. Hv. 6. þm. stendur upp og segir, að ráðh. hafi verið bornir þungum sökum og ekki svarað. Það væri ákaflega auðvelt fyrir mig að benda á þennan hv. 6. þm. og segja, að hann hefði framið afbrot og væri borinn þungum

sökum, sem hann bæri ekki af sér, ef hann virti ekki svars slíkar ásakanir. Ég gæti staðhæft, að hv. þm. hefði gert þetta eða hitt, hann hefði tekið úr ríkissjóði þessa eða hina upphæð, meðan hann var ráðh., eða notað aðstöðu sína í stj. til að aðvara togara með því að fá þeim í hendur dullykla, án þess að hann gæti nokkurntíma afsannað þetta. Svona æsing er ekki sáemandi málflutningi á þingi. Hv. þm. hefði líka getað séð fyrirliðninguna á andliti hv. dm., ef hann hefði litið í kringum sig. Að standa hér á þingi og hrópa, að þetta eða hitt sé lygi, er auðveld röksemdafærsla.

Hv. þm. spurði, um leið og hann veifaði höndunum, pataði í allar áttir og benti á ráðh., hvaða afbrot hefðu verið fram í bilstjóraverkfallinu eða hefði átt að fremja. Ég leyfi mér að spyrja, hvort hann áltí, að engin afbrot hafi verið framín. Í þessu verkfalli voru yfirvöld svo að segja tekin föst. Myndi hv. þm. G.-K. ekki kalla það lögbrot, ef menn sætu fyrir honum fyrir ofan bæinn, þar sem hann ætlaði í bil austur um fjall, tækju hann með valdi og sendu hann aftur? Á ekki lögreglan að fylgjast með því, ef þessum aðferðum er beitt gegn mönnum? Eða ef stöðva á matvælaflutning til bæjarins? Kemur það lögreglunni ekkert við, þó að svelta eigi bæinn? (Ég :é, að þarna eru nokkur af vitnunum í kollumálinu á póllunum, og vil biðja hæstv. forseta að þagga niður í þeim).

Ég sný mér þá að ræðu hv. 8. landsk. Hann áleit sig þekkja svo vel lögreglustjóran í Reykjavík, að hann væri viss um, að hann kvæði aldrei upp slíkan úrskurð sem þennan, nema tilknúður af ríkisstj. Það er þokkalegur dómur um lögreglustjóran þetta, að hann kveði upp úrskurði sína, ekki eftir sannfæringu sinni, heldur samkv. áeggjun utanaðkomandi manna. Í öðru orðinu kallar hv. þm. lögreglustjóra heiðursmann, en í hinu orðinu varmennni, sem ekki kveði upp úrskurði eftir sannfæringu sinni, heldur áróðri annara. Þarna er ekki verið að deila á stj., heldur embættismann, sem kallaður er varmennni.

Ég hefi skrifað hjá mér nokkur atriði úr ræðu hv. þm. G.-K. Hann spurði, hve langt væri komið rannsókn á skeytasendingum til togaranna. Ég verð að segja, að ég veit ekki nákvæmlega um þetta, og ekki heldur um það, að hve miklu leyti þessi rannsókn gripur til innleindra manna, sem leiðbeint hafa togunum.

Því hefir verið haldið fram, að bæjarsíminn í Reykjavík væri sérstaklega öruggur, því að þar geta ekki aðrir en eiðsvarnir menn hlustað á samtöl manna. Lögregluþjónar þeir, sem hlustuðu í símann, voru einmitt slíkir eiðsvarnir menn. Þetta öryggi hafa allir símanotendur, nema þeir, sem liggja undir rökstuddum grun. Þegar húsrannsóknin var framin hjá Ólafi Friðrikssyni um árið, var svo úrskurðað, að skoða skyldi öll bréf, bækur og skjöl, sem kynnu að vera í vörzlum hans, hvort sem það kæmi málinu við eða ekki. Ef því er trúað, að lögreglan hafi þá verið svo örugg, að henni hafi mátt treysta til að þegja um það, sem hún varð þá visari, hvi má þá ekki trúa hinu sama nú? Nú er því haldið fram, að síminn hér sé mjög öruggur. Ég býst þó við, að menn viti, að landssíminn getur, hvenær sem er,

komid inn á bæjarlinuna. En starfsfólkið við landssímann er eiðsvarið fólk, sem enginn óttast, að fari að segja frá því, sem það kann að heyra. Hvi skyldi ekki lögreglan í Reykjavík vera eins örugg og þetta starfsfólk?

Ég skal svo ekki lengja umr., eftir að þær eru komnar inn á þetta svið. Býst ég frekar við, að ég taki ekki aftur til máls, þar eð bersýnilegt er, að það er þýðingarlaust að ræða málið á þessum grundvelli, því að ef eitthvað er upplýst, þá er staðið upp með taugatitringi og hrópað: Þetta er lygi! Menn eins og hv. þm. G.-K., sem eru þeirrar skoðunar, að almennt sé hlustað á samtöl manna af stjórnarvöldunum, verða að hafa þessa skoðun. Er ekkert við því að gera, og læt ég mér það í léttu rúmi liggja. En ég segi, að þetta séu ósannindi. Þeir geta trúað því, sem vilja, að ég fari rangt með, þegar ég segi, að ég hafi ekki fyrirskipað að kveða upp þennan úrskurð. Hv. þm. G.-K. segir, að þetta sé lygi hjá mér og að ég hafi vitað þetta áður en úrskurðurinn var kveðinn upp. Til hvers er að rökraða við svona menn?

Ef hv. þm. vill endurtaka þau ummæli sin utan þinghelginnar, að ég hafi fyrirskipað að kveða upp þessa úrskurð, og skipað lögreglustjóra að gera það, og ef hann vill endurtaka það þannig, að yfirlýsingar mínar séu lygi, skal ég gera honum þann greiða að stefna honum. Þá er hægt að fá upplýst, hvor okkar fer með rétt mál. Ég býð honum að endurtaka þessi ummæli utan þingsins, svo að hann geti fengið tækifæri til að sanna þau, og svo að ég geti fengið tækifæri til að gera heyrinkunnugt, að hann hafi staðið hér upp, viti sínu fjær, og hrópað: Lygi! — Þetta eru mín síðustu orð til hans, nema eitthvað nýtt komi fram, sem ég verð að svara.

**Forseti (JörB):** Ég vil benda þessum áheyrendum á það, að venja er, að áheyrendur þegi við umr. Vænti ég, að þessir geri eins.

**\*Ólafur Thors:** Hæstv. forsrh. sagðist hafa veitt athygli fyrirliðningarsvip á andlitum allra hv. þm. Ég tók líka eftir þessum svip. Hann hefir verið á andlitum manna allt frá kl. 6 í dag, er hæstv. ráðh. flutti varnarræðu sína. Menn fylltust þá fyrirliðningu, og hún hefir farið vaxandi, því berari sem hann hefir orðið að óráðvendni og jafnframt klaufalegri vörn. Við skömmumst okkar ekki aðeins fyrir óráðvendni forsrh, okkar, heldur líka klaufaskap hans, því að þótt hann vanti ekki viljann til að verja sinn vonda málstað, þá vantar hann vitið til þess. Ég þori að leggja það, ekki aðeins undir mína flokksbræður, heldur líka undir hans flokksbræður, hvor okkar heldur betur á málunum. Það hefir tekið hann um 5½ klukkutíma að koma auga á þennan fyrirliðningarsvip, sem hann minntist á. — Ég sé nú líka, mér til mikilla vonbrigða, að mér hefir ekki lukkað að gera honum skiljanlegt, hvað ég meinti með fyrirspurn minni. Ég spurði, hvað það væri í sambandi við bilstjóraverkfallið, sem benti á, að framin hefðu verið lögbrot eða fremja hefði átt lögbrot og réttlætt hefði, að friðhelgi símans væri rofin, til að koma upp um þau. Fyrri part fyrirspurnarinnar skildi

hann, en ekki þann siðari. Hann gaf það svar, að hv. þm. V.-Sk. hefði verið stöðvaður á leið sinni austur og að matvælaflutninga til bæjarins hefði átt að stöðva. En ég get ekki skilið, hvað þetta kemur því við, að friðhelgi simans var rofin. Það þurfti engan veginn að rjúfa friðhelgi simans til að fá að vita, að Gísli Sveinsson hafði verið stöðvaður. — Hv. þm. hefir enn ekki svarað þeirri kröfu okkar, að hann upplýsti, hvaða rökstuddur grunur um afbrot hefði legið fyrir, þannig, að ekki hefði verið hægt að upplýsa það án þess að rjúfa friðhelgi simans.

Ég fullyrði það, sem allir hv. þm. vita, að ég segi satt, en hæstv. ráðh. fer rangt með. Ég fullyrði, að úrskurður um simanjósnir í sambandi við bílstjóraverkfallið var kveðinn upp með vitund og vilja hæstv. forsrh. — Hann býður mér að endurtaka þessi ummæli utan þinghelginnar, til þess að hægt sé að upplýsa málið. Ég hefi þegar sagt, að það er bara til ein leið til að fá þetta upplýst, og hún felst í þáttill., sem um er að ræða. Hitt er auðvelt fyrir hann, að hóta, að hann skuli stefna mér, þar sem hann veit, að ég get ekki sannað málið formlega, þótt ég viti það með vissu. Ef hæstv. ráðh. telur sig hafa slíkan málstað, að hann þori að mæta við réttarránsókn, þá skora ég á hann að samþ. þessa till., sem opnar mér leið til hins sama.

\*Pétur Halldórsson: Herra forseti! Ég geng út frá, að nú muni öllum ljóst, að þetta mál sé ekki til lykta leitt með því, sem hæstv. forsrh. hefir lýst yfir. Í sambandi við yfirlýsingar hæstv. forsrh. vil ég spyrja hann að því, hvort ég hafi ekki skilið rétt, að hann hafi gefið fyrirheit um að áfrýja til hæstaréttar úrskurðum lögreglustjóra um að rjúfa simaleyndina almennt, en ekki aðeins úrskurðunum, sem snerta hlustunina vegna áfengisbrotanna. Verði þetta gert, þá jata ég, að það er fullnægt þeim óskum, sem ég bar fram við fyrri umr. um þetta mál, að ekki væri aðeins áfrýjað úrskurðinum frá í apríl, heldur og úrskurðunum, sem kveðnir munu hafa verið upp vegna hlustunar í bílstjóraverkfallinu.

Þá vildi ég benda á, að mér þykir alllævislega til orða tekið í þessari dagskráartill., og mér þykir leitt að heyra, hve lævislega og óviðeigandi aðferð hæstv. atvnrh. notaði hér í kvöld við málflutning sinn, þar sem hann var að gefa það í skyn, að þetta simahlerunarmál hefði verið flutt inn í þingið vegna uppljóstrunar þeirrar, sem átt hefir sér stað hér í vetur um ólöglegar aðvaranir til veiðiskipa, til þess að þau gætu stundað veiðar í landhelgi. Þetta og því líkt er óhæfilegar og óviðeigandi dylgjur, sem eiga sér enga stoð í veruleikanum. Þessar sömu dylgjur koma og fram í upphafi dagskráartill., og mun þeim vera ætlað að villa mönnum úti í frá sýn um hin réttu tildrög málsins í þinginu. Ég segi „mönnum úti í frá“, því að ég býst við, að hv. l. landsk. viti það ofurvel, að honum tekst ekki að gleppja mönnum hér í Reykjavíkurbæ sýn hvað þetta snertir, og því ætli hann að reyna, hvað honum tekst með fólk, sem ekki hefir haft eins gott tækifæri til þess að kynna sér og fylgjast með hinum rétta gangi málsins eins og þeir, sem nær búa.

Þá er annað atriði, sem ég vil drepa á. Það er eins og það felist einhver grunur í dagskráartill. um það, að betra sé að fara varlega í fullyrðingunum. Þó eru rökinn flutt í mörgum liðum, og sum þeirra tóm reginósannindi, sem telja verður djarft að flytja í rökst. dagskráartill. Einn liður er þar, sem mun eiga að ná til framtíðarinnar. Þar sem segir svo, að þáttill. verði að teljast óþörf, með því að simaleyndin hafi aldrei verið rofin síðan núv. stjórn tók við völdum, nema með dómsúrskurði. Í þáttill. okkar er ekki aðeins átt við það, að rannsaka þurfi, hvort simaleyndin hafi verið rofin vegna símtalanna, heldur um að það þurfi að rannsaka, hvort simaleyndin hafi verið almennt rofin. Það liggur nfl. sterkur grunur á því, að það hafi ekki aðeins verið hlærað á símtöl manna, heldur og að símskeytaleyndin hafi verið rofin líka. Enda hefir hæstv. atvnrh. ekki neitað, að slíkt hafi átt sér stað. Hæstv. dómsmrh. segir bara það, að hann hafi ekki gefið fyrirskipanir um slíkt. En það þýðir bara ekkert fyrir hæstv. ráðh. að segja þetta, því að allur almenningur í þennum veit af mikili um þetta til þess að trúa þessum ummælum ráðherrans. Enda býst ég við, að það, sem hæstv. ráðh. hefir gert hvað þetta mál snertir, hafi hann gert með ráðnum hug, en ekki óviljandi.

Ég held, að það sé röng og óviturleg afstaða, sem hæstv. stjórn tekur í þessu máli, ef hún og fylgismenn hennar neita um þá rannsókn, sem farið er fram á í þáttill. Og ég trúi ekki fyrr en í síðustu lög, að hún geri slíkt. Þegar verið var að ræða um verksvið hinnar svonefndu skipulagsnefndar í atvinnumálum, Rauðku sem kölluð hefir verið, þá þótti ekki annað fært en gefa henni vald til þess að fara inn á einkarekstur manna og athuga hann eftir vild; en hér er aðeins um það að ræða, að gefa þingnefnd vald til þess að athuga, hvort framið hafi verið brot gegn almenningi Reykjavíkurbæjar, með því að hlæra á einkasamtöl manna og skoða almennt skeyti. Verði þessu neitað af hinum sömu mönnum, sem gáfu skipulagsnefnd atvinnumála alræðisvald til þess að ganga inn á einkalíf manna, hlýtur að vakna grunur um það, að hér sé eitthvað bogið á bak við hjá hæstv. stjórn. Og grunurinn hlýtur að myndast við það, þegar hæstv. forsrh. heldur því fram, að það reki á engan hátt meiri nauður til þess að rannsaka, hvort simaleyndin hefði verið rofin, heldur en rannsaka það, hvort bréfaeyndin hafi verið rofin. En þetta er bara alveg út í loftið hjá hæstv. ráðh.: hér er alls ekki um neitt sambærilegt að ræða. Það hefir ekkert heyrzt um það, að stj. hafi látið brjóta upp bréf borgaranna, eins og hún hefir látið hlusta í síma þeirra. Ef nokkuð slíkt hefði heyrzt, myndi hafa verið farið fram á rannsókn á því líka. Það eina, sem ég hefi heyrzt í þessa átt, er það, að hér í Reykjavík hafi verið reynt að gegnumlýsa bréf, og þá til þess að athuga, hvort sendir væru út úr landinu íslenskir peningaseðlar, en mikil brögð munu þó ekki hafa verið að þessu. Það er því ekki viðeigandi af hæstv. ráðh. að herja þetta tvennt saman.

Að síðustu vil ég svo segja þetta, að mér finnst það furðulegt af hæstv. ráðh. og stuðningsmönnum

um stj. yfirleitt, að þeir skuli hugsa sér að afg. þáltill. okkar með jafnrotinni og órökstuddri dagskrártill. eins og hér virðist eiga að gera.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 60. fundi í Nd., 30. apríl, var fram haldið cinni umr. um till.

Forseti (JörB): Hv. þm. G.-K. lét þá skoðun í ljós undir umr. um þetta mál, að þessi rökst. dagskrá mundi tæpast geta komizt að og að rökstuðningur hennar ætti ekki heima við afgreiðslu þessa máls. Út af þessu vil ég aðeins geta þess, að rökstuðningur dagskrártill. er með ýmsu móti. og eru mismunandi ástæður færðar fram til rökstuðnings þeim í ýmsum tilfellum, þó að þær miði allar að sömu niðurstöðu um afgreiðslu

málsins. Og hvað rökstuðning þessarar dagskrártill. snertir, þá get ég ekki séð, að hann sé þess eðlis á neinn hátt, að hans vegna beri að vísa þessari rökst. dagskrá frá, og mun ég því láta fara fram atkvgr. um hana.

#### ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá 1. landsk. þm. samþ. með 17:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu  
já: StJSt, ÞorbÞ, ÁÁ, BÁ, BB, EmJ, EystJ, FJ, GG, HV, JG, MT, PZ, PÞ, SigfJ, SE, JörB.  
nei: SK, TT, EE, GÞ, GSv, GÍ, JakM, JJós, JónP, JS, ÓTh, PHalld, PO.

Þrír þm. (BJ, HannJ, JÓl) fjarstaddir.

(Um þetta mál urðu og umr. í sambandi við meðferð annars máls, sjá B. 807—833).

# Pingsályktunartillaga, vísað til ríkisstjórnarinnar.

## Raforkuveita frá Soginu.

Á deildafundum 3. marz var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um undirbúning á raforkuveitu frá Sogsvirkjuninni til almenningsþarfa í nærliggjandi byggðarlögum (A. 95).

Á 4. fundi í Sp., 10. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 8. fundi í Sp., 30. marz, var till. tekin til cinnar umr.

\*Flm. (Eiríkur Einarsson): Hv. þm. vita, að af þeim framfaramálum, sem hér hafa verið á dag-skrá á síðustu árum, hefir raforkumálið skipað fyrsta sess. Það er ekki heldur undarlegt, að svo skuli vera, þegar tekið er tillit til þess, hvers raforka má sín til þess að veita birtu og hlýju og verða til annara nota hér á landi skamm-degis og vetrarfrosta. Þá sér maður, að mikið gott mætti af því hljótast, ef slíkur máttur yrði tekinn almennt í þjónustu manna hér á landi. Það er líka augljóst, að hér á landi eru raf-orkulindir svo að segja óþrjótandi.

Þegar menn eru að vakna til meðvitundar um mikilvæg framtíðarmál, þá eru það venjulega aðeins þeir viljamestu og framsýnustu, sem sjá, hvers virði þau eru, og eru þá eins og árrisulir menn, sem komnir eru á fætur og farnir til vinnu á meðan aðrir eru í fasta svefni, en geta þá oft verið gengnir til hvílu áður en almenn-ingur er kominn á fætur.

Það hefir margt skeð síðan og áratugir hafa liðið síðan fyrst var farið að tala um virkjunar-möguleika Sogsfossanna og þangað til nú, að það er að komast til framkvæmda. Það er ekki heldur undarlegt, þótt langur tími liði frá því byrjað var að ræða um slíkt stórmál, því það er til afsökunar að sumu leyti, að aðstöðu vantaði til þess að hagnýta orkuna, þótt vilji hefði verið nægur og þekking og undirbúningur, og að sumu leyti verkið svo sérstakt og stórvaxið, að von var, að langur tími yrði að liða áður en hafizt yrði handa um framkvæmd þess.

Allar bollaleggingar þær og tal um stórnot raforkunnar hafa fyrst tekið sér bolfestu í heimi veruleikans með virkjun Sogsfossanna (sem nú er komin svo langt, að ætlazt er til, að hún komi að notum á næsta ári, eða svo er til ætlazt, að hún verði fullgerð haustið 1937), með þeim

hætti, að Reykjavík er sá aðili, sem þar hefir hafizt handa og ætlar að tileinka sér þessa orku og nota hana sjálf eða selja hana öðrum, eftir því hvernig kaupin gerast á eyrinni.

Þegar ég sem meðflm. að þeirri till., sem hér liggur fyrir, fer að ræða um þetta mál, þá er eins um mig farið eins og ég þykist vita, að sé um marga aðra, að þekkinguna brestur til þess að vita ýmislegt það og geta gert sér grein fyrir ýmsu því, sem ég gjarnan vildi geta frætt aðra um. Verkefnið er stórt, og mikla þekkingu þarf til að fara með þetta efni. En ég hefi þá gildu afsökun, að með þessari till., sem er flutt hér, er verið að leita fróðleiks og þekkingar, en ekki verið að veita það, og það er í vanþekkingarinnar heimi afsakanlegt, þótt reynt sé að leita meiri þekkingar.

Ég vil þá á við og dreif ræða nokkru nánar ýms atriði, sem lúta að framkvæmdum þessa máls eins og það horfir við og um þá till., sem hér liggur fyrir til umræðu. — Ég vil þá í fyrsta lagi varpa fram þeirri spurningu og gera grein fyrir því, hvort svo sé háttað, að aðrir en Reykjavík sjálf geti orðið þessarar raforku að-njótandi. Þessari spurningu er hægt að svara án umræðu. Allir vita það, að svarið er játandi. Það er full rannsókn fyrir því, að orkan í Soginu, eins og það er virkjað og með þeim aukningarmöguleika, sem þar er fyrir hendi, er langtum meiri en til þarfa Reykjavíkinga. — Þegar teknar eru til athugunar þær uppástungur, sem komið hafa fram um það, að raforkan frá Soginu nægi til þess að lýsa upp stór svæði á Suðurlandi — jafnvel alla leið frá Skaftafellssýslu og vestur á Snæfellsnes —, hygg ég, að svarið verði einnig játandi. Eftir umsögu kunnugra manna hygg ég, að orkan mundi nægja til þess, ef um venjulega notkun er að ræða; og aðeins til þess að gera sér nokkra hugmynd um þetta, má geta þess, að það, sem Reykjavík lætur virkja af Soginu, mun vera um 10 þús. hestöfl, en virkjunarmöguleikarnir eru 25 þús. hestöfl. Hér er því um mikið afl að ræða, og eru miklir mögu-leikar til, að hægt sé að njóta góðs af því.

Ég vil náttúrliga strax slá þann varnagla, að þótt ég segi það, að orkan sé svo mikil, að hún væri nægileg á þessu stóra svæði, sem ég nefndi, þá er öðru nær en að hér sé verið að bera fram till. til þál. um, að stofnað sé til svo stórfelldrar raflagningar. Höfuðatriðið er að fá skorið úr því, sem helzt orkar tvímælis um það, hve langt sé gerlegt að ganga um raffleiðslur í sambandi við

Sogsvirkjunina og hvar eigi að setja takmarkið, svo að það borgi sig nokkurnveginn og að ríkið reisi sér ekki hurðarás um öxl.

Þar næst vil ég bera fram þá spurningu, hvort það sé kleift fyrir aðra en Reykjavík, og að hve miklu leyti það sé kleift. Um þetta þarf rannsókn, og fyrr en hún hefir farið fram er ekki hægt að marka skýra afstöðu, en náttúrlega verður það jafnan almenn ákveðin ósk að fá að njóta raforkunnar. (Það væri á móti náttúrlegu eðli að vilja ekki njóta þess, sem sólin veitir á þeim tíma, sem hennar nýtur ekki). En þótt almenn-ingur sjái þessa nauðsyn og gæði þess að geta notið raforkunnar, þá hafa vaxið upp miklir hleypidómar um þetta mál og skoðanir manna eru skiptar um það. — Í öðru lagi hefir almenn-ingur hugboð um, að hér er um stórmál að ræða og að fyrir fátæka þjóð yrði það miklir peningar, sem slíkt stórvirki kostaði, og það er í sjálfu sér góð og gild afsökun. Það hefir farið svo, að margir þeir, sem ræða um þetta, eru annaðhvort hjartsýnir eða of svartsýnir. Þeir hjartsýnu segja sem svo: Þegar húsið er að beizla Sogið og veita raforku þaðan til Reykjavíkur, — hvers vegna skyldum við þá verða settir hjá? Við höfum samskonar þörf fyrir raforkuna, og úr því að hægt er að leiða hana til Reykjavíkur, hvers vegna skyldi þá ekki líka vera hægt að leiða hana til okkar? — Þetta segja þeir hjartsýnu án þess að leita að rökum fyrir því. — Aðrir eru til, sem segja sem svo: Þetta verður svo dýrt, að ekki er til neins að tala um það, — það er ókleift. — Báðar þessar hleypidómaskoðanir hefir maður orðið var við í sambandi við þetta, og sérstaklega frá sjónarmiði þeirra, sem eru hræddir um, að raforkunotkun í leiðslum út frá Soginu yrði svo dýr, að hún sé ekki framkvæm-anleg. Þá hætta þeim við að blanda því saman, hvað er erfitt fyrir þá, sem eru nærri, og hina, sem eru fjarri.

Það er vitaður hlutur, að því lengri veg, sem þarf að leiða, og því færr sem notendur eru, því dýrara og erfiðara verður aflíð. Þar gildir rannsókn, hvort helzt sé um greinar að ræða frá Soginu og ekki lengri leiðslur en svo, að þær geti borgað sig.

Því hefir verið haldið fram af kunnáttumönnum, sem um þetta hafa fjallað, að hér ætti að fara að á svipaðan hátt eins og með landssim-ann, að byrja fyrst á því að leggja til þeirra staða, þar sem fólkið er flest og skemmst er að leggja, og láta það svo þróast af sjálfu sér, eftir því hvernig það ber sig. Þetta sýnist manni með leikmannsviti á málefnum, að sé sanngjarnt og rétt.

Í bráðabirgðaáliti, sem rafmagnsfræðinganeftnd gerði á árinu 1931, eru margar upplýsingar. Með því að leggja kostnaðinn reikningslega niður fyrir sér, kemst nefndin að þeirri skyndiniðurstöðu, að nokkrar rafleiðslulínur (utan þeirrar, sem liggur til Reykjavíkur) muni geta orðið sjálf-staðar og borið sig, og það, sem þar er sagt, hefir vitanlega meiri stöð í veruleikanum heldur en það, sem einn eða annar kann að segja um málið. Þær línur, sem þar er gert ráð fyrir frá Soginu, eru lína um Hvalfjörð til Akraness og lína, sem nærði til Hafnarfjarðar og Reykjaness,

og svo lína frá Soginu og niður í kaптunin Eyrarbakka og Stokkseyri, og svo að síðustu lína til Vestmannaeyja. Þetta minnir mig, að væru aðallínurnar, sem í álitinu væri gert ráð fyrir, að væru sjálfstaðar og mundu bera sig með nor-mal-tekjum, og að það yrði ekki þungbærari skattur en svo sem 42 kr. fyrir ársnotkun manns, sem við það ætti að búa, til ljóss og hita og jafnvel meiri notkunar, eftir því hvernig notkun verður fyrir komið í hvert skipti og eftir því, hvort fólki fjölgar eða fækkar.

Samkv. þessari bráðabirgðaniðurstöðu raf-magnsnefndar — ef hún er rétt — ætti fyrst og fremst öllum þessum stóru kaптunum og kaup-stöðunum að verða kleift að nota raforku frá Soginu, og jafnframt er líklegt, að jákvætt svar verði við þeirri spurningu, hvort það verði ekki líka kleift fyrir íbúa þessara sveitabyggða, sem menn áætla, að nemi um 30% af fólksfjölda. (Það er í þessum sýslum: Rangárvalla-, Árnes- og Gullbringu- og Kjósarsýslum og héruðunum vestur um Borgarfjörð). Hér er um svo stórt mál að ræða, að ef allt gengur vel, þá ætti Ljósa-foss eins og hann nú er virkjaður og með auð-veldri aukningu að geta gefið raforku helmingi þjóðarinnar. (Þessum héruðum að Reykjavík meðtalinni). Hér er því um þjóðmál að ræða, og ber því að athuga sem bezt alla möguleika því til framkvæmdar.

Það sést bezt á því, hve mörg heimili sækja það fast að verða rafmagnsins aðnjótandi, með því að búa út stöðvar hjá sér, hve almennt það er talið mikils virði að fá raforku heim til sín. — Sama er að segja um kaптunin: mörg þeirra hafa lagt mikið í sölurnar til þess að koma á rafleysingu hjá sér, keypt dýra mótorá o. s. frv. Alveg sama máli gegnir um einstaklingana; margir bændur hafa kostað miklu fé til þess að koma upp rafmagnsstöðvum hjá sér, og þess munu jafnvel dæmi, að slíkar stöðvar hafi kostað allt að 20 þús., og hafa því í sumum tilfellum reynzt of-raun fyrir hlutaðeigendur. Þrátt fyrir þessa örðugleika og ýmsa fleiri mun þó mega fullyrða, að engir, sem á annað borð hafa komið á að nota rafaflið til lýsingar og hitunar, vilja missa af því aftur. Menn vilja þvert á móti nær allt til vinna til þess að fá að halda því. Hvort hægt muni verða fyrir þau héruð og þá einstaklinga, sem í þessu tilfelli gætu komið til greina, að fá raforku til hitunar og lýsingar frá Sogsvirkjun-inni, að kljúfa þann kostnað, sem af því myndi leiða, eiga rannsóknirnar eftir að sýna. Jafnframt verður geta þjóðarinnar líka að segja til um, hvað hægt verður að gera.

Ég þori nær alveg að fullyrða, að sú skoðun muni vera allvíða ríkjandi, að þetta mál sé eitt hið allra nauðsynlegasta þjóðþrifamál, sem nú er á döfinni hjá okkur. Það má því með engu móti láta standa á rannsókn og undirbúningi þess, þegar Alþingi kynni að vilja hefjast handa um framkvæmdirnar. Ef sú spurning skyldi vakna hjá einhverjum, hvort fólk austan heiðar hefði nú í raun og veru mikinn áhuga fyrir þessu, þá þori ég alveg hikaust að svara því játandi, og jafnframt skal ég geta þess, að á sínum tíma var stofnað félag eystra til þess m. a. að halda þessum málum vakandi, og nú síðan byrjað var

á Sogsvirkjuninni hefir áhugi fólksins fyrir þessu velferðarmáli héraðsins vaknað enn á ný. Hann er jafn og óskiptur, hvort heldur er fram til dala eða niðri í kaптúnunum. Þar kemst enginn flokkadráttur að. Pólitik Sogsmálsins þar eystra er málið sjálft, og ekkert annað.

Hvað snertir Suðvesturlandið, þá mun varla um annað verða að ræða en nota afl frá Soginu til lýsingar og hitunar. Það hefir að visu verið talað um að virkja ýmsa fossa fyrir ákveðin héruð, eins og t. d. Andakilsfossana fyrir Borgarfjörð og héruðin þar fyrir vestan, en allt slíkt umtal hefir legið niðri nú um tíma vegna Sogsvirkjunarinnar. Það eru allra augu, sem mæna þangað hvað lausn þessara mála snertir, eins og nú standa sakir. Hver áhrif það myndi hafa fyrir velliðan og afkomu þess fólks, sem kæmi til með að njóta þessara framkvæmda, verður ekki neitt fullt um að svo komnu, en ég get hinsvegar búist við, að það geti haft mikil og djúptæk áhrif á velliðan fólksins, svo djúptæk, að það verði eitt stærsta atriðið til þess að fá fólkið til að vera kyrrt í sveitunum. — Þá má og í þessu sambandi minna á nýbýlahugmyndina, sem nú er að verða að veruleika. Hvað myndi kannske frekar en yður og birta ýta undir hana? Í einu orði sagt, framkvæmd þessa mikla menningarmáls myndi verða hin mesta jafnréttishjálpi, sem hægt væri að gera fyrir fólkið í þessum byggðarlögum, því að jafnt snauðir sem ríkir myndu hafa þess not.

Þá er það atriði, hvort rannsókn á þessu máli sé mjög aðkallandi. Þessu hefi ég í raun og veru svarað áður játandi. Það liggur nfl. alveg í augum uppi, hvort ekki sé miklu heppilegra fyrir stj. að láta gera heildaryfirlit yfir leiðslu á raforku frá Soginu til hinna ýmsu héraða, sem komið getur til mála að láta fá orku þaðan, heldur en að láta fara að rannsaka möguleika til rafmagnslýsingar og hitunar fyrir hin ýmsu héruð á þessu svæði. En eins og kunnugt er, þá hefir bæði Akranes og fleiri kaптún á þessu svæði haft á orði að reyna að koma á virkjun til lýsingar og hitunar fyrir sig. Með því að láta gera ýtarlega rannsókn fyrirfram, sem byggja mætti á, ætti að vera auðveldara að forðast ýms skakkaföll, sem oft vilja eiga sér stað, þegar undirbúningur er slæmur.

Þá er og aðkallandi að fá heildarrannsókn á þessum málum með tilliti til smárafveitanna, því að eins og kunnugt er, þá eru alltaf einhverjir einstaklingar, sem hrjótað í að virkja fyrir sig, og það oft án nægilegs undirbúnings, sem leiðir svo stundum til þess, að hlutaðeigandi reisir sér hurðarás um öxl með fyrirtækinu.

Þá má og benda á eitt enn, sem getur gert það aðkallandi, að rannsókn þessari sé flýtt, en það er hin fyrirhugaða áburðarverksmiðja, sem rætt hefir verið um hér á Alþingi nú fyrir stuttu. Að nú sé hentugur tími til þess að láta þessa rannsókn fara fram, getur varla orkað tvímælis, þar sem þörfin fyrir hana er svo knýjandi, eins og ég hef bent á, og í öðru lagi má líka taka tillit til þess, að eins og nú standa sakir, þá hefir ríkið í þjónustu sinni sérfræðinga á þessum sviðum, sem nú munu hafa lítið að gera.

Eina hugsanlega mótbáran, sem ég gæti búist

við, að kynni að koma fram gegn því, að þörf væri á þessari rannsókn, er sú, að þegar sé búð að rannsaka þessa hluti. Þessari mótbáru, ef fram kemur, get ég svarað því, að fræðimennirnir, sem á sínum tíma voru skipaðir í nefnd til þess að rannsaka þessi mál, telja sjálfir, að rannsókn sú, sem þeir gerðu, hafi aðeins verið bráðabirgðarannsókn, og skýrsla sú, sem þeir gáfu 1931, því bráðabirgðaskýrsla, sem aðeins beri að líta á sem byrjunargrundvöll, sem byggja megi á viðtækari rannsóknir. Þá telja þeir líka alla aðstöðu nú mjög breytta frá því, sem hún var þá. M. a. hafi verðlag t. d. breytt mjög frá því, sem það var þá, og enn fremur, að Sogsvirkjunin sé nú hafin, en við hana verði að sjálfstöðu að miða rannsóknina nú.

Um tillöguliðina mun ég ræða lítið eitt. Þeir eru, eins og sjá má á þskj., þrír alls. Þar er fyrst farið fram á, að framkvæmdar verði rannsóknir og áætlanir gerðar um hentugustu raforkuveituleiðir frá orkuveri Sogsins til þeirra byggðarlaga, sem rafveita þaðan gæti helzt komið að notum. Þá er það og tekið fram, að það þurfi að koma skýrt fram í áætluninni, hvað raforka myndi verða dýr einstök heimili, bæði hvað stofnkostnað snertir og notkun. Jafnframt er gert ráð fyrir, að það komi og einnig fram, hver myndi verða kostnaður við stofnun raforkuveitu til almenningsþarfa í þeim byggðarlögum, sem hugsanlegt er, að ná myndu í þessu tilfelli til Sogsvirkjunarinnar, svo og hvern styrk myndi þurfa að veita til þess að koma slíkum orkuveitum á.

Þá er og eitt atriði, sem ég vil láta koma fram hér, og ég skal taka það fram, að ég segi það alveg án tillits til þess, hvort ég telji ríkisrekstur almennt hagkvæman eða ekki, en það er, að ég álit, að raforka til almenningsnota eigi að vera í ríkisrekstri, og í þessu tilfelli tel ég, að ríkið eigi að verla við Reykjavíkurbæ. Mér finnst nfl. ekkert eðlilegra en að ríkið sjálft veiti ljósi og yl út til barna sinna.

Hvað snertir kostnað við þessa rannsókn, þá bygg ég, að hann geti orðið lítill, því að eins og ég tók fram áðan, þá hefir ríkið í þjónustu sinni sérfróða menn á þessum sviðum, sem eru á fullum launum hvort sem þeir hafa lítið eða mikið að starfa. En eins og nú standa sakir mun frekar lítið vera fyrir þá að gera. Annars má gjarnan geta þess svona til gamans, án þess að það út af fyrir sig hafi beinlínis þýðingu í þessu sambandi, að einmitt þessa dagana var íslenzkur maður, Jón Ágústsson að nafni, sonur Ágúst Bjarnasonar prófessors, að ljúka prófi í rafmagnsverkfræði við pólytekniska háskólann í Kaupmannahöfn, og tók sér fyrir verkefni útreikningana við Sogsvirkjunina hér. Hann mun hafa hlotið bezta próf. Þetta sýnir aðeins, hve Sogsvirkjunin vekur víða athygli og er talin mikið verk.

Mun ég svo ekki hafa þessi orð mín fleiri, en vænti þess, að hæst. stj. taki till. vel og veiti henni brautargengi.

\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Hv. flm. þessarar þáttill. kvað svo að orði, að rannsóknir þær, sem þegar hafa verið gerðar um möguleika

fyrir því að leggja línur út frá Sogsvirkjuninni, væru lauslegar bráðabirgðarannsóknir, sem væri lítt á byggjandi, og þar hann þar fyrir sig um-sögn fræðimannanna sjálfra, sem rannsóknina framkvæmda. — Ég hefi nú kynnt mér þetta atriði sérstaklega af tveimur ástæðum. Fyrst og fremst sökum þess, að þingmenn Árneseinga sneru sér til mín snemma á þinginu, einmitt með það sama atriði, sem þáttill. fjallar um. Í öðru lagi hafa komið fram tilmæli frá sýslunefndum Mýra- og Borgarfjarðarsýslu um, að rannsókn yrði látin fara fram á virkjun Andakilsfossanna fyrir þessi héruð, og sömuleiðis athugaðir möguleikar fyrir því að leiða raforku til þessara byggðarlaga frá orkuveri Sogsins.

Nefnd þá, sem skipuð var á sínum tíma til þess að athuga raforkuveitur til almenningsþarfa, skipuðu þeir: Vegamálastjóri, Steingr. Jónsson rafmagnsstjóri, Sigurður Jónasson, Sigurður Kristinnson forstjóri og Jón sál. Þorláksson. Auk þeirra starfaði svo í n. Jakob Gíslason rafmagnsverkfræðingur. Skýrsla sú, sem n. þessi skilaði 1931, er að mörgu leyti ýtarleg, og hygg ég, að sá grundvöllur, sem þar er lagður, verði sá grundvöllur, sem byggja verður þessar rannsóknir á.

Það er rétt hjá hv. frsm., að þeim línunum, sem til greina geta komið, er í áliti n. skipt í tvo flokka. Fyrst eru taldar þær línur, sem n. telur, að geti staðið undir sér sjálfar. Í 2. flokki eru aftur taldar þær línur, sem hún telur, að ekki geti staðið undir sér sjálfar, a. m. k. ekki til að byrja með. Þær línur, sem n. telur, að geti borið sig sjálfar, eru:

1. Línan frá Rvík til Hafnarfjarðar, sem áætlað er, að kosti 180 þús. kr.
2. Lína til Akraness, sem gert er ráð fyrir, að kosti að meðtalinni spennistöð í Mosfells-sveit 290 þús. kr.
3. Lína fram á Reykjanes, sem á að kosta 520 þús. kr.
4. Lína til Eyrarbakka og Stokkseyrar, sem áætluð er 264 þús. kr., og loks
5. Lína til Vestmannaeyja, sem áætlað er, að kosti 1666 þús.

Alls eru þessar fimm línur áætlaðar á 2920 þús. króna.

Ég hefi nú rætt um þetta við vegamálastjórnann, sem var formaður þessarar nefndar, og telur hann, að vegna verðbreytinga frá 1931 verði nokkrar breyt. frá þessari áætlun óumflýjanlegar, en gerir jafnframt ráð fyrir, að aðalgrundvöllurinn standi.

Nú ber svo til, að samkv. lögum frá 1932, sem sett voru eftir að n. skilaði áliti sínu, er vegamálastjóri beinlínis falið að rannsaka og gera heildartíll. um raforkuveitu til almenningsþarfa, svo samkv. ákvæðum þessara laga er haldið áfram þessari fyrirhuguðu rannsókn, eins og ég drap á áðan.

Þá segir og í 3. gr. þessara laga, að jafnóðum og starfinu miði áfram skuli vegamálastjóri leggja skýrslur og áætlanir fyrir atvinnumálaráðuneytið, og að ráðh. sé heimilt að skipa fimm mann raforkunefnd, sem starfi kauplaust, ríkisstj. til aðstoðar í þessum efnum.

Eins er ætlað til þess, að vegamálastjóri og

fastlaunaðir starfsmenn hans vinni kauplaust að þessu, og er það að sumu leyti hentugt, því á vetrum er hægt fyrir hann að sjá af nokkru af mönnum sínum, og einn af verkfræðingunum hefir annast um þetta.

Þetta er þá í stuttu máli það helzta, sem ég get upplýst og gert hefir verið.

Þá skal ég víkja að þáttill. sjálfri. Svo er til ætlað samkv. 1. lið hennar, að framkvæmdar séu rannsóknir og gerðar áætlanir og tíll. um hentugustu raforkuleiðir frá orkuveri Sogsins til byggðarlaga, þar sem rafveita þaðan helzt gæti komið til framkvæmda, svo sem nálægri þéttbýlla sveita, næstu kaupsýna o. s. frv. Ég hygg, að það sé óhætt að segja, að þessum rannsóknum samkv. 1. lið tíll. sé að langmestu leyti lokið, eins og ég sagði áðan.

Viðvíkjandi Suðurlandsundirlendinu er talað um þrjá möguleika fyrir því, hvernig línan skuli liggja. Um hinar línurnar er ekki, að ég hygg, málum blandað, hvernig þær skuli liggja. Það skapast af sjálfu sér. Þó er rétt að geta þess um Akraneslínuna, þegar talað er um, hvort hún eigi að ná upp í Borgarfjörð og hve langt upp í héraðið, t. d. til Borgarness, þá fellur það undir þær línur, sem n. taldi, að ekki gætu orðið sjálfstaðar og mundu því koma í annari röð.

Þá er 2. liður tíll. að rannsaka og gera áætlanir um stofn- og rekstrarkostnað raforkuveitu um þau svæði, er áætlanirnar ná til. Skal þar bæði veitt heildaryfirlit um kostnað raforkunnar í þessum byggðarlögum, og jafnframt, svo sem verða má, sýnt, hve raforkan mundi verða dýr hinum einstöku heimilum að stofnkostnaði og í notum. Skal það skýrt, hve mikil raforka er áætluð hverju heimili og til hverra nota. — Sú áætlun, sem hér er talað um, liggur fyrir, en eins og ég sagði áðan, þá þarf að endurskoða hana, en það er hægt að gera samkv. þeim lögum, sem til eru, og verður gert án þessarar þál.

En það er eitt atriði í sambandi við þetta mál, sem þörf er á að athuga, en á það er ekkert minnst í tíll. sjálfri, og aðeins lauslega á það drepð í framsöguræðu, og það er fyrirkomulag starfrækslunnar á þeim svæðum, sem fengju rafmagn frá Sogsvirkjuninni. En þar getur verið um fleiri en eina leið að ræða, og það þarf að athuga vandlega, hver leiðin yrði heppilegust. Það mætti að mörgu leyti telja einföldustu og heppi-legustu leiðina, að ríkissjóður seldi rafmagnið fyrir ákveðið verð kwst. frá spennistöð — annaðhvort frá aðallínu eða aukalínu — til hlut-aðeigandi svæða, sem gætu orðið misstör, eftir því hvort selt væri frá 20 þús. volta spennu eða frá einstakri línu. Hinsvegar er því ekki að leyna, að ef línan liggur um dreifð býli, — lítill þorp eða sveitir —, þá gæti orðið erfiðleikum bundið að koma þessu við, og þarf þá að taka til athugunar, hvort ekki sé hægt að selja beint til notenda. — Ég hefi aðeins drepð á þetta til þess að sýna, að þetta er eitt af því, sem nauðsynlegt er að athuga.

Að því er snertir tíll. sjálfa eins og hún liggur fyrir, þá vil ég geta þess, að ég er ekki viss um, að það sé vert að fastákveða það, að þessari rannsókn — eða endurskoðun á áætlun — sé hraðað svo, að fullkomin endurskoðun hafi verið

framkvæmd áður en reglulegt Alþingi 1937 kemur saman. Ef þessi áætlun væri fullgerð 1937, t. d. að þessar línur, sem áætlunin væri bundin við, gætu borið sig, og gert væri ráð fyrir, að þær kostuðu um 3 millj. króna, þá væri sú áætlun auðvitað miðuð við, að framkvæmdir færu fram þá þegar eða við óbreyttar aðstæður og óbreytt verð. Nú færi það eftir því, hvort og að hve miklu leyti væri hægt að ráðast í framkvæmdir, hvort þessi áætlun gæti raunverulega staðizt, og ég get sagt það alveg hispurslaust, að ég tel ekki, að útlitið sé þannig, að 1937 verði hægt að hrinda af stað framkvæmdum á því að leggja þær línur, sem kynnu að geta staðið sjálfstaðar. Sé svo farið að reikna út kostnaðinn af þessum línunum, en því verði síðan slegið á frest að leggja þær, þá þarf að gera alla reikninga á ný áður en hafizt er handa um framkvæmdir, og má þá heita, að verkið sé unnið fyrir gig og hafi í för með sér tvöfaldan kostnað. Hinsvegar er það rétt að fá sem nákvæmastar upplýsingar um allt, sem fyrir hendi er um afstöðu svæðanna og annað, sem að verkinu lýtur, og gera svo reikninga og áætlanir samkv. þeim upplýsingum, þegar útlit er á, að fært sé að hefja framkvæmdir. — Ég held, ef húði væri að gera allar kostnaðar-áætlanir fyrir 1937, þá yrði það til þess, að óhjákvæmilegt væri að gera mikið af þessu undirbúningsstarfi tvisvar, og það mundi vitanlega leiða til mjög aukins kostnaðar.

Ég tel ekki ástæðu til að taka fleira fram um málið að svo stöddu. Eftir atvikum álit ég bezt viðeigandi að vísa málinu til ríkisstj., og hún mun hlutast til um, að þessar rannsóknir verði framkvæmdar, að svo miklu leyti sem ástæða er til, fyrir 1937.

\*Pétur Ottesen: Með þeirri till. til þál., sem hér liggur fyrir til umr., er farið fram á það að rifja upp aftur eða hefja að nýju rannsókn á því, hvernig haganlegast muni verða að hagnýta þá orku, sem til verður við það, að Sogið verður virkjað.

Eins og bent hefir verið á, bæði af hv. 1. flm. till. og af hæstv. atvnrh., þá eru til áætlanir um þetta, sem að visu ná ekki yfir allt það svæði, sem gert er ráð fyrir, að hægt sé að byggja upp með raforku frá þessari virkjun, en til þeirra staða, sem mest líkindi eru til, að geti staðið af eigin rammleik straum af þeim kostnaði, sem af því leiðir.

Ég verð að telja það vel til fallið, og er hv. flm. þakklátur fyrir að hafa rifjað þetta mál upp. Þá er áætlunir voru gerðar um þetta, fyrir a. m. k. 4—5 árum, var miðað við þáv. verðlag, og þótt þær áætlunir, sem þá voru gerðar, hafi verið á góðum rökum reistar, þá víta allir, að allmiklar breyt. hafa síðan orðið á verðlagi, en til þess að gera sér hugmynd um þann kostnað, sem verður við hagnýtingu rafmagns á þessum stöðum, þá er nauðsynlegt að geta séð það í réttu ljósi, miðað við núv. verðlag.

Hv. flm. fór nokkrum orðum um þá miklu þýðingu, sem það hefði fyrir okkar kalda land að geta notað nokkuð af afli fossa vorra bæði til upphitunar og ljósa og fleira þess, sem þörf er á. Það er þess vegna eðlilegt, að augu lands-

manna séu opin fyrir því og sterk tilhneiging hjá mönnum til þess að nota sér þá miklu aflgjafa, sem fossar landsins eru, og að því er fullur gaumur gefinn að leggja sem beztan og traustastan grundvöll að hagnýtingu þessa mikla afls, svo að það geti orðið að sem beztum notum.

Það hefir verið að því vikið, bæði af hv. flm. og hæstv. ráðh., með hverjum hætti mundi líklegast að hagnýta rafmagnið, þegar um það er að ræða að færa notkun þess út á vitt svið. Alli þangað til tekin var ákvörðun um að hagnýta vatnsafl Sogsins, hafa allar framkvæmdir í þessu efni beint að því að nota raforku í smærri stíl og fullnægja notabörf hvers sveitaheimilis út af fyrir sig, og þar sem um kaupstaði hefir verið að ræða eða kaupturn, að fullnægja þörfum þeirra hvers fyrir sig. Hingað til hafa ekki verið gerðar tilraunir til þess að flytja rafmagnið út til hinna dreifðu byggða, eða leiða það til kaupturnanna lauga leið í gegnum byggðirnar. Það er fyrst nú, eftir að hafizt er handa um virkjun Sogsins, að þetta er fyrirhugað, og þarf þá að athuga, hvaða leið muni vera heppilegust til að afla fjár til þessara framkvæmda, ef ekki er vafi á, að önnur skilyrði séu fyrir hendi. Í nágrannalöndunum eru bæði einstakir menn og félög, sem eru búnir því fjármagni, að þeir geta tekið slík verk að sér, og þykir þá heppilegt að fela þeim framkvæmdir þeirra, og eru þá sett sérstök lög um þá aðilja, sem þar eiga hlut að máli, hvort sem verkið er unnið fyrir bæi, ríki eða sveitir. Á þessu hafa orðið allstórar framkvæmdir í nágrannalöndunum. Nú er þessu ekki til að dreifa hér. Hér eru hvorki einstaklingar né félög með slíkt fjármagn. Þess vegna er það hér eina leiðin, að ríkissjóður sé aðili og að ríkisvaldið beiti sér fyrir málinu, með tilliti til þess, að mikið erlent lánsfé þarf til framkvæmdanna, og í því að útvega það lánsfé hefir ríkisvaldið miklu sterkari aðstöðu en einstaklingar. Þess vegna — en ekki af því, að það sé að öðru leyti heppilegri lausn á málinu — verður ríkisvaldið að taka að sér forustu þessara framkvæmda. Ég vildi láta það koma fram, að ég verð að fallast á, að ekki séu til möguleikar til framkvæmda í þessu efni á öðrum grundvelli en þessum. Reykjavíkurbær, sem vitanlega er langsterkasti aðilinn hér á landi, hefir ráðizt í þessar framkvæmdir með tilstyrk ríkisins, að því er snertir ábyrgð, en ég get ekki séð, að nokkur annar aðili hér á landi sé þess megnugur, og þess vegna verður að fara þá slóð, að ríkisvaldið beiti sér fyrir þessu.

Um kjördæmi okkar hv. þm. Mýr., þ. e. a. s. Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, má segja það, að þar hafi alla tíð verið vakandi áhugi fyrir því að notfæra sér fossaaflið. Ég held það hafi verið fyrir 1920, sem héraðsstjórnin í Borgarfirði beitti sér fyrir því, að gerð var ýtarleg rannsókn á fossinum í Andakilsá, og var sú rannsókn miðuð við það, að rafmagnið yrði notað fyrir héraðið og auk þess að komið yrði upp nokkrum iðnaði í sambandi við virkjun fossins. Þetta mun vera með þeim fyrstu stóru athugunum, sem gerðar hafa verið hér á landi í þessu efni.

Fossarnir voru þá í eigu Englendings, sem keypti þá um 1910 eða 1912 og með framkvæmdir fyrir augum, sem engar urðu. En á-

hugi Borgfirðinga var svo mikill í þessu máli. að þegar sýnt var, að ekki yrði af framkvæmdum hjá hinum erlenda eiganda fossanna, þá réðust þeir í að kaupa þá, og nú fyrir nokkrum árum hafa kaupsamningar verið fullgerðir, svo Mýra- og Borgarfjarðarsýslur eru nú eigendur þessara fossa, sem áður voru í eign Englendinga.

Eins og hæstv. atvmrh. gat um, þá var samþ. síðastl. vor að fara þess á leit við ríkisstj., að hún léti gera áætlun um virkjun á Andakilsfossinum og um leiðslur þaðan, miðað við fulla þörf Akraness og Borgarness og þeirra staða, sem á þeirri leið eru, og virkjuninni hagað svo, að auðvelt væri að færa hana út. Nú hefir hæstv. ráðh. orðið við þessum tilmælum og falið vegamálastjóra að láta framkvæma þetta verk, og ég hygg, að hann hafi fengið Steingrím Jónsson til þess að gera áætlanirnar miðaðar við þetta, sem fram var tekið, og gera samanburð á því, hvort hagkvæmara yrði að ráðast í virkjun þar efra eða að notfæra þá möguleika, sem skapast við Sogsvirkjunina, og þykir mér mjög vænt um, að svo vel hefir verið við brugðið, og vil tjá hæstv. ráðh. þakkið minar og héraðsbúa fyrir að hafa orðið svo vel við tilmælum okkar, og biðum við nú eftir því, að fyrir liggi úrskurður rannsóknarinnar um það, hvort hagkvæmara verði fyrir héraðið að ráðast í þessa virkjun, eða fá rafmagnnið leitt frá þeirri miklu stöð, sem nú ris við Sogið.

Ég get tekið undir það með hæstv. atvmrh., að það megi heita tómmt mál, eins og viðhorf er nú, að tala um slíkar framkvæmdir, hvort sem er heldur þar í héraði eða í Árnessýslu. En svo framrælega sem vænta má, að þjóðin eigi nokkra framtíð fyrir sér, þá er það eitt af stærstu málum hennar að hagnýta sér raforkuna, og rannsóknunum er því ekki á glæ kastað eða því, að búið sé í hagnin með faglega þekkingu. Það er gott að hafa málið vel undirbúið á hverjum tíma, því þá er enginn efi á því, að þeir möguleikar, sem fyrstir verða til framkvæmda, verða notaðir.

Í Borgarnesi og á Akranesi er ekki til annað rafmagn en það, sem framleitt er með mótorum. Þessar mótorstöðvar eru dýrar í rekstri og endast illa. Þess vegna er það, þar sem svo mikið afl er í fossnum þessa lands, neyðarkostur að búa við að kaupa erlenda orku, sem við gætum framleitt á ódýrari hátt, ef hægt væri að kljúfa stofnkostnaðinn, með því að hagnýta okkur þá orku frá jöklum og fjöllum þessa lands, sem fer ónotuð í hafið.

Ég legg áherzlu á, að þessi till., sem hér liggur fyrir, verði samþ., svo að fram komi almennur áhugi Alþ. fyrir því, að sem bezt sé búið í hagnin fyrir alla einstaklinga til að geta notað vatnskraftinn, og að þegar batnar með fjárhag, þá standi ekki á því, að rannsókn liggi fyrir á öllum atriðum. Það er rétt, að verðlag getur breytst, og má gera ráð fyrir, að svo verði, en ef að öllu öðru leyti er búið að þrautrannsaka aðstöðu alla, þá er minnst fyrirhöfnin að breyta kostnaðaráætlun samkv. breyttu verðlagi, t. d. ef búið er að bera saman, hvort hagkvæmara er að ná rafmagninu með smærri virkjunum í héraði eða að leiða frá stórrí aflstöð í meiri fjarlægð, því mér skilst, að það afl, sem næst úr Soginu með þeirri

aflstöð, sem þar er byggð, eigi að fullnægja þörf alls þessa svæðis.

**Páll Zóphóníasson:** Ég hefi dálitið sérstaka skoðun í þessu máli, og sú skoðun hefir orðið ríkari hjá mér, því mér sem ég hefi um þetta mál hugsað. Ég er sammála þeim mönnum, sem líta svo á, að sjálfsagt sé að gera það, sem hægt er, til þess að rafmagnskrafturinn, sem liggur falinn í fallvötnum landsins, verði notaður, og það sem fyrst. En mér virðist flest það, sem enn er gert í þessa átt, miða meira að því að láta einstakar minni heildir njóta þess heldur en allan almenning. Í þessa átt virðist mér einnig framkvæmdir Sogsvirkjunarinnar hniga. Það, sem mér finnst þurfa að gera, er það, að rannsakað sé, hvaðan hver einstakur staður geti fengið ódýrast rafmagn. Þegar það hefir verið gert, þarf að skipta landinu í heildir utan um þau fallvötn. sem um er að ræða, þannig að hver heild geti fullnægt sinni rafmagnsþörf. Hvað Sogið snertir, þá á það eftir þeirri bráðabirgðaáætlun, sem gerð hefir verið, að geta fullnægt rafmagnsþörf íbúanna austan úr Skaftafellssýslu og vestur í Dali. Það er ekki líklegt eftir þessari bráðabirgðaáætlun, að bæir eða þorp á þessu svæði geti fengið ódýrara rafmagn heldur en frá þessum stað. ef allt svæðið er ein heild. En með því að láta þetta svæði ekki vera eina heild, heldur skipta því niður í ótal búta, sem hver um sig bæri kostnaðinn af því að leggja línur til sín og standa undir þeim, þá væri bara lítill hluti af þessu svæði, sem gæti fengið rafmagn, því það hefir talizt svo til, að það borgaði sig ekki að leggja rafmagn yfir svæði, þar sem ekki kæmu 26 menn á hvern km. leiðslunnar. Þess vegna vil ég leggja til, að um leið og farið er að vinna að þessu máli, þá sé það rannsakað, hvort ekki sé hægt að skipta landinu í rafmagnshverfi utan um fallvötnin. Síðan sé fundið meðalverð, sem hvert hverfi þurfi að borga fyrir rafmagn, og leggja svo fyrst þær línur, sem ágóði fæst af að selja rafmagn á með meðalverði og nota þann ágóða til að fjölga línunum, fyrst þar, sem aðstaðan er góð, og síðan þar, sem hún er verst. M. ö. o., að ágóðinn af þeim línunum, sem borga sig, sé látinn standa undir lagningu dýrari línanna.

Í fullu trausti þess, að hæstv. ríkisstj. bæði líti á þetta mál frá þessari hlið og að öðru leyti geri það, sem enn er ógert af því, sem í till. felst, legg ég til, að málinu verði, að þessari umr. lokinni, vísað til ríkisstj.

**\*Flm. (Eiríkur Einarsson):** Hæstv. atvmrh. tók þessu máli að engu leyti óvingjarnlega, eins og vænta mátti. En nokkuð af því, sem hann sagði í sambandi við það, gefur mér tilefni til frekari umræðu. — Hann átalði það fyrst og fremst, að ég hafði kallað skýrsluna frá 1931 bráðabirgðaskýrslu. Ég man ekki, hvaða orðum ég nefndi hana, en það er víst, að ég hvorki gerði né vildi nefna hana óvirðulegum nöfnum, því hún er gerð af hinum færustu og beztu mönnum, en það er játað af þeim sjálfum, að hún sé einungis bráðabirgðaskýrsla, og nær gat ég ekki farið en að hafa þeirra eigin játningu um það. Þegar

ég leitaði til þessara lærðu manna, hvöttu þeir til ýtarlegri rannsóknar og endurskoðunar í viðbót við það, sem fyrir lægi í þessum efnum.

Þegar hæstv. atvmrh. vék að hinum einstöku liðum þáttill., þá sagði hann, að hvað snerti 1. liðinn, um hentugustu raforkuveituleiðir, þá væri þeirri rannsókn að mestu lokið. Ég skal játa það, að samkv. fyrri skýrslum, þá er sú rannsókn lengst komin. Það hafa verið gerðar ýtarlegar mælingar og áætlanir um leiðslustæði og kostnað og annað þess háttar. En með tilliti til þess, að það breytist nokkuð nú á liðandi árum um í-búatölu og að kannske geta komið fram nýjar skoðanir um það, hvaða leiðir séu heppilegastar. Þá er a. m. k. ekki verra að taka þennan lið með í till.

Hæstv. atvmrh. sagði um 2. lið till., um stofn- og rekstrarkostnað raforkuveitunnar, að full ástæða væri til að endurskoða þetta, og erum við því alveg á sama máli um það. En hann sagði, að þetta mætti vel gera án þess að samþ. þessa þáttill., — það mætti eins vísa málinu til stj. En ég verð að segja það, að ég álit það sitt hvora meðferð, að samþ. till. eða vísa þeim til stj. Það, að vísa málum til stj., er nefnilega í meðvitund manna yfirleitt sama og eyðing eða að þeim sé stungið í göðlátlegan svefn. Það er hin venjulega skoðun á þessari þingmeðferð málefna, nema alveg sérstakt gefið tilefni sé fyrir hendi til framgangs málinu, sem brýtur í bág við framkvæmd till. eins og hún liggur fyrir. En sú sérstaka ástæða er ekki nógu rík fyrir hendi hér, þar sem það er m. a. játað af hæstv. atvmrh., að eitt meginatriðið í þessari till. — um stofn- og rekstrarkostnað — þurfi að endurskoðast.

Þá sagði hæstv. atvmrh. það um 3. liðinn, að sér fyndist vanta í hann það, sem mestu skipti, en það væri fyrirkomulag rekstrarins. Ég er samála hæstv. ráðh. um það, að fyrirkomulag rekstrarins er mikils virði, og má sízt vanta, en ég tel ákveðið, að 3. liðurinn lúti einmitt að þessu, þar sem hann segir: „Kostnaðartilhögun að því er snertir stofnun slíkar rafveitu, rekstur hennar, styrkþörf o. s. frv.“ Ég legg þá merkingu í gr., að þarna sé verið að biðja um undirbúning og rannsókn á því, sem hæstv. ráðh. segir mjög réttilega, að rannsaka þurfi.

Ég ætla þá ekki að fjölyrða frekar um þetta mál. Ég hefi sagt um það álit mitt, og ég álit, að það renni sterkar stoðir undir till., því þó almenn lög um raforkuveitu til almenningsþarfa frá 1932 séu fyrir hendi, þá veit ég ekki, hvort hægt er að treysta því, að það verði gert sérstaklega mikið í krafti þeirrar lagasetningar.

**Magnús Torfason:** Ég kveð mér ekki hljóðs sökum þess, að ég ætli mér að fara út í þetta mál almennt; ég ætla mér aðeins að fara um það nokkrum orðum frá sjónarmiði Árneseinga. Það er víst, að áhugi fyrir þessu máli hefir aukizt þar austur frá með ári hverju, og það er einnig vitað, eins og fram hefir komið í skjali, sem sent hefir verið hingað til Alp., að það er mjög ákveðin krafa Árneseinga, að þeir geti sem fyrst notið þessarar Sogsvirkjunar. Og það er sannarlega ástæða til þess. Það getur ekki verið skemmti-

legt fyrir Árneseinga að horfa upp á það, að þessi aflgjafi, sem þarna er, veiti krafti sínum til annara héraða og lýsi þar upp og hiti hífli manna. meðan þeir sjálfir verða að sitja í myrkrunu og kuldanum. Og eins og menn geta nærri, þá hefir ekki dregið úr þessari hugsun síðastl. vetur, í þeim miklu frostum, sem þá gengu yfir land allt. Ég er líka alveg sömu skoðunar og menn þar eystra, að það sé hart og jafnvel gangi hneyksli næst, ef það hérað, sem aflgjafinn er sóttur í, á að fara varhluta af þeim gæðum, sem Sogsvirkjunin veitir út um landið. Og það er því fremur ástæða til þess, að þeir liti svo á, þar sem það virðist samkv. síðasta manntali, að flótti fólksins úr héraðinu sé nú loksins stöðvaður. Það er í fyrsta sinn í fyrri um 15 ár, sem fólkinu hefir fjölgað í Árnessýslu, og eftir því, sem mér er kunnugt um af skýrslum, sem komnar eru til mín fyrir árið 1936, þá heldur sú fjölgun áfram. Þetta er ekki nema eðlilegt. Það hefir verið mikið gert fyrir sýsluna, og menn byggja á því á ýmsan hátt. Yfirleitt er þar mikill áhugi vaknaður og framkvæmdir hafnar til þess að auka úr þeim mesta nægtabrunni landsins, sem Árnessýsla vitanlega er.

Í umr. um þetta mál hefir eiginlega ekki komið nema tvennt fram, sem ég vildi athuga. Annað er hin svokallaða meðalverðstill. frá hv. 2. þm. N.-M. Ég tel hana afar hugunarverða, en ég býst við, að það þurfi að athuga hana mjög vel, áður en nokkurt tillit er tekið til hennar. — Hitt atriðið var það hjá hæstv. atvmrh., þar sem hann hafði það á móti till., að ef þessar rannsóknir, áætlanir og tillögur ættu að vera undirbúnar fyrir Alp. 1937, þá gæti þetta orðið tvíverknaður, því hann byggist ekki við því, að hafizt yrði handa á árinu 1937. Ég get vel skilið hans hugsun hvað þetta snertir, og það því fremur, sem bæði ég og aðrir, sem áhuga hafa haft fyrir þessu máli, hafa litið svo á, að ekki mundi koma til mála, að snert væri á þessum aukalínum fyrr en eftir að aðallínan væri komin á og rafmagnsveitan til Reykjavíkur fullkomlega opnuð, en eins og við vitum, á það fyrst að vera 1937. Ég ætla því að leyfa mér að koma með skrifl. brtt. um það, að í staðinn fyrir 1937 komi 1938. Ég hygg, að með því sé engu sleppt, en hinsvegar orðið við tilmælum hæstv. atvmrh. í þessu efni.

Það hefir komið hér fram till. um að vísa málinu til stj. Ég segi fyrir mitt leyti, að ég hefi fullt traust á stj. hvað þetta snertir og ég tel, að það hefði varla þurft að koma fram slík till. sem þessi. En hinsvegar virðist mér, úr því till. er nú fram komin, að það sé eins og heldur til að draga úr málinu, ef hún er ekki samþ. En ég skal taka það skýrt fram, að í þessu á ekki að felast neitt vantraust til ríkisstj. af minni hálfu, heldur aðeins það, að með þessari till. sé lögð áherzla á málið og því haldið vakandi.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 264) leyfð og samþ. með 30 hlj. atkv.

Till frá 2. þm. N.-M. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 23:20 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: StJSt, ÞorbD, ÁÁ, BSt, BB, EÁrna, EmJ,

|                                            |                                           |
|--------------------------------------------|-------------------------------------------|
| EystJ, FJ, GG, HG, HermJ, HV, IngP, JG,    | JJós, JAJ, JÓl, JS, MG, MJ, MT, ÓTh, P-   |
| JörB, PHerm, PZ, PÞ, SigfJ, SE, SÁÓ.       | Halld, PM, PO, SK.                        |
| JBald.                                     | Sex þm. (ÞBr, BJ, BÁ, GÞ, JónP, JJ) fjar- |
| nei: TT, ÞÞ, EE, GSv, Gí, GL, HannJ, JakM, | staddir.                                  |

# Pingsályktunartillaga tekin aftur.

## Landhelgisgæzla á Faxaflóa og við Snæfellsnes.

Á deildafundum 17. marz var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um landhelgisgæzlu á Faxaflóa (A. 164).

Á 8. fundi í Sp., 30. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 31. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr. (A. 16, 212).

\*Flm. (Pétur Ottesen): Þessi till. til þál. er fram komin út af þeirri brýnu þörf, sem á því er, að bót verði ráðin á landhelgisgæzlu á Faxaflóa og eftirliti með veiðarfærum þar. — Það mun hvergi vera á voru landi, á sumum tímum árs, sérstaklega á vetrarvertíðinni, sem jafnmargir menn eiga jafnmikið undir því, að landhelginnar sé vel gætt og eftirlit með veiðarfærum sé gott á fiskimiðum utan landhelginnar, eins og einmitt hér við Faxaflóa. Á vetrarvertíðinni er það svo, að hér á Faxaflóa stunda veiðar mikið á annað hundrað vélbáta; þessa veiði stunda þeir að visu alllangt utan landhelginnar, en einmitt á þessum sömu miðum er venjulega krökt af botnvörpungum, og verða þeir, sem vélbátaútegginn stunda, mjög fyrir bardínu á þeim, þannig að þegar mest er af botnvörpungum á þessum miðum, þá kemur naumast fyrir sá dagur. að bátaúteggurinn verði ekki fyrir stórtjóni á afla og veiðarfærum af völdum botnvörpunganna. Nú er það kunnugt, að þótt þetta sé fyrir utan landhelgina, þá liggja þungar sektir við því að ráðast þannig á veiðarfæri bátanna, og einasta leiðin til þess að hamla á móti því tjóni, sem af þessu hlýzt, er það, að á þessum svæðum séu eftirlitsskip, strandvarnar- eða landhelgisgæzluskip, sem togurumum stæði nokkur stuggur af og héldu sig þar af leiðandi fjær bátaflotanum og skirrðust við að vinna þau spellvirki, sem þeir nú vinna með því veiðarfæra- og aflatjóni, sem af þeim hlýzt.

Annar þáttur í þörfinni fyrir því að auka landhelgisgæzluna hér við Faxaflóa er sá, að svo hagar til, að aðalsmábátamiðin liggja einmitt alveg við landhelgislinuna, og þess vegna er það að þessi mið, sem eru mjög eftirsótt af togurum, og sérstaklega af útlendum togurum, sem halda sig árið út og árið inn á Faxaflóa, er ekki hægt

að verja, og þar með vernda hagsmuni smábátaúteggisins hér við flóann, með öðru en því, að hér verði staðbundin landhelgisgæzla.

Þótt mest af miðum stærri vélbátanna sé utan landhelgislinu, þá er það svo, að fiskimenn eiga mjög mikið undir því, að vernduð séu fyrir þá fiskimiðin, og ekki síður hitt, að vernduð séu hin friðlýstu svæði í flóanum fyrir ágangi botnvörpunga, að svo miklu leyti sem sú verndun felur í sér hlífð fyrir þann unga fisk, sem elst upp hér í Faxaflóa. En með tilliti til þess, hve Faxaflói er nærri aðal hrygningarstöðum þorsksins hér við land, og að nokkru leyti eru þar innan flóans, þá hefir það einna mesta þýðingu fyrir viðkomu fiskjarins, að sérstaklega sé vandað til landhelgisgæzlu hér við Faxaflóa, ekki eingöngu fyrir þá, sem hafa lifsuppeldi sitt af því, sem aflast hér í flóanum, heldur fyrir alla þá, sem stunda fiskveiðar hér við land, jafnt erlenda og innlenda.

Þessar ástæður liggja til grundvallar fyrir því, að í þessari till. til þál. er farið fram á, að það sé nú þegar farið að vinna að því að láta smíða landhelgisgæzlubát, sem hafi það hlutverk að stunda landhelgisgæzlu og veiðarfæra á Faxaflóa og fyrir Snæfellsnesi.

Eins og öllum er kunnugt, þá var sú breyt. gerð á landhelgisgæzlu hér, að nú fyrir skömmu var annað aðalvarðskip landsmanna selt til útlendinga, og heimild sú, sem ríkisstj. hafði til þessarar sölu, var bundin því skilyrði, að að sölu lokinni yrði hafin smíð á landhelgisbátum fyrir það andvirk, sem fengist fyrir þetta skip, og má þess vegna ekki síga úr hömlum með að verða við þessari sjálfsögðu skyldu, og með tilliti til þessarar miklu nauðsynjar (sem ég nú hefi lýst með fáum orðum), að auka og bæta landhelgis- og veiðarfæragæzlu á Faxaflóa, þá höfum við hv. þm. G.-K. lagt til, að nú þegar verði hafin smíð á bát, sem hafi á hendi landhelgis- og veiðarfæragæzlu hér við Faxaflóa.

Ég þarf ekki að fara fleiri orðum um till., og vænti ég þess, að hið háa Alþingi, sem leyft hefir sölnu á Óðni með því skilyrði, að þegar yrði hafin smíð landhelgisbáta fyrir andvirk þessa skips, samþ. einnig, að þeim bát, sem nú verður fyrst byggður, verði sérstaklega ætlað það mikla og nauðsynlega hlutverk, sem fyrir hendi er með landhelgis- og veiðarfæragæzlu hér á Faxaflóa.

Ég skal taka það fram sem mína skoðun, að ég hefi litið svo á, að það mundi mega sameina að

meira eða minna leyti landhelgisgæzlu og björgunarstarfsemi hér við Faxaflóa, og víðar við strendur þessa lands. Ég segi þetta með tilliti til þess, að nú um nokkur ár undanfarið hefir verið safnað fé til þess að smíða björgunarbát, sem á að starfa hér á Faxaflóa, og þessari fjársöfnun er það langt komið nú, að ég hygg, að það muni vera komið langt á veg, að safnast hafi nægilegt fé til þess að smíða einn slíkan bát. Auk þess hefir verið hafin fjársöfnun til þess að smíðaður yrði einn slíkur bátur fyrir hvern hinna landsfjórðunganna, en þeirri fjársöfnun er ekki svo langt komið, að hafist verði handa. Ég hefi lítið svo á, að það mundi mega sameina þetta hvorttveggja, en út af þeim undirtekum, sem þetta hefir fengið hjá stjórn Slysavarnafélags Íslands, sem hefir þessa fjársöfnun með höndum og yfirráð þess fjár, sem safnað hefir verið í þessu augnamiði, þá virðist ekki fyrir hendi samþykki hennar fyrir því að sameina þessi störf. Þess vegna hefi ég fyrir mitt leyti ekki borið fram till. í þá átt, því það kemur vitanlega ekki til nokkurra mála að þröngva nokkrum samningum þess efnis upp á slíkan aðilja sem Slysavarnafélag Íslands, sem stendur að þessari fjársöfnun og hefir yfirráð yfir þessu fé, sem það er ekki fúst til að sinna.

En þess er þörf, að hér sé fljótt gengið til verks og enginn dráttur hafður á að byggja strandvarnarbát, sem annist um landhelgis- og veiðarfæragæzlu hér á Faxaflóa. Það má ekki fresta því með því að leita hófanna um samninga og eyða þannig tímanum, og þess vegna er það, að þrátt fyrir það, þótt skoðun mín sé óbreytt á þessu atviki — um landhelgisgæzlu og björgunarstarfsemi —, þá verður að hefjast handa um framkvæmdir þessa máls á þeim grundvelli. að hér sé byggður bátur, sem hafi þetta sérstaka hlutverk, fyrst og fremst landhelgisgæzlu og í öðru lagi veiðarfæragæzlu hér á Faxaflóa. Því allur dráttur í þessu efni er okkur stórskadlegur, og það má ekki við það sitja, að ekkert sé gert, og brýnasta nauðsyn krefst þess, að fyllt verði það skarð, sem höggð var í landhelgisgæzlu okkar með sölu Óðins.

Ég vil svo vænta þess, að þetta mál fái góðar undirtektir og undinn svo bráður bugur að byggingu slíkra báta, fyrir andvirði Óðins fyrst og fremst, og svo haldið áfram þar til því marki er náð, að landhelgisgæzla okkar getur talist í sæmilegu lagi, því það er vitanlega eitt af aðal-nauðsynjamálum þjóðfélags okkar — sem jafnmikið er borið uppi af fiskiveiðum eins og raun ber vitni um —, að landhelginnar sé gætt svo kröftuglega sem verða má, og að mönnum sé tryggð nokkur vernd fyrir ágangi botnvörpunga á veiðarfærum og veiðimöguleikum, þótt miðin séu utan landhelgislinu.

**\*Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég hefi ekkert á móti því, að þessi till. frá hv. þm. Borgf. og hv. þm. G.-K. sé samþ. En ég vil samt sem áður ekki láta samþ. hana án þess að það komi fram, að það, sem hér er verið að skora á ríkisstj. að gera og láta undirbúa, það hefir stj. nú þegar undirbúið í raun og veru. Það hefir verið nú þegar boðin út og heitið verðlaunum fyrir teikningu

á fyrsta strandvarnarbátinum — nú fyrir talsverðu síðan —, þannig að hafinn er undirbúningur á verki því, sem hér er skorað á stj. að framkvæma.

Ég vil ekki draga dul á það, að einmitt það atvikið, sem hv. þm. Borgf. minntist á — sameiningu á landhelgisgæzlu og björgunarstarfsemi — gæti á einhvern hátt tafið fyrir framkvæmdum þessa máls, því það er sýnt mál, að reynt verður til þrautar að ná samkomulagi einmitt um þessa sameiningu strandvarna og björgunarstarfsemi, og það er rík skoðun margra, sem þessum málum eru kunnugir, að slík sameining sé æskileg. — Það hefir sem sagt verið hafist handa um undirbúning framkvæmda á fyrsta lið þessarar till.

Viðvíkjandi 2. lið till. er það að segja, að einmitt nú á meðan ekki hefir verið keyptur bátur hefir stöðugt verið bátur hér á Faxaflóa — milli Reykjaness og Snæfellsness. Hann hefir verið þarna til taks alla vertíðina og verður til loka, svo að síðari liðurinn hefir líka verið framkvæmdur. En þessi þáttill. og í sjálfu sér ummæli hv. þm. geta gefið tilefni til þess, að Alþ. áliti, að þessu væri ekki þannig varið, og þess vegna vildi ég taka þetta fram.

**\*Flm. (Pétur Ottesen):** Ég vil þá undirstrika það, sem hæstv. forsrh. sagði, að það hafi þegar verið fastákveðið að byggja strandvarnarbát, sem eigi að annast landhelgisgæzlu á Faxaflóa, og mér þykir mjög gott að fá viðurkenningu hæstv. forsrh. — og þá líka væntanlega þingsins — fyrir því, að þeirri miklu og auðsæju þörf, sem er að láta þá fyrstu framkvæmd, sem gerð verður í þessu efni, miðast við þá sérstöku þörf, sem er á umbótum á landhelgis- og veiðarfæraverndun hér á Faxaflóa. Ég vil undirstrika þetta og vænti þess, að það dragist ekki lengi, að bót verði á þessu ráðin á þessum grundvelli.

Ég hefi nú séð það í blöðum, að boðið hefir verið út til samkeppni um gerð og útbúnað slíkra báta, og við því er náttúrlega ekkert nema gott að segja, því sjálfsagt er að vanda sem allra bezt til þessara báta. En við flm. höfum ekki orðið varir við, þegar við fluttum þessa till. neina tilkynningu um það frá ríkisstj., að nokkuð væri farið að hefjast handa, og það er fyrst eftir að till. okkar er útbýtt hér á þingi, að fram kemur í blöðum tilkynning um það, að farið sé að hefja undirbúning að þessu starfi. En það er þá gott, að það fellur saman vilji og þörf þeirra manna, sem við Faxaflóa búa, og þeirra, sem þar stunda fiskveiðar, við áform hæstv. ríkisstj. um framkvæmdir í þessu máli.

Út af ummælum hæstv. ráðh. um samstarf í þessu efni er það að segja, að verði málið nú sett á þann grundvöll, gæti vel leitt af því einhvern drátt á framkvæmd þess, en þetta mál þolir enga bið, svo að enginn dráttur má verða á því, hvorki af þessum ástæðum né öðrum. Ef þeir, sem standa að Slysavarnafélaginu, treysta sér til þess að halda uppi sinni loflegu starfsemi út af fyrir sig með frjálsum samskotum, þá þeir um það. En enginn dráttur má verða á því að fylla það skarð, sem varð í strandvarnirnar við sölu Óðins. — Hæstv. ráðh. upplýsti, að varð-

bátur hefði verið nú á vertíðinni á Faxaflóa. Þetta er rétt, en þrátt fyrir það hafa fiskimenn borið sig mjög aumlega í vetur yfir tjóni á veiðarfærum af völdum togara. Möguleikar þessa báts eru ekki miklir, enda hefir starfsemi hans ekki komið að miklu gagni. Svo hefir hagað til í vetur, að bátar hafa orðið að sigla til fiskjar allt að því 2 klst. lengur en venja er til og orðið að sækja á þau mið, sem togarar eru yfirleitt á, og því orðið meir fyrir bardinu á þeim nú en nokkru sinni fyrr. Eftir þeim umkvörtunum að dæma, sem horizt hafa frá þessum fiskibátum í vetur, virðist tiltölulega lítið gagn hafa leitt af varðbátum, í hverju sem það liggur. En bátur, sem byggður væri með slíka gæzlu fyrir augum, ætti að geta orðið til mikils trausts, og því má ekki verða á því nema sem allra minnstur dráttur.

Ég vona, að þörf fiskimannanna verði hér fyrst og fremst höfð að leiðarstjórn, en vafasamir samningar við Slysavarnafélagið verði ekki látnir tefja málið. Þetta er eindregin krafa sjómanna.

Veiðarfæratið þeirra í vetur er þeim mun tilfinnanlegra, sem þeir bera minna úr bítum og hafa því minni getu til að standa undir slíku tjóni.

**\*Jón Auðunn Jónsson:** Ég vil benda á það, þótt ég sé þessari till. engan veginn andstæður, að ekki er síður þörf fyrir slíka gæzlu á Vestfjörðum en á Faxaflóa. Þar eru engu síður uppeldisstöðvar fiskjarins, og þar eru einnig veiðar stundaðar af smáum skipum, sem allt veltur á fyrir, að veiðarfærum þeirra og fiski sé ekki spilt.

Undanfarið hefir gæzlan verið svo frámunalega slæg, að togarnir voru í september í fyrra tugum saman uppi undir Ísafjarðarkaupstað og gersópuðu upp ýsuaflann, sem fiskimenn hefðu ella getað haft mikið upp úr. Það er því auðsætt, að ekki er síður þörf á að vernda fiskimiðin á Ísafjarðardjúpi en á Faxaflóa fyrir ágangi togara, auk þess sem á það má benda, að uppeldisstöðvar fiskjar eru sízt minni í Ísafjarðardjúpi og Arnarfirði en í Faxaflóa.

Frá október og fram í febrúar eru þarna vestra stundaðar lúðuveiðir í háskammdeginu, og verður að sækja á haf út, sumpart af því, hve gæzlan á nærmíðum er léleg. Ef þarna væri góður varðbátur, gæti hann oft orðið til þess að bjarga lífi og limum manna, þegar þess er gætt, að langtíðasta orsökina til slysa er vélabilun. En það segir fátt af einum, einnig þegar bátur með bilaða vél á heim að sækja 30 sjómílur í versta veðri í skammdeginu.

Ég vona því, að hæstv. stjórn sjái, að þörfin er ekki minni hér vestra, og láti því byggja annan bát til gæzlu hér um leið og Faxaflóabátinn, þegar uppdrættir eru til.

Þrátt fyrir það, þótt þáttill. hafi verið flutt um þetta á hverju þingi, hefi ég samt ekki flutt brtt. við þáttill. hv. þm. Borgf. nú, í von um að þessu verði sinnt, og það því fremur, sem Óðinn var seldur með því skilyrði, eins og hv. flm. sagði, að andvirði hans yrði varið til aukinnar strandgæzlu, en ekki gert að eyðslufé.

**\*Sigurjón Á. Ólafsson:** Mér skilst, að með þessari þáttill. sé fyrst og fremst litið á hagsmuni sjómanna við Faxaflóa, enda er full ástæða til þess, að þeirra sé gætt. En af því að mér finnst vanta í þessu máli ýmsar nauðsynlegar upplýsingar fyrir fjv., sem ég býst við, að taki málið til meðferðar, vil ég fara um það nokkrum orðum.

Það er alveg tvímælalaust, að Faxaflói þarf sérstakrar gæzlu, enda hefir ávallt verið þar varðbátur, auk hinna varðskipanna. En spurningin er sú, hvort unnt sé, að sami bátur annist landhelgis- og veiðarfæragæzlu. Ég dreg mjög í vafa, að það sé unnt. Lóðirnar eru sem kunnugt er einkum eða eingöngu lagðar á djúpmiðum í Jökuldjúpi og úti af Köntum. Landhelgisgæzlan er hinsvegar á allt öðrum slóðum. Lóðaveiðar á djúpmiðum eru stundaðar frá því í janúar og fram í maí, en í apríl fara smábátar að stunda dragnóta- og færaveiðar. Fyrir þá báta þarf að gæta landhelginna. En á fyrri hluta vetrar eru ekki mikil brögð að ágangi togara á innmiðum. En í apríl verður verkefni varðbátsins tvíþætt, þar sem þá þarf í senn að gæta landhelginna og veiðarfæra á djúpmiðum.

Hér liggur fyrir brtt. frá hv. þm. Snæf. um það, að gæzlan nái einnig til Snæfellsness. Ég veit, að hann getur fært full rök að því, að þörfin sé ekki minni þar. En þá er hið upphaflega ætlaða starfsvið bátsins orðið svo stórt, að búast má við því, að einum varðbáti verði of stórt.

Bátarnir hafa undanfarið orðið að fara út fyrir takmörk Faxaflóa. Er nú tilætluðin að haga gæzlunni svo, að staðbinda fleiri báta, eins og sést hér á annari þáttill. Hv. flm. talaði um björgunarskútur, sem nú er mikill áhugi fyrir að koma upp. En hve stórar þær verði eða hve stórt verkvið þær hafi, er ekki fullráðið enn. En þó veit ég, að sú stefna er hér uppi, að þær þurfi að vera svo stórar, að þær geti einnig hjálpað skipum til hafnar, og því stærri en tíðkast í nágrannalöndunum.

Nú hefir verið safnað fé til björgunarskúta á Faxaflóa, sem á að geta, a. m. k. í færu veðri, bjargað skipum til lands. En ágreiningur er uppi um það, hvort þessi skúta eigi að nokkru leyti að hafa gæzlustarf á hendi. Ég held, að erfitt sé að samrýma gæzlu- og björgunarskúta á innanverðum Faxaflóa. En ég tel, að þegar varðbátur og björgunarskúta eru komin á Faxaflóa, eigi að verða með þeim sú verkaskipting, að annað skipið, og þá björgunarskútan, annist björgunarskúta og eftirlit veiðarfæra á djúpmiðum, en báturinn landhelgisgæzluna. Þessa verkaskiptingu álit ég vel framkvæmanlega. Ég veit að visu, að komið hefir fram andróður gegn því, að ríkið noti skipið á nokkurn hátt í sína þjónustu. En mér er ljóst, að strax og Faxaflói hefir fengið hinn nýja varðbát, kemur fram krafa, og hún réttmæt, um aukna gæzlu. Því er sú hugmynd uppi, að sameina björgunar- og gæzlustarf. Ríkið yrði þá að sjálfsögðu að kosta rekstur björgunarskúttunnar. En hvað sem þessu líður, geta allir verið sammála um það efni þáttill., að rétt sé og óhjákvæmilegt, að varðbátur verði byggður sem fyrst á Faxaflóa.

Það er rétt, að varðbátur hefir verið á Faxa-

flóa undanfarið, en hann hefir ekki verið svo fullkominn sem skyldi, og ekki verið hægt að beita honum í verstu veðrum. enda er skipið litíð og gamalt.

Ég vil benda á það í sambandi við brtt. hv. þm. Snæf., að miðin undan Snæfellsnesi eru ekki síður gullnáma en Faxaflói, og ætti nefndin að taka gæzlu þar til rækilegrar athugunar.

Þetta mál er stórmál fyrir okkur sem fiski-þjóð. Það er að vonum, að margur sakni þess, að annað bezta varðskipið skuli hafa verið selt úr landi, en bæði var það, að rekstur þess var okkur ofviða sökum kostnaðar, og auk þess telja margir okkur önnur skip hentari til gæzlu en stór eimskip, og álita mörg skip smá betri til gæzlu en eitt stórt, enda eru aðrar þjóðir farnar að líta svo á. Aðalatriðið er, að gæzlan komi að notum og reksturinn verði ekki óbærilegur. Þessi till. er til þess að hraða því verki, sem nú er byrjað á.

**Thor Thors:** Eins og hv. 4. þm. Reykv. hefir þegar drepíð á, flyt ég hér brtt. þess efnis, að gæzlan nái einnig til Snæfellsness. Við Snæfellsnes eru einhver beztu fiskimið landsins, og mikil þörf á að verja þau fyrir ágangi togara. Væri auðvitað æskilegast að hafa sérstakan bát til gæzlu þarna, en þar sem ég býst við, að því fái-ist ekki framgengt eins og nú árar, ber ég fram þessa brtt., og vænti þess, að hún fái góðar viðtökur.

**\*Flm. (Pétur Ottesen):** Okkur flm. þessarar þáttill. var það fullkomlega ljóst, þegar við bárum hana fram, að það yrði hvergi nærri fullnægt þeirri þörf, sem er fyrir gæzlu veiðiskipa og landhelgi við Faxaflóa með því að ætla aðeins einum bát að annast hana. En með tilliti til þess, að það er svo víða umhverfis landið þörf á aukinni landhelgisgæzlu, þá vildum við ekki ganga lengra í kröfum okkar en það, að einn varðbátur væri byggður fyrir Faxaflóa, hinsvegar ætlu-umst við fyrst og fremst til þess, að það verði sá bátur, sem fyrst verður byggður fyrir andvirði Óðins. — Það er náttúrlega alveg rétt, að einn bátur fullnægir ekki þörfinni, en úr því verður að bæta í framtíðinni, og við vonum, að þess verði ekki langt að biða, að aukið verði við það. sem í þessari till. felst.

Hv. 4. þm. Reykv. talaði um, að það yrði að vísa þessari till. til n. Ég hafði nú ekki gert neina till. um það, og þar sem hæstv. forsrh. hefir nú lýst því yfir, að fyrsti varðbáturinn yrði byggður til gæzlu við Faxaflóa, og að honum muni verða hagað eftir því, sem við höfum farið fram á, þá fellum við okkur vel við það, og sé ég því ekki ástæðu til að vísa till. til nefndar.

Það hefir komið fram brtt. við þáttill. frá hv. þm. Snæf., þess efnis, að báturinn verði einnig látinn gæta landhelginnar fyrir Snæfellsnesi. En okkar till. felur það í sér, að því er snertir landhelgina við Snæfellsnes að sunnan, og þó að sú gæzla verði látin ná eitthvað lengra meðfram því, þá sé ég ekki ástæðu til að hafa neitt á móti brtt. eða amast við henni.

Ég sé enga þörf á því að breyta orðalagi þáttill., að öðru leyti en því, sem felst í brtt. hv. þm. Snæf., er við flm. getum eftir atvikum fall-izt á. Ég vil því vænta þess, að till. okkar geti fengið sem skjótasta afgreiðslu á þinginu, þar sem ekki mun vera þörf á frekari töfum en þeim. að um hana verði hafðar tvær umr. eins og hæstv. forseti hefir ákveðið. Vona ég, að við það megi sitja.

#### ATKVGR.

Brtt. 212.1 samþ. með 29 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 26 shlj. atkv.

Brtt. 212.2 (ný fyrirsögn) samþ. með 29 shlj. atkv.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 25 shlj. atkv., með fyrirsögninni:

**Till. til þál. um landhelgisgæzlu á Faxaflóa og við Snæfellsnes.**

Á 16. og 21. fundi í Sp., 2. og 9. maí, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Sp., 9. maí, var till. enn tekin til síðari umr. (A. 268).

**Flm. (Pétur Ottesen):** Þar sem samþ. er till., sem nú var verið að ganga frá (till. um framkvæmd landhelgisgæzlu og björgunarstarfsemi), sem að áliti okkar flm. fullnægir því, sem til var ætlazt með till. á þskj. 268, þá er hún hér með tekin aftur.

# Pingsályktunartillögur ekki útræddar.

## 1. Atvinnumöguleikar á Bildudal.

Á 9. fundi í Nd., 26. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um athugun á atvinnumöguleikum á Bildudal og um aðstoð við bágstadda íbúa kaupsins (A. 55).

Á 10. fundi í Nd., 27. febr., var till. tekin á dagskrá til ákvörðunar um, hvernig ræða skyldi. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Nd., 28. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Nd., 2. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Nd., 3. marz, var till. aftur tekin til einnar umr.

\*Flm. (Sigurður Einarsson): Ég get verið fáorður um þessa þáltill., af því að ástæðurnar til þess, að hún er fram borin, eru prentaðar og koma fullgreinilega fram í fskj. því, sem fylgir þáltill., þar sem oddviti Snúrfjarðahrepps hefir snúið sér til mín og farið þess á leit, að ályktun í þessa átt yrði borin fram hér á Alp., og tilgreinir ástæður til þess.

Það, sem ennfremur veldur því, að ég get verið fáorður um þáltill., er það, að fyrir þessari hv. d. hefir legið frv. um kaup á Bildudalseign, og hafa inn í umr. um það frv. blandast umr. um ástæðurnar, sem liggja til grundvallar þessari þáltill. og hafa knúð fram þessar hjálparbeiðni: Bilddælinga. Ég held, að ennfremur megi ganga út frá því, að allmörgum hv. þm. muni það kunnugt, að hér hafa verið á ferð þrír hreppsnefndarmenn af Bildudal, sem í viðtölum við þm. hafa skýrt þeim frá öllum ástæðum þorpsbúa í þessu efni.

Það er engum blöðum um það að fletta, að svo er nú komið fyrir íbúum þessa kaupsins. að engin von er til þess, að fólkið geti haldið þar við, nema gangskör sé að því gerð að láta rannsaká, hvernig heppilegast sé að koma fótum undir atvinnurekstur á Bildudal, sem íbúarnir geti samilega lifað af. Ég ber ekki fram frv. um kaup á Bildudalseign, þó að vel geti auðvitað verið, að slík kaup yrðu liður í þeim ráðstöfunum, sem nauðsynlegar teldust, að fenginni rannsókn á því efni, sem um er að ræða. En það, sem

farið er fram á með þáltill., er, að þessi rannsókn á atvinnumöguleikum verði gerð þarna að tilhlutun hins opinbera. Og mér dettur ekki í hug að gera mér í hugarlund, þó að þessi till. komi fyrst fram í sambandi við Bildudal aðeins, að ekki reki að því, að slíka rannsókn og athuganir verði að gera á fleiri stöðum á landinu, þar sem svipaðar ástæður eru eða verða fyrir hendi og þar, sem nú eru til staðar á Bildudal.

Nú þegar er búið að leigja hurt mannlausan annan línuveiðabátinn, sem þarna á heima á staðnum, og líkur eru til þess, að hinn verði ekki breyður til athafna fyrr en e. t. v. í sumar. Og þar sem ennfremur er komið fram á vertíð, þegar mönnum verður það ljóst, að sjómenn, sem gerðu sér vonir um atvinnu við bátana, og fólki, sem bjóst við atvinnu í landi af vinnu við aflann, verður algerlega án þessar atvinnu, hefir það enga aðstöðu til að ráðstafa sér til vertíðar á þessum vetri. Hefir mér því þótt rétt að bæta við ályktun þess efnis, að hv. Nd. skori á ríkisstj. að gera ráðstafanir til þess, að íbúum á Bildudal verði, unz úr rætist um atvinnu, forðað frá yfirstandandi skorti, og að leita sér heimildar um fjárgreiðslur í því skyni.

Það er ekki gaman að þurfa að bera slíka hluti fram á Alp., en það er samt óhjákvæmilegt. Það er augljóst af skýrslu oddvita Suðurfjarðahrepps í fskj. þáltill., að hversu báglega, sem fólkið er státt á þessum stað, þá er algerlega lokað það úrræði fyrir því að leita til sveitarstj. um hjálpar. Hreppsn. þar er þess ekki megnug að hjálpa, vegna þess að útsvör hafa ekki greiðzt og hún hefir því ekki eyrisvirði í höndum til hjálpar.

Mér þykir miður, að frv. hv. þm. Barð. um kaup á Bildudalseign skyldi vera vísað til fjhn. Þó að ákveðin hafi verið ein umr. um þessa þáltill., þá vildi ég fara þess á leit við hæstv. forseta, að hann fresti umr. um þetta mál og að það verði látið ganga til n. Eðlilegast teldi ég, að það færi til einnar og sömu n., sem frv. um kaup á Bildudalseign hefir til meðferðar. Nú er það fjhn., en mér skilst, eftir eðli málsins, að það hefði átt að vera allshn., sem um það hefði fjallað.

Ef ekki gefst sérstakt tilefni, skal ég svo ekki fara frekar orðum um þáltill. að sinni.

Umr. frestað.

Á 15. fundi í Nd., 4. marz., var fram haldið einni umr. um till.

Atvinnumöguleikar á Bildudal. — Sildveiði í Faxaflóa og fyrir suðurströnd landsins.

**Flm. (Sigurður Einarsson):** Eins og hv. þdm. er kunnugt, þá var frv. um kaup á Bildudals-eigninni vísað til fjhn., og þætti mér því tilhlýðilegast, að þáttill. þessari væri og vísað til hennar, þó að hún í sjálfu sér eigi betur heima í allshn.

**ATKVGR.**

Till. vísað til fjhn. með 17 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 29. fundi í Nd., 20. marz, var útbýtt nál. frá fjhn., á þskj. 185, en till. var ekki á dagskrá tekin framar.

## 2. Sildveiði í Faxaflóa og fyrir suðurströnd landsins.

Á 26. fundi í Nd., 17. marz, var útbýtt:

**Till. til þál. um sildveiði í Faxaflóa og fyrir suðurströnd landsins (A. 165).**

Á 27. fundi í Nd., 18. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 35., 50., 51., 54., 58. og 62. fundi í Nd., 27. marz, 17., 18., 22., og 28. apríl og 4. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 63. fundi í Nd., 5. maí, var till. enn tekin til einnar umr. (A. 165, 170, 211).

**Ólafur Thors:** Ég vildi aðeins leyfa mér að beiðast þess, að hæstv. forseti tæki fyrir 12. dagskrármálið. Ég skal lofa að vera mjög stutt- orður í framsöguræðu minni og ekki gera neitt til þess, að umr. verði langar.

**Forseti (JörB):** Þá verður tekið fyrir 12. mál, till. til þál. um sildveiði í Faxaflóa og fyrir suðurströnd landsins.

**\*Flm. (Ólafur Thors):** Ég skal standa við það, sem ég lofaði hæstv. forseta, að vera ekki marg- orður um þessa till.; þarf ég þess líka síður í frumræðu, vegna þess að grg. segir í sjálfu sér velflest það, sem segja þarf.

Það er farið fram á í till. annarsvegar, að nokk- ur hluti þeirra sildarsöltunarleyfa, sem væntan- lega verður úthlutað á þessu ári, falli í skaut sunnanmanna, við Faxaflóa og fyrir suðurströnd- inni, og hinsvegar, að rannsókn verði fram- kvæmd á því, á hvern hátt best verði að hag- nýta þá sildveiðamöguleika, sem eru í Faxaflóa og fyrir suðurströnd landsins. Ég viðurkenni, að það kann að vera nokkuð sterkt í ár tekið með a- lið till., að fara fram á, að  $\frac{1}{3}$  þeirra verkunar- leyfa, sem úthlutað verður til matjessöltunar, falli í skaut sunnanmönnum, enda hygg ég, að við flm. þessarar till. séum reiðubúnir að semja um einhverja niðurfærslu.

Alpt. 1936. D. (50. löggjafarþing).

Till. þessi er fram borin annarsvegar vegna þess, að aflabrestur á þessari vertíð þrengir á- kaflega mikið að verstöðvunum kringum Faxa- flóa, — og svo hinsvegar af því, að vegna brest- andi sildarafla á Norðurlandi í fyrirasumar voru gerðar alveg óvenjulega viðtækar tilraunir um sildveiðar hér sunnanlands, sem stóðu allt fram undir áramót. En venjan á undanförunum árum hefir verið sú, að sildveiðar eru stundaðar svona til ágústloka. Og þá hefir aðallega og nær ein- göngu verið veidd sild í Faxaflóa með það fyrir augum að fullnægja beitubörf mótorbátaflotans hér sunnanlands. Þessi reynsla, sem fékkst í fyrra, — sem ég náttúrlega fúslega viðurkenni, að er ekki óyggjandi, — bendir með allsterkum rök- um til þess, að það geti gefið góðan arð að stunda slíkar veiðar hér í Faxaflóa í allt öðrum og miklu ríkari mæli en venja hefir verið. Við flm. báðir viðurkennum, að það muni ekki vera á það hættandi að salta þessa Faxaflóasild eða verka hana í venjulega söltun, til þess að ætla sér að framleiða jafngóða vöru og Norðurlands- sildina. Þetta mun vera dómur þeirra, sem bezt þekkja í þeim efnum, að þar standist Faxaflóa- sildin engan samanburð. Þess vegna sé ekki rétt að verka hana á þann hátt, nema um algeran aflabrest norðanlands sé að ræða.

Hinsvegar hefi ég í höndum skjállegar sann- anir fyrir því, að þessi sild reynist ágætlega vel sem matjessild, eins og nánar er vikið að í grg. Mér þykir ekki ástæða til að fara að lesa hér upp sönnunargögn fyrir þessu, nema því aðeins, að það verði véfengt, sem má gera ráð fyrir frá ein- hverjum þingmönnum. (FJ: Það er véfengt). Af hverjum? (FJ: Af mér!). Ekki öðrum? Það er nú ekki mikið! En ég get náttúrlega trúað, að það verði aðrir menn í hv. d. glöggari en hv. þm. Ísaf., eins og t. d. hv. þm. Ak. Ég mun þá ræða við hann, ef honum þykir ástæða til að bera bríður á þetta. En ég skal viðurkenna, að nokk- ur hætta er á, að sínum augum liti hver á silfrið og þingmenn hafi nokkra tilhneigingu í þessu máli til að draga fram hagsmuni sinna kjósenda. En ég stend á því alveg föstu, að það liggja fyrir sönnunargögn um þetta, að til matjessöltunar hefir þessi sild reynzt ágætlega.

Ég held það liggja einnig fyrir upplýsingar um það, að það megi hagnýta Faxaflóasildina með ýmsum öðrum hætti, t. d. með því að kryddsalta hana og eins með því að reykja hana. Og ég teldi vel farið, ef þessi till. gæti orðið til þess, að at- hyggli yrði beint að því, hvort ekki yrði hægt að gera sildveiði í Faxaflóa að arðsömum at- vinnurekstri, árlegum rekstri og þannig til fram- búðar. Og á því leikur enginn vafi, að þótt mönn- um kunni að þykja orka tvímælis, hvort þessi sild gæti sem matjessild, kryddsöltuð og til reykningar staðið fullkomlega jafnfætis norðan- sild, þá liggur þó allmikið öryggi fyrir Íslend- inga almennt að byggja ekki eingöngu sildar- sölu á Norðurlandsildveiðum. Reynslan síðastl. ár ber þess órækt vitni. Á síðasta hausti var verk- að samtals við Faxaflóa 52 þús. tonn sildar, sem seld var fyrir 2½ millj. kr. Og í fátækt okkar nú á þessum síðustu og verstu tímum er það feiknamikils virði fyrir þjóðina að fá slíkan pen- ing upp í hendur. Og þó að við getum ekki allir

lifað og nærzt á því, sem til fellst með þessari veiði, þá mundi margur maður finna til, ef þessi veiði hefði ekki verið rekin frá Faxaflóa. Ég vísa að öðru leyti til grg., til þess þá líka að efna heit mitt við hæstv. forseta að vera ekki margorður. Við flm. höfum átt samtál um þær brtt., sem liggja fyrir, annarsvegar frá hv. þm. Snæf. á þskj. 211, og erum þeim sammála. Hinsvegar ekki brtt. á þskj. 170, frá hv. þm. Ak. og fleirum, af eðlilegum ástæðum, sem ekki þarf að skýra.

**\*Guðbrandur Ísberg:** Sú þáltill., sem hér liggur fyrir, er í 2 liðum, merktum a. og b. Ég er sammála b-lið, þar sem farið er fram á, að gerð sé rannsókn á því, hversu bezt verði hagnýttir sildveiðamöguleikarnir við Faxaflóa og suðurströnd landsins. Slik rannsókn er nauðsynleg og sjálfsgöð, og geta væntanlega engir þm. verið henni andvígir.

Hinsvegar verð ég að segja, að ég er algerlega mótfallinn a-lið, sem hnigur að því að ákveða fyrirfalln sildveiðamönnum við Faxaflóa  $\frac{1}{2}$  af leyfum fyrir söltun matjessildar. Slíkt tel ég hreina fjarstæðu að gera að órannsókuðu máli. Þess vegna finnst mér líka, að b-liðurinn hefði átt að vera á undan, sá, sem krefur rannsóknar. Annars skiptir það ekki miklu máli. — Ég hefi leyft mér að bera fram brtt. á þskj. 170, þar sem till. er öll orðuð um og lagt til, að a-liður falli niður.

Í grg. fyrir þessari till. er því haldið fram, að Faxaflóasild muni vera jafngöð fyrir matjessild eins og Norðurlandssild. Ég hefi ekki fengið við sildarsöltun, það skal ég viðurkenna, en eftir upplýsingum frá þeim fagmönnum, sem ég hefi talað um þetta við, er þetta mesti misskilningur. Norðurlandssildin, sem óumdeilt er miklu feitari en Faxaflóasildin, er einnig miklu betri til matjessöltunar. Svo að það er fjarstæða, svo framarlega sem nægilega mikið veiðist af Norðurlandssild, að hverfa að því að salta miklu verri sild úr Faxaflóa. Þá sild verður að hagnýta á einhvern annan hátt. Annars skal ég ekki fjölyrða mikið um þetta. En ég vil gera það ákveðið að till. minni að fresta umr. og vísa till. til sjútvn. Þar eru menn, sem hafa sumpart sjálfir reynslu og sumpart nægilega þekkingu á þessum atriðum, til þess að geta gefið þd. í nál. Þær upplýsingar, sem ættu að nægja. — Hirði ég svo ekki að fjölyrða meira.

**\*Finnur Jónsson:** Þessi till. til þál. er á algerðum misskilningi og vanþekkingu byggð; þar sem því er haldið fram, að Faxaflói sé sérstaklega vel fallinn til matjesverkunar, þá kemur þetta því miður ekki heim við nein þau ummæli, sem ég hefi fengið í hendur, hvorki frá þeim, sem hafa aðstöðu til að þekkja til og rannsaka þetta mál, né heldur frá þeim, sem hafa keypt þessa sild í nokkru landi.

Það vill svo vel til, að sildarútvegsnefnd ákvað í janúarmanúði að senda mann út í því skyni að rannsaka sérstaklega möguleika fyrir sölu og verkun Faxaflóasildar. Það var Magnús Vagnsson, trúnaðarmaður sildarútvegsnefndar. Hann tók sér ferð á hendur þ. 13. jan. síðastl. og kom til Englands 20. jan. Þvaldi hann í Eng-

landi, Þýzkalandi, Danzig, Póllandi og Svíþjóð, þar til 19. marz, að hann lagði af stað heim á leið. Þessi maður hefir athugað svo gaumgæflega sem framast er unnt og af þeirri þekkingu, sem hann hefir sem sildveiðimaður og sildarmatsmaður, ég ætla í 20—25 ár. Og hans álit er það, að Faxaflóasild sé alveg óhæf til matjessöltunar. Þetta álit sitt hefir Magnús byggt á shl. álitu allra hinna stærstu kaupenda að Faxaflóasildinni, í Þýzkalandi, Danzig, Póllandi, Danmörku og Svíþjóð, á síðastl. hausti. Ég kemst ekki hjá því að fara nokkru nánar út í þau ummæli, sem þessir stærstu sildarkaupendur hafa um Faxaflóasildina.

Eftir að Magnús Vagnsson hafði verið í Englandsi og kynnt sér mjög rækilega möguleika fyrir sölu Faxaflóasildar til Englands, fór hann til Þýzkalands og átti fyrst tal við einhvern okkar stærsta sildarkaupanda í Hamborg. Nöfn kaupendanna eru í skýrslu hjá mér. En þar sem mikið af þessum viðtölum voru einkaviðtöl, sé ég mér ekki fært að birta þau í þingi, en mun að sjálfsgöðu láta hv. sjútvn. í té þessa skýrslu, ef málinu verður vísað til hennar.

Þessi stærsti kaupandi okkar í Þýzkalandi segir um þessa matjessild, að menn hafi orðið fyrir vonbrigðum af henni. Um 8. febr., þegar viðtalið fór fram, lágu um 5 þús. tunnur í Hamborg, og myndu allir, sem ættu, tapa meira og minna, eftir birgðum.

Annar stór kaupandi að Faxaflóasild í Hamborg, sem hafði orðið fyrstur til að kaupa þessa sild í stórum stíl, seldi hana allt hvað af tók, fyrst við göðu verði (52—55 RM.) og losaði við meiri hl. áður en hinir fengu sildina almennt. En þegar þeir seldu 5 mörkum lægra, þá rigndi kvörtunum um það, að sildin væri misjöfn og mögur. Og hann taldi kvartanirnar á rökum byggðar. En um þær hefði verið þagað, ef ekki hefði orðið áframhaldandi framboð við lægra verði.

Niðurstaðan af þeim tilraunum að reyna að selja þessa sild sem íslenzka matjessild, var sú, að seljendur fengu mjög sárar kvartanir yfirleitt yfir vörusvikum. Þeir, sem bera yfirleitt nokkurt skyn á þetta mál, vita það, að hrogn og svil í matjessild eiga að vera mjög lítið þroskuð. En Faxaflóasildin er einmitt með mjög þroskuð hrogn og svil, er komin að því að hrygna eða hefir nýlega hrygnt og er algerlega ófær til matjessöltunar.

Þá vil ég leyfa mér að vitna í ummæli þriðja stóra kaupandans í Þýzkalandi, sem er mjög armæddur yfir Faxaflóasildinni og taldi matjessildinni stafa af henni alvarleg hætta, bæði vegna þess, að innflytjendur myndu vera hræddir við. að ofan á góða Norðurlandsveiði komi Faxaflóasildin. Kaupmenn mundu verða ragir við að birgja sig upp með dýra matjes vegna hræðslu við ódýra Faxe, sem, þótt hún sé alls ekki matjes, sé þó að nokkru leyti notuð í sama (reyk), og ekki of ólík til þess að óhlutvandir kaupmenn (úti á landi) gerðu ekki tilraunir með að selja hana sem matjes. Faxe er seld sem íslenzk sild. Fólki veit ekki um aðra Íslandssild en matjes, en lætur gleppast í bili, en það hefir sín áhrif seinna. Helzt vildi hann aldrei sjá Faxe.

Þá er 4. stóri þýzki kaupandinn. Hann hélt því fram, að innflytjendur mundu verða hræddir við Faxa og vilja sjá, hverju fram færi um veiði hennar eða aðgerðir sildarútvegsnefndar við-víkjandi Faxasild, áður en þeir þyrðu óhræddir að birgja sig upp með sumarmatjes. Sá sami maður sagði líka, að Faxasild mundi spilla sölu septembersildar að norðan.

Þá er 5. kaupandinn. Hann átti óselt talsvert af Faxa, sem hann bjóst við að tapa á.

Þá talaði Magnús Vagnsson einnig við 6. kaupandann, sildarniðursuðuverksmiðju í Þýzkalandi. Kom þá upp úr kafinu, að verksmiðjan hafði reynt að selja Faxa, eins og annar kaupandi, sem hann átti tal við á sama degi, en báðum gekk illa, segir í skýrslunni.

Enn átti Magnús Vagnsson tal við einn af stærstu kaupendum okkar í annari borg Þýzkalands, sem stóð til að gera samninga við um 15 þús. tunnur matjessildar á síðastl. sumri. Um þetta segir Magnús: Ég gerði margar tilraunir til að vekja áhuga hans á Faxasild, en það gekk illa. Sagðist vilja reyna með hana, ef hún væri prima feit og sorteruð vandlega, — þá ýmist kverkaða eða rundsaltaða. Sagði þó, að hann hefði ekki trú á mikilli sölu á Faxa nema fyrir sama verð og norsk stórsild. Þessi kaupandi hafði fengið 200 tunnur af Faxasild, og bjóst við að eiga 50 tunnur af því lengst eigna sinna. Hún var sorglega mögur og ljót.

Þá er lokið ummælum hinna þýzku kaupenda um Faxaflóasildina, en það eru held ég allir, sem hafa keypt svo að nokkru hefir numið af íslenzkri matjessild á undanförunum árum.

Eftir að M. V. hafði dvalið allengi í Hamborg, fór hann til Danzig og Gdýnia og átti þar tal við sildarkeppendur. Sá fyrsti sagði, að Faxasild hefði hann ekki keypt né séð, en þekkti af af-spurn. Taldi hana ekkert erindi eiga til Póllands nema greinilega auðkennda frá matjes, með auknu salti. Þó ekki of miklu, sorteraða „fulla“ og fyrir líkt verð og norsk „Sloefull“. Sagði hann, að árleg þörf fyrir „Sloefull“ í Póllandi væri um 10 þús., svo ekki væri eftir miklu að slægjast, enda hættulegt að senda matjessild til Póllands, eins og síðasta haust, því að hún hefði verið boðin og seld sem matjes þar. En það taldi hann spilla mjög mikið fyrir matjessildarmarkaðnum.

Um þann mesta stórkaupanda í Danzig, sem Magnús átti tal við, er það að segja, að hann er sammála þeim fyrsta um Faxasildina. Sá þriðji, sem einnig er einn af stærstu kaupendum í Danzig, hafði heldur engan áhuga fyrir Faxasild og áleit, eins og hinn, að hún mundi aðeins spilla fyrir hinni ehta íslenzku matjessild.

Þá kem ég að Gdýnia. Þar keypti einn maður 1—2 þús. tunnur. Var sá sár yfir Faxasild sinni, hvað hún hafði verið harðsöltuð og vont „kvallit“. Ég spurði hann, segir M. V., hvort hann hafi átt von á, að hún væri eins og matjessild. Hann sagðist hafa átt von á, að hún væri linsöltuð og mjúk, en játaði þó, að haust- og vetrarsild, hvar sem væri, væri stinn og verri sild. Hann sagði, að varan ætti ekki meira hrós skilið en norsk Sloefull. Kvað hann sérstaklega hættulegt að framleiða Faxa ofan á góða matjesveiði,

en hafði ekki á móti að fá góða Faxasild fyrir lægra verð í vondu veiðiári.

Eins og menn heyra á ummælum þessara sildarkeppenda, hefir Magnús Vagnsson gert sér mikið far um að fá kaupendur til að segja sem allra bezt kost og löst á vörinni, — þá menn, sem um tugi ára hafa safnað reynslu í þessu efni.

Enn átti Magnús tal við þann mann, sem mest hefir selt af íslenzkri sild í Póllandi á undanförunum árum. Segir í skýrslu Magnúsar, að álit þessa manns sé í engu frábrugðið né annað en þeirra, sem hann talaði við í Danzig og Gdýnia, og því óþarfi að endurtaka það.

Eftir að hafa dvalið nokkurn tíma í Danzig og Gdýnia fór Magnús Vagnsson til Kaupmannahafnar og átti tal við þá tvo menn, sem hafa mest haft með sölu íslenzkrar sildar að gera þar á síðastl. ári, og tilfærði þau ummæli, sem í engu fara í bága við þau ummæli annara kaupenda, sem ég hefi getið um. Annar þessara kaupenda sagði um Faxasildina, að hún mundi liggja eins og mara á kaupendum næstu vertíð, og sagði, að til þess að þeir óhræddir gætu keypt norðansildina, þyrftu þeir að fá vissu fyrir, að ekki yrði dembt á þá Faxasild ofan á venjulegan útflutning af norðansild. Hinn maðurinn kvaðst vera sömu skoðunar og ekki hafa áhuga á því að kaupa Faxaflóasild.

Þá fór Magnús Vagnsson til Svíþjóðar. Fyrsti sildarkeppendur, sem hann átti tal við, sagðist ekki telja rétt að senda Faxaflóasild til Svíþjóðar nú. Annar kaupandi sagðist álíta, að ekki væri rétt að senda Faxaflóasild til Svíþjóðar, því að hún spillti fyrir, jafnvel þótt hún væri léttisöltuð. Þriðji sagði, að ef fyrningar yrðu, og þá af Faxaflóasild, leiddi það til þess, að hægt væri að bjóða hana fyrir lægra verð en ella og þar með lækka sildarverðið yfirleitt. Öllum þeim, sem Magnús Vagnsson átti tal við, bar saman um það, að gæði Faxaflóasildarinnar væru allt önnur og minni en Norðurlandssildarinnar, sem í mörg ár hefir ein verið seld sem Íslandssild og er orðlögð fyrir bragð og gæði. Ég vil leyfa mér í þessu sambandi að vitna í norskt bréf um þetta efni, þar sem segir svo, að Faxaflóasildin muni vera lítt seljanleg, vegna þess hve miklu lélegri hún sé en önnur íslenzk sild, sérstaklega vegna þess hve hún er smá og misjöfn. — Ég get látið þetta nægja. Magnús Vagnsson var á ferðalagi frá því seint í janúar og fram í marz, og reyndi á allan hátt að fá sem óhlutdrægastar upplýsingar um Faxaflóasildina. Erindi hans var að kynna sér nýja sildarverkun og matsreglur, og loks var honum falið að kynna sér sölumöguleika og verðlag á sild. Eftir upplýsingum hans að dæma tel ég óhætt að fullyrða, að ekki sé hægt að bjóða Faxaflóasildina sem matjessild. En þó er ekki þar með loku fyrir það skotið, að Faxaflóasildin geti orðið útflutningsvara. Magnús Vagnsson kynnti sér í Englandi og Þýzkalandi mjög ýtarlega allt það, sem lýtur að meðferð ísaðrar sildar, og hann álitur, að Faxaflóasildin, sem er full með hrogn og svil, geti verið vel fallin til reykingar í Englandi og Þýzkalandi. Því eru mjög miklar líkur til þess, að selja megí Faxaflóasildina

til reykingar í þessi lönd. Skýrsla Magnúsar Vagnssonar er mjög ýtarleg um verðlag sildar í Englandi og Þýskalandi. Eftir því sem næst verður komizt, er Faxaflóasildin mjög áþekk hinní norsku „sloefullsild“, en hún er seld á 15 kr. norskar 110 kg., en nær ekki svipuðu verði og venjuleg Íslandssild. Það eru því miklar líkur til þess, að Faxaflóasildin geti orðið útflutningsvara á þann hátt, sem að framan greinir, en allar upplýsingar benda til þess, að stórhættulegt geti verið að senda hana út saltaða á sama tíma og Norðurlandssildina, og óhlutvandar menn geti með því móti spilt álit íslensku sildarinnar yfirleitt og dregið verðið niður.

Það er verkefni út af fyrir sig, og það ekki lítið verkefni, að gera Faxaflóasildina að útflutningsvöru. En það má ekki gera það þannig, að hún stórspilli fyrir markaði annarar dýrmatrar íslenskrar vöru, Norðurlandssildarinnar, heldur á með sölu hennar að keppa við norsku „sloefullsildina“. En þá má ekki halda því áfram að veiða hana aðeins í reknet, eins og gert hefir verið, heldur verður að nota til þess herpinætur og botnvörpur. Hin aðferðin er allt of kostnaðarsöm til þess að við getum tekið þátt í slíkri samkeppni. En verði teknar upp hentugri veiðiaðferðir og vel að því unnið að afla Faxaflóasildinni þeirra markaða, sem hún á heima á, þykir mér ekki ósennilegt, að við getum orðið Norðmönnum skæðir keppinautar á þessu sviði og jafnvel horið sigur úr þýttum. En auk þess sem við ættum að geta keppt við norsku „sloefullsildina“ með Faxaflóasildinni, þykir mér líklegt, að hægt sé að fá markað fyrir hana í New-York á vissum tíma hausts, þegar sildin er full með hrogn og svil. Á hverju hausti eru flutt 30—40 þús. smál. af sild frá Newfoundland til New-York, en þetta er vetrarsild eins og Faxaflóasildin. Ég hefi beðið Vilhjálmi Þór að athuga þetta mál vandlega. Eftir því sem mér hefir virzt, er þessi sild einmitt mjög áþekk Faxaflóasild. Það eru því miklar líkur til þess, að gera megi Faxaflóasildina að útflutningsvöru. En það er á annan hátt en hv. þm. G.-K. og hv. þm. Borgf. ætlast til með þáttill. sinni.

Sú rannsókn, sem farið er fram á í brtt. hv. þm. Ak., hefir þegar farið fram. Hún var framkvæmd þegar í janúar. Ég tel rétt, að sildarútvegsnefnd birti árangur þeirrar rannsóknar, en álit þó réttara að biða með það, þangað til skýrsla Vilhjálms Þórs kemur.

Ég vil að lokum vara hv. þm. við því að samþ. þáttill. þeirra hv. þm. G.-K. og hv. þm. Borgf. Samþykkt hennar, eða það, sem af henni leiddi, gæti hæglega orðið til að skaða útflutningsverzlun okkar um milljónir króna, og við megum sannarlega við minna á þessum hallaristimum.

Hv. þm. G.-K. var að tala um það, að hann hefði í höndum skjallegar sannanir fyrir því, að Faxaflóasild væri vel fallin til matjesverkunar. En þar sem allar rannsóknir, sem fram hafa farið, benda í gagnstæða átt, verð ég að efast um, að hv. þm. hafi slík gögn í förum sínum.

\*Flm. (Ólafur Thors): Ég vil ekki hafa í frammi nein lastmæli um Vilhjálmi Þór né rannsókn hans, sem enginn átti að vita, hvernig færi. En hann litur út fyrir að hafa fengið erindisbréf, sem fellur saman við hagsmuni hv. þm. Ísaf. og annara sildarseljenda norðanlands, en hafa fengið leyfi til þess að segja eftir á, að Faxaflóasildin sé þó ekki alveg óseljanleg.

Ég skal játa það, að ég hefi ekki sömu persónulegu þekkingu á sild og ég hafði áður, þar sem ég hefi lítið eða ekki verið við þau mál riðinn um allanngt skeið. Ég get þó bent á það, að Kveldúlfur annaðist sildarverkun um 14 ára skeið og fór það vel úr hendi. En hvað sem minni persónulegu þekkingu liður, verð ég að yfengja staðhæfingar og tilvitnanir hv. þm. Ísaf., þar sem ég hefi gögn í höndum, sem hrekja þetta fullkomlega og eru að mestu frá umboðsmönnum hans sjálfs.

Ég hefi hér m. a. í höndum bréf frá Gísla Vilhjálmsssyni, sem keypt hefir mikið af sild undanfarið. Ég vil sérstaklega vitna í þetta bréf, einmitt vegna þess, að þar kemur fram meiri gagnrýni á Faxaflóasildina en annarsstaðar. Hann segir svo: „Ég hefi á síðastl. sumri verið milligöngumaður um kaup á allverulegum hluta af Faxaflóasild, bæði kryddsild, salt-sild og sérverkun (matjesmeðfarinni), auk þess hefi ég haft, og hefi enn, sambönd við þau útlandu firmu, sem keypt hafa stóran meiri hluta þessarar sildar, og er nákvæmlega reynslu þeirra á vörinni. Kryddsildin hefir reynzt bæilega, nema hvað flokkun er víða áfátt. Munu verksmiðjurnar telja Faxaflóakryddsild vel nothæfa til margra tegunda gaffalbita, og jafnvel fyrir sumar tegundir slíkra fullt eins hæfa.“

Faxaflóasild mun af þeim kaupendum, sem ég hefi sambönd við, vera talin lítt hæf, nema í sildarleysi, og kemur að minni álitni varla til greina, þegar nægileg sild býðst nyrðra.

Sérverkun (Faxamatjes). Ég hefi aðallega orðið var við þrjá ágalla á sild þessari, sem er: 1. Ófullnægjandi flokkun, of lítið kastað frá. 2. Slæmt handbragð við magadrátt og lagningu o. fl. 3. Í mörgum tilfellum hefir verið notað of mikið salt, þar sem saltendur hafa verið sjálf-ráðir um saltnotkun. En enginn þessara ágalla er þannig, að ekki sé tiltölulega kleift að bæta um, og hvað flokkun viðvikur, er aldrei hægt að komast framhjá henni, samanber hvað Skotar telja hvað þurfi að flokka frá, enda þótt góð hrávara sé talin.

Hinsvegar hafa komið héðan frá Faxaflóa sildarsendingar í hendur sambanda minna, sem bæði í Þýskalandi og Ameríku hafa líkað prýðilega, eftir því sem gerist um slíka sild frá Íslandi; virðist ekkert því til hindrunar, að aðrir framleiðendur við Faxaflóa gætu einnig fengið sama hrós. Og að öllu athuguðu efast ég um, að önnur Íslandssild hafi líkað neytendum betur að öllu samanlögðu. Þetta er niðurstaða, sem ég hefi komizt að af umsögn þeirra, er ég skipti við og hefi aðgang að um upplýsingar.

Óhætt má fullræða, að stór kostur er við Faxaflóasild, samanborið við Norðurlandssild, hve miklu síður henni er hætt við að láta frá sér fitu út í þækilinn, sem er afskaplega mikill

kostur fyrir „matjesverkun“. Stafar þetta af því, að verulegur eðlismunur er á feitarsofnun í fiski Faxaflóasildar og norðansildar að áliti kunnáttumanna í *vörubekkingu* á sild.

Sumir hafa haldið fram, að Faxaflóasildin væri ónotandi sem „matjesverkuð“, af því að hún væri *hrogn- og svilfull*, en þetta er misskilningur. Töluvert af þeirri sild, sem er „matjesverkuð“ ytra, er *hrogn- og svilfull* og „matjes-sild“, „jómfrúsild“ er sild, sem aldrei hefir gotið, en slík sild er ekki til við Ísland af hæfilegri stærð, *norðansildin* er tóm sild, sem áður hefir gotið, og getur verið álitamál, hvort hún hæfir betur til matjesverkunar.

Að öðru leyti vil ég leyfa mér að benda á, í sambandi við þetta, að mér finnst óþarft að blanda Faxaflóasild og norðansild saman um söltunaleyfi eða sölu. Enginn kaupandi, sem kaupir Faxaflóasild, ætlast til að fá norðansild afgreidda, eður þvert á móti, enda mjög óvíst, hvort sá hinn sami kærði sig um að skipta, því um gerólíka vöru er að ræða, sem ekki verður að verulegu leyti seld sömu neytendum. Væri bezt, að leyfðar væru allar tryggjar og arðberandi fyrirframsölur, sem hægt væri að ná á Faxaflóasild.

Þetta segir þessi þaukunnugi maður, sem er umboðsmaður margra þeirra, sem Faxaflóasild keyptu síðastl. haust. Hann segir hreint og beint, að vafasamt sé, að kaupendum hafi lík að önnur íslensk sild betur en Faxaflóasildin. Og hvað viðvíkur *hrogn- og svilfullri* sild segir hann, að það sé mesti misskilningur, sem hv. þm. Ísaf. segir um þetta. Ég vil líka benda á það í þessu sambandi, að af verzlunarreynslu minni um saltfisk líkar oft ein tegund vel í einu landi, þótt hún líki miður í öðru. Því getur það mjög verið rétt hjá Gísla Vilhjálmsyni, að óvíst sé, að kaupendurnir vildu skipta á Faxaflóasild og norðansild, þótt þeir ættu þess kost; enda dettur mér ekki í hug að væna Gísla Vilhjálmsson um það, að hann segi annað en það, sem hann veit sannast og réttast.

Ég vil þá, með leyfi hæstv. forseta, vitna í annað bréf frá útvegsmanni við Faxaflóa, þar sem m. a. er vitnað í Mr. Duncan, sem er sérfræðingur á sínu sviði:

„Hingað komu síðastl. sumar ýmsir útlendir og innlendir sérfræðingar, bæði til þess að salta sild og rannsaka hana, og langar mig til þess að skýra frá dómum þeirra.

Mr. Duncan frá Ameríku sagði, að tvímælaust væri Faxaflóasildin betur fallin til söltunar fyrir Ameríkumarkaðinn heldur en norðansild, hún væri hausminni og breiðari (búksíðari) en sú norðlenzka — og það væri eins og Ameríkumenn vildu hafa hana. Hann sagði, að nauðsynlegt væri að flokka hana vel og gæta nákvæmni með söltun og verkun; væri það gert, væri hún seljanleg fyrir hátt verð og tekin fram yfir þá norðlenzku.“ ...

Þetta segir nú Mr. Duncan, sem er aðalátrúnaðargoð formanns fiskimálanefndar. Þá vil ég enn, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp kafla úr sama bréfi:

„Mr. Durno, skozkur sildarmaður, sem hér dvaldi um lengri tíma síðastl. sumar, áleit

Faxaflóasildina mjög heppilega til matjessöltunar, ef vandvirkni væri viðhöfð með flokkun, og hann var vel ánægður með útkomuna. — Pontus Nilson, svenskur maður, sem var á vegum Hákonbolaget í Svíþjóð, keypti af mér ýmsar tegundir af sild, veiddri í Faxaflóa — kryddaða og hausskorna, sykursaltaða hausskorna, matjesverkaða, flatta sild, og var mjög ánægður með vörugæðin. — Þrír framantaldir menn sögðu mér allir, oftast en einu sinni, hvað það væri áberandi, hversu Norðlendingar vildu gera lítið úr gæðum Faxaflóasildarinnar, en þeir mættu víta, að Faxaflóasildin yrði skæður keppinautur við þá norðlenzku í framtíðinni, ef vandvirkni væri viðhöfð.

Sviarnir eru þegar fyrir nokkru byrjaðir að leita samninga um kaup á Faxaflóasild fyrir næsta sumar og hafa haft á orði, að þeir væru tilbúnir að tala um kaup á sild, veiddri í júní og áfram, enda voru þeir ánægðir með viðskiptin síðastl. sumar, þrátt fyrir hið háa verð: Salt-sild 50—54 kr. pr. tn. fob., o. s. frv.

Hér var ennfremur enskur sildarkaupmaður síðastl. sumar, Mr. Brocklesby, sem fengizt hefir við reykingu sildar í Bretlandi um áratugi. Hann sagði, að Faxaflóasildin væri upp á það bezta fallin til reykingar og hann hefði sjaldan fyrir hitt svo góða vöru til þeirrar verkunar.

Það þarf að leggja miklu áherzlu á að vinna Faxaflóasildinni markað í Ameríku og sömu leiðis í Þýskalandi. Ennfremur væri mjög askilegt, að gerðar væru tilraunir með reyktu sild og isaða sild til reykingar í Bretlandi.

Þá hefi ég hér ennfremur með höndum útdrátt úr tveimur bréfum frá Hamborg til Haralds Böðvarssonar. Í þessum útdrætti stendur, með leyfi hæstv. forseta, í lauslegri þýðingu: — Við viljum ennþá kaupa talsvert af góðri Faxaflóa-matjessild, og við óskum yður til hamingju með yðar ágætu vöru, þar sem kaupendur okkar eru mjög ánægðir með þessar ... tunnur, sem þér senduð með e/s Goðafoss. Ef þér getið boðið okkur meira af sömu gæðum og verkun, þá vonum við að heyra frá yður með símskeyti. — Og ennfremur frá 3. marz síðastl., einnig í lauslegri þýðingu: — Við mundum mjög gjarnan vilja heyra frá yður, hvort við mundum geta komizt að samningum fyrir vertiðina, sem í hönd fer, eða hvort þessi verzlun verður eingöngu gerð fyrir milligöngu einkasölnunnar. Ef það verður ekki, þá mundum við óska eftir því að fá einkaumboð fyrir yðar vöru á þessum markaði og mundum vera þakklátir fyrir sérhverja uppástungu í þessum efnum og upplýsingar um það, hvaða magn þér sjálfur eruð vanir að verka meðan stendur á matjesverkuninni.

Þá skal ég ekki þreyta þolinmæði hæstv. forseta og hv. þm. meira. — Hér stendur a. m. k. fullyrðing gegn fullyrðingu, og það er enginn kominn til að skera úr um það, að fullyrðingar hv. þm. Ísaf. séu meira virði heldur en fullyrðingar þeirra manna, sem ég ber fyrir mig. Það er þess vegna ómaklegt, þegar hv. þm. Ísaf. leyfir sér að viðhafa þau ummæli, að till. okkar hv. þm. Borgf. sé borin fram af fullkominni vanþekkingu eða gegn betri vitund. Okkar

till. á rætur í þörfum þeirra manna, sem nú standa mjög höllum fæti í sinni hörðu lífsbaráttu, og einnig í þeirri reynslu, sem þegar er fengin og segir til um það, að þessi sild sé a. m. k. góð verzlunarvara, og jafnvel betri til vissrar notkunar. Ég ætla þess vegna að leyfa mér að vona, að hv. þd. líti ekki svo einhliða á þörf Norðlendinga í þessu máli, að fyrir borð verði horinn réttur og þörf þeirra manna, sem ég og hv. þm. Borgf. höfum gerzt málsvavar fyrir.

Ég er að sjálfsögðu mótfallinn till. hv. þm. Ak. um það, að málinu sé vísað til n., því ég tel, að þær upplýsingar, sem liggja fyrir, séu nægjanlegar til þess að úrskurður fáið um málið, en hinsvegar er ég reiðubúinn að ganga inn á brtt. við a-lið þáttill., um niðurfærslu þessa hluta verkunar- og útflutningsleyfa á matjessaltaðri sild, sem þar um getur, ofan í eitthvað, sem hv. þm. þóknast í mildi sinni að úthluta þeim mönnum, sem hér eiga hlut að máli.

**Forseti (JörB):** Það hefir komið fram uppástunga um að fresta málinu og vísa því til n. En sökum þess, að þeir hafa skipzt á orðum, hv. þm. G.-K. og hv. þm. Ísaf., tel ég rétt, að hv. þm. Ísaf. taki í annað sinn til máls.

**\*Finnur Jónsson:** Ég skal ekki misnota þessa góðvild hæstv. forseta með því að vera langorður. — Hv. þm. G.-K. vildi fullyrða, að þessi skýrsla væri sérstaklega samin með það fyrir augum að fá það versta út, sem hægt væri um Faxaflóasildina. Ég verð að mótmæla þessu sem algerlega röngu. Magnús Vagnsson segir í skýrslu sinni, að hann hafi gert sér far um eftir beztu getu að athuga möguleika fyrir Faxaflóasildina í framtíðinni. Og það er fjarri því, að það sé nokkur snefill af sannleika í því, sem hv. þm. G.-K. sagði, að trúnaðarmaður sildarútsvegsnefndar hefði fyrst farið á þá staði, sem hann hefði búið við, að hann gæti fengið slæmar upplýsingar um þessa vörutegund, því hann byrjaði á því að fara til Englands og vera þar í 10 daga til þess að kynna sér allt, sem lýtur að meðferð og sölu isaðrar sildar, einmitt í því skyni að finna þar markað fyrir Faxaflóasildina. Þessi maður hefir haft talsverðan áhuga á því að reyna að koma á útflutningi isaðrar sildar, og stóð þess vegna betur að vigi heldur en margur annar um að fá nauðsynlegar upplýsingar í þessum efnum.

Ég tók það fram í minni fyrri ræðu, að Faxaflóasildin væri að áliti flestra mjög vel fallin til reykingar, og það er þess vegna skiljanlegt, að þeir, sem hafa fengið sildina nógu vel aðgreinda og ætlað hana til reykingar, hafi ekki verið eins óánægðir eins og aðrir, sem ætluðu hana til annara nota. En út af umsögn, sem hv. þm. G.-K. kom hér með, þá vil ég taka það fram — með allri virðingu fyrir umsögn Gísla Vilhjálmssonar —, að Magnús Vagnsson hafði leitað til þeirra manna, sem keyptu sild af Gísla Vilhjálmssyni, og það er umsögn kaupendanna sjálfra, sem ég hefi lesið um úr skýrslu Magnúsar Vagnssonar. (ÓTh: Gísla Vil-

hjálmsson tekur það fram í bréfi sínu, að það sé umsögn kaupendanna, sem hann styðjist við). Ég veit ekki, hvaða tækifæri Gísla Vilhjálmsson hefir haft til þess að fá þær, en ég veit, að Magnús Vagnsson gerði sér ferð til allra stærstu sildarkaupenda í Svíþjóð, þar á meðal vitanlega þeirra, sem Gísla Vilhjálmsson keypti sild fyrir. Og einn þeirra er sá, sem lagt hefir mesta áherzlu á, að varlega þyrfti að fara í að verka Faxaflóasildina og alls ekki mætti bjóða hana í Svíþjóð á þeim markaði, sem Íslandssild er seld.

Ég skal ekki fara mikið út í þessa umsögn að öðru leyti. En ég vil þó taka það fram, að það, sem haft er eftir hinum látna vini mínum, Mr. Duncan, er rangt. Við fengum sendar til Siglufjarðar 2—3 tonn af Faxaflóasild, sem átti að vera mjög vel aðgreind. Við tókum þessa sild og meðhöndluðum hana að öllu leyti eins og farið er með matjessild. Og ég skal geta þess, að Mr. Duncan leizt ekki illa á sildina í fyrsta skipti, sem hann sá hana. Við létum svo sildina liggja í 4—5 vikur í tunnum og athuguðum hana svo að þeim tíma liðnum. En þá kvað Mr. Duncan upp þann dóm um þessa sild, að hún væri miklu bragðverri heldur en Norðurlandssildin, og þó að stærðin væri að ýmsu leyti heppileg, þá passaði þessi sild alls ekki fyrir Ameríku. Og sönnunin fyrir því, að Mr. Duncan hafði þetta álit á sildinni, er sú, að eftir að búið var að gera itrekaðar tilraunir af sildarútsvegsnefnd til þess að fá Mr. Duncan til þess að taka Faxaflóasildina að einhverju leyti upp í samninga og flytja eitthvað af henni til Ameríku, þá þverneitaði hann að taka það í mál. Hann sagðist ekki vilja spilla þeim markaði, sem þegar væri búið að vinna fyrir íslenska matjessild í Ameríku, með því að flytja þessa sild þangað. Og það má nærri geta, að ef Mr. Duncan — jafnslyngur verzlunarmaður og hann var — hefði álitit, að þessa sild væri hægt að nota sem matjessild í Ameríku, hvort hann hefði ekki gert það.

Þá las hv. þm. G.-K. upp ummæli eftir Mr. Durno, sem Magnús Andrússon hefir að undanförunu haft sem sérfræðing við sildarverkun hér á landi. Í því sambandi vil ég geta þess, að Magnús Andrússon, sem sjálfur hefir mjög gott vit á matjessild, saltaði ekki nema nokkur hundruð tonn af matjessild á þessu sumri, þrátt fyrir það, að honum stæði miklu meiri sild til boða heldur en hann gat komizt yfir að láta salta. Og ástæðan til þess var sú, að honum var það ljóst, eins og bæði mér og öðrum, sem vit hafa á þessum málum, að það er ekki hægt að bjóða út svilfulla og nýgotna sild sem matjessild. Það er vitanlega hægt að verka þessa sild á svipaðan hátt og matjessild með því að setja í hana meira af salti, en það er ekki hægt að selja hana sem matjessild. Það eru vörusvik.

Ég hefi aldrei sagt, að Faxaflóasildin væri ekki markaðsvara. En ég hefi bent á þá hættu, sem er í því fölgín að bjóða út þessa vöru undir tegundarheiti annarar betri vöru. Ég hefi einnig bent á þá möguleika, sem fyrir hendi eru, að nota þessa sildveiði að lokinni sildveiðinni

Sildveiði í Faxaflóa og fyrir suðurströnd landsins. — Eftirlit með skipum.

fyrir Norðurlandi, og ég treysti því fullkomlega, að ef framhald verður á sildveiðunum í Faxaflóa, þá verði þeir möguleikar notaðir þegar á þessu ári.

**\*Flm. (Ólafur Thors):** Það eru aðeins örfá orð. Ég kvaddi mér eingöngu hljóðs til þess að láta þær upplýsingar fylgja, að þau ummæli, sem ég las upp áðan og höfð voru eftir Mr. Duncan, sem nú er látinn, eru eftir Haraldi Böðvarssyni útvegsmanni á Akranesi. Þessi ummæli lýsir hv. þm. Ísaf. ósönn. Ég læt alla, sem þennan mann þekkja, Harald Böðvarsson, um það, hvort þeim þyki það trúlegt, að hann ætli að byggja upp sinn veg með því að ljúga upp á látinn mann. Þetta er alkunnur heiðursmaður, og engum, sem þekkir hann, mundi detta í hug, að hann freistaðist til að grípa til slíkra ráða sér til framdráttar.

#### ATKVGGR.

Till. vísað til sjútvn. með 15:7 atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

### 3. Eftirlit með skipum.

Á 31. fundi í Nd., 23. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um breyt. á ákvæðum tilskipunar 20. nóv. 1922, um eftirlit með skipum og bátum og öryggi þeirra (A. 207).

Á 32. fundi í Nd., 24. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 34., 35., 42. og 50. fundi í Nd., 26. og 27. marz, 4. og 17. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 51. fundi í Nd., 18. apríl, var till. aftur tekin til einnar umr.

**\*Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Þessi till. er flutt af samgm. þessarar hv. d. og er þess efnis, að skorað verði á ráðuneytið að breyta ákvæðum tilskipunar 20. nóv. 1932 um eftirlit með skipum og bátum. Till. hljóðar um það, að þessum ákvæðum verði breytt á þá leið, að innfjarðasigling skuli teljast innan línu „Gróttu — Þormóðssker“, en samkv. þeirri tilskipun, sem er í gildi, telst aðeins það innfjarðasigling á Faxaflóa, sem er innan línu „Gróttu — Akranes“.

Það er svo, að samgm. hefir nú fyrir nokkru borizt erindi frá félagi því, sem annast ferðir um Faxaflóa, á milli Reykjavíkur og Borgarness, h/f Skallagrími í Borgarnesi. Þar er þess farið á leit, að þessum ákvæðum sé breytt þannig, að siglingin milli Reykjavíkur og Borgarness teljist innfjarðasigling. Þetta félag telur sig

verða, vegna þess að leiðin telst ekki innfjarðasigling, að bera nokkurn kostnað, sem það ekki þyrfti að bera, ef um innfjarðasiglingu væri að ræða, og telur félagið það óeðlilegt.

Samgm. getur fallist á það, að þegar athugað er, hvað sumstaðar annarsstaðar er hér við land talin innfjarðasigling, þá sé það rétt, að svo mikill hluti Faxaflóa, sem hér er farið fram á, sé talinn innfjarðar. Skál ég í því sambandi vekja athygli á því, að á Breiðafirði er talin innfjarðasigling innan línu Stykkishólmu—Flatey—Lambanes á Barðaströnd. Þegar þetta er athugað, þá verður það ekki talið óeðlilegt, að þessi hluti Faxaflóa — innan línu Gróttu—Þormóðssker — sé talinn innanfjarðar. — Þetta er ekkert stórmál, en samgm. virðist eðlilegt, að þessi breyt. sé gerð.

Ég skal taka það fram, að þegar n. tók þessa ákvörðun, var hv. þm. Ísaf. ekki viðstaddur.

**Páll Þorbjörnsson:** Það er upplýst af hv. frsm. og eins af grg. þeirri, sem fylgir þessari till., að hún er flutt samkvæmt ósk h/f Skallagríms, sem nú heldur uppi ferðum milli Reykjavíkur, Akraness og Borgarness, og ástæðan til þess, að félagið óskar eftir því, að þessi þál. till. sé flutt, er sú, að það telur sig hafa nokkurn aukakostnað við útgerð skipsins, af því að þessar ferðir heyri ekki undir innfjarðasiglingar. — Ég vil nú leyfa mér að upplýsa það, hvaða kostnaður það er, sem félagið hyggur, að verði lægri, ef þessi breyt. fæst.

Það er þannig, að í samningum heim, sem stýrimenn og vélstjórar hafa gert, er þeim yfirmönnum ætluð nokkur uppbót, sem stunda strandsiglingar. Eins og kunnugt er, er langt frá því, að yfirmenn á þeim skipum, sem sigla með ströndum fram, geti haldið föstum vöktum, vegna þess hvað skipin koma með stuttu milli-bili í hafnir, svo að það þarf á öllum mann-skapnum að halda. Í samningum hásetanna er þeim ákveðin aukagreiðsla fyrir eftirvinnu, og er í samræmi við það ákveðin 10% launauppbót fyrir þetta starf í samningnum við vélstjóra og stýrimenn. Nú er það meiningin hjá þessum útgerðarmönnum, sem hér eiga hlut að máli, að snúða 3 sjómenn um 1500 kr. á ári alls, og held ég, að varla hafi fráleitara og hlá-legra mál komið fyrir þingið en að bera fram tillögu um að snúða þrjá íslenska sjómenn um nokkrar krónur. Mér þykir rétt að geta þess, að ég hefi átt tal við forráðamenn Stýrimannafélags Íslands, og þeir hafa tjáð mér, að þessi breyt., sem hér um ræðir, muni ekki koma að þeim notum, sem ætlazt er til, því að Stýrimannafélag Íslands mun segja upp samningi við þetta útgerðarfélag og taka upp nýjan samning á þeim grundvelli, að þetta nái ekki fram að ganga.

En svo er annað atriði, sem vert er að athuga í þessu sambandi, og það er ég hræddur um, að hv. samgm. hafi ekki gert sér ljóst, en það er það, að á þeim skipum, sem sigla í svokallaðri innfjarðasiglingu, eru gerðar minni kröfur til öryggis heldur en á þeim, sem sigla í strandsiglingu. Ég hefi snúið mér til skipaskoðunarstjóra til þess að fá það skjalfest, hvaða áhrif þetta

hefir á farþegaflutningum á þessu skipi, sem hér um ræðir, Laxfossi, og hann upplýsti það, að eins og sakir standa má skipið flytja 249 farþega, en ef þessi breyt. verður gerð, þá má það flytja 330 farþega. Nú er það svo um þetta skip, þótt það hafi ekki enn komið hér fram á þinginu, þótt full ástæða væri til, að það er langt frá því, að þessi fleyta sé svo mikið fyrirmyndarskip, að ástæða sé til þess að leyfa því að flytja fleiri farþega en það flytur nú, þegar jafnframt er dregið úr því öryggi, sem skipið nú hefir.

Í öðru lagi má benda á það, að það stendur til, eftir upplýsingum frá skipaskoðunarstjóra, að fram fari endurskoðun á þessari tilskipun nú á þessu ári, og hann hefir getið um það í bréfi til mín, að ákvæðið um innfjarðasiglingu verði að sjálfsögðu tekið til yfirvegunar jafnframt þessu. Ef hniðið verður að því ráði að fara að breyta þeirri línu, sem segir til um, hvað teljast skuli innfjarðasigling, þá er ekki hægt að búast við öðru en því, að sömu kröfur komi annarstaðar frá; mér þykir t. d. ekki ólíklegt, að næsta krafan verði t. d., að innfjarðasigling skuli teljast frá Horni til Rifstanga. Á öllu þessu svæði ganga flóabátar, og það er mjög líklegt, að krafa komi frá þeim, svo framarlega sem gengið verður inn á þessa mjög svo fráleitu kröfu frá þessu útgerðarfélagi, sem hér um ræðir.

Hv. frsm. benti á það til stuðnings sínu máli, að innfjarðasigling á Breiðafirði væri linan Stykkishólmur—Flatey—Lambanes. Þetta mun vera rétt, en þó vil ég benda á það, að það er öðru máli að gegna um Breiðafjörð í þessu sambandi; ég hygg, að það sé mjög hliðstætt, sem talið er innfjarðasigling á Breiðafirði og nú er talið á Faxaflóa, en eins og kunnugt er, þá er langt frá því, að sjóleiðin héðan til Borgarness sé góð að vetri til, en hinsvegar má telja leiðina frá Stykkishólmi til Lambaness sæmlega góða, en auk þess er farþegaflutningurinn ólíkur á þessum tveimur leiðum.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fjölýrða frekar um þetta að þessu sinni. Ég hefi bent á þá annmarka, sem mér finnst vera á því að samþ. þetta. — Þar sem aðeins ein umr. hefir verið ákveðin um þetta mál, en þetta mál er hinsvegar töluvert umfangsmeira en hv. frsm. lét uppi, þá vil ég óska eftir því, að umr. verði frestað og málinu verði vísað til þeirrar n., sem að undanförnu hefir haft til meðferðar hliðstæð mál, sem sé sjútvn.

\*Frsm. (Gísli Guðmundsson): Ég skal ekki fara um þetta mörgum orðum. — Það var aðallega tvennt, sem hv. 3. landsk. hafði við þessa brtt. að athuga; í fyrsta lagi það, að verið væri að snuða sjómenn, eins og hv. þm. orðaði það, og virtist mér hann telja þetta illt verk, vegna þess að mennirnir væru aðeins þrír. Ég álit það ekki vera að snuða þrjá menn frekar en t. d. þrjátíu, og sé ég ekki, að það séu rök í málinu, að mennirnir, sem snuðaðir eru, séu of fáir. (ÞÞ: Ég tók það fram, að þetta næði aðeins til þriggja manna). Mér skildist hv. þm. telja það galla á till.

Í öðru lagi sagði hv. þm., að það stæði til endurskoðun á þessari tilskipun. Ég fyrir mitt leyti get ekki séð, að það komi í bága við samþykkt þessarar till., því að hún er um það, að skora á stj. að breyta tilskipuninni, og ef hún vildi láta breyta þessu aftur, þá hindrar þetta það ekki neitt.

Hv. 3. landsk. vildi halda því fram, að með þessu yrði dregið úr öryggi farþeganna á þeim skipum, sem hér er aðallega um að ræða, á leiðinni milli Reykjavíkur og Borgarness. Ég veit ekki, hvort hv. þm. hefir athugað það, að í tilskipuninni gilda þrjú ákvæði; í fyrsta lagi er ákvæði um skip, sem annast siglingar almennt meðfram ströndum landsins, og það ákvæði er allstrangt bæði viðvikjandi farþegum o. fl. Í öðru lagi er öryggisákvæði sérstaklega fyrir strandferðaskip, sem ekki eru lengur en 10 klst. á siglingu í einu. Þetta öryggisákvæði gerir minni kröfur um öryggi, svo að á milli þeirra ákvæða, sem gilda um þetta, og þeirra, sem mundu gilda, ef tilskipuninni yrði breytt, er miklu minni munur en milli núgildandi öryggisákvæða um skip, sem eru 10 stundir í siglingu í senn, og þeirrar öryggisreglu, sem gildir um farþegaskip almennt. Ég veit ekki, hvort hv. þm. hefir athugað þetta.

Hann ræddi nokkuð um hina svokölluðu strandferðauppbót, sem yfirmenn skipanna hafa. Þessi uppbót er aðeins samningsatriði milli þessara félaga og skipanna, og hún byggist á því, að yfirmenn á skipum, sem sigla með ströndum fram, verða fyrir mjög miklu ónæði. Um þetta skip, sem hér um ræðir, er þessu ekki til að dreifa, þar sem ferðir þess eru svo stuttar og reglulegar, að yfirmenn þess verða ekki fyrir neinu teljandi ónæði á þann hátt.

Að lokum vil svo ég taka það fram, að mér er það ekki kappsmál, að þetta mál verði ekki ahugað nánar.

Páll Þorbjörnsson: Hv. frsm. var að gefa mér fræðilegar upplýsingar um þrjú ákvæði, sem væru um strandsiglingu. Ég held, að mér sé jafnkunnugt um það og honum, og þó kunnugra. Sökum þess hve ferðir Laxfoss væru stuttar og reglulegar, taldi hv. þm. óþarft að veita stýrimanni og vélstjórum þá sömu uppbót og veitt er á þeim skipum, sem annast strandferðir hér við land. Ég vil nú benda hv. frsm. á það, að samkv. þeim upplýsingum, sem ég hefi fengið, stendur til á þessu ári að fjölga ferðum þessa skips mjög frá því, sem verið hefir, og auk þess vil ég benda á það, að á þessu skipi er aðeins einn stýrimaður, en á strandferðaskipum ríkissjóðs eru þeir þrír. Á þessum manni hvílir mjög mikið starf, og þar sem skipið siglir stuttar og stöðugar ferðir milli hafna, gefst þessum manni mjög litill tími til hvíldar, nema því aðeins, að skipstjórninn sé á vakt, svo að það er mun meiri ástæða til þess að veita þessum manni launauppbót heldur en hinum.

Ég vil svo, með leyfi hestv. forseta, lesa upp niðurlag á bréfi skipaskoðunarstjóra ríkisins til mín út af fyrirspurn til hans frá mér

um áhrif þessarar þáttill. á öryggi skipanna. Það hljóðar svo:

„... Með því að álita verður, að farsviðið Reykjavík — Borgarnes sé hættumeira en Reykjavík — Akranes, þá tel ég varhugavert að gera breytingar, er miði að minna öryggi en nú er krafizt, enda er það alþjóða markmið að auka öryggið innan skynsamlegra takmarka, en ekki að draga úr því.“

**Bjarni Ásgeirsson:** Ég þarf ekki að bæta miklu við það, sem hv. frsm. n. hefir sagt. Ég vil mæla með því, að þessi till. verði samþ. — Annars vil ég segja það, að mér finnst einkennilegt að telja þann hluta af leiðinni upp í Borgarnes innfjarðasiglingu, sem helzt mætti segja að væri um rúmsjó. Þetta finnst mér óeðlilegt, og ég býst við, að þegar þessi tilskipun var gerð, þá hafi þetta ruglazzt hjá þeim, sem settu þetta ákvæði inn í löginn.

Viðvíkjandi því, sem hv. 3. landsk. sagði, að ekki væri rétt að neita yfirmönnum á Laxfossi um launauppbót, vegna þess hvað þeir hefðu mikið að gera, vil ég taka það fram, að það er að visu rétt, að þeir hafa mikið að gera vissan tíma ársins, en svo er mjög lítið að gera aðra tíma, og get ég vel trúað, að það geti komið til mála, að nauðsynlegt þyki að bæta við mönnum þann tíma, sem mest er að gera. En ef eitthvað er athugavert við launakjör manna eða störf á þessu skipi, þá álit ég, að það eigi að taka til meðferðar á öðrum vettvangi.

Þá vil ég mótmæla því, sem hv. þm. gaf í skyn, að þetta nýja skip væri léleg fleyta og að ekki væri vert að veita henni of mikil hlunnindi. Ég veit ekki betur en að það sé samdóma álit þeirra, sem með skipinu hafa ferðast, að það sé mjög gott sjóskip og gott með því að ferðast. Ég hefi farið mikið með því, og líkar mér ágætlega að ferðast með því, samanborið við aðrar fleytur, sem siglt hafa þessa leið. Sama hefi ég heyrt skipshöfnina segja. En ef skipið væri illa hæft til þessara ferða, þá á að taka það mál upp á öðrum vettvangi, svo að það kemur ekki þessu máli við út af fyrir sig, þó að þessar aðdróttanir væru á rökum reistar.

Það má nú ef til vill segja, að það sé hættumeira að sigla til Borgarness en upp á Akranes, en hinsvegar þarf líka að gæta sín betur, þegar land er nærri, en úti á opnu hafi.

**Páll Þorbjörnsson:** Ég vil segja örfá orð út af því, sem hv. þm. Mýr. sagði, að honum fyndist, að launakjör þessara manna, sem hér um ræðir, ætti að taka fyrir á öðrum vettvangi en þeim, sem gert er ráð fyrir með þessari þáttill. Hv. frsm. málsins upplýsti það hreint og beint í framsöguræðu sinni, að till. kæmi beinlínis fram til þess að losa útgerðina við þann kostnað, sem nú hvílir á henni, og þessi kostnaður er launauppbót þriggja manna á þessu skipi, svo að það er einkennilegt, þegar hv. þm. Mýr. fer að tala um, að það eigi ekki að taka launakjör þessara manna fyrir á þessum grundvelli.

Út af því, að hv. þm. Mýr. hélt því fram, að Laxfoss væri fyrirmyndar fleyta og betri en aðrar fleytur, sem hafa siglt þessa sömu leið,

vil ég bara segja það, að skárri væri, ef þetta nýja skip væri ekki eitthvað skárri en það skip, sem var næst á undan í þessum siglingum; en það er samt svo, að það er jafnvel dregið í efa af sumum, að þetta skip sé betra en Suðurlandið var. — Í þessu sambandi vil ég beina þeirri spurningu til hv. þm. Mýr., hvort það sé ekki rétt, að fram hafi farið athugun á skipinu, jafnvel að tilhlutun þess opinbera, og hvort álit þeirra, sem skoðunina frömdu, hafi verið samhljóða álitu hv. þm. sjálfs í þessu efni. Ég hygg, að svo hafi ekki verið.

Mér þætti ekki úr vegi, að þau plögg, sem kunna að vera til um kosti og galla þessa skips, yrðu látni í té þeirri n., sem fær málið til athugunar, til þess að auðveldara sé að skera úr því, hvort heppilegt sé að gefa skipinu heimild til þess að flytja 80 farþegum fleira en núna, án þess að öryggið sé nokkuð aukið.

**\*Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Ég skal taka það fram aftur, að ég er ekki á móti því, að málinu verði frestað, til þess að hv. deildarmenn geti athugað það nánar, en hinsvegar tel ég ekki ástæðu til þess að vísa því til n. og mun greiða atkv. á móti því. Málið er flutt af samgmn., og hún hefir athugað það og mun, ef umr. verður frestað, taka það aftur til athugunar. Ég tel því enga ástæðu til að vísa þessu máli til annarar n. — Ég hefi ekki neina aths. að gera viðvíkjandi því, sem hv. 3. landsk. sagði. Hv. þm. Mýr. hefir svarað því nokkuð, en ég vil þó aðeins minnst á það, sem hv. 3. landsk. las upp um álit skipaskoðunarstjóra á því, hvaða áhrif þessi breyt. hefði á farþegafjöldann, sem skipið flytti nú, því að ef þessi breyting yrði gerð, þá yrðu mismunandi ákvæði í þessari tilskipun um farþegafjöldann. Ég vil benda hv. 3. landsk. á, að í tilskipuninni gilda 3—4 mismunandi ákvæði, og án þess að véfengja hv. þm., er ég ekki viss um, að hann hafi tekið rétt eftir, að hér sé um sambærilegar reglur að ræða. (ÞÞ: Það liggja fyrir upplýsingar um það frá skipaskoðunarstjóra). Ég hefi ekki haft aðstöðu til að kynna mér þetta nægilega, en ég efast um, að hv. 3. landsk. hafi gert sér þetta fyllilega ljóst. En þó að búið sé að samþ. að fresta málinu, sé ég enga ástæðu til að vísa því til annarar n. en það kom frá.

**Forseti (JörB):** Ég vil spyrja hv. 3. landsk., hvort hann muni, ef málinu verður frestað, gera kröfu til, að það gangi til sjútvn. (ÞÞ: Ég vil sjá, hvernig því verður tekið).

**Bjarni Ásgeirsson:** Út af fyrirspurn, sem hv. 3. landsk. beindi til mín viðvíkjandi göllum á Laxfossi, skal ég taka fram, eins og ég hefi gert hér áður, að nokkrir gallar komu strax fram á hjálparvél skipsins, en nú er búið að skipta um þá vél, og síðan er allt í bezta lagi, og hefir reynslan að öðru leyti gefið góða raun. Að því er launakjörin snertir býst ég við, að það verði tekið upp á öðrum vettvangi. Ég tel óeðlilegt að setja um þau föst ákvæði, en álit heppilegast, að um þau fari eftir því, sem um semst við aðilja.

**ATKVGR.**

Fellt að vísa till. til sjútvn. með 15:14 atkv.,  
að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu  
já: JG, MT, PP, SE, SK, StJSt, TT, ÞorbP, ÁÁ,  
EMJ, FJ, GP, HannJ, HV.  
nei: PZ, PHald, PO, SigfJ, BÁ, BB, EyStJ, GG,  
GSv, Gf, JakM, JJós, JónP, JS, JörB.  
EE greiddi ekki atkv.  
Þrir þm. (ÓTh, BJ, JÓl) fjarstaddir.

Umr. frestað.

Á 52., 62., 63. og 64. fundi í Nd., 28. apríl, 4.,  
5. og 6. maí, var till. tekin til frh. einnar umr.  
Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki  
á dagskrá tekið frammar.

**4. Skylduvinna.**

Á deildafundum 18. apríl var útbýtt frá Sp.:  
Till. til þál. um skylduvinna (A. 347).

Á 15. fundi í Sp., 30. apríl, utan dagskrár,  
mælti

Jón Pálmason: Af því að ég sé hér á dag-  
skránni þáttill., sem nýlega er fram komin,  
snertandi lax- og silungsveiði, þá vildi ég leyfa  
mér að beina þeirri fyrirspurn til hæstv. for-  
seta, hvað því veldur, að hann hefir ekki enn  
tekið á dagskrá þáttill. frá mér um skyldu-  
vinna, sem lögð hefir verið fram fyrir all-  
löngu.

Forseti (JBald): Ég skal svara þessari fyrir-  
spurn hv. þm. Ég það skrifstofuna að taka á  
dagskrá það, sem fyrir lægi af málum, svo það  
hlýtur að stafa af gleymsku, að þessi till. hefir  
ekki verið tekin á dagskrá í dag. Hinar aðrar  
till., sem liggja fyrir í Sp., hafa komið til einn-  
ar umr. og hefir verið vísað til n., en það hefir  
ekki komið út neitt nál. um þær. — Að þessi  
till. hefir ekki verið tekin á dagskrá í dag,  
stafar eingöngu af gleymsku, en það var ekki  
ætlunin, að hún ætti að sæta annari meðferð  
heldur en aðrar till., sem fram hafa komið.  
Ég mun því næst, þegar fundur verður í Sp.,  
taka þessa till. á dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 2. maí, var till. tekin til  
fyrri umr. (A. 347, 370).

\*Flm. (Jón Pálmason): Ég hefi skilað ýtar-  
legri grg. fyrir till. þessari á þskj. 347 og get  
því verið stuttorður um efni hennar og tilgang.

Þegar rétt hefir verið um það hér á Alþingi,  
t. d. við útvarpsumr., hvernig ástandið yfirleitt  
væri í landinu, þá hefir það komið í ljós, að  
það væri illt og þyrfti lagfæringar með. Deilan  
hefir svo gengið meira út á það, hverjum hið  
erfiða ástand væri að kenna, en hitt, hvernig  
eigi að fara að bæta úr því. Ég vík að þessu  
hér, því að till. þessi á að vera fjarri því að  
vera ágreiningstill. fyrir hina pólitísku flokka,  
en hún er komin fram sakir þess, að ég lít svo  
á, að þjóðin þoli ekki lengur, að talsverður

hluti hins vinnandi fólks í landinu hafi ekk-  
ert að gera.

Ég hefi orðið þess var, bæði innan flokks  
míns og utan hans, að tilgangur minn með till.  
þessari sé m. a. sá, að fara nú að stofna til  
einnar nefndarinnar enn, og hefði því verið eðli-  
legra og betur viðeigandi, að ég hefði beinlínis  
flutt frv. um þetta efni. Þessu er því til að  
svara, að ég tel ekki, að mál þetta verði leyst  
nema með samkomulagi allra, sem hér eiga  
hlut að máli, alveg án tillits til þess, hver ber  
málið fram, en það tel ég að tæplega muni  
fást, nema nefnd manna fjalli um málið.

Hvað snertir starf nefndarinnar, þá skal ég  
strax taka það fram, að hún á ekki að vera  
bundin við þær óskir, sem ég ber fram í till.  
minni, heldur á hún að athuga, hvernig helzt  
yrði mögulegt að nota það vinnuafll, sem ó-  
notað er í landinu, þannig, að jafnframt því  
sem vinnan yrði hinu opinbera að nokkru  
gagni, þá gætu hlutaðeigendur líka haft ofan  
af fyrir sér.

Um þegnskylduvinna hefir jafnan verið  
nokkur ágreiningur, en ég tel það verkefni til  
rannsóknar, hvort ekki mætti koma henni fyrir  
á þann veg, að hún gæti komið almenningi að  
nokkrum notum. Það, sem þá þyrfti að athuga,  
væri fyrst og fremst það, hversu lengi vinnan  
ætti að standa, hvort taka ætti jafnt konur  
sem karla og ennfremur hvort vinnan gæti  
jafnframt orðið verklegur skóli. En það hefir  
jafnan vakað fyrir formælendum þessa máls. —  
Þá yrði það og ennfremur verkefni þessarar  
nefndar að athuga, að hvaða verkefnum ætti  
að beina vinnunni og eftir hvaða reglum o. fl.

Hv. þm. Snæf. hefir flutt brtt. á þskj. 370 við  
till. mína, sem er ekkert nema orðabreyting.  
Hvort það orðalag, sem þar er lagt til að verði  
á þál. þessari, fer betur eða verr en orðalag  
mitt, skal ég ekkert segja um fyrr en flm. brtt.  
hefir talað fyrir henni, en það eitt vil ég þó  
segja, að ég finn enga sérstaka nauðsyn fyrir  
framkomu þessarar brtt.

Að síðustu vil ég svo taka það fram, að ég  
vænti þess, að hv. alþm. líti á mál þetta með  
velvild, án tillits til stjórnmálalegs ágrein-  
ings, og hafi það eitt fyrir augum, hvort ekki  
sé tímabært að athuga og gera rannsókn á því,  
hvort ekki megi nota betur en gert hefir verið  
hinn mikla auð þjóðarinnar, vinnu hins vinn-  
andi lýðs í landinu.

Umr. frestað.

Á 21., 22. og 23. fundi í Sp., 9. maí, var till.  
tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki  
á dagskrá tekið frammar.

**5. Vinnudeilur.**

Á deildafundum 20. apríl var útbýtt frá Sp.:  
Till. til þál. um skipun millipinganefndar til  
undirbúnings löggjafar í vinnudeilum (A. 373).

Á 15. fundi í Sp., 30. apríl, utan dagskrár,  
mælti

**Garðar Þorsteinsson:** Herra forseti! Snemma á þessu þingi var útbýtt frv. til 1. um vinnudeilur. Þessu máli var eftir 1. umr. vísað til allshn., sem klofnaði um málið. Fyrsti minni hl. vildi samþ. frv. eins og það lá fyrir, en lýsti sig hinsvegar fúsan til þess að athuga breyt. Annar minni hl. vildi fella frv., en sá þriðji kaus þá leið að bera fram sérstaka till. til þál. um skipun millipinganeindar til þess að undirbúa löggjöf um vinnudeilur. Við sjálfstæðismenn í allshn. álitum, að það verði að gera einhverja gangskör að því að fá þetta mál leyst, og þar sem vitað er, að meiri hl. allshn. vill ekki, að málið fái framgang á þessu þingi, þá gerum við ráð fyrir, að sjálfstæðismenn muni vilja samþ. till. til þál. um skipun slíkrar mþn. En nú hefi ég hinsvegar nokkurn grun um, að jafnaðarmenn muni ekki heldur kjósa þá leið, heldur muni vilja láta málið sofna alveg. Þessari þáttill. var útbýtt 17. apríl síðastl. og ég vildi beina þeirri fyrirspurn til hæstv. forseta, hvort það sé tilviljun ein eða af gleymsku, að þetta mál er ekki á dagskrá í dag, eða hvort hæstv. forseti ætlar með forseta-valdi sínu og flokksafstöðu að standa því í vegi, að þetta mál verði afgr. á þessu þingi. Þessi till. til þál. er vitanlega alveg sjálfstæð, þannig að það þarf ekki að fara fram nein afgreiðsla á málinu í Nd. eins og það lá upphaflega fyrir. — Ég segi fyrir mitt leyti, að ég mundi kjósa, að þetta mál yrði rætt hér á Alþ. og að það yrði afgr. á einn eða annan veg. Og mér virðist hæstv. forseti ekki hafa neina ástæðu til þess að taka þessa þál. ekki á dagskrá, eins og hann hefir þó gert með aðrar till., sem útbýtt var miklu síðar.

**Forseti (JBald):** Það stendur sérstaklega á með þessa þáttill., sem hv. 8. landsk. gerði að umræðuefni, með því að mál það, sem hún fjallar um, liggur einnig fyrir hv. Nd., en það er þó ekki ástæða til þess að þessi till. geti ekki komið fyrir til þess að ákveða um hana umr., en samning dagskrárinnar byggðist á misskilningi, því að skrifstofan skildi þetta þannig, að þau mál ætti aðeins að taka á dagskrá, sem litlar umr. yrðu um. En ég mun að sjálfsögðu taka þessa till. fyrir til þess að ákveða, hvernig hún skuli rædd.

Á 16., 21., 22. og 23. fundi í Sp., 2. og 9. maí, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið að dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

## 6. Lax- og silungsveiði.

Á deildafundum 21. apríl var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um endurskoðun á löggjöfinni um lax- og silungsveiði (A. 382).

Á 15. fundi í Sp., 30. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 16. og 21. fundi í Sp., 2. og 9. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Sp., 9. maí, var till. enn tekin til einnar umr.

**\*Pétur Ottesen:** Það litur út fyrir, að hv. flm. þessarar þáttill. þykist ekki sjá ástæðu til þess að reifa málið. En ég vil leyfa mér að benda á, að hér muni vera til þess ætlað, að einstakir menn geti teygt réttindi sín inn á umráðasvið almennings í landinu, þar sem á að ákveða með lögum, hvernig hagnýta skuli hverja laxveiðiá í landinu, og taka í því efni umráðaréttinn af eigendum ána. Ég viðurkenni hvað bergvatnsárnar snertir, að rétt sé að stefna að því, að þar verði stunduð stangarveiði. Nú er víða verið að mynda samtök um það í landinu að nota laxveiðiárnar með þessum hætti og með stuðningi laxveiðilaganna, og hygg ég það sé óhætt að treysta einstaklingunum til þess að hagnýta sér veiðina þannig á sem beztan hátt. Ég tel því enga ástæðu til, að farið verði að undirbúa löggjöf, sem á að taka af einstaklingunum þennan rétt. Því að í núgildandi löggjöf er svo fyrir mælt, að ef ¾ þeirra manna, sem hlut eiga að hverri veiðiá, hafa samþ. einhverjar ákvarðanir um notkun hennar, þá verður minni hl. að beygja sig fyrir því. Ég vildi láta það koma hér fram, að það er yfirleitt farið að beita laxveiðieigendur svo mikilli ágengni í sambandi við veiðiréttindi þeirra, að það er óviðunandi. Samkv. frv., sem nú liggur fyrir þinginu um stofnun stórra klakstöðva, á að skylda þá menn, sem eiga veiðiréttindi í nánd við þær, til að greiða þangað gjöld. Að visu mun þetta frv. daga uppi í þetta sinn. En mér finnst, að þetta gangi allt í þá átt að svipta laxveiðieigendur yfirráðaréttinum yfir veiðiám sínum. Vildi ég aðeins benda á þetta í sambandi við þessa þáttill., sem fer í sömu átt.

**Flm. (Pétur Magnússon):** Það varð að samkomulagi hjá okkur flm. þessarar þáttill., að vekja eigi umr. um málið, í þeirri von, að það slyppi þá við að daga uppi. En úr því að till. nú hefir sætt gagnrýni frá hv. þm. Borgf., skal ég með fám orðum gera grein fyrir, hvað fyrir okkur vakti með flutningi hennar.

Sú reynsla, sem fengin er af laxveiðilöggjöfinni frá 1932, er að visu ekki löng. Ég hygg þó, að hún sé nægjanlega löng til að skera úr um það, að hún nái ekki þeim tilgangi, sem henni án efa var fyrst og fremst ætlað, sem sé að auka laxmergðina í ánum. Stafar þetta af því, að þó allmiklar hömlur séu lagðar á ósæviðina, og yfirleitt á veiðina í stóranum, þá er á engan hátt girt fyrir, að laxinn sé óskynsamlega veiddur, þegar hann kemur upp í bergvatnsárnar, þar sem yfirleitt er auðveldast að ná honum. Í framkvæmdinni verða þær hömlur, sem á ádráttarveiðina eru lagðar, lítils eða einskis virði. Ef laxveiðilöggjöfin á að ná tilgangi sínum, þarf hún fyrst og fremst að uppfylla tvö skilyrði. Annarsvegar þarf hún að miða að því, að laxmergðin aukist í veiðiánum. Hinsvegar þarf hún að koma í veg fyrir, að óskynsamlegar veiðiaðferðir séu viðhafðar. Ef þetta hvortveggja lán-

ast, má telja alveg öruggt, að heildararður lax-veiðanna gæti vaxið stórkostlega frá því, sem nú er.

Við hv. 4. landsk. erum þeirrar skoðunar, að líklegasta leiðin til þess, að þessu takmarki verði náð, sé sú, að flokka árnar og ákveða eitt skipti fyrir öll, hverja veiðiaðferð megi nota í hverjum flokki. Að okkar áliti er það aðallega tvennskónar veiðiaðferð, sem til greina kemur. Í stór-ánum, sérstaklega jökulánum, er vafalaust réttmætt að stunda veiði með netum eða girðingum. Sú veiði á að fara fram svo nærri ósunum, að laxinn sé óskemmd verzlunarvara og útflutnings-hæf. Í smáánum — bergvatnsánum — teljum við hinsvegar, að yfirleitt eigi ekki að nota aðra veiðiaðferð en stangarveiði.

Það á að reyna að láta löggjöfina miða að því, að það miklu af laxi sé sleppt upp í bergvatnsárnar, hvort sem þær renna í stórar eða til sjávar, að hægt verði að fá samilegt verð fyrir þær til stangarveiði. Það er samufæring okkar flm., að með því að stunda veiðina á þennan tvennan hátt verði heildararðurinn af laxveiðinni miklu meiri heldur en hann er nú. Það er engin skynsemi í því að varna mönnum við ósana að veiða laxinn meðan hann er verðmæt verzlunarvara, ef svo er leyft að sópa honum upp úr bergvatnsánum með ádráttarnetum, þegar hann er orðinn mjög litils virði. Þetta er svo slæm „Ökonomi“, að það er ekki verjandi að láta löggjöfina styðja að því, að laxveiðin sé stunduð á þann hátt.

Það hefir komið í ljós alstaðar þar, sem lax-veiði er stunduð af nokkurri skynsemi, að smáárnar gefa mestan arð með því að nota þær til stangarveiði, og það fæst mest fyrir laxinn, sem í þeim veiðist á þann hátt.

Hv. þm. Borgf. sagði, að menn væru að fá skilning á því, að stangarveiði mundi vera heppileg veiðiaðferð í bergvatnsánum. Það kann að vera, og væri óskandi, að skilningur manna væri að aukast í því efni, en sannast sagt hefir þessa skilnings lítið gætt í framkvæmdinni ennþá. Ég vil ekki segja, að hans hafi að engu gætt.

Það færi betur, að augu manna færu að opnast fyrir því, að það sé ekki rétt aðferð að draga laxinn upp úr ánum kolsvartan í september- eða októbermánuði. (JAJ: Hvar gera þeir það?). Svo að segja um allt land. Það mætti t. d. spyrja hv. 1. þm. Árn., sem var að kveðja sér hljóðs, um það, hvort hann þekkti ekki til þess, að laxinn sé veiddur í septembermánuði. En ef skilningur manna er að vaxa á þessu, þá er heldur engin hætt að setja löggjöf, sem fer í þá átt, sem við hv. 4. landsk. höfum verið að stinga upp á.

Ég verð hinsvegar að segja það, að ég tek ekki hv. þm. Borgf. trúanlegan um það, að menn almennt séu að komast í skilning um það, að veiðin sé rekin á svo heimskulegan hátt, að naumast er samboðið menningarþjóð og verður að teljast hreinasti skrælingjaháttur.

**\*Jörundur Brynjólfsson:** Það er tæpast tími til þess að ræða þetta mál eins og ástæða væri til, og skal ég því ekki fara langt út í það.

Ég get tekið undir ummæli hv. þm. Borgf., að það séu litlar líkur til, að löggjöf um þetta efni verði undirbúin á þann hátt, að menn geti unað við. Þess vegna tel ég, að lítið þýði að fela ríkisstj. að undirbúa löggjöf um þetta efni meðan félagslegur þroski manna er ekki orðinn meiri en hann er og meiri kunnugleikar á laxveiðum og heim notum, sem af þessum hlunnindum mættu verða, ef rétt væri með farið. Ég hefi sem sé enga trú á því, að með lagaboði sé hægt að fara að eins og till. gerir ráð fyrir, að flokka árnar og fyrirskipa, hvaða veiðiaðferð eigi að viðhafa í hverri á. Það er vandasamt verk, og vandasamara en svo, að það sé á mannanna færi að ákveða það svo að við verði unað.

Sú löggjöf, sem ríkir í þessu efni, gefur mönnum frjálsræði til þess að mynda með sér félagskap um veiðiaðferð og meðferð anna. En eftir þeim litlu tilraunum, sem gerðar hafa verið í þessu efni, virðist þetta ekki hafa gengið greiðlega, og ég hefi ekki heldur þá trú, að með lagaboði lánist þetta. Ég veit til þess, að þetta hefir verið reynt dálítið, en þeir, sem við ósana búa, hafa sett svo þrönga kosti, að illa hefir gengið að koma samþykki á. Eigi að síður verð ég að vona, að sú leið reynist happadryggt þegar til lengdar kætur og menn öðlast skilning á þessum málum. En það eru ekki líkur til, að hægt sé að skipa þessum málum, svo við verði unað, með lagaboði.

Ég viðurkenni fullkomlega ummæli hv. flm. um það, að ádráttur í bergvatnsánum kunni ekki góðri lukku að stykja, og að það sé misnotkun á þeim veiðivötnum að fara þannig að. En það leiðir af því, hvernig veiðin er stunduð við ósana, að svona er farið með bergvatnsárnar, og það er engin leið að halda því að mönnum, sem búa við bergvatnsárnar, að þeir, sem við ósana búa, eigi að sitja að veiðinni. Það bendir sannarlega ekki á, að þeir, sem við ósana búa, hafi mikinn skilning á þessu, þegar þeir sitja svo að veiðinni, að lítið kemst upp eftir ánum.

Hv. fyrri flm. beindi til mín þeirri fyrirspurn eða aths., hvort ég gæti ekki um það borið. Hvernig væri ástatt með veiðina í bergvatnsánum seinni part sumars. Mér finnst ekki rétt af hv. þm. að sneiða að frændum sínum í Árnessýslu með slíkum getsökum. Það má vera, að hv. þm. hafi heyrt fleiri gróusögur um þetta en ég. En svo mikið er víst, að engar líkur eru færðar fyrir því, að nokkur hafi stundað veiðina á óleyfilegum tíma. En hitt get ég upplýst, að sumir, sem hafa seilzt til veiðanna í ósunum, hafa hagað sér svo, að mestar líkur eru til, að það sé þeim að kenna, að nú í tvö síðustu sumur hefir nær engin branda komið upp í bergvatnsárnar í Árnessýslu. Þeir hafa lagt mörg hundruð metra langa girðingu eftir ánni og frá henni mörg hundruð metra langa afleggjara. Svo fara þeir með þá veiði, sem þeir fá, sem eftir opinberum skýrslum er ekki mjög mikil, eins og hún væri ranglega fengin eða þjófstolin.

Ég held, að bezta meðferðin á þessari till. væri að vísa henni til ríkisstj., í því skyni, að hún sofni þar svefninum langa, þar til málið verður á sínum tíma tekið upp á annan veg en hér er byrjað á.

**\*Pétur Ottesen:** Ég get fallið á það, sem hv. fyrri flm. þessarar till. sagði, að ekki væri út frá þjóðhagslegu sjónarmiði heppilegt að sporna á móti því, eins og gert er með laxveiðilögnum. að laxinn sé veiddur þegar hann er nýrunninn úr sjónum, en ekki þegar hann er orðinn leginn og engin verzlunarvara. Þessu heldum við fram, sem gagnrýndum núverandi laxveiðilöggjöf á þinginu 1935. en ég sé ekki, að í þessari till. felist nein leiðrétting í þessu efni, því að laxveiðilögin lágu einmitt fyrir þessu þingi, og það er síður en svo, að það sé nokkur stefna uppi um það að rýmka til um veiði á laxi, sem er nýrunninn úr sjónum. Ég held þess vegna, ef ætti að ákveða með lögum að taka allan rétt af einstaklingunum, sem hagsmunna eiga að gæta í þessu efni, að það yrði til þess að bæta gráu ofan á svart og að þeirra hlutur yrði ennþá verri heldur en hann er nú. Ég vil því alls ekki ýta undir löggjöf, sem gerir þær ráðstafanir, sem gætu leitt til þess, að ennþá meira yrði skertur réttur einstaklinganna til þess að nota laxveiðarnar á skynsamlegan hátt.

Hv. fyrri flm. vildi draga það í efa, að það væri rétt hjá mér, að stefnan í landinu væri sú, að hagnýta bergvatnsárnar sem best til stangarveiða. Ég skal t. d. benda á, að allar bergvatnsár í Borgarfirði, sem laxveiði er í, eru hagnýttar á þann hátt, að eingöngu er veitt í þeim með stöng og gersamlega tekið fyrir alla lagнета- og ádráttarveiði. Ég get húzt við, að þó að Borgfirðingar hafi reynt öðrum framsýnni í þessum málum. þá sé þess að vænta, að aðrir feti í þeirra spor og komi sínum laxveiðimálum í sama horf og þeir. Og eins og ég minntist á áðan, þá er lagður góður grundvöllur undir þetta í laxveiðilögnum með því ákvæði, að ekki þurfi nema  $\frac{2}{3}$  atkv. til þess að samþ., að slíkur félagsskapur sé tekinn upp.

**Flm. (Pétur Magnússon):** Út af því, sem hv. þm. Borgf. sagði nú í síðustu ræðu sinni, vil ég segja það, að fyrir mér vakti alls ekki að rýmka til um ósaveiðina. Þvert á móti hefi ég gengið út frá því, að hún væri takmörkuð frekar en orðið er. Ég ætla, að um leið og laxveiðin er stunduð á skynsamlegan hátt í bergvatnsánum, þá muni borga sig fyrir þá, sem húa úti við ósana, að veiðin væri takmörkuð meira en nú er gert. Um leið og laxinn fær skilyrði til þess að hrygna uppi í ánum, er enginn efi á því, að laxveiðin vex sérstaklega ef klakið væri þar að auki. Mundi þá laxmergðin vafalaust aukast að mun og ósaveiðin þar af leiðandi meiri, þó að hún væri ekki stunduð af eins miklu kappi. Þetta er í fullu samræmi við skoðun okkar flm., að það eigi að stefna að því að fá sem mestan heildararð af laxveiðinni.

Hv. 1. þm. Árn. lét svo — í byrjun máls síns a. m. k. —, að hann væri samþykkur þessari stefnu, sem kemur fram í þáttill. okkar hv. 4. landsk., en sagðist bara hafa litla trú á því, að gengið yrði svo frá laxveiðilöggjöfinni, að við yrði unað. — Ég veit ekki, hvornig hv. þm. hugsar sér, að lög séu sett um þetta efni með annað fyrir augum en að reyna að koma skynsamlegu lagi á þessa atvinnugrein, og ef það tekst, þá skil ég ekki heldur þá vantrú, sem hann hefir á fólkinu, að það geti ekki sætt sig við slík lög. Ég held, að óánægjan, sem ríkir ennþá með gild-

andi laxveiðilöggjöf, stafi af því, að fjöldi manna hefir komið auga á það, að hún nær ekki tilgangi sínum. Hún nær ekki því takmarki að gera laxveiðina eins arðbæra eins og hún getur orðið. Það er af þessu, sem óánægjan stafar.

Hv. þm. sagði einnig, að menn gætu komið á hjá sér þeirri tilhögun, sem í þáttill. felst, samkv. ákvæðum í gildandi lögum. Það er að visu rétt. að það er hægt á allmörgum stöðum, en það er því aðeins mögulegt, að nægilega margir hafi skilning á því, að þetta sé rétta leiðin, og það er það, sem komið hefir í ljós þar, sem tilraunir hafa verið gerðar með þetta, að það hafa ekki nógu margir haft skilning á því.

Eftir að hv. þm. var búinn að tala um þetta af fyllsta skilningi, skipti hann um tón og fór að sýna fram á, hvað það væri eðlilegt, að þeir, sem upp til fjalla byggju og horfðu á ósamennina taka mikið af laxinum, létu ekki sitt eftir liggja og tækju það, sem upp í árnar kæmi til þeirra. Það getur vel verið, að þetta sé allt eðlilegt, en reynslan hefir sýnt, að þar, sem menn hafa fengið skilning á því, að það væri ekki arðvænlegt fyrir þá sjálfa að draga upp þann lax, sem kemur upp í bergvatnsárnar að haustinu, þá hafa þessar ár orðið meira virði heldur en þær voru. Það er sú sorglega reynsla, að menn hafa víða ekki getað opnað augun fyrir þessu, og í staðinn fyrir að friða árnar í nokkurn tíma hafa þeir dregið upp þann lax, sem þeir hafa getað náð í. Sannleikurinn er sá, að hv. 1. þm. Árn. hefir aldrei, fremur en margir aðrir, séð út fyrir búrdyrnar í þessum sökum, og það, sem fyrir þeim hefir vakað, er að draga sem mest af laxi til þess að leggja í heimilið.

Ósaveiðin í Árnessýslu, sem hv. þm. beindi til mín, kemur þessu máli ekkert við. Ég get ekki séð, að þeir, sem húa neðan til við árnar, geti fengið nokkurn einkarétt til laxveiða. Ég get ekki séð annað en að eigendur Óseyrarness hafi sama rétt til þess að veiða lax í Ölfusá eins og eigendur Selfoss. Það er ekki nema eðlilegt, að eigandi Óseyrarness noti sér samkv. gildandi löggjöf þau hlunnindi, sem jörðinni fylgja. En ef hv. þm. er að dylgja með það, að veiðin í Óseyrarnesi sé stunduð á ólöglegan hátt, þá er það hreinasti uppsuni hjá honum, því að ég ætla, að hvergi á landinu hafi verið farið nákvæmar eftir gildandi lögum en einmitt þar. Það var fenginn verkfræðingur til þess að ákveða lagnirnar, svo að það væri öruggt, að ekki væri gengið lengra en lög heimila. En ef lögin hafa þann ágalla, að þessi veiðiaðferð sé hættuleg, þá má hv. þm. sjálfum sér um kenna. því að hann mun hafa átt mikinn þátt í því, að laxveiðilöggjöfin er eins og hún er.

Þegar hv. þm. er að tala um það, að laxveiðin í Óseyrarnesi sé alveg að eyðileggja veiðina í Árnessýslu, þá er það ekki annað en hreinn fátíðaháttur, sem hann meinar ekkert með. Hann veit það, hv. þm., að sá lax, sem er veiddur á Selfossi, fer ekki fremur fram í bergvatnsárnar heldur en sá lax, sem er veiddur í Óseyrarnesi, og að Óseyrarnesveiðin hefir flest árin ekki verið nema litill hluti af því, sem veitt hefir verið á ýmsum öðrum stöðum neðan til með Ölfusá. Þetta er ekki annað en verstu rökvillur hjá hv. þm., og ég fyrir mitt leyti er ekki í neinum vafa

Stýrim.- og vélstj. skóli — Skólanám. — Rekstrarl. sildarút. — Nýbýli og samvinnub. — Kreppulánasj.

um það, að sú veiðipurrð, sem verið hefir í Ölfusá tvö undanfarin ár, hefir aðrar og eðlilegri ástæður en þær, að net hafi verið lögð í Öseyrarnesi. Þessi veiðipurrð stafar efallitið af flóðinu mikla 1930. Það sannast þegar frá liður, að Ölfusá nær sér aftur, þó að það geti tekið nokkurn tíma.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

## 7. Stýrimanna- og vélstjóraskóli.

Á deildafundum 22. apríl var útbýtt frá Sp.:  
Till. til þál. um undirbúning byggingar stýrimanna- og vélstjóraskóla (A. 398).

Á 16., 21., 22. og 23. fundi í Sp., 2. og 9. maí, var till. tekin til fyrri umr. (A. 398, 417).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

## 8. Skólanám kaupstaðabarna.

Á deildafundum 2. maí var útbýtt frá Sp.:  
Till. til þál. um framlenging á skólanámi kaupstaðabarna (A. 483).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

## 9. Rekstrarlán sildarútvegsins.

Á deildafundum 2. maí var útbýtt frá Sp.:  
Till. til þál. um rekstrarlán sildarútvegsins (A. 496).

Á 19. fundi í Sp., 7. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 21., 22. og 23. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

## 10. Nýbýli og samvinnubyggðir.

Á 17. fundi í Sp., 5. maí, var útbýtt:  
Till. til þál. um íhlutun sveitarstjórna við stofnun nýbýla og samvinnubyggða (A. 520).

Á 19. fundi í Sp., 7. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 21., 22. og 23. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

## 11. Kreppulánasjóður.

Á 19. fundi í Sp., 7. maí, var útbýtt:  
Till. til þál. um afgreiðslu ábyrgðarstyrks kreppulánasjóðs (A. 586).

Á 21. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 22. og 23. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

# Fyrirspurnir.

## 1. Harðærisráðstafanir.

Á 6. fundi í Nd., 22. febr., var útbýtt:

**Fyrirspurn til ríkisstj. um harðærisráðstafanir**  
(A. 27).

Á 7. fundi í Nd., 24. febr., var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 18 shlj. atkv.

Með bréfi, dags. 24. febr., sendi forseti Nd. landbúnaðarráðherra fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hann teldi sig reiðubúinn að svara.

Við þessu bréfi barst aldrei svar, og var fyrirspurnin ekki á dagskrá tekin framár.

## 2. Uppsögn viðskiptasamnings við Noreg.

Á 52. fundi í Nd., 20. apríl, var útbýtt:

**Fyrirspurn til atvinnu- og utanríkismálaráðherra um uppsögn viðskiptasamnings við Noreg**  
(A. 369).

Á 53. fundi í Nd., 21. apríl, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 17 shlj. atkv.

Á 68. fundi í Nd., 8. maí, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, með því að ráðh. hafði tjáð sig reiðubúinn til þess að svara henni.

\*Fyrirspyrjandi (Guðbrandur Ísberg): Ég hefi leyft mér á þskj. 369 að bera fram fyrirspurn til hæstv. utanríkismálaráðh. um það, hvort sagt hafi verið upp viðskiptasamningnum milli Noregs og Íslands frá 17. sept. 1932, og ef svo er ekki, hvort þá megi vænta þess, að svo verði gert á næsta ári.

Þessi samningur, sem var undirskrifaður 17. sept. 1932, var samþ. af þinginu 1933 í apríl. Nú eru því liðin full þrjú ár síðan samningar þessir öðluðust fullt gildi, og það er ekki vitað, að þessum samningnum hafi verið sagt upp enn-

þá, og það er ekki vitað um, hvort ráðstafanir hafi verið gerðar til þess.

Ég vil benda á, að þegar þessir samningar voru samþ. hér á Alþingi með yfirgnæfandi meiri hl. atkv., hygg ég, að fullyrða megi, að fáir eða engir hv. þm. hafi gert það öðruvísi en með samvitzkunnar mótmælum. Þeir töldu það neyðarúrræði, og þess vegna voru samningarnir samþ. á Alþingi, en ekki vegna þess, að þeir væru taldir æskilegir. Þess var ekki heldur að vænta, eins og í pottinn var búið. Ég vil benda á, hvernig þá var ástætt, þegar þessi samningur var samþ., um viðskiptajöfnuðinn milli Íslands og Noregs. Við fluttum þá inn  $\frac{1}{2}$  meiri vörur heldur en Norðmenn fengu frá okkur, og er þó þar við að athuga, að þær vörur, sem keyptar voru af Norðmönnum, voru keyptar til neyzlu í landinu, en nálega allar vörur, sem Norðmenn keyptu af okkur, að undanteknu kjöti, voru keyptar til þess að selja þær út úr landinu. Í þessum vörum var einnig framleiðsla Norðmanna hér, sildarmjöl og sildarlýsi, sem nam mikilli upphæð. Hér við bætist svo það, að Norðmenn hafa árlega um 5 millj. kr. hagnað af vöruflutningum fyrir Íslendinga. Þetta allt hefði mátt nægja til þess, að Norðmenn hefðu séð sér fært að ívilna í einhverju, sem um munaði, við innflutning á þessari einu neyzluvöru, sem þeir kaupa héðan. En í þess stað hafa þeir sett svo háan toll á kjöt, að það er frágangssök að selja það þangað, og þær einu tilslakanir, sem komu fram af hendi Norðmanna, var nokkur tolllækkun á kjöti, sem fékkst þó með harðneskju. Þóttust Norðmenn gera vel að ívilna á þennan hátt.

Áður en ég fer lengra vil ég undirstrika það, að ég áfellið enga þá menn, er gengu frá samningunum. Ég efast ekki um, að þeir hafi unnið af fullri alúð og komizt eins langt í samningunum eins og yfirleitt var hægt að komast, svo að það út af fyrir sig getur ekki talizt þeim til ámælis, þó að þeir legðu samninginn fyrir í því formi, sem frá honum var gengið, eftir að þeir hafa fullvissað sig um það, að lengra varð ekki komizt. En þegar svo er litið á efni samningsins og það athugað, að hann skapar Norðmönnum mjög mikil friðindi hér við land, beinlínis í atvinnurekstri, í viðbót við þann hagnað, sem þeir hafa af viðskiptum við okkur, þá er það augljóst, að hér er um nauðungarsamning að ræða frá okkar hendi, og loks þegar hér við bætist, að í samningnum eru ákvæði,

sem ganga mjög nærri ýmsum þjóðréttarákvæðum, sem beinlinis snerta sjálfstæði okkar Íslendinga, þá er og var það öllum ljóst, að það var neyðarúrræði að ganga að samningunum, og það, sem á móti kom, voru þessar litlu ívilnanir á tolli. Ég skal ekki segja, hvað þessi ívilnun var mikil, en salan til Noregs mun ekki, þegar umbúðir eru taldar frá, hafa numið meiru en 300—400 þús. kr. á þessu ári.

Það, sem menn gerðu því upp við sig á þinginu 1933, var það, hvort þeir mætu meira þennan 300 þús. kr. útflutning, sem má gera ráð fyrir, að hefði orðið næstum enginn, ef samningarnir hefðu ekki verið gerðir, og það, að leggja Norðmönnum í hendur þau friðindi, sem gert var með samningnum. En af þeim friðindum tel ég varða mestu þau þjóðréttarlegu ákvæði, er snerta landhelgi okkar Íslendinga, þ. e. viðdvöl veiðiskipa og athafnir innan landhelginnar, sem almennt eru ekki leyfðar. Ef þetta gildi aðeins fyrir Norðmenn, þá væri um minna að ræða, en ég hefi það fyrir satt, og því hefir verið hreyft opinberlega í blöðum, að önnur þjóð, nefnilega Þjóðverjar, hafi gert svipaðar kröfur og e. t. v. fengið einhverjar af þeim, þannig að þær hafi verið teknar til greina.

Ég skýti því til hæstv. ráðh. að svara því atriði að svo miklu leyti sem hann telur við eiga. Og ég vil í þessu sambandi benda á, að nú munu vera fyrir dyrum viðskiptasamningar við Englendinga, og þá liggur ákaflega nærri að ætla, að einnig þeir muni gera svipaðar kröfur. Þegar svo er komið, þá sjá menn, með hvaða eld er verið að leika sér í þessu efni, því að sjálfstæði okkar, og þá kannske ekki hvað sízt þau ákvæði, er landhelgi okkar varða, riður okkur á framfarir öllu að vernda.

Þegar þetta allt er tekið til athugunar, þá mun engan undra, þótt borin sé fram fyrirspurn um það, hvort ekki sé hægt að segja þessum samningi upp. Þess mun öll þjóðin óska, að svo verði gert við fyrstu möguleika.

Ég vil í þessu sambandi benda á, að í sumar var því opinberlega hreyft í blöðum, og hæstv. atvmrh. hafði þá hreyft því á fundi utanríkisráðgjafar, að segja upp þessum samningi. Þau ummæli, ásamt ummælum, sem samtímis komu bæði í Alþýðublaðinu og Nýja dagblaðinu, gáfu sérstakt tilefni til þess að spyrja nánar um það, sem gerzt hefði í málinu.

Ég vænti svo svars hæstv. atvmrh. við þessari fyrirspurn minni, hvort samningnum hafi verið sagt upp nú þegar eða hvort megi vænta þess, að það verði gert á næstunni.

**\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég vil fyrst leyfa mér að benda hv. þm. á, að fyrirspurninni er ekki allskostar réttilega beint til mín, því að við Íslendingar höfum í raun og veru engan utanríkisráðgjafaraðherra, eins og hv. þm. er öllum kunnugt um. Það tíðkast í öðrum löndum, að sérstök skrifstofa í ráðuneytinu fari með utanríkisráðgjafaraðherra, en við Íslendingar höfum enga slíka skrifstofu.

Að því er snertir sjálfa fyrirspurnina, þá hygg ég, að hv. þm. spyrji ekki af því, að hann ekki viti um þetta mál, því að það er eflaust

öllum vitanlegt, að ef norsku samningunum hefði verið sagt upp, hefði það um leið verið tilkynnt opinberlega. Ég get samt svarað fyrirspurninni á þá leið, að samningunum hefir ekki verið sagt upp, og í öðru lagi að ekki hefir verið tekin ákvörðun um það, hvort þeim verði sagt upp.

Ég skal ekki fara langt út í ástæðurnar til þess, en aðeins geta um það, sem mestu skiptir, að á milli þeirra flokka, sem standa að ríkisstj., hefir ekki náðst samkomulag. En einmitt milli þessara flokka var mjög mikill ágreiningur, þegar samningarnir voru lögteknir. Hins vegar hafa flokksmenn hv. fyrirspyrjanda kosið það hlutskipti að komast hjá ábyrgðinni á að taka til meðferðar utanríkisráðgjafaraðherra slík sem þessi.

Ef uppsögn samninganna hefði átt að koma að haldi fyrir sildveiðivertíð í sumar, hefði þurft að segja þeim upp fyrir 30. nóv. síðastl. En eins og ég sagði áðan, var þetta ekki gert. Til þess að losna við ákvæði samningsins fyrir sildveiðivertíð 1937 þarf að segja honum upp fyrir 30. nóv. næstk., og fyrir þann tíma mun að sjálfsögðu verða tekin ákvörðun um það.

Ég get að mörgu leyti tekið undir það, sem hv. þm. rakti hér um afgreiðslu norsku samninganna, en ég tel, að um þá megi fyrst og fremst deila við hans eigin flokk, sem mest studdi að því, að samningarnir voru lögfestir. Og mér vitanlega liggur ekkert fyrir um það, að flokkur hans sem heild hafi breytt afstöðu sinni til þessa máls.

Orð hv. þm. og fyrirspurn gefa mér ekki tilfelli til þess að segja fleira, og get ég því látið þetta nægja.

**\*Fyrirspyrjandi (Guðbrandur Ísberg):** Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir hans greiðu svör. — Ég hefi nú fengið að vita það, sem ég raunar hafði grun um áður, að norsku samningunum hefir ekki verið sagt upp, og jafnframt, að það muni verða tekið til ræðilegrar athugunar. Hvort fært þætti að segja þeim upp nú í haust. Ég vil vænta þess, að þetta verði tekið til ræðilegrar athugunar og að samningunum verði sagt upp, ef fært þykir. Ég þykist að vísu ekki þurfa að minna aftur á þá hættu, sem ég benti á áðan, að okkur stafaði þjóðréttarlega af þessum samningum. Það er það atriði, sem ég legg mesta áherslu á. Þó að samningarnir hafi mikla fjárhagslega þýðingu til hins verra fyrir suma hluta Norðurlands, þar á meðal mitt kjördæmi, þá tel ég það minna atriði heldur en hitt, sem ég minnst á áðan.

Hæstv. ráðh. gaf það í skyn, að ég gæti gjarnan talað við minn eigin flokk um þetta mál, þar sem hann hefði stutt það á þingi. Það er rétt, að meginhluti flokksins greiddi atkv. með samningunum þá, en ég veit ekkert um það, hvort hann mundi telja sig tilbúinn nú til þess að greiða atkv. með því að segja samningunum upp. En ég tel þó, að svo mikið hafi breytzt síðan, bæði að því er snertir það atriði, að Þjóðverjar hafa nú komið fram með mjög nærgöngular kröfur og eins að því er snertir kjótútlutninginn til Noregs, sem hefir mikið

minnkað síðan, að þar af leiðandi sé minni ástæða til þess að viðhalda samningunum en samþykkja þá 1933.

Ég vildi fá þetta fram m. a. vegna áskorunar frá mönnum úr mínu kjördæmi, sem hafa vænt þess allt frá því fyrsta að samningarnir voru gerðir, að þeim yrði sagt upp við fyrsta tækifæri. Að öðru leyti hirði ég ekki um að fjölyrða frekar um þessa fyrirspurn. Ég hefi fengið svar við henni og vil enn undirstrika ósk mína um það, að það verði tyllt á fremsta hlunn með að segja upp samningunum svo fljótt sem unnt er.

**\*Pétur Halldórsson:** Ég er hissa á því, hvað hæstv. ráðh. gat svarað þessari fyrirspurn rölega og yfirlætislega, eftir þá fortíð, sem hann og hans flokkur á í þessu máli. Ég man ekki betur heldur en sósíalistar, sem hann er ráðh. fyrir, hafi látið ótvírátt í ljós á sínum tíma, að þessi samningur væri af hendi þeirra, sem að honum stóðu fyrir landsins hönd, svo illa gerður, að það stæði landráðum næst að eiga nokkurn hlut að honum. Og það var þyrlað upp því moldviðri um þessa samninga af hálfu sósíalista, að slíkt er einsdæmi um utanríkis-mál. — Nú hefir þessi hæstv. ráðh. haft tækifæri til þess að segja þessum samningum upp, en nú lætur hann sem það sé fyrst og fremst á valdi sjálfstæðismanna og að þeir hafi ekki viljað samvinnu við stjórnarflokkana í utanríkismálanefnd nú um tíma, og lét lita svo út, að sjálfstæðismönnum væri þá nær að taka sæti í utanrnm. aftur, ef þeir vildu tala nokkuð um þessi mál.

Ég verð að segja það, að það undraði mig ekkert, þó að það kæmi í ljós, að sósíalistar kingdu þessu eins og svo mörgum öðrum stóryrðum sínum og hefðu vanskæmd af strax þegar þeir eiga að hafa aðstöðu til þess að gera breytingar í þá átt, sem þeir vilja vera láta. Það sýnir bara yfirdrepskap og ósanngirni og það, að á bak við orð þeirra er yfirleitt engin sannfæring, þegar þeir ásaka menn fyrir ferlega glæpi, en fella svo ekki samningana niður, þegar þeir fá aðstöðu til þess. Mér finnst, að ekki sé ástæða til þess fyrir hæstv. ráðh. að tala um þetta með þeim gorgeir, sem hann gerði, því vegur hans og flokksmanna hans er mjög litill í þessu máli. Það er aðeins ein sönnun þess, hver einlægni og sannfæring er á bak við orð þeirra, þegar rætnast er talað af þeirra hálfu.

**\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég get svarað hv. þm. því, að að sjálfsögðu verður það fyrir nóvembermánuð í haust tekið til ræklegrar athugunar af stj., hvort norskur samningunum skuli sagt upp eða ekki. Meira get ég ekki um það sagt nú.

Að því er snertir ræðu hv. 5. þm. Reykv. um gorgeir, yfirdrepskap og yfirlætisleg og ýmislegt fleira, sem hann sagði um mig og mína flokksmenn — ég man ekki alla þá mannkosti, sem hann taldi upp —, þessum fúkyrðum hv. þm. get ég látið ósvarað. Ég skýrði frá því áðan, af hverju samningunum hefði ekki verið sagt

upp, og hefi engu við það að bæta. Milli stjórnarflokka náðist ekki samkomulag um þetta atriði, og frá Sjálfstfl. hefir ekkert legið fyrir um þetta. Hann hatti að taka þátt í störfum utanrnm. Alþfl. hafði ekki aðstöðu til að segja samningunum upp. (PHalld: Þetta er rangt). Er það rangt, að Alþfl. einn hafi ekki getað komið málinu fram? (PHalld: Það er rangt). Ég skil ekki þessa staðhæfingu hv. þm. Alþýðuflokkurinn gat ekki komið málinu fram einn. Hvort honum hefðu komið liðsmenn frá flokki þessa hv. þm., veit ég ekki.

**\*Ólafur Thors:** Það er ekki af því, að ég fyrir mitt leyti telji rétt að segja upp norskum samningunum, að ég hefi kvatt mér hljóðs að þessu sinni, heldur til að minnst fornarr vináttu við hæstv. atvmrh. og hans flokk í þessu máli. Þegar það var til umr. á þingi 1933 — eftir að samningarnir höfðu verið gerðir og lagðir fyrir þingið til samþykktar — réðst hæstv. núv. atvmrh. og flokkur hans allþvrmilega á þessa samninga, og höfðu um þá mörg óviðurkvæmleg orð. Það mætti þess vegna ætla, að þeir hefðu verið allfljótir á sér að losa þjóðina við þessa óhæfu samninga, þegar þeir fengu völdin í sínar höndur, en mér skilst nú, að a. m. k. hafi þeir ekki enn stigið það spor, sem þeir þá töldu réttmætt og sjálfsagt. Ég mun ekki fara um þetta mörgum orðum, en vil með leyfi hæstv. forseta rifja upp nokkuð af því, sem öndvegismenn Alþfl. sögðu um þetta mál á þinginu 1933. Þessi orð, sem ég vitna hér til, verða valin af handahófi, en þau eru sögð af valdamestu mönnum flokksins, og má telja, að allir séu þeir jafnábyrgir fyrir þeim. — Hv. 2. þm. Reykv. sem fyrstur þeirra tók til máls, sagði m. a.:

„... En þegar nú þetta frv. kemur fram, sem þrátt fyrir allar gyllingar hv. þm. G.-K. litur fyrst og fremst á hagsmuni Norðmanna, en ekki Íslendinga, þá segir hæstv. forsrh.“ (þ. e. núv. pólitískur hálfbróðir hv. 2. þm. Reykv. Ásgeir Ásgeirsson), „að stj. hans muni fara frá völdum, ef það nær ekki fram að ganga — svo mikla áherzlu leggur hann á þetta mál.“

Eftir öllum upplýsingum að dæma er hér meiri hl. þingsins að ofurselja landið Norðmönnum fyrir það eitt að fá nokkra tolllækkun á ákveðinni og minnkandi tunnutölu af kjötútflutningi til Noregs.“

Þá segir þessi sami hv. þm.: „Hvað ætli verði eftir af landinu og auðlindum þess, þegar allar þjóðir eru búnar að fá sinn rétt á þann hátt. sem hv. þm. G.-K. vill láta Norðmenn fá.“

Ég vænti þess, að þeir kjósendur, sem hlusta um land allt og ekki eru bundnir sömu flokksböndum og hv. þm., þori að halda fram rétti Íslands og leyfi ekki einstökum mönnum að selja landið, heldur hagnýti gæði þess handa sjálfum sér eftir beztu föngum.“ — Það er svo sem ekkert smávægi! Það er verið að selja landið og ofurselja þjóðina erlendu valdi!

Ég kem þá að ræðu þess manns, sem nú er atvinnu- og utanríkismálaráðherra. Hann segir m. a.:

„Það vantar mikið til, að ég hafi talið upp alla þá galla, sem eru á samningnum. Ég hefi

t. d. ekki nefnt það, að með honum er í raun rétttri landhelgisgæzlan að engu gerð gagnvart Norðmönnum. En á það hafa aðrir bent, t. d. hv. 2. þm. Reykv., en af því, sem ég nú hefi sagt, tel ég sýnt, að það sé með öllu ógerlegt að samþ. þetta frv. um staðfestingu samningsins. Þinginu er skylt að fella það umsvifalaust.“

Þá segir hv. 2. þm. Reykv. og mælir í minn garð, vegna þess að einstakir flokksmenn Sjálfstfl. voru á móti samningnum. Hann segir: „Sýnir þetta, að það er þó hægt að verzla svo með sjálfstæði þjóðarinnar, að blindum fylgismönnum ofbjóði.“ — Og ennfreður segir þessi sami hv. þm., að enginn þm., sem greiði atkv. með samningnum, eigi að vera kosinn aftur á þing.

Sjálfur form. Alþfl. segir: „Samningarnir verða því óhjákvæmilega til þess, að mikill fjöldi sjómanna, sem atvinnu hefir haft á sumrin af sildveiðum, verður atvinnulaus yfir sumartímann. Hvað ætlað hestv. stj. að gera fyrir það fólk, er þannig verður svipt atvinnu sinni besta tíma ársins? Ætlað hún að auka svo verklegar framkvæmdir, að þetta fólk geti haft þar atvinnu?“

Það væri ekki að undra, þótt vinnustéttum landsins dytti í hug að neyta máttar samtaka sinna til þess að hindra þá útlendu menn að starfi við framleiðslu hér við land, sem tækju frá þeim atvinnu þá, er þeir hafa sér og sínum til lífsupplendis.

Og það er ríkisstj., sem beitir sér fyrir því að svipta fjölda landsmanna atvinnu sinni, minnka íslenska framleiðslu svo nemur mörgum millj. króna, sem minnkar aftur möguleika landsins og landsmanna til þess að kaupa sér nauðsynjar þær, er fletja þarf til landsins.

Þetta er hættan, sem vofir yfir, og ríkisstj. og þeir, sem samþ. frv., bera ábyrgð á. Sú aukning á atvinnuleysi í landinu, sem stofnað er til með þessum samningum, er margfalt þyngri á metunum í mínum augum en þau hlunnindi, sem talið er, að íslenskir bændur fái með þeim.“

Þetta segir formaður flokksins, að það sé ríkisstj., sem beiti sér fyrir því að svipta fjölda landsmanna atvinnu sinni. Það liggur því alveg rökrétt fyrir, að sú ríkisstjórn, sem leyfir sér að viðhalda þessum landráðasamningum, sé áframhaldandi að beita sér fyrir því að svipta fjölda manna í landinu atvinnu sinni.

Ennfremur segir form. Alþfl.: „Ég vil leyfa mér að spyrja hestv. ráðh. og ætla jafnframt að víkja þeirri spurningu til hv. sjálfstæðismanna, hvort ekki sé svipað með þennan samning og forðum daga, þegar verið var að seilast eftir Grimsey.“

Og svo að lokum segir form. Alþfl. ennfreður: „Því að það er vitanlegt, að flestir bændur, sem tala um þennan samning, eru á móti honum, þó þeir kunni kannske ekki við að kveða upp úr með það, af því að þetta er gert í því skyni að veita þeim hlunnindi.“

Það var sagt hér á dögum, og raunar fullrytt, að á búnaðarþinginu væru ekki nema 1 eða 2 menn, sem mæltu þessum samningi bót, en allir hinir væru á móti. Þetta er í samræmi við það, að bændur hafa jafnan haldið fastast

á öllum réttindum landsins. En eftir þessum samningi er verzláð með landsréttindi, eins og hv. 1. landsk. tók fram við 1. umr. þessa máls.“

M. ö. o., formaður Alþýðuflokksins segir, að það sé alveg vitanlegt, að bændur séu á móti samningnum, en kunni ekki við að segja það, og ennfreður, að það sé vitað, að með þessum samningi sé verzláð með landsréttindi, og allir þessir þrir valdamenn Alþfl. hafa kallað samninginn landráðasamning og talað um, að íslensk réttindi væru ofurseld annari þjóð og lýst því yfir, að sú stjórn, sem vilji láta samþ. samninginn, og þar af leiðandi ekki séður sú stjórn, sem heldur honum við, sé að gera leik að því að svipta íslenska verkamenn atvinnu í mjög ríku mæli.

Allt það, sem þessir menn þá sögðu um samninginn og um þáv. forsrh. — núv. flokksbróður þeirra — bitnar í ríku mæli á núv. atvmrh. og öllum jafnaðarmannaflokknum á Alþingi. Það er ekki gaman fyrir hestv. atvmrh. og þann flokk, sem styður hann, að líta nú augum sínum aftur í tímann og reka sig þar á þessi orð, sem þá voru sögð að mestu leyti á móti betri vitund og hljóta nú að varpa skugga á þennan ráðh., sem nú situr í stjórn og hefir setið í nærfellt 2 ár.

Hvernig er hægt fyrir þann ráðh., sem hefir lýst því vfir, að þessi samningur sé landráðasamningur, og fyrir form. Alþfl., sem lýsti því vfir, að bændum sé engin þægð í samningnum og að með honum séu seld landsréttindi, að vera við völd í tvö ár og láta sitja við það sama, ef þeir hafa meint nokkuð af þessu, sem þeir sögðu?

En síðan við vorum að ræða þetta á Alþingi hefir ekki eingöngu það gerzt, að sá flokkur, sem harðast barðist á móti samningnum, hafi náð völdum í landinu og að sá maður, sem gekk í fylkingarbrjósti áráðsariðsins, sé settur í ráðherrastól ekki aðeins sem atvmrh., heldur einnig sem utanríkisráðgjafi. — Það hefir gerzt fleira. Það hefir fallið alveg skýlaus yfirlýsing frá þeim manni, sem var við þessa samninga f. h. bændastéttarinnar, um það, að friðindin, sem Íslendingar fá með þessum samningi, séu nú miklu minna virði en þau voru þegar samningurinn var gerður. Þessi yfirlýsing hans er bókud í fundarbók utanrmin. og hefir birzt í blöðum sósíalista, svo ég fer ekki með launungarmál. M. ö. o., til viðbótar þeim ástæðum, sem þá voru færðar fram á móti þessum samningi, hefir nú fallið þessi dómur, að þau friðindi, sem náðust fyrir Íslendinga með honum, séu nú miklu minni en þau voru upprunalega. Hafi þess vegna verið ástæður til þess þá að hafna samningnum, þá eru þær því meiri nú.

En það hefir gerzt fleira en þetta. Það hefir gerzt, að önnur þjóð, 20 sinnum mannfleiri en Norðmenn, hefir snúið sér til Íslendinga og beðið um að fá sér til handa sömu friðindi eins og Íslendingar veita Norðmönnum með þessum samningi, og í skjóli þess, að Norðmenn hafa þessi friðindi með samningnum. — Nú skyldi maður halda, að þegar sá maður, sem taldi norsku samningana landráðasamninga, er kominn

í ráðherrases, þá væri ekki tvisýnt um, að hann mundi losa þjóðina við þessa hörmungar-samninga, og þá allra helst þegar það er upp-lýst og vitað, að friðindi þau, sem við fáum með samningunum, eru orðin miklu minni, og þegar svo þar að auki kemur krafa um það frá annari þjóð, 20 sinnum mannfleiri, að láta sig hafa sömu kjör. Í slíkum málum getur ekki vitiborinn ráðh. þurft mikið að hugsa; það hlýtur að liggja svo ljóst fyrir, þegar 20 sinnum mannfleiri þjóð sækist eftir því, sem hann sjálfur hefir kallað framsal islenzkra þjóðréttinda. Hann hlýtur þegar á stundinni að ákveða sig með það að losna við þessa samninga. Þetta hefir hæstv. ráðh. ekki gert, og með því er hann orðinn ber að öðru tveggja — hann má sjálfur velja, hvort hann kys heldur — að hafa ekki meint neitt af því, sem hann sagði á þinginu 1933, eða sækjast svo mikið eftir sætleika valdanna, að hann hiki þess vegna ekki við að ofurselja erlendum ríkjum islenzk þjóðréttindi í svo ríku mæli, að landráð megi teljast að hans dómi sjálfs, eingöngu til þess að hanga við völdin í landinu. Þetta er ekki öfundsvert hlutskipti.

Hæstv. atvmrh. hlýtur að skilja, að það er ekki nema eðlilegt, að ég, sem átti þátt í þessum samningum, þegar þeir voru gerðir, krefjist nú reikningsskapar af honum fyrir svigurmæli hans þá. Getur hann skýrt það fyrir mér og hv. dm., hvernig á að samræma gífurðir hans um landráð á þinginu 1933 við þá staðreynd, að hann hefir nú setið að völdum í nærfellt 2 ár án þess að losa þjóðina við þessa samninga, enda þótt friðindi þau, sem samningunum fylgja, séu minni nú en þau voru þegar samningarnir voru gerðir, og enn fremur þegar þeir meinbugir, sem fylgdu samningunum, hafa aukizt — ef nokkrir voru.

Ég hefði svarið fyrir, að það gæti hent þennan hæstv. ráðh. að tolla í valdasessi í 2 ár án þess að losna við þessa samninga, — ekki af því, að ég tryði því, að hann teldi þá í raun og veru landráðasamninga, heldur af því, að ég tel það furðulegt blygðunarleysi að geta setið svo að völdum, gagnvart þeirri fortíð, sem hann hefir í þessu máli, án þess að hafast nokkuð að.

Ég þarf ekki að lýsa þeirri skoðun minni, að ég taldi þessa samninga ekki hættulega, og ég get fært skjállegar sannanir fyrir því, að þau friðindi, sem norsku samningunum fylgdu, voru til góðs fyrir þjóðina og að þeir voru hattulausir. Ég óska þess vegna ekki eftir því, að samningunum sé sagt upp. En ég óska eftir því, að hæstv. ráðh. noti tækifærin til að iðrast synda sinna og á drengilegan hátt afsaki breytni sína og sýni með játningu sinni, að hann hafi öðlazzt nýjan skilning á þessu máli. Þetta finnst mér verðskuldað, að hann geri. og sú minnsta refsing, sem hann getur hlotið fyrir orð sín, er að sýna, hvernig þau stangast við gerðir hans síðan.

\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Mér sýnist eftir ræðu hv. form. Sjálfstfl. naumast til efni fyrir mig að segja nokkuð um þetta. — Hann hóf ræðu sína og endaði hana með þeirri

yfirlýsingu, að hann óskaði ekki eftir, að norsku samningunum væri sagt upp. Hann er form. fiölmennasta þingflokksins, flokks, sem á 20 sæti á Alþingi, þó ekki séu taldir með þeirra fylgifiskar, ef svo má segja.

Það liggur fyrir yfirlýsing um það frá Framsfl., að hann er á móti því, að samningnum sé sagt upp. Það er vitað, að Framsfl. hefir lagt svo mikla áherzlu á þetta mál, að það hefði valdið samvinnuslitum milli stjórnaflökka, ef það hefði verið sett fram gegn vilja þeirra framsóknarmanna, sem að stjórn standa, að segja samningnum upp. (PHalld: Það mátti ekki hugsa sér!).

Nú spyr ég: Getur nokkur hv. þm. hugsað sér það, að einn ráðh. af þremur leyfi sér að taka sér það vald að segja upp samningum við erlenda þjóð, samningum, sem hafa verið lögfestir af Alþingi, án þess að það sé vitað, að meiri hl. þings sé þeirri ráðstöfun fylgjandi? Ég vil fullyrða, að enginn ráðh. hefði gert það. Hv. þm. G.-K. orðaði það svo, að ég mundi sækjast svo mikið eftir sætleika valdanna, að ég af þeirri ástæðu kysi fremur að hanga í ráðherrastóli en að hegða mér eins og drenglyndur maður — skildist mér hann meina. En ég spyr hann: Hver væri þættari, þótt ég og Alþfl.menn aðrir hefðu neitað að taka sæti í stjórn, neitað að taka samvinnu við Framsfl. vegna þess að norsku samningunum var ekki sagt upp? (PHalld: Öll þjóðin). Það getur verið, að þeir líti svo á, sem fylla Sjálfstfl., af því að það hefði skapað möguleika fyrir þá til að taka völdin í sínar hendur, en ekki gátu þeir burt tekið það óhappaverk, sem gert var með samningunum, eftir yfirlýsingu Sjálfstfl. um það, að hann sé því andvígur, að þessum samningum sé sagt upp. Ég veit, að skoðun Alþfl. er óbreytt. Þegar samband var gert við Framsfl. og stjórnin var mynduð, þá var leitað samkomulags við Framsfl. um að segja samningunum upp, en um það náðist ekki samkomulag. Þegar leið á haustið 1935 og talað var um að ákveða, hvort samningunum skyldi sagt upp svo snemma, að við gætum losnað við Norðmenn á því ári, var komin fram yfirlýsing frá stjórn Framsfl. um það, að flokkurinn gæti ekki sett sig við slíkar ráðstafanir og að þær hlytu að valda samvinnuslitum. Við þóttumst vita vilja Sjálfstfl. — mótflokksins —, og honum hefir nú verið lýst yfir af form. flokksins, svo þótt við hefðum slitið samvinnu við Framsókn, þá hefði engum verið gert gagn: það hefði aðeins verið til að skemmta skrattanum. Ekki hefði norsku samningunum verið sagt upp af þeim sökum, eftir yfirlýsingu form. Sjálfstfl. að dæma.

Ég er sömu skoðunar og ég var (PHalld: Um landráðin?), að það sé nauðsyn fyrir okkur, að norsku samningunum sé sagt upp, en það er engin trygging fyrir því, að það sé gert — nema siður sé —, ef Alþfl. af þeim sökum tekur sinn ráðh. úr stjórninni og skapar möguleika fyrir hv. þm. G.-K. eða aðra menn sama sinnis og hann til að taka við sama sæti og hann hafði í stjórninni.

Hv. 5. þm. Reykv. sagði margsinnis, að Alþ-

fl. hefði tekið völdin í landinu og nú réði hann öllum málum. En hv. þm. ætti að vera þess minnugur, að þessi flokkur hefir ekki nema 10 þm. af 49 og ræður sem því svarar, og ekki meiru, og ræður aðeins í þeim málum, sem ágreiningur er um á milli Sjálfstfl. og Framsfl.

Ég skal bæta einu við þetta, sem lýtur að úrlausn málsins. Sú leið var að sjálfsögðu opin, að flytja till. á þingi um það, að norsku samningunum skyldi sagt upp. — Eins og ég sagði áðan, mundi engin stjórn hafa leyft sér að segja samningnum upp án þess að þekkja vilja meiri hl. þingsins. Sú leið var til fyrir okkur Alþýðuflokksmenn að leggja málið fyrir þing í tillöguformi. Um þetta var rætt og það athugað af okkur, og mér þykir rétt, úr því að umræður teggjast, að gera grein fyrir, hvernig þetta stendur.

Það er vitað, að Framsfl. er því andvígur, að samningnum sé sagt upp, og telur það mikið tap vegna kjötsölunnar. Ef þessi till. hefði verið borin fram og rædd hér á þingi, þá var tvennt til. Annað það, að till. hefði orðið samþ., en við þær umr. hefði komið fram, að allmikill hluti þm. lagði ákaflega mikið kapp á að halda tollkjörunum með því fyrirkomulagi, sem þau nú eru í Noregi, og þannig var orðin opinber afstaða þingsins og vitað um, hvernig þm. skiptust í þessu máli, og aðstaða okkar þá miklum mun erfiðari til að ganga til nýrra samninga. Þetta er í því tilfelli, að till. hefði fengið samþ., en á því þóttu engar líkur. Enda eftir yfirlýsingu hv. form. Sjálfstfl. vitað, að slíkur meiri hl. var ekki til. Hitt var sennilegra, eins og fram hefir komið, að till. yrði drepin á þingi, og þar með fengin yfirlýsing til Norðmanna, í annað sinn, að meiri hl. Alþ. liti svo á, að þau friðindi, sem þeir telja, að Íslendingum séu veitt með norsku samningunum, séu svo mikils virði, að hann telji ekki gerlegt að leggja þau í hættu. Í báðum tilfellum hlaut að fara svo, að afstaða okkar til að taka upp samninga við Norðmenn væri erfiðari eftir en áður.

**\*Ólafur Thors:** Ég vil vekja athygli á því, hve ríka áherzlu hæstv. ráðh. leggur á það, hvað eftir annað, að ég hafi gefið yfirlýsingu fyrir Sjálfstfl. um afstöðu hans í þessu máli. Ég hefi ekkert sagt annað en það, að ég persónulega, sem gerði samninginn, er einhuga á móti því, að honum sé sagt upp, — ekki eitt einasta orð um það, hvorumegin flokkurinn er í þessu máli. Hér hefir annar hv. þm. úr Sjálfstfl. talað og lýst því yfir fyrir sitt leyti, að hann væri því mjög meðmæltur, að samningnum væri sagt upp, og ég er ekki í nokkrum vafa um, að það eru mjög margir menn í Sjálfstfl., sem hafa sömu afstöðu. Það er því ekki hægt fyrir hæstv. ráðh. að hafa min ummæli sér að skildi. Mér dettur ekki í hug að gefa yfirlýsingu f. h. Sjálfstfl. um það, að hann sé mótfallinn uppsögn þessa samnings, blátt áfram af því, að ég hefi ekki umboð til þess, og ég veit meira að segja, að ýmsir innan flokksins vilja láta segja samningnum upp,

jafnvel sumir þeirra, sem á sínum tíma voru honum samþykkir, m. a. af því, að þau friðindi, sem Íslendingar öðluðust með samningnum, eru nú miklu minni en þau voru þegar samningurinn var gerður. Líka er það kunnugt, að Þjóðverjar hafa gert kröfu á hendur Íslendingum í skjóli þess, að Norðmenn hefðu með þessum samningi meiri rétt en þeir. Þetta nægir til þess, að ýmsir sjálfstæðismenn, sem áður voru því samþykkir, að samningurinn væri gerður, eru nú með því, að samningnum verði sagt upp. Hæstv. ráðh. verður því að fara eitthvað annað til þess að leita sjálf um sér og sinni fortíð og sínu ömurlega ástandi skjóls heldur en í mínum ummælum og afstöðu Sjálfstfl.

Ég lýsi því yfir skýrt og skorinort, að enda þótt ég persónulega sé mótfallinn uppsögn samningsins, þá er mér kunnugt um marga þm. innan Sjálfstfl., sem eru samþ. því, að samningnum sé sagt upp. Hæstv. ráðh. segir út frá þessum röngu forsendum — og við skulum hugsa okkur eitt augnablik, að þær séu réttar —, að Sjálfstfl. sem heild sé á móti samningnum, og Framsfl. sé það einnig. Hæstv. ráðh. segir, að enginn ráðh. geti tekið sér vald til að segja upp milliríkjasamningi, ef meiri hl. þings sé á móti því. Ég álit líka, að það sé tæplega hægt, en ef hæstv. ráðh. hefir nokkuð meint með öllum sínum fyrri stóryrðum um þennan samning, þá á hann að bera fram till. um að segja upp þessum landráðasamningi, sem hann nefnir svo, og ef sú till. verður ekki samþ., þá á hann að fara. Það er ekkert þingræðislegt velsæmi að sitja í ráðherrastóli og láta vera í gildi landráðasamning, þar sem hagsmunir Íslendinga hafa verið ofurseldir erlendri þjóð, og síðan vegna þessa samnings afhenda annari miklu stærri þjóð samskonar hagsmuni, þegar þar á ofan þau friðindi, sem Íslendingar fá eftir þessum samningi. eru miklu minni en áður. Hafi hann nokkuð meint með sínum fyrri fullyrðingum, á hann að leita heimildar Alþingis um að fá samningnum sagt upp. Fáir hann ekki þá heimild, á hann að fara úr ráðherrastólum. Það er ekki nema eðlilegt, að þegar tveir flokkar vinna saman, þurfi þeir oft að beygja sig til samkomulags. En hér er ekki um neitt smámál að ræða, heldur blátt áfram landráð. Og þegar annarsvegjar standa bændur, sem að dómi formanns Alþfl. kæra sig ekki um samninginn, og hinsvegjar standa þeir, sem telja samninginn landráð, þá sé ég ekki, að hæstv. ráðh. geti sóma síns vegna setið í ráðherrastóli án þess svo mikið sem reyna til þess að fá heimild Alþingis til að segja honum upp. Einhversstaðar verður að draga markalinuna. Það er ekki hægt að vera pólitísk lausaleikskona til þess eins að geta búið í valdasessinum með öðrum flokki, og ætla þó að halda sinni pólitísku virðingu. Það er ómögulegt. Og þetta mál er þannig vaxið og eins og hæstv. ráðh. og flokkur hans hafa talað um það, að þar er ekki nema um tvennt að ræða: Annaðhvort að lýsa því yfir, að hann hafi ekkert meint með öllum sínum fyrri fullyrðingum, eða að

taka afleiðingunum af sínum orðum, bera fram till. um að segja upp samningnum og segja af sér, ef till. yrði ekki samþ.

Hæstv. ráðh. spyr: Hverju er bættara, þó að ég, Haraldur Guðmundsson, neiti að vera í stj. með framsóknarmönnum, ef norska samningnum verður ekki sagt upp? Ég er a. m. k. sjálfur alveg viss um, að hann veit það sjálfur. Ég leyfi mér að staðhæfa, að hann væri miklu betur kominn, ef hann gerði það að fráfaraatriði úr ráðherrastólnum, ef samningnum fengist ekki sagt upp. Og ef við í alvöru hugleiðum líkurnar fyrir því, hvaða afleiðingar slík framkoma hæstv. ráðh. hefði haft á Framsfl., þá er alveg útilokað, að niðurstaðan af þessum kröfum hæstv. ráðh. hefði getað orðið meiri. Ég fullyrði það, og ég veit, að allir hv. þdm. samsinna það með mér, að ef hæstv. ráðh. hefði staðið upp og sagt: Ég get ekki æru minnar og sóma míns vegna unnið með ykkur framsóknarmönnum, ef þið neitið mér um heimild til að segja þessum samningi upp, — þá er ég í engum vafa um, að í dag hefði Framsfl. fremur gengið inn á þetta en að slíta samvinnunni. Það hljóta allir að skilja, að það hefði verið auðveldari aðstaða fyrir Framsfl. til að beygja sig heldur en fyrir hæstv. ráðh. Annarsvegur verður hæstv. ráðh. að fórna því, sem hann hefir talið landráð. Hann verður með þögn og athafnaleysi að setta sig við, að islenzk þjóðréttindi séu ofurseld stórveldi ofan á það, sem gert hefir verið með norska samningnum, og hann verður með athafnaleysi að setta sig við það, að til þess að viðhalda þessari samvinnu stjórnflokkanna verði hann sem ráðh. að svipta óteljandi verkamenn atvinnu. Þetta er það hlutverk, sem hæstv. ráðh. ætlar að setta sig við. Það er ekki björgulegt hlutverk.

Á hinn bóginn standa svo kröfur Framsfl., að bændur verði ekki sviptir þeim friðindum, sem þeir fá með þessum samningi, sem eru í ár ekki meiri en það, að mega selja í Noregi 6000 kjöttunnur, að mig minnir, en skal þó ekki fullyrða það. En þegar hæstv. ráðh. barðist fastast á móti þessum samningi, voru friðindin þó það mikil, að heimilt var að selja 13500 frekar en 15000 tonnur. Hljóta allir að sjá, að þótt ég fyrir mitt leyti sé í engum vafa um, að ekki sé ástæða til að fara fram á að svipta bændur þessum friðindum, að jafnvel sá hluti stj., sem læzt vilja bera hagsmuni bænda fyrir brjósti, á miklu auðveldara með að ganga að því að afsala bændum þessum friðindum heldur en hæstv. ráðh. og flokkur hans á með að renna niður öllum sínum fullyrðingum um landráð og atvinnusviptingu til handa óteljandi verkamönnum á þessu landi.

Það er sama, hvornig þessu er velt fyrir sér og frá hvaða sjónarmiði það er skoðað; það er ómögulegt að finna nein framþærileg rök til að leiða svo mikið sem líkur að því, að það geti sameinast pólitísku velsæmi að breyta eins og hæstv. ráðh. gerir og halda því jafnframt fram, að hann hafi meint eitthvað með því, sem hann sagði á þinginu 1933. Það er ómögulegt.

Ég vil að lokum segja það, að hæstv. ráðh. hefir ekki í minum orðum neina vissu, hann hefir ekki einu sinni allra minnstu líkur fyrir því, að Sjálfstfl. sem heild standi gegn uppsögn þessa samnings. Ég hefi meira að segja persónulega ekki sagt annað en að ég sé andvígur því, að samningnum sé sagt upp, en ég hefi ekki sagt það, sem hæstv. ráðh. vildi láta skína í, að ekki einu sinni menn í Sjálfstfl., heldur flokkurinn í heild legði ákaflega ríka áherzlu á, að samningurinn væri látinn haldast í gildi framvegis. Ég, sem átti þátt í, að samningurinn var gerður, og taldi rétt að gera hann, þegar við fengum þar með leyfi til þess að selja 13500 kjöttunnur í Noregi, ég er ekki viss um, að ég hefði verið með því, ef friðindin okkur til handa hefðu verið aðeins leyfi til að selja 6000 kjöttunnur, eins og það er nú. Og þó að ég telji ekki rétt að segja samningnum upp, þá tel ég samt fjarstæðu að leggja ákaflega ríka áherzlu á, að það sé ekki gert.

Hæstv. ráðh. verður að álykta út frá því, að innan Sjálfstfl. sé nokkuð stór hópur, — ég viðurkenni, að mér er persónulega ekki kunnugt um, hvað stór hann er, því að það hefir ekki verið leitað atkv. um það innan Sjálfstfl., en tvímælalaust eru þar allmargir þm., sem vilja, að samningnum sé sagt upp, og mér er ekki kunnugt um neinn þm. innan flokksins, sem leggur ákaflega ríka áherzlu á, að samningnum sé ekki sagt upp, — og út frá því verður hæstv. ráðh. að álykta, og ef hann tekur til máls oft, verður hann að reyna að þvo hendur sínar. Hann getur reynt að gera það, en hann getur aldrei gert það. Hann getur aldrei komið framhjá þessu máli þannig, að hann verði ekki annaðhvort að neita fortíð sinni eða nútíð.

\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Hv. þm. G.-K. viðurkendi, að ekki sé hægt að gera ráð fyrir, að nokkur þm. hafi leyft sér að segja upp þessum samningi án þess að vita fyrirfram, að það sé í samræmi við meiri hluta þings, og með því er í raun og veru alveg skýrð afstaða mín og míns flokks í þessu máli. Það liggur ekkert fyrir, sem bendir til þess, að möguleikar hafi verið á því að fá samþykki Alþingis fyrir uppsögn samningsins. Það er vitað og var vitað, að einhverjir menn innan Sjálfstfl. voru því fylgjandi, að samningnum væri sagt upp, en ekkert vitað um, að sá hluti flokksins nægði til þess að skapa meiri hl. á Alþingi.

Hv. þm. segir réttilega, að ráðh. gæti leitað eftir vilja Alþingis í þessu máli með því að bera fram till. á þingi um uppsögn samningsins og lagt það við, að hann færi og slíti samvinnunni við hinn flokkinn, ef sú till. yrði felld, og ég skil vel, að frá hans sjónarmiði væri það ákaflega æskilegt, að svo færi, og ég skil vel, að jafnvel þó að einhverjir af hans flokksmönnum umfram þá fáu, sem vitað er um, að eru með uppsögn, hefðu haft tilhneigingu til að vera á móti samningnum, þá mundu þeir að sjálfsögðu hafa horfið frá því, ef þeir á þann hátt hefðu getað komið því til leiðar, að samvinnu stjórnflokkanna yrði slitið. Það

veit hver maður, sem nokkuð fylgist með stjórnmálum.

Hv. þm. fullyrðir, að Framsfl. hefði látið sig, hann hefði ekki gert það að samvinnuslitum, þó að Alþfl. hefði sett það að skilyrði fyrir þátttöku sinni í stj., að samningnum yrði sagt upp. Hann verður að spá þar eins og honum þóknast. Ég veit, að það lá fyrir skýlaus yfirlýsing í þessu efni, sem ég gat ekki og hafði ekki ástæðu til að ætla, að ekki væri fullkomlega slík, að við hana yrði staðið.

Ég get sagt í þessu sambandi, að hv. þm. veit það mætavel, að það er fjöldi l. í gildi, sem Alþfl. er og hefir frá öndverðu verið andvigur, og l., sem hann hefir lagt mesta kapp á að ekki næðu fram að ganga, en hann hefir ekki getað fengið samvinnu um við þann flokk, sem hann vinnur með, að nema úr gildi og setja önnur á stofn. Svo má auðvitað deila um það í hverju einstöku máli, hversu ríka áherzlu beri á það að leggja.

Út af fullyrðingum þessa hv. þm. og annara hv. þm. um það, að við Íslendingar höfum framselt þjóðarréttindi okkar í hendur þjóð, sem væri margfalt stærri en Norðmenn, þá þykir mér rétt að geta þess, að sildveiðiskip annarar þjóðar hafa fengið sama rétt og Norðmönnunum er veittur. En því var strax þegar norsk samningurinn var settur, slegið föstu af þeim mönnum, sem kunnugastir voru þessum málum, að um það þyrfti engan sersamning að gera. En um þá þjóð, sem hér um ræðir og stundar veiði hér við land, er allt annan veg farið og friðindi hennar tiltölulega þýðingarlítill samanborið við Norðmenn, vegna þess að þeir hafa allt aðra tegundir skipa hér við veiðiskap. Norðmenn stunda sína sildveiði svo að segja eingöngu á línuveiðaskipum, tiltölulega smáum, en hin þjóðin stundar ekki veiðarnar á slíkum skipum, heldur með móðurskipum, sem smærri skip fiska til.

**\*Ólafur Thors:** Ég get að mestu leyti látið nægja að visa til þess, sem ég hefi áður sagt, því að eftir mínum skilningi hefir hæstv. ráðh. eiginlega ekki gert tilraun til að visa á bug þeim meginárásum, sem ég hefi gert á hann í þessu máli. Það stendur óhaggað, að ef hæstv. ráðh. hefir meint eitthvað með sínum fyrri fullyrðingum, þá ber honum að leita álits þingsins um, hvort hann mætti segja upp þeim samningi, sem hann hvað eftir annað hefir kallað landráðasamning.

Hann hefir skýrt frá því, að Framsfl. hafi gert honum þau ófrávikjanlegu skilyrði fyrir því, að hann fengi að sitja í stj., að samningnum yrði ekki sagt upp. Mér dettur ekki í hug að véfengja það, sem hæstv. ráðh. segir um það, en sé svo, þá er hæstv. ráðh. litilþægari í þeim kröfum, sem hann gerir, heldur en Framsfl. Ég sýndi fram á það í ræðu minni áðan, að annarsvegar væri um að ræða friðindi bændum til handa, friðindi, sem ég tel nokkurs virði, en þeir gætu vel verið án, a. m. k. ef eitthvað er til í því, sem form. Alþfl. sagði 1933, að bændur kærdðu sig alls ekki um þetta, en hinsvegar er um það að ræða, hvort hæstv. ráðh.

telur sig geta hafzt við í ráðherrastólnum vitandi það, að hann samkv. embættisskyldu sinni á að segja upp þeim samningi, sem hann hefir talið landráðasamning, og vitandi það, að með hverju ári, sem liður, verður þessi samningur minna virði en hann var, þegar hæstv. ráðh. réðst á hann og var að sýna fram á, hversu stórhættulegur hann væri Íslendingum.

Mér dettur ekki í hug að andmæla því, að Framsfl. hafi gert þessa kröfu á hendur hæstv. ráðh., en það er þá af því, að Framsfl. metur metorðagirnd og sómatilfinningu hæstv. ráðh. nægilega hátt. Ég ætla að visu ekki að skrá þessa sómatilfinningu í gullgengi, en mér þætti hart í hans sporum að láta minn samvinnuflokk hér á þingi setja mér þau skilyrði, sem fullkomlega blettudu mig sem stjórnmálamann. Það er ómögulegt að komast undan því, að það er ákaflega leiður blettur á hæstv. ráðh. og hans flokki, sérstaklega þó form. flokksins og hv. 2. þm. Reykv., — það er ákaflega leiður blettur, sem hann setur á hann með því að krefjast þess, að hann segi ekki upp þessum samningi.

Ég efa ekki, að fjöldi laga er í gildi, sem Alþfl. er andvigur og vill fá númer úr gildi, en það fer saman við það, sem ég hefi sagt, að ég tel, að hæstv. ráðh. sé vel vært í ráðherrasæti og flokknum í valdasæti, þó að þeir geti ekki einir öllu ráðið um löggjöf þá, sem sett er undir sameiginlegri stj. þessara tveggja flokka. En einhverstaðar verður að draga línuna, og mér er ómögulegt að skilja, að hann þurfi að neita sér um að losa þjóðina við samning, sem hann vill telja landráðasamning. Mér er ómögulegt að skilja, að það sé hægt fyrir stjórnmálaflokk, sem leggur nokkuð upp úr vel-sæmi og virðingu, að setta sig við slíkt. Ég skil það ekki.

Ég mun ekki — enda hefi ég ekki rétt til þess — fara fleiri orðum um þetta mál, nema sérstakt tilefni gefist til þess, en ég vil ljúka mínu máli með því, að ég kys mér ekki hlutskipti hæstv. ráðh. í þessu máli, og ég hefði satt að segja, þrátt fyrir ósanngjarna framkomu hans í þessu máli, unnað honum skárri hlutskiptis en þessa.

**\*Sigurður Kristjánsson:** Hv. þm. eru ekki óvanir því, að hæstv. stj. svari með forsi, þegar á hana er yrt. Það er eins og þessir menn haldi, að þeir hafi leyst verk sitt svo vel af hendi, að ef menn spyrja um nokkuð, þá séu þeir það, sem kallað er „stikkfri“, og alls ekki megi lýsa sök á hendur þeim.

Mér sýnast svör hæstv. ráðh. nú benda í þessa sömu átt. Hann svarar með miklu yfirlæti, þrátt fyrir það, að sýnt sé fram á, að hann hafi öðlzt aðstöðu til að segja upp samningi, sem hann og hans flokkur hefir talið ekki einu sinni óheppilegan, heldur afsölu þjóðarréttinda í hendur útlandingum og blátt áfram landráð.

Ég vil minna hæstv. ráðh. á, að síðan þessi samningur var gerður, hafa talsverðar breytingar orðið á þingmannalífi hér, og ég veit ekki til, að hann hafi á nokkurn hátt leitast við að

kynna sér, hvort sú breytt hafi haft það í för með sér, að vænta mátti annar útkomu af atkvgr. á þingi um þetta máli en þegar samningurinn var samþ. Ég get minnt á, að ég t. d. átti ekki sæti á þingi þá, og ég lét ákveðið í ljós þá skoðun opinberlega, að ég teldi samninginn ekki heppilegan og ég væri algerlega á móti honum, en á sama tíma vitti ég auðvitað málflutning flokks þessa hæstv. ráðh., þar sem samningsmönnum var briggjað um, að þeir hefðu látið ginna sig, og jafnvel gefið í skyn, að þeir hefðu látið kaupa sig til að svikja sitt land og gera landráðasamning til hagsmuna fyrir aðra þjóð. Auðvitað vissi ég, að þetta voru bara fölsk orð manna, sem aldrei hafa sett sér það markmið að standa við sín orð. En hitt lét ég ótvírætt í ljós, að ég teldi, að samninginn hefði ekki átt að gera og þess vegna yrði að losa sig við hann við fyrstu hentugleika. Má vel vera, að eins sé ástátt um fleiri en mig, sem eru á þingi nú, en voru það ekki þá. Ég tel meira að segja líklegt, að ýmsir, sem þá voru með samningnum, hafi fyrir þær ástæður, sem hv. þm. G.-K. hefir hér talið, einmitt breytt viðhorfi sínu til samningsins.

Hæstv. ráðh. segir, að ekki hefði verið hægt að fá samkomulag um stjórnarmyndun með öðru móti en því, að ekki yrði hreyft við samningnum. Það þarf þá sýnilega ekki að vera afskaplega mikið í aðra hönd fyrir hann til þess að geta sætt sig við landráðin, ef hann þurfti ekki meira til en að framsóknarmenn voru ófúsari til faðmlaga við hann fyrir að hann vildi segja samningnum upp. En síðan stj. var mynduð, sem hann situr í, eru liðin nálega 2 ár. Ég vil spyrja hæstv. ráðh., hvort hann hafi greinnsíð eftir því og hversu oft, hvernig sakir stæðu með að fá málafylgju fyrir uppsögn samningsins eða þá samkomulag um það innan stjórnarflokkanna. Ég þarf ekki að spyrja hann; hann hefir aldrei greinnsíð eftir, hversu mikill hluti af Sjálfstf. eða hvort hann allur mundi greiða atkv. með uppsögn samningsins.

Það hefir náttúrulega enga þýðingu að fara út í það að þessu sinni að ræða um samninginn og einstakar gr. hans, og mér dettur ekki heldur í hug að gera það. En ég vil láta það í ljós, að mér þykir undarlegt, að enginn maður úr Framsfl. skuli telja ástæðu til að segja eitt einasta orð, hvort Framsfl. stendur óskiptur með samningnum. Ég vil skora á þá ráðh., sem eru í Framsfl., sérstaklega þann, sem kallaður er landbrh., að skýra skilmerkilega frá, hver sé afstaða Framsfl. til þessa samnings nú og hvort flokkurinn stendur óskiptur á móti uppsögn hans, eða hvort hann er snúinn frá samningnum, og þá að hve miklu leyti. Sömuleiðis vil ég ekki sleppa hæstv. atvmrh. frá því, af því að hann er, að því er mér skildist, búinn að samþ. sömu friðindi og vernd til handa fleiri þjóðum en Norðmönnum, svipuð þeim, sem felast í norska samningnum, þá vil ég spyrja hann, hvort hann sé þeirrar skoðunar, að þessi samningur sé landráðasamningur, hvort hann hafi verið þeirrar skoðunar, og hvort hann sé það enn. Ég vil, að hann svari þessu afdráttarlaust, og játi þá, ef þetta er ekki skoðun hans,

að þetta hafi verið uppspuni og visvitandi óhróður og nið um þá, sem samninginn gerðu og samþ. hann hér á þingi. Svári hann þessu ekki, þá er það af því, að hann getur það ekki, svo að skammílaust sé fyrir hann og flokk hans.

**\*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Út af þeirri fyrirspurn, sem heint hefir verið til Framsfl. um afstöðu hans til norsku samninganna, þykir mér rétt að taka það fram, að síðast þegar þeir komu til umr. í stj., var í haust, þegar þurfti að taka afstöðu til þess, hvort samningnum skyldi sagt upp eða ekki, og þá var það einróma álit Framsfl., að samningnum skyldi ekki sagt upp. Hinsvegar hefir flokkurinn ekki tekið neina ákvörðun um það, hvort hann verði því fylgjandi að segja honum upp í næsta skipti þegar heimild er til þess. En flokkurinn mun að sjálfsögðu taka afstöðu til þess á sínum tíma.

**\*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég hefi engu við það að bæta, sem hæstv. fjmrh. sagði um afstöðu Framsfl. til samningsins. Sú samþykkt, sem Framsfl. gerði á síðasta hausti, er bundin við þann tíma, en ekki gerð til lengri tíma, svo það er enn alveg óvíst, hvað gert verður fyrir lok næstk. nóvembermánaðar.

Sjálfstæðismenn mega bera mér á brýn yfirlæti, yfirdrepskap og metorðagirnd; ég tek mér það ekki nærri. Það er svo um þessa menn, að ég tel mér meiri feng í lasti þeirra en lofi.

Að því er ummæli mín um samninginn snertir get ég vísað til fyrri ummæla minna nú. En vilji hv. 6. þm. Reykv. og aðrir flokksbræður hans víta dóm fleiri manna um þennan samning, þá er gott fyrir hann að lesa ræðu þá, sem Jón Þorláksson, fyrrv. form. Sjálfstæðisfl., flutti í Ed. þegar hann var þar til umræðu. Þótt hv. þm. leggi ekki mikið upp úr orðum okkar Alþýðuflokksmanna, þá ætti hann að telja ummæli þessa manns nokkurs virði, og í þessari ræðu getur hann séð dóm um störf þeirra manna, sem að samningnum stóðu.

**\*Pétur Halldórsson:** Mér skildist á hæstv. atvmrh., að hann þættist frá sæti sínu vera að gefa yfirlýsingu um það fyrir Sjálfstf., að meiri hl. hans mundi óska eftir því, að samningnum væri ekki sagt upp. Mér finnst ekki, að hann geti borið neitt slíkt fyrir sig. Hann er enginn framkvæmdarstjóri fyrir Sjálfstf., og það er þess vegna engin ástæða til þess fyrir hann að bera fram afstöðu þess flokks. Það, sem hæstv. ráðh. hefir hér til að glíma við, er hans eigin fortið, sem ætti að gera honum ósætt í því sæti, sem hann nú er í. Það dugir ekkert að tala um, að meiri hl. þings vilji, að samningarnir gildi áfram, enda ekkert um það vítað.

Hann tekur við stjórn á þeim grundvelli, að sá samningur var gildandi, sem hann hafði kallað landráðasamning, og hann hafði nitt svo þá menn, sem að þessum samningi stóðu, að það vakti furðu. Það er þess vegna enn furðulegra, að hann skuli nú ekki gera allt, sem í hans valdi stendur, til þess að losa þjóðina við þennan

an landráðasamning, án tillits til meiri hl. þings. Þegar hæstv. ráðh. ber það fram sem af sökum í þessu máli, að samvinnuflokkur þeirra vilji engu breyta, þá er það algerlega fánýtt, vegna þeirra stóru orða, sem hann og flokksmenn hans höfðu áður um þetta mál.

Þegar hæstv. ráðh. segir, að það sé til margskonar löggjöf í landinu, sem hann vildi hrinda, ef hann fengi að ráða, þá má benda honum á, að mikið af þeirri löggjöf, sem sett hefir verið nú á síðustu árum, er sett í anda sósíalista, og mun mörgum finnast svo, að það séu sósíalistar, sem hafi farið með völdin í landinu, og að þeir hafi komið í gegn lögum, sem Framsfl. þó var andvigur. Það er þess vegna fánýtt að bera það fyrir sig, að samstarfsflokkurinn hafi ekki viljað fylgja þeim að þessu máli. Eins og þeir hafa getað þröngvað Framsókn til að veita sér lið til að koma á þeirri sósíalistisku löggjöf, sem sett hefir verið síðan þessi samsteypustj. tók völd, eins, og engu síður, hefðu þeir getað þröngvað þeim til samvinnu um að segja upp þessum landráðasamningi, sem þeir nefndu svo, ef þeir hefðu lagt kapp á það. Þetta eru því allt fánýtar viðbáru, og það er sýnt og sannað, að hæstv. ráðh. og hans flokksbræður hafa með framkvæmdum sínum — eða framkvæmdaleyssi — á þeim árum, sem þeir nú hafa setið að völdum, afsannað það, að nokkur alvara hafi fylgt ummælum þeirra um norsku samningana, þegar þeir voru gerðir. Þess vegna væri hæstv. ráðh. nú rétt að gera bót þeim mönnum, sem hann réðst að og niddi, og viðurkenna nú, að allt það, sem hann þá sagði, hefði verið rangmæli og pólitísk ofsókn.

Ég hefi ekki lýst afstöðu minni til samninganna og sé enga ástæðu til að gera það. En mér finnst þetta sérstaklega greinilegt dæmi um það, hve lítil sannfæring og alvara er á bak við stórvæði og illyrði þessara manna. Það mætti ætla, að sá flokkur, sem hefir talað svo hátt, mundi ekki bregðast, þegar hann kemst í valdaaðstöðu. En það hefir nú sannazt í þessu máli, að þeir hafa etið ofan í sig öll stóru orðin, og það mun sannast á fleiri sviðum, og því gleggja sem lengur liður.

\*Sigurður Kristjánsson: Út af því, sem hæstv. fjmrh. sagði, vil ég segja það, að mér þykir það merkilegt og bera vott um veikleika hjá þeim aðilja, að hann sagði ekkert orð um það, hvers vegna Framsfl. væri andvigur bandalagsflokki sínum í þessu máli. Hæstv. atvmrh., sem stendur mjög höllum fæti og ekki hefir orðið sniðugur í vörninni — enda var naumast hægt að gera kröfu til þess —, hefir þó bent á, að það hefði leitt til samvinnuslita, ef Alþfl. hefði leyft sér að segja upp þessum samningi, sem hann kallaði landráðasamning. En hæstv. fjmrh. segir ekkert um, hvers vegna Framsfl. heldur svo fast við fyrri afstöðu sína til þessa máls, enda þótt það sé af öllum vítað og viðurkennt, að aðstaða okkar Íslendinga er orðin allt önnur nú en hún var þegar samið var. Hæstv. fjmrh. nefnir engar ástæður fyrir því, að Framsfl. leggur slíkt kapp í þetta mál. Hvort er það af því að Framsfl., sem hefir legið undir

í flestum málum, finni nokkra hugsvölun í því að geta þó í þessu máli haldið bandalagsflokki sínum niðri í sínum eigin saur, þannig að Alþfl. og forustumenn hans verði virkir í því, sem þeir sjálfir hafa kallað landráð?

Ræða hæstv. fjmrh. var að öllu leyti ófullnægjandi. Hún sýndi, að Framsfl. hefir nú tekið þessu kverkataki á sambandsflokki sínum — í þessu máli. Það er ekki undarlegt, þótt ég óski eftir upplýsingum um þetta mál. Ég var þegar í öndverðu á móti samningnum og hafði von um, að nú mundi ég fá tækifæri til að greiða atkv. gegn honum; en ég hefi nú verið sviptur þessu tækifæri af stjórninni, og að mér þykir líklegt fyrir atbeina hæstv. atvmrh., eða hann hefir orðið sérstaklega undir í þessu máli.

Hæstv. atvmrh. var að visa mér á ummæli Jóns Þorlákssonar um þetta mál og vildi með því geta skotið sér undan að svara því, hvort hann sjálfur hefði í rauninni nokkuð meint með þeim stórvæðum, sem hann hafði um þetta mál hér á þingi. Ég get sagt það hæstv. ráðh. til hróss, að hann vísaði mér þar á miklu merkari mann heldur en nokkurn þann, sem er í stjórnarflokkunum. En ég man vel, hvað hann sagði. Hann sagði ekki eitt einasta orð, sem minnir á það, sem Alþfl. menn létu sér um munn fara. Hann talaði þinglega og kurteislega um málið og algerlega laust við þá illkvittni og þann hákshátt, sem einkennir Alþfl. Hann fann að því, að með samningnum væri blandað saman tollmálum og því, sem þeim væri óviðkomandi, sem sé þeim réttindum, sem veitt voru um veiðar hér við land. En þær aðfinnslur voru óviðkomandi þeim aðdróttunum um landráð og mútu og annað þess háttar, sem valdamenn Alþfl. notuðu óspart.

Það er svo að mér skilst, að hæstv. atvmrh. vill skjóta sér undan að svara þessu afdráttarlaust. Hitt, sem hann sagði til þeirra manna, sem eru honum andstæðir, að hann teldi sér meiri feng að fá last þeirra en lof — hann sagði þetta ákaflega breitt —, það er þess eðlis, að mér þykir rétt að leiða athygli hans að því, að þar sem svo er hugsað, er venjulega talið, að nokkuð sé áfátt um síðfágun og síðferðislegan þroska og að þeir menn, sem þannig hugsa, skeyti hvorki um skömm né heiður. Ég vil nú spyrja hæstv. atvmrh. að því, hvort hann telji, að það sæmi stöðu sinni.

\*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. 6. þm. Reykv. sagði, að sér þætti það merkilegt, að ég hefði engin rök fært fyrir því, af hverju Framsfl. væri á móti því, að samningnum væri sagt upp. Út af þessum orðum hv. þm. vil ég benda á það, að þessar umr. hafa ekki verið til þess að tala um efni samningsins, heldur aðeins til þess að tala um meðferð hans, og þess vegna taldi ég ekki ástæðu til að geta sérstaklega um það, hvers vegna Framsfl. er á móti því, að honum sé sagt upp, fremur en hv. 6. þm. Reykv. og aðrir, sem vilja, að samningnum sé sagt upp, hafa fært fram ástæðu fyrir þeirri afstöðu sinni. Ég skal þó segja þá almennt, að Framsfl. áleit, að þau hlunnindi, sem samningurinn veitti

Uppsögn viðskiptasamnings við Noreg.

bændum, væru það mikils virði, að ekki væri til vinnandi að sleppa þeim til þess að fá upp bættu þá galla, sem á samningnum væru. Það var ekki líklegt, að hægt væri á annan hátt að fá bætur fyrir þá, sem hlunnindin misstu, svo að við væri unandi. Þetta var afstaðan í haust, og eru þetta aðalástæðurnar fyrir því, að flokkurinn vildi þá ekki láta segja samningnum upp. Hvernig þetta verður í framtíðinni, er ekki hægt að segja. Það getur vel verið, að hægt verði að breyta samningnum eða segja honum upp, ef þá væri t. d. hægt að bjóða þeim bætur, sem af því biðu tjón. Um það er engu hægt að spá.

Ég tel svo ekki ástæðu til að fara nánar út í þetta, þar sem hér er eingöngu rædd meðferð samningsins, en ekki efni hans.

**Thor Thors:** Hæstv. atvrmh. svaraði áðan einni spurningu frá hv. 6. þm. Reykv., þess efnis, hvort hann stæði við þau ummæli, sem hann hefði haft áður um þessa samninga. Nú hlaut hæstv. ráðh. á þeim tíma, sem flokksmenn hans og blöð staðhæfðu, að þetta væri landráðasamningur, að hafa sömu afstöðu, úr því að hann tók ekki sérstöðu. Ég finn ekki, hvort hann hefir sjálfur haft þau orð á þingi, að þetta væri landráðasamningur, en að sjálf-sögðu er hann ábyrgur fyrir þessum ummælum. En vilji hæstv. ráðh. draga saman seglin og takmarka ábyrgð sína við það eitt, sem hann hefir sagt sjálfur, þá má minna hann á nokkur þeirra.

Hann segir m. a. á bls. 1427 í Alþt. 1933, B, með leyfi hæstv. forseta: „En af því, sem ég nú hefi sagt“ — þá er hann búinn að telja fram þá ógurlegu galla, sem séu á samningnum —, „tel ég það sýnt, að það sé með öllu ógerlegt að samþ. þetta frv. um staðfestingu samningsins. Þinginu er skylt að fella það umsvifalaust“.

Nú hefir þessi hæstv. ráðh. haft tök á að losna við þennan samning. Hann hefir haft tækifæri til þess í nærfellt 2 ár og hefir ekkert gert.

Þá segir hann hér á bls. 1543 (þá er hann að deila við þáv. forsrh., Ásgeir Ásgeirsson, sem hann þá sakaði um að vera landráðamaður, en nú er í hans flokki:

„Og hæstv. ráðh. bætti því við, að samningar yrðu örðugastir, þegar eigin landsmenn gerðu allt sem erfiðast fyrir með ofsa og mótþróa. Ég jata það ekki, að ég hafi sýnt nokkurn ofsa í þessu máli, en mér þykja þessi ummæli hæstv. ráðh. allskritin; ég geri ráð fyrir því, að ég hafi leyfi til að skapa mér mína eigin skoðun í þessu máli sem öðrum, og sé svo með þeim

eða móti eftir málavöxtum. Og hæstv. forsrh. getur þó ekki ætlað til þess, að ég sitji þegjandi, bara til þess að létta honum samninga, sem ég er sannfærður um, að verði þjóð okkar til óheilla. Þegar svo stendur á, álit ég það skyldu mína sem þm. að sporna við framgangi málsins eftir mætti. Hæstv. ráðh. hefir því enga ástæðu til þess að gefa mér ofanigjöf fyrir það að vera á móti samningnum, en það hefði verið ámælisvert, hefði ég verið á móti samningnum og þagað.“

Nú hefir þessi hv. fyrrv. þm. Seyðf. verið atvinnu- og utanríkismálaráðherra í nærfellt 2 ár og þagað, þótt hann hafi haft þau völd, að hann hefði getað fengið þessum samningi hrundið. Ég ætla ekki að hafa um þetta sterkari orð heldur en hans eigin. Hann hlýtur að vera ámælisverður.

**\*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson):** Hv. þm. Snæf. veit það vel, að ég hefi ekki þagað, og fyrir þá sök, að ég hefi ekki þagað, kom fram yfirlýsing frá hinum stjórnarflokknum um, að hann væri því andvigur, að samningnum væri sagt upp. Annars hefði engin ástæða gefizt til þess, að sú yfirlýsing kæmi fram.

Ég hefi lýst því yfir, að mín skoðun á samningnum er óbreytt frá því, sem hún var. En það hefir ekkert komið fram, sem bendi til þess, að nokkuð hefði hafzt upp úr því, þótt málinu hefði verið hreyft. Ég verð að telja sterkar líkur fyrir því, að afstaðan hefði orðið sú sama og áður og afleiðingin aðeins sú, að Alþfl. hefði tekið sinn mann úr stjórninni.

Hv. 6. þm. Reykv. var mjög raunamæddur yfir því, að fá nú ekki tækifæri til að greiða atkv. um samninginn. Ég veit, að það er setið á honum í flokknum, en eigi að siður hefði honum átt að vera opin sú leið, ef honum var þetta svo mikið áhugamál sem hann lætur, að herra þá fram till. um, að samningnum yrði sagt upp, og hefði þá getað greitt atkv. (SK: Það er ekki víst; mál eru oft svæfð í n.). Ef heill hugur fylgdi þessum orðum hv. þm., þá efast ég ekki um, að hann hefði borið fram slíka till.

Út af því, sem hann sagði, að ég mundi vera kominn á það stig, að ég skeytti hvorki um skömm né heiður, þykir mér rétt að vekja athygli á því, að hann hefir þar að sjálf-sögðu dæmt út frá sjálfum sér. Og ég skal endurtaka það, að ég fagna því að fá ákúrus hjá honum, því mér er annað um heiður minn og mun reyna að haga störfum mínum svo, að ég fái sem mest aðkast frá honum.

